

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΔ. ΣΑΜΑΡΑ

Μνήμες-Διηγήσεις

ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΑΣ

Κιράσοβο

(Αγία Παρασκευή) Κόνιτσας

1940 και μετά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Πέτρα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Προβόρα
ΤΙΜΗ ΕΝΔΕΥ.

Αννήτη Σαμαρά
Παροφθούρο Ιοννίου 2015
L. 9.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κιράσοβο
(Αγία Παρασκευή)
Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 49.765
ΜΗΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 13-6-2005
ΑΞΙΑ. ΑΡΙΘΜ. 949.53

κωδ. ΕΠ: 7033

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρώτη έκδοση: Ιανουάριος 2005

© 2005, Δημήτριος Σαμαράς

Μ. Κοτοπούλη 22, 157 73 Ζωγράφου

Τηλ.: 210 7770.556, 26550 24270 (Κιράσοβο)

Εκδόσεις Πέτρα

Οικονόμου 32, 106 83 Αθήνα

Τηλ.: 210 8233.830, Fax: 210 8238.468

ISBN: 960-7815-04-1

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΔ. ΣΑΜΑΡΑ

Μνήμες - Διηγήσεις
από το χωριό μας

Κιράσοβο

(Αγία Παρασκευή) Κόνιτσας

1940 και μετά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Πέτρα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αφιερώνεται στις ιερές σκιές
των νεκρών χωριανών μας
Κιρασοβιτών-τισσών από 1940
και ύστερα.

Παρακαλώ, εκείνους που
θα διαβάσουν το τέταρτο τούτο
βιβλίο μου, να μη βιαστούν
να με κρίνουν, προτού
ολοκληρώσουν την ανάγνωση,
ούτε για καλό, ούτε για κακό.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Σημείωμα της έκδοσης

Ο Δημήτρης Σαμαράς, με το παρόν έργο του, μας δίνει μια ακόμη πτυχή της ιστορίας του γενέθλιου τόπου του, της Αγίας Παρασκευής (Κιρασόβου) Κόνιτσας. Και μάλιστα για τα δύσκολα-πέτρινα χρόνια από το 1940 και μετά.

Μαρτυρίες προσωπικές, βιωματικές αλλά και άλλων μεγαλύτερων, γερόντων και γεροντισσών, που έζησαν από κοντά τον πόνο, τα δάκρυα και το αίμα αυτής της εποχής. Μιας εποχής ηρωικής, συνάμα και τραγικής, με τα επακόλουθα του εμφυλίου σπαραγμού.

Ο Δημήτρης Σαμαράς δεν προσπαθεί να ερμηνεύσει την ιστορία. Γεγονότα παραθέτει για τις ερχόμενες γενιές και τον ιστορικό του μέλλοντος.

Μέσα από την ατομική διαδρομή των ανθρώπων της γενέθλιας γης, περνάει στο συλλογικό επίπεδο, στη ζωή και στη δράση μιας μικρής πατρίδας, που δίνει τον αγώνα της συνέχειάς της στο χρόνο, είτε ριζωμένης στα χώματά της, είτε με την παρουσία των αποδήμων της.

Άλλα τρία ακόμη βιβλία για το Κιράσοβο έχει στο ενεργητικό του ο Δημήτρης Σαμαράς. Και με αυτό το τέταρτο που κρατάμε στα χέρια μας, όλα μαζί, αποτελούν μία πολύτιμη παρακαταθήκη για την ιστορία του.

Ευτυχώς που υπάρχουν συντοπίτες, όπως ο Δημήτρης Σαμαράς, που συντονίζουν την πορεία της ζωής τους στον παλμό του τόπου τους. Γι' αυτό, αυτός δεν θα χαθεί όσο το νήμα της επικοινωνίας μ' αυτόν παραμένει τεντωμένο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρόλογος

Το τέταρτο, κατά σειρά, τούτο βιβλίο μου, όπως και τα τρία προηγούμενα, τα έγραψα από εσωτερική ανάγκη διάσωσης όλων των ιστορικών γεγονότων και στοιχείων που συνέλεξα και έζησα κατά το διάβα της ζωής μου μέχρι τώρα, για δική μου ευχαρίστηση, αλλά και για τους αγαπητούς μου συγχωριανούς και φίλους.

Κατ' αρχήν, ο γράφων λέει την αλήθεια, προς κάθε κατεύθυνση, χωρίς φόβο και χωρίς πάθος, φανερά και ξάστερα, όσο και αν αυτή πονάει και τσούζει, χάριν της ενημέρωσης.

Σκιαγράφησε τις καταστάσεις, τα γεγονότα και τα πρόσωπα ενός ιστορικού τόπου, του χωριού μας και της περιοχής μας, σε όλη τη χρονική περίοδο από το 1940 και μετά, μέσα από τις μνήμες του και τις διηγήσεις των γερόντων-γεροντισσών του χωριού μας, φιλτραρισμένες όμως ως προς την ακρίβεια και την αλήθειά τους.

Για τον τόπο μας, που είναι μια ξακουστή λημεριασμένη περιοχή (Σμόλυγκας), ο γράφων έχει τις δικές του βιωματικές και στοχαστικές αναδρομές, που θέλησε, με τη νέα του αυτή εργασία, ν' αναζωπυρώσει και τις μνήμες όλων των χωριανών του, και όχι μόνον, διαβάζοντας τα κείμενά του.

Τα μέρη μας, αυτά τα αξερίζωτα μαστοροχώρια της Κόνιτσας (Κουδαραίικα) είναι τα εθνικά μας μετερίζια απ' όπου οι ανυπότακτοι Κιρασοβίτες-Κιρασοβίτισσες, από τους αρχαίους Λύγκους, Τραγασαίους, Περαμαχαλιώτες, Ραχοβίτες-Κιρασοβίτες, θα διαμηνύουν, πάντοτε, σε όλους τους Έλληνες το χρέος υπέρ της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας της πατρίδας μας.

Κατέγραψε ό,τι έχει απομείνει από εκείνα τα κακοτράχαλα βράχια και τις αγέρωχες ιστορικές παρουσίες των Κιρασοβιτών-Κιρασοβιτισσών και των σημερινών απογόνων τους.

Ακόμη κι εκείνων που δεν επέστρεψαν στη γενέτειρά τους, κι αυτών που τώρα χειμασμένοι στα πέτρινα σπίτια τους, συνεχίζουν τη δύσκολη βιοτική τους πορεία, το σημερινό Κιράσοβο, «το τωρινό και το ύστερο».

Όπως κι αν είναι, με το πόνημά μου αυτό γίνεται ένα ξεδίπλωμα μιας ιστορικής και κοινωνικής πτυχής του χωριού μας.

Είναι ένα λιθαράκι στο υψωμένο Κιρασοβίτικο οικοδόμημα.

Δίνεται και με την εργασία μου αυτή μια αφορμή να ακολουθήσουν κι άλλοι ερευνητές σε όσα μέχρι τώρα έγιναν γνωστά για το ιστορικό Κιράσοβο, του χώρου αυτού που παραμένει ένας ανέσπερος φαροδείκτης που αιώνια θα οιστρηλατεί και θα καθαγιάζει κι αυτούς που ζουν ακόμη εκεί ριζωμένοι... αλλά κι εκείνους τους διαβάτες που θα ανηφορίζουν να προσκυνήσουν, εκεί στα ριζά του θρυλικού γέρου Σμόλυγκα, τα ιερά σκοπευτήρια της Εθνικής Αρετής και της Αυτοθυσίας.

Η εργασία μου αυτή γράφτηκε σε καιρούς ήρεμης πλεύσης... ζωής, παρακινούμενος από τις δικές μου βιωματικές αναζητήσεις και εμπειρίες από τον τόπο όπου γεννήθηκα, μεγάλωσα, αντρώθηκα και κατατίθενται τα στοιχεία αυτά για την ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας μας.

Τέτοια αναγνώσματα πάντα συμβάλλουν στη διατήρηση της ταυτότητας του γενέθλιου χώρου μας και στο δυνάμωμα ιδιαίτερα της ακριτικής μας περιοχής.

Η ιστορία... πάντα αγρυπνάει «στη ζοφερή των αιώνων νύχτα του Έθνους», όπως μας μηνύει ο συγγραφέας Βασίλης Κρασίτης.

Στη σημερινή μας κοινωνία, οι πολυπλοκότητες και οι πολιτισμικές αβεβαιότητες, που πηγάζουν από εγγενείς αδυναμίες, εμποδίζουν τους ανθρώπους να σταθούν και να εξετάσουν ιστορικά γεγονότα, να τιμήσουν πρωταγωνιστές, να αποδώσουν «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι», φιλοσοφούν, έχουν την εντύπωση και συγχέουν πράγματα, γεγονότα και καταστάσεις, είτε από έλλειψη γνώσεων, είτε από μελετημένη-προσχεδιασμένη πονηριά και με κανένα τρόπο δεν θέλουν να δυσανεστήσουν.

Από δειλία, αποσιωπούν ιστορικά γεγονότα που έχουν δοξάσει το Ελληνικό Έθνος μας, γεγονότα που έχουν χαράξει μια λαμπρή πορεία και μεγάλωσαν την πατρίδα μας, ίσως έρμαιοι των πολιτικών σκοπιμοτήτων. Ξεχνούν και λησμονούν πρωτίστως εκείνη τη ρήση του αρχαίου μας προγόνου Θουκυδίδη «... ανδρών αγαθών έργων γενομένων, έργω και δηλούσθαι τας τιμάς».

Πώς αλήθεια η ιστορία θα γίνει κριτής γεγονότων και οδηγός των μελλούμενων, όταν ως Έλληνες, ως Κιρασοβίτες-Κιρασοβίτισσες, δεν έχουμε το θάρρος να τα αντικρούσουμε, ίσα και κατάμουτρα; Ο γράφων τ' άφησε όλα αυτά και, με το θάρρος και την τόλμη, κατέγραψε

την αλήθεια, έπραξε το σωστό και το αληθινό. Αν το κατόρθωσε ή όχι, εσείς θα το κρίνετε.

Στους αγαπητούς χωριανούς μου, μαζί με τη μεγάλη μου αγάπη και τους Κιρασοβίτικους χαιρετισμούς, προσφέρω και πάλι ΔΩΡΕΑ και αυτή την τέταρτη ταπεινή μου εργασία, κλείνοντας έτσι τον κύκλο γύρω από την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα του χωριού μας, ως ένδειξη μεγάλης λαχτάρας και τρανής επιθυμίας μου, αλλά και από ενδιαφέρον και ηθική υποχρέωση, θα έλεγα, να φέρω στο φως της δημοσιότητας την προγονική μας ιστορία και παράδοση. Ήταν μια προσπάθεια, ανάλογα με τα λίγα μέσα, υλικά και πνευματικά, που διέθετα και βρήκα.

Ένα μεγάλο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ανήκει τόσο στη γυναίκα μου Φρειδερίκη και στα παιδιά μου, Ανδρέα και Κατερίνα, που με ανέχτηκαν αδιαμαρτύρητα, να αφιερώνω το χρόνο μου με τα «Κιρασοβίτικα» βιβλία, περιοδικό και υποθέσεις του χωριού μας, παρά με τα προβλήματα και υποθέσεις της οικογένειάς μας, αλλά και σε όσους χωριανούς μας μου έδωσαν πολύτιμες και ενδιαφέρουσες πληροφορίες, όπως π.χ. Δήμο Κοντοδήμο, Απόστολο Χαρισιάδη, Γιάννη Ζήκα, Οδυσσέα Γαλάνη, Παντελή και Κώστα Λ. Σκαλωμένο, Γιώργο Δαγκουβάνο κ.ά.

Τέλος, το μεγάλο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ανήκει στον Πανάγαθο Θεό μας, που μου χάρισε όλα αυτά τα χρόνια υγεία, ώστε να πραγματοποιηθεί αυτό το όνειρό μου, να αποθησαυριστεί μέσα στα τέσσερα αυτά βιβλία μου, αλλά και στο περιοδικό μας, όπου αρθρογραφώ συνέχεια από το 1998 μέχρι σήμερα, ένα μέρος της ιστορίας του τόπου μας.

Χιλιοευχαριστώ και με
Κιρασοβίτικους χαιρετισμούς
ΔΗΜΗΤΡΗΣ (ΤΑΚΗΣ) ΣΑΜΑΡΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Οδοιπορικό μιας Ήως —
Αγύνας επιβίωσης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

α) Θυγατέρες

* Κατερίνα σύζ. Γιάννη Ζούκα

* Μαρία σύζ. Τάκη Γ. Τέλλη

* Σταυρούλα σύζ. Αριστ. Ν. Εξάρχου

β) Εγγονές

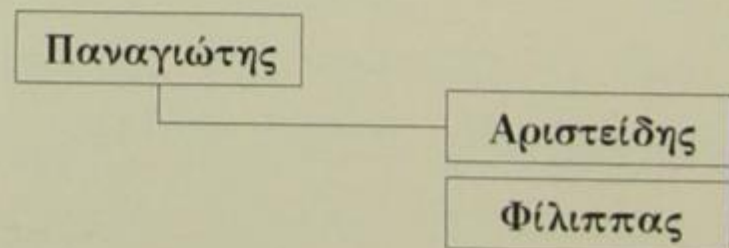
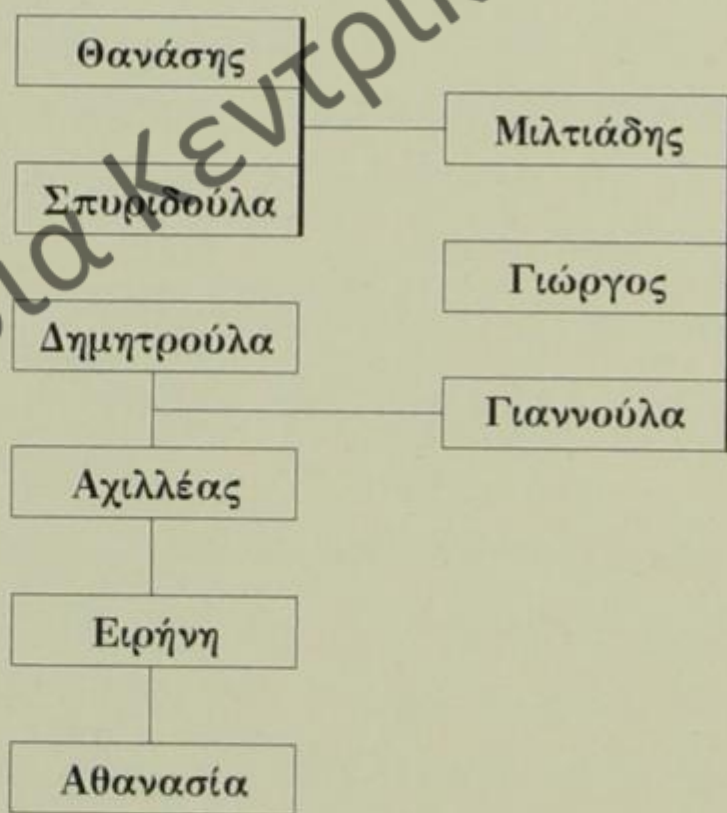
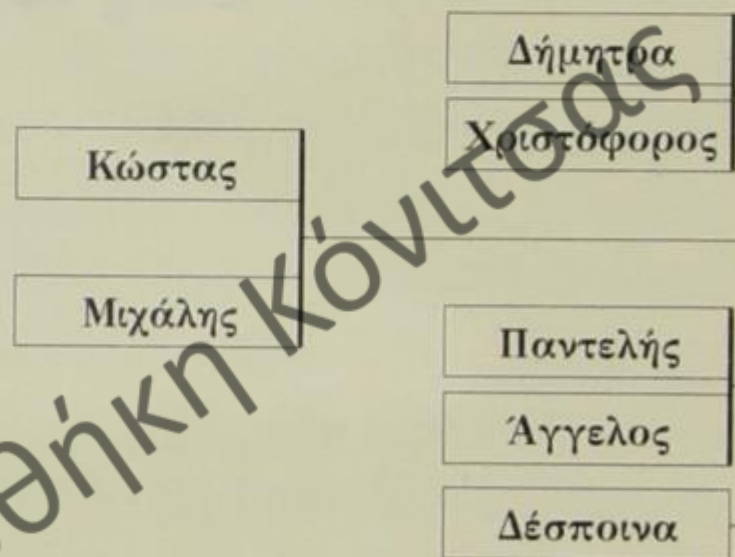
* Λευκοθέα σύζ. Δημ. Μανέκα

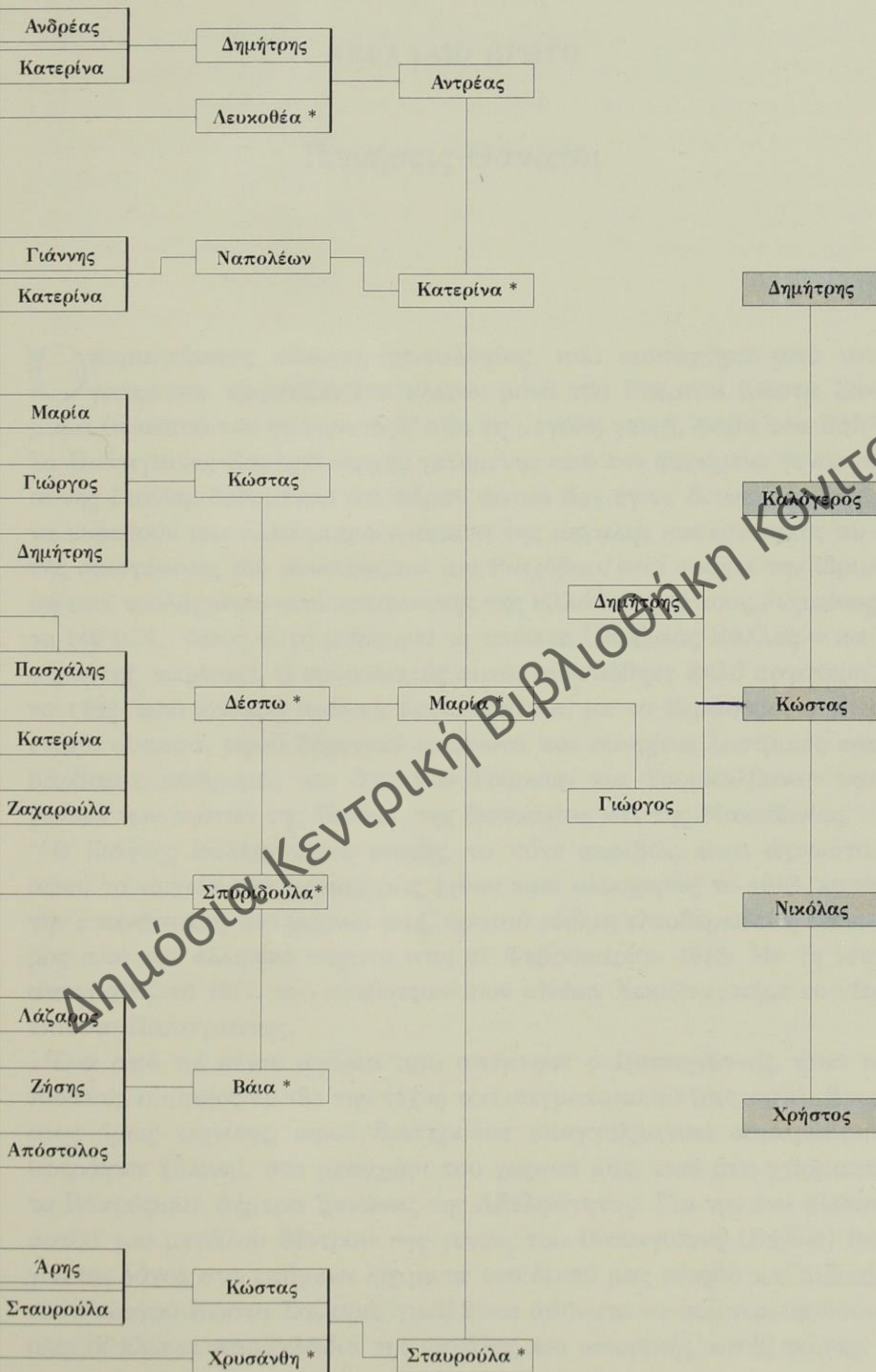
* Δέσπω σύζ. Αλέκ. Νάκου

* Βάια σύζ. Κώστα Ζ. Τσιάτσιου

* Σπυριδούλα σύζ. Θανάση Σιάφη

* Χρυσάνθη σύζ. Πασχάλη Τριανταφύλλου

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΕΝΟΣ ΚΛΑΔΟΥ (Σαμάρα Γιώργου)
 ΤΟΥ ΠΕΝΑΡΧΗ ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΛΛΑ-ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ-ΣΑΜΑΡΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Γεννήσεις-Θάνατοι

Ο παρακείμενος πίνακας γενεαλογίας, που συντάχτηκε από τον γράφοντα, εμφανίζει ένα κλώνο, μόνο του Γιώργου Κώστα Σαμαρά (παππού του γράφοντος), από τη μεγάλη γενιά, φάρα του Βάλλα-Παπαγιάννη-Σαμαρά, αρχής γενομένης από τον φερόμενο γενάρχη αυτής Γιάννη, δεδομένου ότι πέραν αυτού δεν έγινε δυνατό, εφικτό, να ευρεθούν και άλλα μικρά ονόματα της μεγάλης και ιστορικής αυτής οικογένειας του συνοικισμού του Ριαχόβου, που ανάγει την ίδρυσή του, τουλάχιστον από κατάκτησης της Ελλάδας από τους Ρωμαίους το 146 μ.Χ., όπως αυτό μαρτυρεί το επίθετο (Βαλλαάς-Βάλλας = καστριώτης, ακρίτας). Ο συνοικισμός αυτός συνενώθηκε πολύ αργότερα, το 1780, από καθαρή ανάγκη και ασφάλεια, με το Κιράσοβο, σ' ένα ενιαίο οικισμό, αφού δέχονταν απανωτά και συνέχεια ληστρικές και βάρβαρες επιδρομές των άτακτων Τούρκων και Τουρκαλβανών και γενικά των ληστών της Πίνδου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας.

Ο Γιάννης Βάλλας έγινε παπάς, το πότε ακριβώς είναι άγνωστο, αφού τα αρχεία του χωριού μας έχουν καεί ολοσχερώς το 1913, κατά την επανάσταση του χωριού μας, προτού ακόμη ελευθερωθεί η Ήπειρος από τον ελληνικό στρατό στις 21 Φεβρουαρίου 1913. Με τη νέα απογραφή, το 1914, του πληθυσμού των «Νέων Χωρών», πήρε το νέο επίθετο Παπαγιάννης.

Ένα από τα πέντε αγόρια που απέκτησε ο Παπαγιάννης, ήταν ο Κώστας, ο οποίος έμαθε την τέχνη του σαγματοποιού (σαμαρά). Άριστος όμως τεχνίτης, αφού διατηρούσε επαγγελματικό σαμαράδικο (παράγκα ξύλινη), στο μεσοχώρι του χωριού μας, εκεί στα χτίσματα τα Βακούφικα, σήμερα Ξενώνας της Αδελφότητας. Για τον ένα κλώνο αυτού του μεγάλου δέντρου της γενιάς του Παπαγιάννη (Βάλλα) θα γίνεται λόγος στα επόμενα λήμματα του δικού μας μίσχου και ειδικά του Γιώργου Κώστα Σαμαρά, γιατί είναι αδύνατο να συμπεριληφθούν όλοι οι κλώνοι-παρακλάδια της μεγάλης και ιστορικής αυτής φάρας.

Ο Κώστας αυτός ήταν, σύμφωνα με τις διηγήσεις του πατέρα μας, όμορφος και ωραίος άντρας, λίγο ξανθούλης, ψηλός και πολύ καθαρός. Η με πολλά λαγγόλια (δίπλες) φουστανέλα του, έλαμπε από καθαριότητα. Κατά τους υπολογισμούς του γράφοντος, πρέπει να είχε γεννηθεί τη δεκαετία του 1850. Δεν είχε απογραφηθεί κατά τη γενική απογραφή του πληθυσμού της Ηπείρου το 1914, των «Νέων Χωρών», όπως ονομάστηκε, μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους το 1913. Παραμένει άγνωστη η ημερομηνία θανάτου του.

Ο προπάππος μας αυτός απέκτησε: α) δύο αγόρια, τον Γιώργο, παππού μας, το 1877, που πέθανε το 1948 στα Τίρανα Αλβανίας ως πολιτικός κρατούμενος του «Δημοκρατικού Στρατού», και τον Δημήτριο (Μήτσιο) το 1878, που πέθανε το 1958 στο χωριό μας, β) και τρία κορίτσια, τα οποία ήταν παντρεμένα στους: Παναγιωταίους, η μάνα του Νικόλα (πατέρα του Φώτη – Σπυριδούλας), Κώστα Καρέτση και Τζιόλα.

Ο παππούς μας, ο Γιώργος Σαμαράς, το νέο επίθετο το πήρε (καθιερώθηκε) από τη γενική απογραφή του 1914, των «Νέων Χωρών» και μετά, λόγω του επαγγέλματος του πατέρα του Κώστα και αυτό έγινε γιατί οι Παπαγιανναίοι ήταν πάρα πολλοί και γίνονταν συγχύσεις μεταξύ τους. Απέκτησε τέσσερα παιδιά: ένα αγόρι, τον πατέρα μας Ανδρέα και τρία κορίτσια: την Αικατερίνη, τη Μαρία και τη Σταυρούλα. Η πρώτη παντρεύτηκε τον Γιάννη Νικ. Ζούκα και απέκτησαν την 25 Μαρτίου του 1948 ένα αγόρι, τον Ναπολέοντα, σήμερα δικαστικός εφέτης. Πέθανε η θεία μας το 1950. Η δεύτερη κόρη παντρεύτηκε τον Δημήτρη (Τάκη) Γ. Τέλλη και απέκτησαν τέσσερα παιδιά: Κώστα, Δέσποινα, Βάια και Σπυριδούλα, όλα παντρεμένα. Η τρίτη κόρη παντρεύτηκε τον Αριστείδη Ν. Εξάρχου το 1945 και απέκτησαν δύο παιδιά, τον Κώστα και τη Χρυσάνθη, που πέθανε και αυτή το 2000. Η θεία μας όμως είχε πεθάνει τον προηγούμενο χρόνο, το 1999, σε ηλικία 85 ετών, εφόσον είχε γεννηθεί το 1914.

Ο Ανδρέας Σαμαράς, πατέρας μας, γεννήθηκε το 1907 και πέθανε στις 7 Φεβρουαρίου του 1987, σε ηλικία 80 ετών. Είχε παντρευτεί μία από τις κόρες του Βαγγέλη Κ. Ντακουβάνου, την Όλγα, γεννηθείσα το 1914, και απέκτησαν δύο παιδιά, τον γράφοντα, την πρώτη Ιουνίου του 1936 και τη Λευκοθέα που γεννήθηκε το 1938. Η αγαπημένη μάνα μας πέθανε από αιφνίδιο θάνατο (ανακοπή καρδιάς) στις 29 Σεπτεμβρίου του 1976, σε ηλικία μόλις 62 ετών.

Ο πατέρας μας ήταν πολύ πιστός και καλός χριστιανός και για πολλά χρόνια ήταν και εκκλησιαστικός επίτροπος στην εκκλησία του

χωριού μας. Οικοδόμησε και το οικογενειακό μας εκκλησάκι, των Αγίων Κόσμά και Δαμιανού των Αναργύρων, εκεί στο χωράφι μας, στη γειτονιά μας, με δικά του έξοδα αλλά και τη βοήθεια των συγγενών μας σε προσωπική εργασία. Για το εκκλησάκι αυτό αλλά και για την ενοριακή μας εκκλησία και για τα άλλα εξωκλήσια, εικονίσματα και νερόμυλους του χωριού μας, ο γράφων έχει εκδώσει με δικές τους δαπάνες και διένειμε ΔΩΡΕΑΝ ειδικό βιβλίο, το πρώτο από τα τέσσερα συνολικά που εξέδωσε.

Ο πατέρας μας ήταν άριστος τεχνίτης της πέτρας, πρωτομάστορας πελεκάνος. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ψευτοδούλευε και την τέχνη του σαμαρά, που από μόνος του την είχε μάθει βλέποντας και παρατηρώντας τον πατέρα του. Ο παππούς δεν την αγαπούσε πολύ την τέχνη αυτή, γι' αυτό και δεν την έδειχνε και στο γιο του. Ο πατέρας μας γιόρταζε στις 30 Νοεμβρίου, του Αγίου Αποστόλου Ανδρέα του Πρωτοκλήτου. Τότε, θυμάμαι, σφάζαμε και το γουρουνί μας, κάπου 70-80 οκάδες, κάναμε και λουκάνικα και τα κρεμούσαμε στο ταβάνι, μέσα στο «μαγειριό» με το καλαμπόκι. Κρεμούσαμε και τα κρεμμύδια και τα σκόρδα εκεί. Μαζεύαμε τα καρύδια από τον Άγιο Δημήτρη και το Πλάι (κάτω από Αγίους Αναργύρους). Τα καρύδια ήταν πολλά και όσα ήταν με τη φλούδα τα καθαρίζαμε, γινόντουσαν τα χέρια μας μαύρα. Μαζεύαμε τις πατάτες, τις κολοκύθες, τα καλαμπόκια, τα αγριόγκουρτσα και τα ξυνόμηλα και τα βάζαμε στην καλύβα μας μέσα στα άχυρα, για το χειμώνα, τα καρπουλάχανα αρμιά στο καδί.

Ήταν γεμάτο το σπίτι μας και οι καλύβες με ζαϊρέ (τροφές ζώων) για το μουλάρι, τα γελάδια, πάντα είχαμε ζευγάρι, και τα 15-20 γιδοπρόβατα που τα είχαμε οικόσιτα.

Το 1955 γκρεμίστηκε ξαφνικά από διάβρωση της βροχής το καλύβι και τα καταπλάκωσε –σκότωσε– σχεδόν όλα ή τα περισσότερα από τα πρόβατά μας, συμφορά φοβερή – μεγάλη.

Τα καδιά (ξύλινα δοχεία) ήταν γεμάτα από τυρί και κατσικίσιο βούτυρο. Πέρα από τα οικόσιτα γιδοπρόβατα που είχαμε στο χωριό μας, άλλα 70-80 κομμάτια τα δίναμε στους βοσκούς, Μπακάληδες, Σιδέρηδες και Βλιωραίους που αυτοί το χειμώνα πήγαιναν στα χειμαδιά της Θεσπρωτίας ή Θεσσαλίας, για να ξεχειμωνιάσουν και τον Μάη μήνα ερχόντουσαν και πάλι στα βουνά μας, τον Σμόλυγκα κυρίως, να ξεκαλοκαιριάσουν. Όλα αυτά βέβαια με πληρωμή των βοσκών για τον κόπο τους.

Το σπίτι μας είχε μεν πρόβατα, αλλά τα εκμεταλλεύονταν οι ξένοι βοσκοί, που αυτοί μια μέρα γίνανε τσελιγκάδες και εμείς τα χάσαμε όλα σιγά σιγά, αφού ούτε ο παππούς, ούτε ο πατέρας μας γίνανε συστηματικά κτηνοτρόφοι. Τα τελευταία 40-45 πρόβατα τα πουλήσαμε το 1959, πάντα χρεωμένοι ήμασταν. Στο σπίτι μας, μέχρι το θάνατο της γιαγιάς μας Πανάγιως το 1956, είχαμε γυναικοκρατία. Το κουμάντο γενικά το έκανε η γιαγιά μας, η «μάννα τρανή», όπως μας είχαν μάθει να τη φωνάζουμε, γιατί το σπίτι μας με τα γύρω υπάρχοντα (αυλή - κήπο - καλύβια) και τα περισσότερα χωράφια ήταν ιδιοκτησία δική της. Ήταν μοναχοκόρη του Δημήτρη Γκουγκέτα ή Λάμου, από εδώ και η κορτσιά της Λάμωσ, στην αυλή μας, έτσι ονομάζεται μέχρι σήμερα. Ο παππούς μας, ο Γιώργος Σαμαράς, δεν πήγε σ'όλαμπος. Παντρεύτηκε και έμεινε μαζί με τον αδελφό του Μήτσιο, πατρεμένος και αυτός, στο πατρικό τους σπίτι, το Σαμαραίικο, που σήμερα έγινε ιδιοκτησία του Θανάση Κώστα Λαζάρου Σκαλωμένου, κατόπιν αγοράς από τη Χρυσούλα, κόρη του Μήτσιου Σαμαρά. Έμεινε εκεί μέχρι το Γενάρη του 1913, όπου το χωριό μας λεηλατήθηκε και κάηκε όπως και το πατρικό τους σπίτι, επειδή ήταν το ΠΡΩΤΟ και ΜΟΝΑΔΙΚΟ χωριό της Επαρχίας μας που είχε επαναστατήσει κατά των Τούρκων ήδη από τον Οκτώβριο μήνα του 1912.

Όταν ξαναγύρισαν από τα φιλόξενα χωριά των Γρεβενών την άνοιξη του 1913, όπου είχαν καταφύγει ως πρόσφυγες, χώρισε από τον αδελφό του Μήτσιο και αναγκαστικά πλέον κατοίκησε στο σπίτι της πεθεράς του Μαρίας Γκουγκέτα ή Λάμου, πατρικό της γυναίκας του Πανάγιως όπου και αυτό ήταν καμένο, πλην του φούρνου. Το 1915 πήρε δάνειο από το Ελληνικό Δημόσιο και έχτισαν το νέο σπίτι μας, πάνω στα παλιά θεμέλια, στα αποκαϊδία, τα οποία φαίνονται ολοκάθαρα μέχρι σήμερα στα υπόγεια του σπιτιού μας. Το 1922 έγιναν νέες βελτιώσεις, κυρίως στο νότιο μέρος του σπιτιού μας.

Η μάννα της γιαγιάς μας, η Μαρία, ήταν από τη φάρα των Γαλαναίων, αδελφή του Γιάννη Γαλάνη, χήρεψε μόλις 24 χρόνων με κόρη ορφανή 5-6 ετών, τη γιαγιά μας Πανάγιω. Ο άντρας της, ο Δημήτρης Γκουγκέτας ή Λάμος, πέθανε δηλητηριασμένος στο Καζακλάρι (Αμπελώνας) της Λάρισας το 1888-1889, από τους κολίγους του μεγάλου κτήματός του που είχε αγοράσει εκεί μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881. Αυτό φόβισε τη χήρα γυναίκα του, μήπως πάθουν και αυτές τα ίδια, και γι' αυτό πούλησαν το κτήμα τους και γύρισαν πάλι στο χωριό μας.

Η γιαγιά μας ήταν νοικοκυρά από τις πρώτες του χωριού μας. Το σπίτι μας είχε όλα τα καλά, ήταν καλή, τίμια, μας μεγάλωσε με στοργή και αγάπη, μας φρόντιζε, όταν η μάνα μας πήγαινε στις εξωτερικές δουλειές του σπιτιού μας. Είχε όμως μεγάλη αδυναμία στους γαμπρούς της, τους δύο, Γιάννη Ζούκα και Αριστείδη Έξαρχο, κυρίως στον πρώτο, ο οποίος εκμεταλλεύτηκε την αγάπη της με το παραπάνω, ιδίως τα προπολεμικά χρόνια, τα προ του 1940, αλλά και τις δύο δεκαετίες μετά από αυτό.

Μεγάλες πίκρες και στενοχώριες πέρασαν οι γονείς μας τα χρόνια αυτά. Απόκληρος ακόμη και της πατρικής του περιουσίας είχε γίνει ο πατέρας μας σε κάποια χρονιά από τη μάνα του, αφού με διαθήκη τον αποκλήρωσε σχεδόν εξ ολοκλήρου. Ήταν σκληρή σε ορισμένα χρονικά διαστήματα, φοβέριζε και απειλούσε με την πατρική της περιουσία που είχε κληρονομήσει, άσχετα με το ποιος αυτά τα χρόνια ξόδευε και φρόντιζε με επιμέλεια για τη διατήρησή της. Αυτή με τις διάθήκες της έγγραφε και ξανάγραφε. Με την τελευταία της, προ του θανάτου της, ακύρωσε κάθε άλλη προηγούμενη και κατέστησε κύριο κληρονόμο τον πατέρα μας, προφανώς από μεταμέλεια για τις προηγούμενες πράξεις της. Ο καλός Θεός μας ας μακαρίσει την ψυχούλα της εκεί που βρίσκεται με όλη την οικογένειά της, άντρα και παιδιά.

Ο πατέρας μας, Αντρέας Σαμαράς, παντρεύτηκε, όπως έγραψα, την κόρη Όλγα Βαγ. Νταγκουβάνου στις 20 Σεπτεμβρίου του 1931. Την ίδια Κυριακή έγιναν και άλλοι πέντε γάμοι στο χωριό μας. Γάμος, όπως συνηθιζόταν τότε, με κλαρίνα και βιολιά, μια βδομάδα χαρές, τραγούδια, γλέντια.

Το πρώτο τους παιδί, ατυχήσανε, το χάσανε, γιατί η μάνα μας, κοριτσάκι τότε 18 μόλις χρόνων, απέβαλε, ήταν το 1932-33. Το δεύτερο παιδί, αλλά το πρώτο από τα ζώντα, είναι ο γράφων, που γεννήθηκε κανονικά στις 23 Μαΐου, αλλά ο τότε Γραμματέας της Κοινότητάς μας Μιλτιάδης Έξαρχος, τον έγγραψε μια βδομάδα αργότερα, την 1η Ιουνίου του 1936, στα Ληξιαρχεία της Κοινότητάς μας, ημέρα Σάββατο (Σαββατογεννημένος). Δύο χρόνια μετά γεννήθηκε η αδερφή μου, το 1938, που πήρε το όνομα Λευκοθέα.

Ο γράφων έπρεπε να έχει το όνομα του παππού του, δηλαδή Γιώργος, κατά τα έθιμά μας, πλην όμως η γιαγιά μας, διά της επιβολής της που ασκούσε πάνω στην οικογένειά μας, επέλεξε το μικρό όνομα Δημήτρης, επειδή έτσι ονομάζονταν ο πατέρας της, που πέθανε νέος άντρας, περίπου 32-34 ετών στο Καζακλάρι (Αμπελώνας) σήμερα της

Λάρισας το 1888-89, μαζί με τον άλλο αδελφό του, άκληρο, από δηλητηρίαση των κολίγων του μεγάλου κτήματος που είχε αγοράσει εκεί μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881. Νονά μας, η Δήμητρα, η γυναίκα του Χρήστου Ιωάν. Γαλάνη, το γένος Πασιά. Τον γράφοντα στεφάνωσε στον γάμο του στις 6-9-1970, στην Αθήνα, ο γιος της Ζήσης Χρ. Γαλάνης. Το έθιμο τηρήθηκε, δηλαδή ο νονός ή νονά γίνεται και κουμπάρος, που μας βάπτισε και το γιο μας Ανδρέα.

Ο παππούς μας ο Γιώργος, όπως γράφτηκε πιο πάνω, πέθανε στα Τίρανα ή Κορυτσά της Αλβανίας σε ηλικία 70 ετών. Τον είχε πάρει ο Δημοκρατικός Στρατός της Ελλάδας από το χωριό μας κατά τον εμφύλιο σπαραγμό το 1948 ως πολιτικό κρατούμενο, για τις πεποιθήσεις του τις πολιτικές αφενός και αφετέρου γιατί με την κατάληψη του χωριού μας, τον Αύγουστο του 1947 από τον Δ.Σ.Ε. του Κ.Κ.Ε. απέκρυψε και φυγάδευσε αργότερα στην Κόνιτσα που κατείχετο από τον Εθνικό Στρατό την κόρη του Αικατερίνη, γυναίκα Γιάννη Ζούκα και την εγγονή του από την άλλη κόρη του Μαρία, ονόματι Δέσπω, προορισμένη για θετή της κόρη, όπως και τον αρραβωνιαστικό της Αλέξανδρο Δημ. Νάκο ανιψιό του άντρα της Γιάννη από την αδερφή του Μαρία, σύζυγο Δημ. Νάκου, ύστερα βέβαια από κατάδοση (προδοσία) κάποιων χωριανών μας. Η απόκρυψη των ανωτέρω συγγενών μας διήρκεσε από τον Αύγουστο του 1947 μέχρι τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, δηλαδή για χρονικό διάστημα περίπου πέντε μηνών. Τα σπίτια και οι καλύβες όπου κρύβονταν ήταν της γειτονιάς μας, της Σπύραινας Γκουγκέτα, πολυμελούς ορφανής οικογένειας και του Γιώργου Παγώνη. Η τροφοδοσία τους όμως γίνονταν από το σπίτι το δικό μας. Σ' αυτές τις δύο οικογένειες που παίζανε τότε τη ζωή τους «κορώνα-γράμματα», για να μην προδοθούν και βρεθούν και αυτοί στο «κάπου» οφείλεται μεγάλη ευγνωμοσύνη και πολλά «ευχαριστώ» από τα πρόσωπα αυτά που κρύβαν όσο και από εμάς τους συγγενείς τους. Έδειξαν με τις πράξεις τους θάρρος, αποφασιστικότητα, αγάπη και αλληλοβοήθεια στους συγγενείς και συγχωριανούς τους αυτούς τους κρίσιμους μήνες της ζωής τους. Οι αγαθές ψυχές της Αγόρως Σπ. Γκουγκέτα και τους ζευγαριού Γιώργου – Ελένης Παγώνη ν' αναπαύονται τώρα σε τόπους χλοερούς και δροσερούς, ο καλός μας Θεός να τους μακαρίσει.

Ο παππούς μας πέθανε από τα βάσανα, τις αφάνταστες ταλαιπωρίες, την πείνα και τη δυσεντερία που τον βρήκε. Έχει ταφεί σε ομαδικό τάφο σε κάποιο νεκροταφείο των Τιράνων. Αυτό μας το επιβεβαιώ-

σαν οι τότε αυτόπτες μάρτυρες που επέστρεψαν αργότερα. Πρώτος ήταν ο καλός μας και αγαπητός γείτονας, μακαρίτης τώρα, Στυλιανός Παπανικολάου και δεύτερος ο Χρήστος Βέργος, μακαρίτης και αυτός, κοντοχωριανός μας, από το Μοναστήρι Κόνιτσας. Έτσι δεν είναι δυνατόν να ευρεθούν τα οστά του και να τα μεταφέρουμε στο χωριό μας. Είθε ο Πανάγαθος Θεός μας να μακαρίσει την αγαθούλα του ψυχή.

Ο γράφων, ευτύχησε να χαρεί τα χάνδια και το γλυκό του ελαφρύ χαμόγελο, μόνο για 10-12 χρόνια από 1936-1948.

Η γιαγιά μας, από την πλευρά της μάνας μας, Μαρία Ευαγγέλου Νταγκουβάνου, πέθανε το 1960 στο χωριό μας. Ήταν αδερφή των: Θανάση, Χρήστου, Λεωνίδα, Βασίλη και Σπύρου Γκουγκέτα. Γυναίκα ψηλή, λιγνή, καλή και αυτή, φορούσε σταυρωτά ένα σουγιά «Κολοκατρώνη», που δεν τον αποχωρίζονταν καθόλου, ήταν το «σήμα κατατεθέν», όπως θα λέγαμε σήμερα εμείς οι νεοέλληνες. Εμείς όμως τα Σαμαρούλια (ο γράφων και η αδερφή του), εγγόνια της, δεν είχαμε και πολλά πήγαινε-έλα με τους Ντακοβαναίους. Μέναμε στην κάτω γειτονιά, των Παπαγιανναίων, μακριά από αυτούς. Πηγαίναμε όμως την παραμονή των Χριστουγέννων, για να πούμε-τραγουδήσουμε «τα κόλεντα» και μας έδινε κουλούρες καλαμποκίσσιες (μπομποτίσιες), όχι σταρένιες. Ήταν, βλέπετε, και τα χρόνια τότε πολύ δύσκολα, δεκαετία του 1940, με πολέμους, κατοχή-εμφύλιο σπαραγμό. Επικρατούσε η πείνα, η φτώχεια, η δυστυχία στα χωριά μας, αλλά και σε όλη τη χώρα μας. Ξεχνιούνται ποτέ αυτά τα πράγματα, πόσο μάλλον στην τρυφερή παιδική ηλικία που ήμασταν τότε;

Εξάλλου είχε μεγάλο δίκιο η γιαγιά μας η Βαγγέλαινα, τώρα που σκέφτομαι και γράφω. Πού να βρεθεί το στάρι (καθάρια το λέγαμε), να φτιάξει τόσες κουλούρες που ήθελε να δώσει, όχι μόνο σε εμάς τα δεκαέξι εγγόνια της από τα πέντε τότε παντρεμένα παιδιά της, Δέσπω, Γιώργο, Αντρέα, Όλγα και Λίτσα, αλλά και στα παιδιά της γειτονιάς που θα λέγανε τα «κόλεντα». Καλά που υπήρχε και η μπομποτά εκείνα τα δύστυχα και βασανισμένα κατοχικά χρόνια και σώθηκε ο κόσμος από την πείνα.

Ενώ σήμερα που γράφονται αυτές οι σειρές, όλοι μετρούν με δέος τις επιπτώσεις της νέας, βέβαια μεμονωμένης στρατιωτικής σύρραξης στο Ιράκ του Σαντάμ Χουσεΐν και ξυπνούν εφιάλτες αβεβαιότητας και κρίσεων στην παγκόσμια και βέβαια και στην ελληνική οικονομία. Το πετρέλαιο έφτασε τα 50 δολάρια το βαρέλι με τάση ανοδική να φθάσει τα 55.

Αντιλαμβάνεται ο καθένας μας τις καταστροφές και τις ταλαιπωρίες που προκάλεσε στη χώρα μας τότε και στους κατοίκους της η παγκόσμια πολεμική σύρραξη, που άρχισε το φθινόπωρο του 1939, που συνοδεύτηκε αργότερα, αναπόφευκτα βέβαια με την εμπλοκή της χώρας μας την 28η Οκτωβρίου του 1940 και ακολούθησε η τραγική περίοδος της Γερμανικής κατοχής.

Αυτές οι περιγραφές που θα ακολουθήσουν είναι μια μικρή απόπειρα παρουσίασης μερικών μόνο εικόνων της τότε Κιρασοβίτικης οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης του χωριού μας και όχι μόνο, αλλά και ολόκληρης της χώρας μας, που στέναζε κάτω από τη βαριά μπότα του κατακτητή. Η τότε Ελληνική Κυβέρνηση, που βρισκόταν εξόριστη στην Αίγυπτο, συνέταξε μια σχετική έκθεση για τις ταλαιπωρίες και τα βάσανα των Ελλήνων της κατεχόμενης Ελλάδας και έλεγε ότι «αυτές υπερέβαιναν κάθε φαντασία και χρησιμοποιούνταν πάντα ως παράδειγμα κολάσεως στη γη». Τα κύρια τότε χαρακτηριστικά της οικονομίας γενικά της χώρας μας ήταν το χαμηλό εθνικό εισόδημα, το ανεπαρκές βιοτικό επίπεδο (πείνα-δυστυχία) και η εξάρτηση της χώρας μας από το εξωτερικό.

Οι ζημιές στον αγροτικό τομέα ήταν τέτοιες, ώστε χρειάστηκαν πολλά χρόνια ώσπου να μπορέσει η παραγωγή να φτάσει και να ξεπεράσει τα προπολεμικά επίπεδα. Από τα πλέον πρωτότυπα «χαρτονομίσματα» της κατοχικής περιόδου είναι ασφαλώς τα ομόλογα της Π.Ε.Εα (5/6/1944), καθώς η αξία τους δεν ήταν σε δραχμές αλλά σε οκάδες σταριού «υπό προθεσμίαν». Έτσι για την κάλυψη των αναγκών της χώρας μας σε τρόφιμα, πρώτες ύλες και μηχανικό εξοπλισμό με εισαγωγές, μόνος πόρος ήταν το συναλλαγματικό απόθεμα και κατά ανάγκη η εξωτερική βοήθεια.

Το μεγαλύτερο σε ονομαστική αξία ελληνικό χαρτονόμισμα των 100 δισ. δραχμών κυκλοφόρησε λίγο μετά την απελευθέρωση, στις 3 Νοεμβρίου του 1944, με υπογραφή του Ξ. Ζολώτα.

Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Οι μνήμες και οι διηγήσεις, σκόρπιες και αυτές, για τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και ειδικά για τα μέρη τα δικά μας, τις πρώτες ώρες και μέρες του πολέμου θα αρχίσουν να ξετυλίγονται σιγά σιγά και χρονολογικά, όσο αυτό είναι δυνατό, στις επόμενες σελίδες.

Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος 1940-1941. Πρώτα θεωρώ πολύ σκόπιμο να γραφτεί ότι στο βιβλίο μου «Κιράσοβο, ματιές μέσα στο χρόνο, ιστορία, ήθη-έθιμα», έκδοσης 2002, έχουν γραφτεί τα ιστορικά γεγονότα του χωριού μας, από αρχής κατοικήσεώς του, πριν 2500 χρόνια, μέχρι το 1927. Στο άλλο βιβλίο μου «Ιστορία του Δάσους Κιρασόβου», έκδοσης του 2001, έχει γραφτεί η ένδοξη παράλληλη ιστορία του χωριού μας που αφορά το συνιδιόκτητο δάσος μας, με την ευρεία έννοια του δάσους, δηλαδή των 55.000 στρεμμάτων συνολικής έκτασης που είναι η αλπική ζώνη, η δασώδης, η δασική, η καλλιεργούμενη και ο συνοικισμός του χωριού μας από Τουρκοκρατίας, κυρίως μετά το 1822 μέχρι σήμερα, τον 2ο αιώνα. Επομένως τα χρόνια 1928-1940 καλύπτονται ιστορικά από το βιβλίο αυτό

Ο Ιωάννης Μεταξάς, στρατιωτικός-πολιτικός, στις 4 Αυγούστου του 1936, όπως γνωρίζουμε, κηρύσσει δικτατορία με την έγκριση του τότε βασιλιά, και ίδρυσε τη γνωστή Ε.Ο.Ν. (Εθνική Οργάνωση Νεολαίας). Και στο χωριό μας είχε ιδρυθεί τέτοια νεολαία. Φορούσαν ειδική μπλε στολή.

Το 1939, την 1η Σεπτεμβρίου, οι Γερμανοί απροκάλυπτα κατέλαβαν το Δάντσιχ της Πολωνίας. Τότε και η Βρετανία και η Γαλλία κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Γερμανίας και έτσι άρχισε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος ή, όπως αποκαλέστηκε, πόλεμος των πέντε ηπείρων, που έληξε το Μάη του 1945. Προηγούμενα όμως, το Φεβρουάριο του 1945, οι μεγάλοι της γης και σύμμαχοι Ρούζβελτ, Τσόρτσιλ και Στάλιν, είχαν υπογράψει συμφωνία στη Γιάλτα της Κριμαίας, που μοίραζαν τη Γερμανία και καθόριζαν τα σύνορα και τις ζώνες επιρροής στα διάφορα

Ευρωπαϊκά κράτη. Η Ελλάδα μας ήταν στο δυτικό κόσμο με επιρροή 90% και μόνο 10% στον ανατολικό κόσμο.

Το 1939, στις 6 Απριλίου, τη Μεγάλη Παρασκευή, ο δικτάτορας της Ρώμης Μουσολίνι καταλαμβάνει την Αλβανία με αποκλειστικό σκοπό να τη χρησιμοποιήσει σαν προγεφύρωμα για κατάληψη τόσο της πατρίδας μας Ελλάδας, όσο και της γείτονος Γιουγκοσλαβίας και άλλων χωρών της Μεσογείου, να κάνει τη «MARE NOSTRUM» που ονειρευόταν.

Η χώρα μας, βλέποντας αυτά, έκανε προληπτική επιστράτευση μια-δυο φορές μέσα στο φθινόπωρο του 1939, ειδικά στην παραμεθόριο περιοχή τη δική μας. Πολλοί Κιρασοβίτες πατεράδες μας επιστρατεύτηκαν τότε, υπηρετούσαν στη Βούρμπιανη και στα συνοριακά φυλάκιά της.

Το 1940, στις 15 Αυγούστου, ιταλικό υποβρύχιο τορπίλισε ύπουλα στο λιμάνι της Μεγαλόχαρης της Τήνου, το θρωλικό πολεμικό πλοίο «ΕΛΛΗ», που συμμετείχε στη γιορτή. Θρασύτατη πρόκληση που προκάλεσε παγκόσμια αγανάκτηση. Πάλι τον Αύγουστο μήνα γίνεται τοπική επιστράτευση αντρών στα μέρη μας. Κιρασοβίτες στρατιώτες συνολικά άνω των 50.

Στις 28 Οκτωβρίου του 1940, ώρα 3η το πρωί, επιδίδει ο Ιταλός πρεσβευτής στην Αθήνα, στον πρωθυπουργό Ιωάννη Μεταξά το ιταμό τηλεσίγραφο, με το οποίο ζήτησε να αφήσει τα ιταλικά στρατεύματα να περάσουν από την πατρίδα μας. Δρομολόγιο Αλβανία – Γιάννινα – Λάρισα, κατάληψη Μετσόβου, ανοιχτός δρόμος προς την Ήπειρο, που αποκόπτονταν έτσι από τη Θεσσαλία. Σκοπός η παραβίαση της εθνικής μας ακεραιότητας, αλλά εισέπραξαν εκείνο το βροντερό ΟΧΙ που ακούστηκε από άκρου σε άκρο της Ελλάδας μας. Ύστερα από αυτό η φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι κήρυξε ανήμερα, την 6η πρωινή, τον πόλεμο κατά της Ελλάδας στα ελληνοαλβανικά σύνορα, στα δικά μας χωριά, της Κόνιτσας. Η κυβέρνηση τότε κήρυξε γενική επιστράτευση και διόρισε αρχιστράτηγο τον Αλέξανδρο Παπάγο. Τα παιδιά της Ελλάδας και πάλι στην πρώτη γραμμή της μάχης, του πολέμου με μια καρδιά, μια φρόνηση, με αυτοθυσία για τη γλυκιά μας πατρίδα.

Τα παλικάρια, άντρες του χωριού μας, περισσότερα από 50, έτρεξαν και πάλι στο κάλεσμα της πατρίδας, γιατί τώρα ήταν «νυν υπέρ πάντων ο αγών». Τόπος παρουσίασης-συγκέντρωσης, η Βούρμπιανη, μεθόριος περιοχή με ελληνοαλβανικά σύνορα. Συγκροτείται ο 1ος λόχος προκάλυψης του λοχαγού ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΝΤΑΡΑ και υπάγονταν (αν και

ανήκε στο ανεξάρτητο τάγμα Κονίτσης) στο μεικτό απόσπασμα της Πίνδου, με Διοικητή τον Συνταγματάρχη ΔΑΒΑΚΗ Κων/νο, που είχε την έδρα του στο Επταχώρι Καστοριάς. Η όλη δύναμη του αποσπάσματος Πίνδου ήταν περίπου 2.000 άνδρες με 4 πυροβόλα.

Στις 28 Οκτωβρίου 1940, ημέρα Δευτέρα και ώρα 5:30 πρωινή, οι Ιταλοί χτύπησαν πρώτα τα φυλάκια 22, 23 και 24, εκεί ήταν και ο μπάρμπα Γιώργης ο ΜΠΕΤΖΙΟΣ, ο δικός μας, σήμερα 88 ετών, που η δύναμή τους ήταν 8-10 άντρες στο το καθένα. Μπροστά στον υπέρτερο εχθρό, οι φαντάροι μας υποχώρησαν και συμπύχθηκαν με το λόχο τους στη Βούρμπιανη.

Την ευθύνη άμυνας στην περιοχή του Γράμμου την είχε το απόσπασμα Πίνδου, του Κ. Δαβάκη, Συντ/χη Πεζικού, ο οποίος είχε αυστηρή διαταγή να κρατήσει άμυνα στην κύρια γραμμή αντίστασης, στη φυσική οχυρά θέση – τοποθεσία Σταυρός – Αετομηλίτσας. Αντίθετα, η δύναμη της περιοχής υποχώρησε ατάκτως και αυθημερόν έφτασε σχεδόν διαλυμένη στο Επταχώρι της Καστοριάς, ενώ το τάγμα Κονίτσης, έτσι ονομαζόταν, συμπύχθηκε στα υψώματα, σύμφωνα με το σχέδιο, Τσουμπάνι Μόλιστας – Πεκλάρι – Τραπεζίτσα – Παναγιά – Βρυσοχώρι.

Το χειμώνα – άνοιξη του 1999, τότε Πρόεδρος της Αδελφότητάς μας ο γράφων, με επισκέφτηκε δύο φορές στα Γραφεία της Αδελφότητάς μας, ύστερα από τηλεφωνική συνεννόηση, ο μακαρίτης πια, Σπύρος Ι. Γαλάνης και με παρακάλεσε να γράψω την πραγματική και αληθινή εξιστόρηση των πρώτων ωρών και ημερών του πολέμου, τα πρώτα γεγονότα, τις πρώτες μάχες του πολέμου των Ελλήνων φαντάρων, κυρίως όμως τη δράση του 1ου λόχου του λοχαγού ΚΑΝΤΑΡΑ, όπου υπηρετούσαν σχεδόν όλοι οι τότε Κιρασοβίτες άντρες κληρωτοί και έφεδροι, κάπου δύο ολόκληρες διμοιρίες φαντάρων.

– Σ' εσένα έχω εμπιστοσύνη και θα σου τα διηγηθώ όπως έγιναν και έχουν συμβεί, αλλά δεν γράφτηκαν ή αν γράφτηκαν, τα έγραψαν όπως ήθελαν αυτοί, όχι σωστά και αληθινά. Εγώ τα έζησα προσωπικά σαν φαντάρος στο λόχο του ΚΑΝΤΑΡΑ από την αρχή μέχρι την μάχη του Αη-Λιά της Φούρκας.

– Ο γράφων άλλο που δεν ήθελε, ευχαρίστησε τον μπάρμπα Σπύρο, αν και τον είχε πικράνει-στενοχωρήσει κάποτε για πολιτικούς λόγους, πήρε χαρτί και κατέγραψε τα όσα του διηγήθηκε, τα οποία τώρα μεταφέρονται εδώ, αφού προηγουμένα διασταυρώθηκαν και από άλλους συμπολεμιστές χωριανούς μας του μπάρμπα Σπύρου, αλλά και αρχεία του Γ.Ε.Σ.

Την πρώτη μέρα, μου είπε ο μπάρμπα Σπύρος, 28/10, αμυνθήκαμε γενναία στη Βούρμπιανη, μέχρι το απόγευμα, όπου τότε οι διμοιρίες του λόχου μας συμπύχθηκαν λόγω του μεγάλου αριθμού των επιθετημένων Ιταλών και ξεκίνησαν όλες με προορισμό το χωριό Λυκόρραχη μέσα σε καταρρακτώδη βροχή και βαθύ σκοτάδι. Στο χωριό αυτό έφτασαν το πρωί και πιάσανε θέσεις μάχης στα γύρω υψώματα, με σκοπό να ελέγχουν τον ποταμό Σαραντάπορο, κυρίως τις γέφυρες προς την απέναντι πλευρά, Κάτσικο-Καστάνιανη. Η διμοιρία μας που είχε πολυβόλα, χωρίς έστω μια ομάδα πεζικού τυφεκιοφόρων, είχε την πιο επικίνδυνη θέση. Κάθισε εκεί χωρίς καμιά σύνδεση με το λόχο μας. Η ανησυχία και η αγωνία μας μεγάλωνε, έντονη, ο διμοιρίτης ανθυπολοχαγός «πιάνει» τυχαία στο τηλέφωνο το λοχαγό μας και τον ρωτάει.

- Κύριε λοχαγέ, περιμένω διαταγή.
- Εγώ φεύγω, λέει εκείνος, και έκλεισε το τηλέφωνο.
- Ούτε προφορική διαταγή, ούτε γραφτή με σύνδεσμο. Τι να κάνουμε; Να φύγουμε; Εγκατάλειψη θέσης να καθίσουμε; Άσκοπα και νύχτωνε.

Τελικά φορτώσαμε τα πολυβόλα και φύγαμε με κατεύθυνση το χωριό Επταχώρι. Τυχαία συναντάμε και την ομάδα Διοίκησης του λόχου μας που έφευγε και αυτή για το ίδιο χωριό. Με τη φυγή του λόχου μας σκόρπισε πανικός στον κόσμο του χωριού, ενώ φώναζαν «έρχονται οι Ιταλοί».

Κάπου εκεί στο δάσος χάσαμε το δρόμο μας, μπήκαμε κατά λάθος σε ένα χωράφι, βούλιαξαν τα ζώα στη λάσπη, «γύρισε» ένα σαμάρι του ζώου με το πολυβόλο, φωνάζουμε το διμοιρίτη μας και αυτός μας απαντάει «παρατάτε τα όλα». Τι να κάνουμε; Φύγαμε, βαδίσουμε όλη τη νύχτα βρεγμένοι μέχρι το κόκαλο και παγωμένοι. Σε κάποιο σημείο του δρόμου βρήκαμε και πάλι το λόχο μας συγκεντρωμένο κι, όπως ήταν φυσικό, η πρώτη λέξη του λοχαγού μας ήταν «πού είναι τα πολυβόλα μου, ορέ σκούμπρα;» Έτσι συνήθιζε να λέει. Ο διμοιρίτης ανθυπολοχαγός μας τα μασούσε. «Τώρα να πάτε πίσω να μου τα φέρετε, αλλιώς δεν έχετε θέση εδώ σε μένα». Τι να κάνουμε, γυρίσαμε δυο, εγώ και ο Αχιλλέας Ζιούλης, δυο από το Δέντσικο και ακόμα ένας, δεν τον θυμάμαι. Πήγαμε στο μέρος του χωραφιού, βρήκανε εκεί κάτι Λυκορραχίτες που μας φώναζαν, «φύγετε γρήγορα, έρχονται Ιταλοί». Γυρίσαμε άδαιοι για να αρχίσει και πάλι το υβρεολόγιο, παριστάνοντας ο λοχαγός τον προστάτη των πολυβόλων του. Την προηγούμενη

μέρα, όταν έφευγε, δεν σκεπτόταν πού τα άφηνε τα πολυβόλα του, ενώ πήρε τις άλλες τρεις διμοιρίες του και έφυγε, ενώ τη δική μας την παράτησε, σαν να μην υπήρχαμε. Υβρεολόγιο μπροστά σε όλους τους φαντάρους του, κυρίως ενάντια στον άμοιρο διμοιρίτη μας. Πέτυχε να μας ρεζιλέψει στα μάτια όλων των στρατιωτών. «Στρατοδικείο σκούμπρα, να μη σας βλέπω μπροστά μου, δεν μου χρειάζονται τέτοιοι στρατιώτες εμένα». Έγραψε διαταγή, την έδωσε στον διμοιρίτη μας και ξαναείπε για τελευταία φορά «στον Δαβάκη γρήγορα». Πήγαμε στο Επταχώρι, στο κέντρο του χωριού στο «Ειδώλιο». Εκεί ήταν ο στρατηγός Πετσίκας με τον Δαβάκη. Χαιρετήσαμε, προχώρησε ο διμοιρίτης μας, έδωσε την αναφορά, τη διάβασε, μας κοίταξε σκεπτικός και είπε ξερά και κοφτά «Στρατοδικείο», ενώ ο Δαβάκης πήρε το λόγο και είπε «μη φοβάστε, ορέ παιδιά, θα ξαναπάρουμε πάλι τα πολυβόλα μας αλλά και τα δικά τους ακόμη, θα τους τσακίσουμε. Πάτε τώρα τυφεκιοφόροι». Ενώ περιμέναμε εκτέλεση, όταν άκουσα αυτά τα λόγια, ενθουσιάστηκα, φώναξα δυνατά από τη χαρά μου, θέλουμε ξανά πολυβόλα και μαζί τώρα όλοι, σαν να ήμασταν συνεννοημένοι φωνάξαμε δυνατά: πολυβόλα – πολυβόλα. Εδώ αξίζει να τονιστεί η πίστη του Έλληνα αξιωματικού στη νίκη, αυτό που λέγεται «η νίκη κερδίζεται πριν τη μάχη».

Πήραμε πάλι τα πολυβόλα, όμως τώρα ήταν «Χότσκινς», ενώ πρώτα είχαμε βαριά τύπου Γαλλικά, «Σαιντετιέν». Η ομάδα μας τώρα ακολούθησε άλλο λόχο, μετά την τροπή που πήραν τα πράγματα. Φύγαμε από το λόχο του ΚΑΝΤΑΡΑ, περνώντας από τον πρώην λόχο μας περήφανοι και καμαρωτά που μας έδωσαν και πάλι πολυβόλα, χαρούμενοι και εκφράζοντας έτσι την αγανάκτησή μας για τη συμπεριφορά του αξιωματικού αυτού, που μας είχε στείλει «Στρατοδικείο» που αποτελούνταν από: Γιώργο Καντάρα, λοχαγό, Βασίλειο Κατσέλη, ανθυπολοχαγό και Γιάννη Ζήκα, λοχία, Κιρασοβίτη, άδικα, ενώ άλλοι έπρεπε να πάνε δίκαια, αφού εγκατέλειψαν μια ολόκληρη διμοιρία από 40 άντρες (πολυβόλων), αντί να την προστατέψουν.

Στο Επταχώρι, συναντά τον Κ. Δαβάκη ο στρατηγός Βραχνός, διοικητής της 1ης Μεραρχίας, ο οποίος τον επέπληξε δριμύτατα κι εκείνος προέβαλε τη δικαιολογία της ανεπάρκειας δυνάμεων.

Για το θέμα αυτό η Ιστορία της Γ.Ε.Σ. στη σελίδα 127 γράφει: «Δεν κρίνεται επαρκής η δικαιολογία της ανεπάρκειας δυνάμεων για την απώλεια της τοποθεσίας «Σταυρός» εντός της ίδιας ημέρας της φύσει οχυρωτάτης

αυτής τοποθεσίας». Για την αταξία αυτή του Αποσπάσματος της Πίνδου του Κ. Δαβάκη, ο στρατηγός Βραχνός έστειλε κρυπτογραφική αναφορά προς τη Διοίκηση του Β' Σώματος Στρατού, στην οποία ανέφερε επί λέξει: «Υποχώρησις εγγίζει όρια φυγής». Στη συνέχεια εξέδωσε αυστηρές διαταγές για την ανασύνταξη των διαλυμένων τμημάτων του Αποσπάσματος Δαβάκη και ταυτόχρονα διέταξε το αφιχθέν στις 30/10 στο Επταχώρι Τάγμα Πατίστη να καταλάβει τη γραμμή Σαραντάπορο-Κούτσουρο. Αυτά ως παρένθεση. Συνεχίζει ο Σπύρος Γαλάνης.

– Στις 31/10, η διλοχία η δική μας ξεκίνησε για τον προφήτη Αη-Λιά Φούρκας, ενώ η διλοχία των Διάκου και Καντάρα πήγαν προς τον Ρωμιό. Κι ενώ ο Διάκος βγήκε με τον λόχο του στο ύψωμα Τσούκα Ζιούζιουλης κι αποδεκατίστηκαν και ο ίδιος σκοτώθηκε στη μάχη, (είναι ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός που έπεσε ηρωικά μαχόμενος), ο Καντάρας αγνάντευε από το χωριό Ζιούζιουλη, δεν μπήκε και αυτός στη «φωτιά» της μάχης, γιατί ισχυρίστηκε πως δεν είχε πολυβόλα να τον υποστηρίξουν. Πώς τα κατάφερνε, αλήθεια, και απέφευγε τις κατά μέτωπο επιθέσεις ενάντια στον εχθρό; Μάλλον η πείρα και η δράση του στον Μικρασιατικό πόλεμο του 1920-22. Στην είσοδό μας στη Βόρειο Ήπειρο αργότερα και ειδικά στο Λεσκοβίκι, έκανε παρέλαση και τιμώμενο πρόσωπο ήταν ο ίδιος. Το γεγονός είναι ένα, ότι η δική μας διμοιρία των πολυβόλων μάς εγκατέλειψε στο χωριό Λυκόρραχη, που ήμασταν σχεδόν όλοι άντρες Κιρασοβίτες, ενώ όσοι άντρες, και πάλι Κιρασοβίτες, παρέμειναν στις άλλες τρεις διμοιρίες του λόχου του ήταν πιο «τυχεροί», σε ελάχιστες ή καθόλου περιστάσεις έλαβαν μέρος σε μάχες, συνήθως ήταν ομάδες αναγνώρισης. Αυτά δεν τα λέω από πίκρα, αλλά, όπως είπα, θέλω να γραφτεί η αλήθεια και το σωστό, τα πραγματικά γεγονότα που έγιναν.

Στη μάχη του Προφήτη Αη-Λιά Φούρκας, όπως είπα, εμείς η ομάδα πολυβόλων, πήραμε μέρος ενεργό, με άλλο τώρα λόχο, όχι του Σπυρόπουλου, που ο ίδιος κατάργησε το στρατιωτικό κανονισμό και μπήκε πρώτος, μόνος του, χωρίς να προωθήσει ανιχνευτές, με το σακκίδιο γεμάτο χειροβομβίδες, αλλού όρθιος κι αλλού έρποντας, δείχνοντας το προσωπικό παράδειγμα στους στρατιώτες του λόχου του, σαρώνοντας κάθε εμπόδιο, κερδίζοντας έτσι την εμπιστοσύνη και το φιλότιμο, για να κορυφωθεί ο ενθουσιασμός σε μεθύσι στο σημείο της εφόδου. Εκείνη ακριβώς τη μεγάλη στιγμή της εφόδου με την ξιφολόγχη στα χέρια, που τα πυρά του εχθρού ήταν στραμμένα επάνω μας, ξεπρό-

βαλε κι ο δικός μας λόχος –είχαμε καθυστερήσει λίγο απ' το αριστερό αντέρεισμα– πλευροκοπώντας τώρα τον εχθρό, σκορπώντας τον πανικό και τον θάνατο, για να τραπεί σε άτακτη φυγή, αφήνοντας κορμιά, τραυματίες και αιχμαλώτους στον τόπο της μάχης.

Αυτά όλα όμως εξελίχτηκαν με πατριωτισμό και αλληλεγγύη στη διλοχία τη δική μας. Κάνοντας το καθήκον μας, δυστυχώς τελείως τα αντίθετα συνέβησαν στο απέναντι ύψωμα, στο Ρωμιό, που ο ήρωας της Μ. Ασίας αρκέστηκε να στείλει μόνο ένα οδηγό από το λόχο, για να δείξει το δρόμο για το Ρωμιό του λοχαγού Διάκου. Μόλις καταλάβαμε τον Αη-Λιά το βράδυ, την επομένη πρωί πρωί έφτασε με το επιτελείο του ο Δαβάκης. Οι Ιταλοί κυκλοφορούσαν μόνο ψηλά στο ύψωμα Ταμπούρι (Μπέκο).

Ξαφνικά φάνηκε να 'ρχεται από την πλευρά του χωριού Κάτσικο (σήμερα Δροσοπηγή) ένα μπουλούκι Ιταλών μαζί με πλιατσικολόγους τουρκοαρβανίτες. Ο Δαβάκης διέταξε να μην πυροβολήσει κανένας, έως ότου ζυγώσουν, για να τους μιλήσει αρβανίτικα για να παραδοθούν. Και παρά τη συμβουλή του επιτελείου του να καλυφθεί, αυτός παρέμεινε όρθιος στο γυμνό μέρος του Αη-Λιά κι εκεί δέχτηκε τη σφαίρα κατάστηθα κι έπεσε βαριά τραυματισμένος στα χέρια των ανδρών του που ήταν δίπλα του. Η κατάληψη του υψώματος Προφήτης Ηλίας Φούρκας έγινε στις 2-11-1940. Ο βαριά τραυματίας Κ. Δαβάκης μεταφέρεται εσπευσμένα στο Μοναστήρι της Φούρκας, όπου λειτουργούσε πρόχειρος σταθμός διακομιδής τραυματιών και από εκεί στο Επταχώρι – Πεντάλοφο – Μόρφη – Γέφυρα Μπουχωρίνας και από εκεί με αυτοκίνητο στην Κοζάνη και συνέχεια στο Θεραπευτήριο Ευαγγελισμός στην Αθήνα. Τον αντικατέστησε ο ταγματάρχης Καραβίας Ιωάννης.

Την ίδια μέρα, άλλος λόχος του Ελληνικού Στρατού με υπολοχαγό τον Κλαδά μπαίνει στο χωριό Φούρκα από το ανατολικό μέρος. Ο Στρατός μας συνέλαβε πολλούς αιχμαλώτους Ιταλούς και πολλά λάφυρα, όπως πολεμικό υλικό λογής-λογής, μουλάρια, τρόφιμα, κουβέρτες κτλ. Όσοι Ιταλοί απέφυγαν τη σύλληψη έφυγαν προς τη Σαμαρίνα. Την επομένη, 3-11-1940 καταλήφθηκε και ο Μπέκος (Ταμπούρι) από τον λόχο του λοχαγού Αδρίμη, όπου έστειλε τα πολυβόλα του.

Στις 5-11-1940, ημέρα Τρίτη και φαρμακερή, βομβαρδίζεται πρώτα η Φούρκα και μετά το χωριό μας (Κεράσοβο) από ιταλικά πολεμικά αεροπλάνα. Οι βόμβες, οι περισσότερες, αστόχησαν και πέσανε στα ποτάμια, μία όμως έπεσε και χτύπησε το ιερό της εκκλησίας στο χω-

ριό μας και το μισό γκρεμίστηκε. Ευτυχώς ούτε οι στρατιώτες ούτε οι πολίτες κάτοικοι του χωριού μας υπήρξαν θύματα. Η Παναγιά μας είχε κάνει το θαύμα της (βλ. βιβλίο «Εκκλησία, εξωκλήσια κτλ.» του γράφοντος, έκδοσης 1999).

Αφού διαλύσαμε τους φασίστες Ιταλούς εκεί στα χωριά μας, ο λόχος μας ξεκίνησε μέσα Νοεμβρίου για το χωριό Λεσκοβίκι της Βορείου Ηπείρου, εφόσον από 11 Νοεμβρίου ο Αρχιστράτηγος Αλ. Παπάγος είχε διατάξει γενική επίθεση στο μέτωπο. Αψηφώντας οι στρατιώτες το θάνατο και την υπεροχή του εχθρού, σε έμφυχο και άψυχο υλικό, και ύστερα από σκληρές μάχες στις χιονισμένες βουνοκορφές του Μπέκου, Ρωμιού, Κλέφτη, Τύμφη-Καλπακιού, νικάει και αναγκάζει τους φασίστες να υποχωρήσουν έντρομοι και ντροπιασμένοι προς τη Β. Ήπειρο, ενώ η Ελληνική λεβεντιά, τα ένδοξα «ευζωνάκια» τους καταδίωκαν κατά πόδας. Η προέλαση ήταν κεραυνοβόλα, οι φασίστες άκουγαν «τσολιά» και τρέχανε-τρέχανε.

– Αυτά από τον μπάρμπα Σπύρο Γαλάνη, που τον καιρό εκείνο δυστυχώς βρισκόταν σε δύσκολη κατάσταση, λόγω ασθένειάς του. Αν η κουβέντα αυτή γίνονταν ίσως γρηγορότερα, τότε και ασφαλώς θα μου διηγούνταν και άλλα ηρωικά κατορθώματα του ελληνικού στρατού και των Κιρασοβιτών αντρών-πατεράδων μας.

Στις 10 Νοεμβρίου ο τότε συνταγματάρχης και μετά ταξίαρχος, διοικητής Ταξιαρχίας Ιππικού Σωκράτης Δημάρατος από τη Βούρμπιανη Κόνιτσα φτάνει στη Φούρκα με το Ιππικό του για ξεκούραση και αυτό για λίγο.

Η Ταξιαρχία Ιππικού Δημάρατου είχε ξεκινήσει στις 29 Οκτωβρίου από την έδρα της στο Λαγκαδά και ύστερα από τρία μερόνυχτα έφτασε την 1η Νοεμβρίου στο Δέντσικο Γρεβενών, όπου εκεί είχε φτάσει και η μεγάλη δύναμη της Ιταλικής μεραρχίας «Τζούλια», η μόνη που πρόφτασε και πέρασε τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Συνάπτονται μάχες σκληρές και τελικά το ηρωικό μας Ιππικό τη διαλύει.

Στη συνέχεια κατέλαβε τα υψώματα: Σκούρτζα, Γουμάρα και Βασιλίτσα, όπου πιάσανε πάρα πολλούς αιχμαλώτους, πήραν τη Σαμαρίνα και έφτασαν έξω από τη Βωβούσα. Πηγαίνοντας τώρα για την Κόνιτσα, κυνηγώντας τους Ιταλούς, περνούν και από το χωριό μας.

Ακόμα διηγούνται πολλοί συγχωριανοί μας, τότε αμούστακα παιδιά, τη λεβεντιά και την περήφανη κορμοστασιά των ιππέων μας

παλικαριών, επάνω στα καταϊδρωμένα άτια τους, που κάλπαζαν και άφριζαν. Στην πλατεία του χωριού μας, όπου στάβλισαν, κατέφαγαν ακόμη και τις φλούδες των δέντρων. Τα άλογα του Ελληνικού Ιππικού ήταν εισαγωγής, κυρίως από την Ουγγαρία, που φημίζονταν για την παραγωγή και εκτροφή αλόγων.

Ο ενθουσιασμός όμως και η αγανάκτηση για την άνανδρη επίθεση των φασιστών Ιταλών δεν τους εγκατέλειψε ούτε στιγμή, αλλά παρά την ταλαιπωρία, την πείνα, το χιονιά και το κρύο τα φανταράκια μας τραγουδούσαν τους στίχους:

*Πήγαμε και στη Βωβούσα
αντίκρυ με το ιππικό
κι από τότε οι Αλπίνοι
πάθαν από πανικό.*

Πρόθεση του γράφοντος δεν είναι να εξιστορήσει, αυτά άλλωστε είναι γνωστά από την ιστορία, τα κατορθώματα-ηρωισμούς του Ελληνικού Στρατού στον Ελληνοϊταλικό και Ελληνογερμανικό πόλεμο 1940-1941, αλλά η πικρή-μαύρη αλήθεια των πρώτων ωρών και ημερών του πολέμου, των πιο κρίσιμων, εκεί ψηλά στις αετοφωλιές και βουνοκορφές των δικών μας χωριών, τόσο των Κιρασοβιτών στρατιωτών, των παλικαριών μας, όσο και των γυναικών του χωριού μας και της Πίνδου γενικότερα, γιατί ειδικά εμάς τους Κιρασοβίτες μας έχουν αδικήσει οι άρχοντες του τόπου μας για τις μεγάλες προσφορές – θυσίες μας στη γλυκύτατή μας πατρίδα. Καιρός είναι πλέον να γίνουν πιο γνωστά τα ηρωικά κατορθώματα των προγόνων μας, να μάθουν όλοι και κυρίως οι Υπηρεσίες του Κράτους μας, την ιστορία την τοπική του χωριού μας, που αριθμεί 3.500 χρόνια, από Πελασγικής – Δωρικής καταγωγής των Λύγγων – Τραγασσαίων – Περαιμαχαλιωτών – Ραχοβιωτών – Κιρασοβιτών, μέχρι σήμερα, τον 21ο αιώνα.

Πολλά πρόσφεραν με γενναιότητα, με αυτοθυσίες οι κάτοικοι του χωριού μας, αλλά και των γύρω χωριών, σ' αυτόν τον άνισο και σκληρό αγώνα του 1940-1941 ενάντια στους δύο μαύρους φασισμούς, ιταλικό και γερμανικό, που θέλησαν να επιβάλουν ετσιθελικά στην πατρίδα μας. Τα παλικάρια –πατεράδες μας– στα μέτωπα των μαχών που τρώγανε πίτουρα, χαρούπια, ρόβι πολλές φορές (τροφή ζώων), μερικοί και κρέας σκοτωμένων φορτηγών ζώων, άλλοι κούμαρα, που προκαλούσαν εμετό, και ψείρα με τη χούφτα, πέραν του φοβερού

χιονιά και της τρομερής παγωνιάς. Πολλοί έπαθαν κρυοπαγήματα, περισσότερα αυτά, από τους σκοτωμένους και λαβωμένους. Οι γυναίκες του χωριού μας, γιαγιάδες και μανάδες μας, εθελοντικά, νύχτα και μέρα, με υπομονή, καρτερία αλλά και με θέληση ακατάβλητη, με ενθουσιασμό κουβαλούσαν με τις πλάτες τους πολεμοφόδια και τρόφιμα στις βουνοκορφές του χωριού μας, Μπέκο, Γύφτισσα, Κλέφτη, όπου πολεμούσαν οι ηρωικοί φαντάροι μας. Οι πλάτες και οι ώμοι πλήγιασαν, πόνεσαν, όμως περιποιήθηκαν και κουβάλησαν σε φορεία τραυματίες και λαβωμένους, ενώ έκλαψαν, θρήνησαν και έθαψαν νεκρούς, τα παιδιά της μάνας Ελλάδας, με δάκρυα και μοιρολόγια. Οι ανηφόρες και οι κατηφόρες των δρόμων του Μπέκου, του Βέργου, του Ρωμιού, του Κλέφτη είχαν γίνει παιχνίδια για τις Κιρασοβίτισσες γυναίκες, άσχετα αν τα πόδια τους είχαν πληγιάσει από την ξυπολυσιά και το κορμί τους, το ταλαιπωρημένο, κουρασμένο, πεινασμένο, ήταν σε πανάθλια κατάσταση, γυμνό και σκελετωμένο. Η αντρειωμένη όμως ψυχή τους τις ατσάλωνε, τις είχε μεταμορφώσει σε νέες Τζαβέλαινες, σε νέες Μαντώ Μαυρογένους, σε ηρωίδες του Ζαλόγγου και του 1821. Έτσι γεννήθηκαν και γαλουχήθηκαν, με τα νάματα της πίστης και της πατρίδας, εκεί στα ακριτικά χωριά μας, οι ξακουστές ατρόμητες ηρωίδες, γυναίκες της ένδοξης Πίνδου του 1940-1941, της κατοχής και του εμφυλίου σπαραγμού 1946-1949. Αυτές οι νεότερες ηρωίδες της πατρίδας μας ενώθηκαν και έγιναν μια ψυχή, ένα σώμα, μία καρδιά με τις πανάξιες κόρες-θυγατέρες των «Ελεύθερων πολιορκημένων» του Μεσολογγίου, όπου πολέμησαν γενναία οι πρόγονοί μας Ραχοβίτες – Κιρασοβίτες «κλέφτες – αρματολοί» αδέρφια Λάμπρος και Γιάννης Μπέκος και τα αδέρφια Γιουσάκης και Κώστας Ζούκας με άλλους Σαμαρινιώτες καπεταναίους και γράφτηκε το ξακουστό μέχρι σήμερα δημοτικό μας τραγούδι «Παιδιά της Σαμαρίνας...». Δεν πρέπει εδώ να ξεχνάμε, να λησμονούμε και τις υπηρεσίες και θυσίες των άλλων αντρών του χωριού μας, ακόμη και των παιδιών, που άλλοι με τη ζωή τους και άλλοι ως οδηγοί-σύνδεσμοι του στρατού μας, όπως ο τότε αγροφύλακας του χωριού μας, τώρα μακαρίτης, Βαγγέλης Γελαδάρης, πρόσφεραν αφάνταστες και μεγάλες υπηρεσίες στο στρατό μας, οδηγώντας τον μέσα στα κατσάβραχα της Πίνδου με ασφάλεια, όπως επίσης και οι Κοινοτικοί μας άρχοντες, άσχετα αν ήταν Μεταξική διορισμένη αρχή, πρόεδροι Γιάννης Γκούτσιος 1936-1938 και Γιώργος Αθανασίου 1938-1944.

Γεγονός είναι πως η γλυκύτατή μας πατρίδα αναγνώρισε, μετά τον

πόλεμο, τις μεγάλες προσφερθείσες υπηρεσίες και θυσίες των κατοίκων του χωριού μας προς τον Ελληνικό Στρατό μας, απονέμοντας στην Κοινότητά μας: ΔΙΠΛΩΜΑ ΜΕΤΑ ΠΛΑΚΕΤΑΣ, ενώ ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (Ε.Ε.Σ.) απένειμε και αυτός στην Κοινότητά μας ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ για τις εξαιρετες πράξεις των κατοίκων προς τη γλυκύτατη πατρίδα μας.

Μια αμυδρή ακόμη ανάμνηση από τις αρχές του 1940, τότε αγοράκι περίπου τεσσάρων χρόνων, είναι και μια ολιγόωρη επίσκεψη, με τη συγχωρεμένη μάνα μας, στο πατρικό της σπίτι, στο Ντακοβαναίικο, όπου ήταν βαριά άρρωστος ο παππούς μας και πατέρας της μάνας μας, Βαγγέλης Ντακουβάνος, ο οποίος σε λίγες μέρες πέθανε. Θυμάμαι μόνο ότι ήταν ξαπλωμένος στο κρεβάτι, στο αριστερό δωμάτιο του ισογείου, τίποτε περισσότερο. Αργότερα, η μάνα μας, όταν πια μεγάλωσα, μας έλεγε, τύπου αστειότητας, πως τα χρόνια 1936 ή 1937, που είχε κάνει και τότε επίσκεψη στους γονείς της και ο γράφων τότε ήταν ενός ή δύο ετών, θήλαζε ακόμη, συνάντησε εκεί στο πατρικό της σπίτι και την τσιγγάνα (γύφτισσα) Κώσταινα από τη Μόλιστα, που θήλαζε και αυτή μικρό παιδί. Εκείνη πρότεινε στη μάνα μας να θηλάσει κι εμένα, ώστε να μην με «πιάνουν» τα μάγια και τα ξόρκια, αφού θα έπινα τσιγγάνικο-γύφτικο γάλα. Και ως εκ του θαύματος θήλασα άνετα, χωρίς καμία πίεση ή δυσφορία. Έτσι απέκτησε ο γράφων «αντίδοτο» στα «μάγια και τα ξόρκια», πέραν του ότι είναι και Σαββατογεννημένος.

Κατοχική περίοδος-
αντιστασιακοί αγώνες

Από τις πρώτες μέρες της υποδούλωσης της πατρίδας μας στους Γερμανοϊταλούς, άρχισαν κιόλας να συγκροτούνται στην υπόδουλη χώρα μας οργανώσεις, που οι οργανωτές τους δεν τις λένε ακόμη, ούτε και ξέρουν, ίσως μερικοί, τους χαρακτηρισμούς «απελευθερωτική» ή «συνωμοτική». Όλοι όμως, σ' όλη την Ελλάδα, ξέρουν, τέλος πάντων, σε τι αποβλέπουν όλες οι ποικιλώνυμες αυτές «οργανώσεις» εκείνης της εποχής.

Την κατοχή της δικής μας περιοχής, της επαρχίας μας, την είχαν αναλάβει οι Ιταλοί. Αλλά οι Γερμανοί είχαν παντού «επικυριαρχικά δικαιώματα» και δικούς τους πράκτορες. Από τον Ιούνιο του 1941 στην περιοχή των Γρεβενών της Δυτ. Μακεδονίας και στα δικά μας χωριά, που συνορεύουν με τα Γρεβενά, και ανέκαθεν από τους αρχαιότατους χρόνους μέχρι και σήμερα είχαν και έχουν στενές επικοινωνιακές, εμπορικές και συγκοινωνιακές επαφές, σχέσεις, συναλλαγές μεταξύ τους, εμφανίστηκαν αυτές οι οργανώσεις που οι δράσεις τους έγιναν εντονότερες και κυρίως προς δύο κατευθύνσεις: α) την καταπολέμηση της προπαγάνδας των ρουμανιζόντων ιταλοδούλων λεγεωνάριων (στα Γρεβενά υπήρχε προπολεμικά και Ρουμανικό Γυμνάσιο, σχολεία στη Σαμαρίνα και Φούρκα) και β) στη συγκέντρωση και απόκρυψη οπλισμού. Ίσως σε καμιά άλλη περιοχή της Ελλάδας να μην υπήρχε τόσοσ σκόρπιος οπλισμός όσοσ εδώ, αφού διαλύθηκαν τόσοσ και τόσοσ μονάδες του στρατού της Αλβανίας, και —όπως γράφει και ο στρατηγός Τσακαλώτος— παραδόθηκε ο οπλισμός ολόκληρων συνταγμάτων σε προέδρους και γι' αυτό επιδόθηκαν μετά μανίας στην ανακάλυψη και την περισυλλογή του. Αλλά πάντα κάτι έμενε. Έστω ακόμη και αν με τις επίμονες και πιεστικές αναζητήσεις ανακάλυπταν όλα τα όπλα των μονάδων που είχαν διαλυθεί, και τότε ακόμη θα μένανε σαν «πίστωση» τα ντουφέκια των «ηρωικών παραδόσεων» σ' ένα τόπο όπου η παράδοση υπήρχε (Μακεδονικός Αγώνας), που δεν ήταν πολύ

μακριά, αλλά και οι «τελευταίοι βασιλείς των ορέων» εδώ έδρασαν. Πάντως στην επίμονη ιταλική προσπάθεια συγκέντρωσης των όπλων αντιτάσσεται εξίσου επίμονη και η πατριωτική προσπάθεια –αυθόρμητη ή καθοδηγούμενη– για τη διαφύλαξή της, για την «κατάλληλη ώρα» που δεν θα αργήσει να φανεί. Μια ιταλική «αραβίδα» και το κενό ντουφέκι, θυμάμαι, προφανώς από αυτά τα κρυμμένα, είχε και ο θείος μας Γιάννης Ζούκας, τα μετέπειτα χρόνια 1945-1947 για προσωπική του ασφάλεια, ενώ ο πατέρας μας Ανδρέας Σαμαράς ένα μικρό πιστόλι εξάσφαιρο με «μύλο», περιστρεφόμενο, λάφυρο από την Αλβανία του 1940-41. Το έθαψε βαθιά στη γη για το «φόβο των Ιουδαίων», την περίοδο 1946-1947.

Όπως είναι γνωστό, την 6η Απριλίου 1941, οι μηχανοκίνητες στρατιές του Χίτλερ, χρησιμοποιώντας το βουλγαρικό έδαφος, εισέβαλαν στην Ελλάδα, παρακάμπτοντας τα οχυρά της Μακεδονίας, που αντιστέκονταν σθεναρά και γενναία, αλλά και ο Ελληνικός Στρατός πολεμούσε και καταρράκωνε τις ιταλικές δυνάμεις στο Αλβανικό μέτωπο.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα μας από χώρα που νίκησε τους εχθρούς της, βρέθηκε κατεχόμενη από Γερμανούς και Ιταλούς. Μεγάλο τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με τις πόλεις: Αλεξάνδρουπολη, Κομοτηνή, Ξάνθη, Καβάλα, Δράμα, Σέρρες και το νησί Θάσος είχαν προσαρτισθεί στη Βουλγαρία από τον Χίτλερ ως δώρο για την προδοσία της, αφού επέτρεψε να διέλθουν τα γερμανικά στρατεύματα από το έδαφος της αμαχητί, σε βάρος βέβαια των γειτόνων της, Ελλάδας και Νοτιοσλαβίας. Έτσι βρέθηκε τώρα η Ελλάδα να έχει τα ανατολικά σύνορά της από τον Έβρο όπου ήσαν (Βαλκανικοί ένδοξοι πόλεμοι 1912-13) στον ποταμό Στρυμόνα.

Ο ελληνικός λαός, ενώ αρχικά πίστευε και προσδοκούσε τη λευτεριά του από τις συμμαχικές δυνάμεις, αργότερα συνειδητοποίησε πως και ο ίδιος έπρεπε με τους αγώνες, τις θυσίες και τα βάσανά του να συμβάλει και αυτός στη συμμαχική νίκη, ώστε να μπορέσει να ξαναβρεί τη χαμένη λευτεριά του και την ανεξαρτησία του. Ζητούσε να εκτονώσει την οργή και το θυμό του που ένιωθε μέσα του για τους ξένους κατακτητές, αλλάζοντας τη ζωή του. Κατ' αυτόν τον τρόπο και κάτω από τον ψυχικό φόρτο και τη μεγάλη θλίψη που κατείχε τον ελληνικό λαό για τη λευτεριά του, ξεπήδησαν οι ποικιλώνυμες, όπως γράψαμε, αντιστασιακές οργανώσεις. Έτσι την 9η Σεπτεμβρίου 1941 ιδρύθηκε από τον στρατηγό Ναπολέοντα Ζέρβα η ΠΡΩΤΗ αντιστασιακή οργάνωση, ο λεγόμενος Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύν-

δεσμος (ΕΔΕΣ), που αποσκοπούσε να συμβάλει με όλα τα μέσα στη συμμαχική νίκη και την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον ξενικό Γερμανοϊταλικό ζυγό.

Λίγοι στην αρχή, περισσότεροι αργότερα, οι Έλληνες έτρεξαν να πλαισιώσουν τον αγώνα που άρχιζε.

Μόλις δεκαοκτώ (18) ημέρες αργότερα, την 27η Σεπτεμβρίου 1941, ακολούθησε η ίδρυση του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (Ε.Α.Μ.), από το Κ.Κ.Ε.

Ο αρχηγός του ΕΔΕΣ, αφηφώντας τον Χίτλερ και τον Μουσολίνι, στις 23 Ιουλίου 1942, βγήκε στα ελληνικά βουνά να αντισταθεί στις δύο αυτοκρατορίες, τη στιγμή που βρίσκονταν στη μεγάλη τους δόξα, με τις στρατιές τους μπροστά στη Μόσχα και το Κάιρο. Η δράση του ΕΔΕΣ ήταν κυρίως στην Ήπειρο (κάτω από τα Γιάννινα) και μέρος της Αιτωλοακαρνανίας (Βάλτος). Αργότερα σ' όλη την Ελλάδα με υπαρχηγεία. Όλα αυτά τα υπαρχηγεία είχαν ζωή περιορισμένη, γιατί τον Οκτώβριο του 1943 αφοπλίσθηκαν το ένα μετά το άλλο από το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. με την κήρυξη δικτατορίας του προλεταριάτου (9/10/1943). Σε αντίθεση, το Κ.Κ.Ε. δρώντας κάτω και μέσα από το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. ήταν ο κύριος όγκος, ο οποίος επεδίωκε να μονοπωλήσει τον αγώνα, για να μείνει κυρίαρχος στον ελλαδικό χώρο, ώστε μετά την αποχώρηση των Γερμανών να κυριαρχήσει αυτός στην πατρίδα μας.

Από το βιβλίο «Δεκέμβρης του '44» του Γρηγόρη Φαράκου, που λέει πολλές αλήθειες, μαθαίνουμε, κάπως κυνικά το ομολογεί και ο Ιωαννίδης, μιλώντας για τον Ε.Δ.Ε.Σ.: «Εμείς είχαμε πάντα υπόψη μας ότι μια μέρα θα ῥθούμε σε σύγκρουση και θα τους καθαρίσουμε αυτούς... Έπρεπε να τους εξουδετερώσουμε. Έτσι που να μην έχουμε από πλάτη μας τίποτε, ώστε να φτάσουμε να δώσουμε τη μάχη της Αθήνας... Ο Ε.Δ.Ε.Σ. να μην υπάρχει». Συνέχεια αφήγησης του Ιωαννίδη: «Πάνω απ' όλα, βέβαια, έπρεπε να μείνουν τα ένοπλα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. Κάθε άλλο να διαλύεται, οι ηγέτες τους να δέχονται να υποτάσσονται στον Ε.Λ.Α.Σ...».

Αυτά τα ολίγα για τις δύο αυτές αντιστασιακές οργανώσεις, τις μεγάλες, ως προοίμιο, γιατί σκοπός του γράφοντος είναι να ασχοληθεί με όσα έγιναν στο χωριό μας, σε σχέση με την ίδρυση αυτών των αντιστασιακών οργανώσεων, το χρόνο, το σκοπό και τη δράση τους, στο χωριό μας, ποιοι τις αποτέλεσαν και ό,τι άλλο σχετικό κατορθώθηκε να μαθευτεί, κυρίως από τους ανθρώπους-συγχωριανούς μας, που ζουν ακόμη και έπαιξαν κάποιο όλο στην όλη δράση των οργανώσεων

αυτών στο χωριό μας. Είναι το ζωντανό ακόμη «αρχείο» του χωριού μας, οι μαρτυρίες τους λένε πολλά... Τ' ονόματα αυτών είναι: Δήμος Αθ. Κοντοδήμος, Γιάννης Ευαγγ. Ζήκας, Απόστολος Ι. Χαρισιάδης, Οδυσσέας Απ. Γαλάνης και αφοι Παντελής και Κώστας Λαζ. Σκαλωμένου. Από αυτούς τους ανθρώπους το καλοκαίρι του 2003 άκουσα, πληροφορήθηκα και σημείωσα πάρα πολλές χρήσιμες πληροφορίες και για τις οργανώσεις αυτές και τη δράση τους τα χρόνια εκείνα στο χωριό μας. Οι άνθρωποι αυτοί, τα «ζωντανά αρχεία», μου μίλησαν, ύστερα βέβαια από παρέλευση τόσων χρόνων, εξήντα σχεδόν, νηφάλια, ήσυχα και προπαντός όσο μπορούσαν αντικειμενικά, άσχετα σε ποιο στρατόπεδο ανήκαν την εποχή εκείνη. Ο χρόνος όσο τρέχει, τόσο ο άνθρωπος γίνεται πιο λογικός, φρόνιμος και κρίνει τα πράγματα με το πνεύμα της ενηλικίωσης, της σωφροσύνης. Αυτό έχει συμβεί και με τους ανθρώπους αυτούς. Πρόθεσή μου η εξιστόρηση των γεγονότων της εποχής εκείνης στο χωριό μας, αλλά και στη γύρω περιοχή μας. Τους εξέφρασα τις μεγάλες ευχαριστίες και προσπαθώ τώρα να μεταφέρω εδώ, σε λίγες βέβαια γραμμές, επίτομα, τα όσα άκουσα και έμαθα στο χωριό μας. Είναι μια πρώτη γραφτή προσπάθεια, κανένας άλλος δεν έχει καταγράψει μέχρι τώρα για αυτές τις οργανώσεις, πλην μερικών στοιχείων από τον συγχωριανό μας Γιώργο Χρήστου Κοντοδήμου. Καιρός είναι να μαθευτούν, έστω και αργά, και τα ιστορικά γεγονότα του χωριού μας, που τόσο βάνουσα και σκληρά έχουν σημαδέψει τα μεταπολεμικά χρόνια, από το 1940 και μετά. Είναι τα λεγόμενα «πέτρινα χρόνια», η δεκαετία 1940-1950, που στοίχισε πάρα πολλά στη δύστυχη πατρίδα μας, αλλά παρ' όλα αυτά κατόρθωσε να ορθοποδήσει, να μείνει ελεύθερη και να αναδιοργανωθεί και πάλι σε ένα ευνομούμενο και δίκαιο κράτος, ώστε εν μέρει εμείς οι νεοέλληνες Κιρασοβίτες-Κιρασοβίτισσες ν' απολαμβάνουμε τα αγαθά της Δημοκρατίας, του πολιτισμού, της καλοπέρασης, της ευημερίας, τα οποία προέκυψαν από τους κόπους βέβαια, αλλά και από τις μεγάλες θυσίες των προγόνων μας, πατέρων, μανάδων, αδερφών και συγγενών μας. Τα γύρω-τριγύρω βουνά και κορυφές, λαγκάδια και ρεματιές, Γύφτισσα, Πλατώνια, Μπέκος, Βέργος, Ζεκίρι, Ρωμιός και Κλέφτης είναι χλιοποτισμένα από το αίμα των παιδιών της Ελλάδας Μάνας, της Κιρασοβίτισσας μάνας, ας μην το ξεχνούμε ποτέ αυτό ανά τους αιώνες. Εδώ στα μέρη μας, στην ένδοξη Πίνδο, την ξακουσμένη και χλιοτραγουδισμένη, δοξάστηκε η γλυκύτατή μας πατρίδα Ελλάδα.

Για πιο εύκολη κατανόηση του αναγνώστη θα ακολουθήσουν τα

γεγονότα, κατά χρονική εξέλιξη, και έτσι θα καταγραφούν, είναι πιο λογικό και σωστό.

Αρχίζουμε:

- Η οργάνωση του Κ.Κ.Ε. στο χωριό μας.

Αυτή άρχισε να γίνεται, να φυτρώνουν τα πρώτα-πρώτα σπέρματα από τα τέλη του 1942 δειλά-δειλά και προπαντός κρυφά-μυστικά. Εφαρμόστηκε και εδώ το γνωστό στο Κ.Κ.Ε. σύστημα των λεγόμενων «πυρήνων» ή «τριάδων». Κάθε «πυρήνας» αποτελούνταν μόνο από τρία άτομα, όχι περισσότερα. Τα μέλη ή «σύντροφοι» της «τριάδας» συνήθως γνωρίζονταν μεταξύ τους, αν και δεν έπρεπε ούτε και αυτό. Τούτο βέβαια για λόγους ασφάλειας και μυστικότητας. Ο «διαφωτιστής» διορίζονταν από τα άνω και κανένας δεν τον γνώριζε στις δύο ή τρεις «τριάδες» που κρατούσε. Μεταξύ τους οι «τριάδες» δε γνωρίζονταν για να μην εισδύσει τυχόν κατασκοπία. Τους «διαφωτιστές» ή «ταγματάρχες» τους κρατούσαν οι «καθηγητές», οι οποίοι ήταν ανώτεροι αξιωματικοί. Η κάθε «τριάδα» αποτελούνταν, όπως γράφτηκε, από τρεις «συντρόφους» που ήταν κατώτεροι σε βαθμό και ιεραρχία αξιωματικοί, ανθυπολοχαγός, υπολοχαγός, λοχαγός, δηλαδή στρατιωτική οργάνωση και πειθαρχία-υπακοή τυφλή στις γραμμές και αποφάσεις της οργάνωσης.

Τους δύο πρώτους «πυρήνες» του Κ.Κ.Ε. στο χωριό μας τους αποτέλεσαν οι: Αθανασίου Γιώργος, Κυρίτσης Γιώργος του Βασιλείου (Νίας), Μελάς Κώστας, δημοσίος δασικός υπάλληλος στο χωριό μας, από Πελοπόννησο την καταγωγή, Γκούτσιος Βαγγέλης, Κοντοδήμος Δήμος, που μυήθηκε από τον Γιώργο της Νίας, και τον Καλογήρου Αντρέα, δάσκαλο στο χωριό μας, από την Καστάνιανη Κόνιτσας, δηλαδή δύο «τριάδες» από τρεις «συντρόφους» η καθεμία από αυτές. Διηγητικό, θα έλεγε κανείς, σχέδιο μυστικής οργάνωσης, πολύ αποτελεσματικό, εξουδετερώνοντας κάθε πιθανή εισδοχή στην «τριάδα» ανεπιθύμητου άντρα ή κατασκόπου.

Πρώτος γραμματέας των Κιρασοβίτικων αυτών «τριάδων» ή «πυρήνων» του Κ.Κ.Ε. ορίστηκε ο Αθανασίου Γιώργος, που γνώριζε και γράμματα. Σε χρονικό διάστημα πολύ μικρό, 3-4 μηνών μόνο, οι Κιρασοβίτικες «τριάδες» ή «πυρήνες» αυξήθηκαν, μεγάλωσαν, έγιναν αρκετοί με μέλη συνολικά κάπου πενήντα (50). Τον χρόνο αυτό ακριβώς έγινε και μεταξύ τους γνωριμία. Πρώτα δεν γνωρίζονταν, αφού κάθε «πυρήνας» μόνο τρία άτομα είχε, δηλαδή ποια άτομα Κιρασοβίτες αποτελούσαν τους «πυρήνες» αυτούς. Οι λεγόμενοι αυτοί «πυρήνες»

αποτέλεσαν την πρώτη ομάδα του Κ.Κ.Ε. στο χωριό μας. Η ομάδα αυτή εξέλεξε τώρα νέο Γραμματέα αυτής, τον Δήμο Κοντοδήμο, ο δε πρώτος Γραμματέας των πρώτων δύο «πυρήνων», Γιώργος Αθανασίου, προβιβάστηκε, προήχθηκε σε Πολιτικό Επίτροπο του εφεδρικού τάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. που έδρα είχε το χωριό Πυρσόγιαννη Κόνιτσας. Η Κομματική Οργάνωση Βάσης (Κ.Ο.Β.), έτσι ονομάζονταν, του χωριού μας είχε αναφορά λόγου και πράξεων στην ανώτερη Κομματική Οργάνωση που είχε έδρα την Κόνιτσα, με Γραμματέα τον Βαγγέλη Μακάριο από τη Μόλιστα Κόνιτσας. Αυτός ως υπεύθυνος της επαρχίας μας, περιέφερε αυτήν και καθοδηγούσε τις μικρότερες Κ.Ο.Β. των χωριών μας.

• Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.) που στελεχώθηκε αργότερα εσωτερικά από το Κ.Κ.Ε. και μετατράπηκε σε ένοπλο τμήμα και πήρε το νέο όνομα Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Ε.Λ.Α.Σ.), πρωτοεμφανίστηκε στο χωριό μας τον Μάρτιο του 1943. Η πρώτη Τοπική Επιτροπή, ο πρώτος πάλι «πυρήνας», όπως λεγόταν, τον αποτέλεσαν οι: Δήμος Κοντοδήμος, Απόστολος Παπαγιάννης του Δημητρίου και μια γυναίκα, η Σταυρούλα Γ. Τέλλη (Μακρή) μοδίστρα, ήταν τριμελής. Σκοπός της Επιτροπής αυτής ήταν η επίλυση των παρουσιαζόμενων προβλημάτων του χωριού μας, δηλαδή τρόπον τινά ένα διοριζόμενο προσωρινό Διοικητικό Συμβούλιο της Κοινότητάς μας, εφόσον δεν υπήρχε τέτοιο λόγω κατοχής. Ταυτόχρονα προέκυψε και Τριμελές Λαϊκό Δικαστήριο, έτσι ονομαζόταν, ήταν εύηχο και αρεστό στο ακουσμα από τον λαϊκό κόσμο της εποχής εκείνης. Το Κ.Κ.Ε. στις ονομασίες έπαιρνε και παίρνει ακόμα «άριστα». Τα πρώτα μέλη αυτού του Λαϊκού Δικαστηρίου απετέλεσαν οι: Κώστας Παπακώστας, Γιάννης Παπαγιάννης και Γιάννης Ζούκας. Πρόεδρος αυτού ο Κώστας Παπακώστας. Είχε ακόμη και Δικαστικό Επίτροπο (δημόσιο κατήγορο, εισαγγελέα) τον Γιάννη (Νάκο) Χαρίση. Οι συνεδριάσεις αυτού γίνονταν δημόσια, είχε «διαφάνεια», θα λέγαμε σήμερα, και το καλοκαίρι στο μεσοχώρι του χωριού μας, κάτω από τον βαθύσκιο πλάτανό μας. Καθήκοντα είχε να επιλύει ειρηνικά και με πειθώ τις διάφορες προκύπτουσες προσωπικές έριδες και προστριβές των συγχωριανών μας, κυρίως γεωργικές και κτηνοτροφικές, εφόσον δεν υπήρχε, λόγω κατοχής, δικαστική εξουσία του Κράτους. Η διάρκεια αυτού του Λαϊκού Δικαστηρίου ήταν περίπου δύο (2) χρόνια, 1943-1945, αφότου άρχισε και πάλι να λειτουργεί το απελευθερωθέν Ελληνικό Κράτος.

Σημείωση: ο Γιάννης Ζούκας αργότερα εγκατέλειψε το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και εντάχθηκε στον Ε.Δ.Ε.Σ., πράγμα που δεν του συγχωρήθηκε ποτέ από τους Εαμίτες-Ελασίτες.

- Ο ένοπλος Ε.Λ.Α.Σ. πρωτοεμφανίστηκε στο χωριό μας το φθινόπωρο του 1943. Ήταν μια ομάδα ένοπλη, περίπου 50 άντρες, με επικεφαλής τον Χαντζάρα από τα Δολιανά Πωγωνίου, Λώλη, τέως αξιωματικό του ελληνικού στρατού, από Βούρμπιανη Κόνιτσας, και κάποιον οδοντίατρο από Γιάννινα. Αυτοί συνεργάστηκαν με την ήδη δρώσα ομάδα του Ε.Α.Μ. στο χωριό μας από Μάρτιο μήνα και οργάνωσαν το πρώτο και πάλι «πυρήνα» στο χωριό μας. Οι απλοϊκοί συγχωριανοί μας βλέποντας, όπως ήταν πολύ φυσικό, τους ένοπλους αντάρτες, ανεθάρρησαν και πίστεψαν ότι πρόκειται για μια σοβαρή και επίσημη οργάνωση, πολλά βέβαια υποσχόμενη. Οργάνωσαν τους πρώτους «πυρήνες» σε όλα σχεδόν τα χωριά της περιοχής μας.

Ο πρώτος αυτός ένοπλος πια «πυρήνας» στο χωριό μας αποτέλεστηκε από τους: Δήμο Κοντοδήμο, Αντρέα Γαλάνη, Σπύρο Γαλάνη, Γιώργο Βάσιο, Νίκο Τέλλη, Βαγγέλη Νίτσα, Αριστέδη Τσιάτσιο, Σπύρο (Μπίμπη) Κουκούμη, Αντρέα Νταγκουβάνο, Γιώργο Αθανασίου και άλλους αρκετούς Κιρασοβίτες άντρες. Οι περισσότεροι από αυτούς, αν όχι όλοι, υπήρξαν προηγούμενα, τα χρόνια του Μεταξά, Μεταξικοί. Αργότερα μυήθηκαν στο Κ.Κ.Ε. και ύστερα στο Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Οι καιροί άλλαξαν, τα πράγματα πήραν άλλη, διαφορετική τροπή. Τώρα ήταν ένοπλα στελέχη του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. στο χωριό μας. Ο οπλισμός, όπως γράψαμε, ήταν άφθονος στα μέρη μας, από τον Ιταλο-Γερμανικό πόλεμο.

- Ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (Ε.Δ.Ε.Σ.) πρωτοεμφανίστηκε στο χωριό μας τον Οκτώβριο μήνα του 1943. Ήταν μια μικρή ένοπλη ομάδα αντρών με επικεφαλής τους: Ντέτσικα Γιάννη, ταγματάρχη του ελληνικού στρατού, Στάρα, λοχαγός και αυτός του ελληνικού στρατού και έναν ανθυπολοχαγό Πρωτοσύγκελο από το Πάπιγκο Ζαγορίου. Είχε εντολή να δημιουργήσει και να οργανώσει και αυτός ένοπλες ομάδες αντρών από Γιάννινα και άνω μέχρι Μακεδονία. Το βράδυ της ίδιας μέρας που έφτασε στο χωριό μας ο Ε.Δ.Ε.Σ., αντάμωσαν οι δύο ομάδες, Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Δ.Ε.Σ. στην πλατεία του χωριού μας, όπου και ακολούθησε κοινό λαϊκό φαγοπότι και γλέντι, αγαπημένες και οι δύο ένοπλες ομάδες χάριν της κοινής Εθνικής Αντίστασης των Ελλήνων κατά των Ιταλο-Γερμανικών κατακτητών. Εκεί, εν μέσω του γλεντιού-κεφιού συνεφωνήθηκαν και

πρότειναν και οι δύο ένοπλες ομάδες και αποδέχτηκαν, οι άντρες Κιρασοβίτες να έχουν το δικαίωμα να επιλέξουν ελεύθερα και αβίαστα σε ποια οργάνωση, είτε στη μία είτε στην άλλη, ήθελε ο καθένας Κιρασοβίτης άντρας να γραφτεί, δηλαδή πλήρης ελευθερία επιλογής-προτίμησης. Η ομάδα αυτή του Ε.Δ.Ε.Σ. σύστησε-οργάνωσε στο χωριό μας μια Επιτροπή, έτσι ονομάστηκε, που την αποτέλεσαν οι: Κώστας Τσούμπανος, Γιάννης Ζήκας και Αλκιβιάδης Ι. Εξάρχου. Ενώ γίνονταν συζητήσεις, συσκέψεις, διαβουλεύσεις για την καλύτερη και αρτιότερη οργάνωση του ένοπλου αυτού Κιρασοβίτικου αγώνα κατά των κατακτητών της χώρας μας, δεν πρόλαβαν να υλοποιήσουν και πραγματοποιήσουν τα σχέδιά τους, τους σκοπούς τους, γιατί η άλλη η ομάδα, που ήταν πολυπληθέστερη σε άντρες δύναμη, του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. μέσα σε οκτώ (8) ημέρες, δηλαδή ζωή μιας μόνο εβδομάδας, ΔΕΝ τήρησε τα υποσχόμενα, τις συμφωνίες που είχαν προηγουμένα κάνει, παραβίασε αυτά ΕΤΣΙΘΕΛΙΚΑ και προέβη απροσδοκώμενα και απροσχημάτιστα στη σύλληψη της ηγετικής αυτής ομάδας του Ε.Δ.Ε.Σ. στο χωριό μας. Όλα αυτά βέβαια ύστερα από εντολή του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. της περιοχής μας. Τους άντρες τους αφοπλίσει και τους φυλάκισε στο μαγαζί του Στεργιούλη (Ζορζόπανας).

Η ίδια όμως ομάδα του Ε.Δ.Ε.Σ. που ήρθε στο χωριό μας, είχε συστήσει και στα άλλα χωριά της περιοχής μας ένοπλες ομάδες –Επιτροπές– όπως Φούρκα, Πουρνιά, Μόλιστα κτλ. Την ίδια όμως τύχη είχαν όλες, όπως η Κιρασοβίτικη, διαλύθηκαν βίαια από το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Τους συλληφθέντες άντρες των Επιτροπών αυτών του Ε.Δ.Ε.Σ. μαζί με τους Κιρασοβίτες, τους κράτησαν φυλακισμένους για 5-6 ημέρες στο προαναφερόμενο μαγαζί. Ο Κώστας Τσούμπανος, ως πιο χαρούμενος, λόγω χαρακτήρα, χοροπηδούσε και χόρευε, τρόπος τους λέγειν. Αυτά βλέποντες οι Εαμίτες-Ελασίτες μάλλον εκνευρίστηκαν και όλους αυτούς τους διέλυσαν· άλλους έστειλαν στο Κάτσικο, άλλους στο Επταχώρι και ειδικά τον Γιάννη Ζήκα στο Πεντάλοφο Κοζάνης. Εκεί συνάντησε τον Σωκράτη Δημάρατο, από τη Βούρμπιανη, αξιωματικό του Ελληνικού Στρατού και αργότερα στρατηγό του Εθνικού Στρατού, μη δυνάμενος να τον βοηθήσει να επιστρέψει στο χωριό μας. Σημειωτέο δε πως ο Πεντάλοφος Κοζάνης (Ζουμπάνι παλιά) ήταν έδρα μεραρχίας του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Πίνδου. Έμεινε εκεί περίπου μια εβδομάδα. Αφέθηκε ελεύθερος και επέστρεψε στην οικογένειά του, δωροδοκώντας κάποιο Ελασίτη αντάρτη, κατά τις μαρτυρίες του ίδιου.

Έκτοτε λοιπόν ο Ε.Δ.Ε.Σ. στα μέρη μας δεν έδρασε, περιορίστηκε

από Γιάννινα και κάτω. Κυριάρχησε μόνο το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Σημειώνεται ακόμη και τούτο, ότι όταν γύρισε η ηγετική ομάδα του Ε.Δ.Ε.Σ. στο χωριό μας ύστερα από την περιοδεία στα γύρω χωριά και, προτού διαλυθούν βιαίως όλες οι συσταθείσες Επιτροπές των χωριών, ήταν Κυριακή του Οκτωβρίου 1943 και στο χωριό μας γινόταν ο γάμος του Γιάννη Ζήση Νταγκουβάνου, πρώτος γάμος με την Αλεξάνδρα.

Ακόμη σημειώνεται, όπως διαδίδεται, χωρίς να είναι εξακριβωμένο, ότι στις βίαιες διαλύσεις των Επιτροπών του Ε.Δ.Ε.Σ. στα χωριά μας, όχι στο Κιράσοβο, υπήρξαν και συγκρούσεις και θύματα. Ήταν οι πρώτες εμφύλιες διαμάχες μεταξύ των δύο μεγάλων αυτών οργανώσεων, του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και του Ε.Δ.Ε.Σ.

Δυστυχώς, την περίοδο της κατοχής, και μετά βαθιάς λύπης το γράφω αυτό, στο χωριό μας αλλά και στα άλλα χωριά της επαρχίας μας, είχαν συμβεί γεγονότα, όπως πράξεις βίαιες, βασανισμοί, ξυλοδαρμοί, ταλαιπωρίες κ.ά. και όλα αυτά είχαν ως κύρια αιτία τα προσωπικά μίσση, τους φθόνους, τις ζήλιες, τις εκδικήσεις, τις προσωπικές ικανοποιήσεις και άλλα κακά μεταξύ των συγχωριανών μας. Πολλοί νόμισαν ότι τώρα βρήκαν τη μεγάλη ευκαιρία που ζητούσαν από χρόνια να εκδηλώσουν τ' απάνθρωπα συναισθήματα και τα αιμοβόρα ένστικτά τους εναντίον όσων μισούσαν και φθονούσαν συγχωριανών τους. Το κακό «σαράκι» τούς κατέτρωγε τα σωθικά τους, έπρεπε κατ' οιονδήποτε τρόπο να εκδικηθούν, να πάρουν όσο μπορούσαν, μεγάλη εκδίκηση, από ποιόν; Από το συγχωριανό τους, το γείτονά τους, τον συγγενή τους. Εν τούτοις το έπραξαν το έγκλημα, «ελαφρά τη καρδία». Τι κρίμα!... Αδερφός «έβγαζε το μάτι» του αδερφού, εκεί είχαμε φθάσει. Χρόνια σκληρά, άπονα, πέτρινα. Ο εχθρός, βέβαια, (Ιταλοί) άλλο που δεν ήθελαν και το επιζητούσαν άλλωστε με ευχαρίστηση και τούτο, για να εκδικηθούν τη μεγάλη ταπείνωση και τον εξευτελισμό που είχαν πάθει από τον ηρωικό ελληνικό στρατό της Πίνδου, των παλικαριών του Κιρασόβου και των γυναικών γενικά της Πίνδου, που τους πέταξαν μακριά στην Αδριατική θάλασσα.

Οι καταδότες (προδότες) αυτοί, κακή τους ώρα, κατέδιναν (πρόδιναν) στην Ιταλική Αστυνομία (Καραμπεναρία) σε κάποιο περιβόητο αξιωματικό ονόματι Τζούλια, τους συγχωριανούς τους, ότι δήθεν κατείχαν και έκρυβαν μυστικά, παράνομο οπλισμό στα σπίτια, τα καλύβια, στους κήπους κτλ. Το βέβαιο είναι πως πράγματι ένα μέρος του οπλισμού που παρέλαβαν οι πρόεδροι των Κοινοτήτων των χωριών των Γρεβενών, ίσως και του χωριού μας, να κρύβονταν «για την

κατάλληλη ώρα», ως έχει γραφτεί σε άλλο κεφάλαιο, αλλά αυτό δεν ήταν λόγος που να δικαιολογεί την «προδοσία» στον εχθρό, μόνο και μόνο για λόγους προσωπικούς-εκδικητικούς. Υπάρχουν περιπτώσεις που συγχωριανοί μας πρόδωσαν ακόμη, γιατί ο γείτονας, ο συγγενής τους, είχε μια λόγχη, ένα ξίφος, ένα ιταλικό κράνος, που πίνανε νερό οι κότες. Εκεί είχε φτάσει το μεγάλο κακό.

Έδρα της Ιταλικής Αστυνομίας ήταν η Μόλιστα και από εκεί ερχόντουσαν οι Ιταλοί αστυνομικοί. Τόπος ανάκρισης, βασανισμού, ξυλοδαρμού κτλ. το Δημοτικό μας Σχολείο (παλιό). Εκεί οδηγούνταν οι προδομένοι συγχωριανοί μας, άντρες και γυναίκες, στα ανήλια και σκοτεινά υπόγειά του, στις προσωρινές φυλακές. Αυτό το Σχολείο είναι ο «μάρτυρας» των βασανισμένων και ξυλοδαρμένων Κιρασοβιτών-Κιρασοβιτισσών. Ίσως και σήμερα ακόμη, κάποιος καλός και αγαθός χωριανός μας, από τους παλιούς βέβαια, να αφουγκράζεται τις οιμωγές (πόνους – σπαρακτικές κραυγές) των βασανισμένων εκεί χωριανών μας. Δίκαια, λοιπόν, το παλιό μας αυτό Δημοτικό Σχολείο χαρακτηρίστηκε από το κράτος 1996-1998 με ενέργειες του Δ.Σ. της Αδελφότητας Αθηνών, Πρόεδρος ο Κώστας Χαρισιάδης, ως παραδοσιακό και διατηρητέο μνημείο της νεότερης Κιρασοβίτικης Ιστορίας, λόγω της κατοχικής ιταλικής ιστορίας του. Θα θυμίζει εκεί αιώνια στους νεοκιρασοβίτες-νεοκιρασοβίτισσες, αφού επισκευαστεί και γίνει λαϊκό μουσείο, με τη σχετική μαρμαρίνη στήλη, όπου θα έχουν χαραχθεί τα ονόματα των βασανισθέντων πατέρων, μανάδων, πάππων και συγγενών μας, χάρη της γλυκύτατης πατρίδας μας, αλλά και της Κιρασοβίτικης αγάπης και αλληλεγγύης. Τους οφείλουμε, εμείς οι απόγονοι αυτών, είναι ιερό καθήκον και χρέος μας, να μη λησμονείται η τοπική ηρωική Κιρασοβίτικη ιστορία που επαναλαμβάνεται εδώ και 3.500 χρόνια.

Από μαρτυρίες και πληροφορίες των επιζώντων ακόμη χωριανών μας, στον τόπο αυτό, στο σχολείο μας, μαρτύρησαν και βασανίστηκαν απάνθρωπα, ανελήθτα, οι εξής χωριανοί μας:

- Δημήτρης (Μήτσιος) Οικονόμου και η γυναίκα του Ευανθία
- Αικατερίνη Ι. Ζούκα
- Αντρέας Ευαγγ. Νταγκουβάνος
- Σταυρούλα Κ. Τσούμπανου
- Ελένη Γ. Τζίνα
- Γιάνναινα Πασιά

Αυτά τα ονόματα κατόρθωσα να μάθω. Αν υπάρχουν και άλλα, ζητώ

μεγάλη συγγνώμη, τ' αγνοώ. Είθε να μαθευτούν και αυτά. Άλλωστε γι' αυτό γράφεται αυτό το βιβλίο, να γίνουν γνωστά γεγονότα και πρόσωπα της νεότερης ιστορίας του χωριού μας.

Ας αφήσουμε τώρα τα βάσανα και τους ξυλοδαρμούς στο χωριό μας από τους Ιταλούς Καραμπινέρους και να γράψουμε κάτι πιο γενναίο, κάτι παράτολμο και θαυμαστό κατόρθωμα που έχουμε στην Καλλιθέα Καλπακίου από αντάρτες του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και στο οποίο πήραν μέρος Κιρασοβίτικα παλικάρια.

Ήταν 16 του Απριλίου του 1944, άνοιξη και ο τόπος τριγύρω μοσχοβολούσε από τα πλουμιστά λουλούδια της εποχής. Η ζωή της φύσης ξανάρχιζε ύστερα από τη χειμερινή νάρκη.

Το παράτολμο αυτό εγχείρημα (επιχείρηση) οργανώθηκε από τον Διοικητή του 80ού Συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. της περιοχής μας, τώως αξιωματικού του Εθνικού Στρατού, Γιώργο Καλλιανέση. Το σχέδιο προέβλεπε να πάρουν μέρος-δράση στην όλη επιχείρηση μόνο δέκα (10) άτομα-αντάρτες, ριφοκίνδυνα, άφοβα, γενναία. Για κάθε άτομο-αντάρτης είχε την καθορισμένη αποστολή-στόχο του. Επικεφαλής του τμήματος αυτού ήταν ο Κονιτσιώτης Χαρίσης Σδράβος.

Η προετοιμασία της όλης αυτής επιχείρησης είχε γίνει προ 10-12 ημερών, όπως π.χ. ανίχνευση στόχου, κατασκόπευση, προετοιμασία τμήματος επιχείρησης, εκπαίδευση και βοηθητικών επίσης τμημάτων. Εδώ στα βοηθητικά τμήματα ήταν τα Κιρασοβίτικα παλικάρια Παντελής Λ. Σκαλωμένος και Βασίλης Γ. Καραγιάννης.

Το σχέδιο επιχείρησης προέβλεπε ότι το τμήμα επιχείρησης να ντυθεί με ρούχα «βλάχικα», Σαρακατσαναίικα, δηλαδή με τοπικές ενδυμασίες για το λεγόμενο στρατιωτικά «καμουφλάρισμα-παραλλαγή», ξεγέλασμα του αντιπάλου εχθρού. Και έτσι έγινε. Στο τμήμα αυτό της επιχείρησης των δέκα (10) αντρών συμμετείχαν και τα Κιρασοβίτικα παλικάρια: Ευάγγελος Χαρ. Νταγκουβάνος, ντυμένος σαν νιό-νυμφη γυναίκα, και Νικόλαος Ευάγγ. Νταγκουβάνος σαν νιόγαμπρος άντρας.

Η όλη αυτή παρέα βλάχικη έμοιαζε, μαζί με τα ζώα, καβάλα σε άλογο ο επικεφαλής της, γιδοπρόβατα κτλ. σαν μια μετακίνηση Βλάχων από τα χειμαδιά στα καλοκαιρινά βοσκοτόπια της Πίνδου. Τέλεια παραλλαγή, πράγμα που όντως ξεγέλασε τους Γερμανούς.

Η Γερμανική δύναμη του φυλακίου υπολογιζόταν περίπου σε 30 άντρες και έξι (6) Ιταλούς Καραμπινιέρους (χωροφύλακες) αλλά καλά οπλισμένους με θέσεις οχυρωματικές που δέσποζαν στη γύρω περιο-

χή. Κόμβος ήταν το σημείο εκείνο της περιοχής, ήλεγχε τους πάντες και τα πάντα.

Κατά μέτωπο – φανερή επίθεση για κατάληψη του φυλακίου ούτε λόγος να γίνεται, ήταν αδύνατο, ή τουλάχιστον θα απαιτούσε ισχυρή και καλά οπλισμένη δύναμη του Ε.Λ.Α.Σ. που την εποχή εκείνη αδυνατούσε να παρατάξει. Επομένως ένας έξυπνος και αιφνίδιος τρόπος έπρεπε να βρεθεί από το παράτολμο αυτό τμήμα της επιχείρησης, ώστε να πετύχει το σκοπό του. Η δαιμόνια σκέψη και εξυπνάδα του Έλληνα αντάρτη έφερε και εδώ το καλό αποτέλεσμα που χρειαζόταν. Το νέο «Δούρειο ίππο» του πονηρού Ιθακιώτη Οδυσσέα, που δεν ήταν άλλο, παρά η κάλυψη-ντύσιμο με Βλάχικες ενδυμασίες. Κατά αυτόν τον τρόπο πλησίασαν από κοντά τους ανύποπτους φύλακες Γερμανο-ϊταλούς, έβγαλαν τα όπλα τους που είχαν καλά κρυμμένα κάτω από τα ρούχα τους, τους αιφνιδίασαν ακαριαίως και τους εξουδετέρωσαν. Ήταν η μόνη πιθανότητα επιτυχίας και όντως πέτυχε απόλυτα. Πενιχρή αντίσταση πρόβαλαν μόνο. Από τη Γερμανοϊταλική φρουρά άλλους σκότωσαν, άλλους αιχμαλώτισαν και άλλοι ξέφυγαν κακήν-κακώς προς διάφορα σημεία. Η διάρκεια της όλης επιχείρησης ολιγόλεπτη.

Το Τμήμα αυτό της παράτολμης επιχείρησης είχε ονομαστεί, λόγω του υψίστου κινδύνου, «Τμήμα θανάτου» που από πλευράς αντάρτικης ομάδας μόνο ένας νεκρός υπήρχε, κάποιος Λάζαρος, άγνωστο επίθετο, από Στρατσιανή (Πύργο) Κόνιτσας. Ελαφρά τραυματισμένος ο «νιόγαμπρος» θείος μας Νίκος Ευαγγ. Νταγκουβάνος, μακαρίτης τώρα, και αιωνία η μνήμη του. Τα παλικάρια αυτά του χωριού μας ήταν τότε 20-22 ετών, όλο ζωή, ενθουσιασμό και μεγάλη τρέλα στα ωραιότερα χρόνια της νιότης τους.

Το κατόρθωμα αυτό, όπως ήταν πολύ φυσικό και αυτό, το περίμεναν οι αξιωματικοί τους, ενθουσίασε τα ένοπλα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ., αλλά και ηθικά εμπύχωσε τον καταπιεσμένο-υπόδουλο πληθυσμό της περιοχής μας, ώστε να βρει τη δύναμη, το κουράγιο και τη θέληση να αντισταθεί κατά των κατακτητών της χώρας μας, πράγμα που έπραξε.

Σημειώνεται πως το «Τμήμα θανάτου» ξεκίνησε από το χωριό Μεσοβούνι με κατεύθυνση το Φυλάκιο Καλλιθέας την ώρα 6η πρωινή και η κατάληψή του έγινε περίπου 9 η ώρα.

Στο περιοδικό της Αδελφότητάς μας, μηνών Ιανουαρίου-Μαρτίου του 2003, έχει γραφτεί ένα αφιέρωμα –πολιτικό μνημόσυνο– στους μάρτυρες της Μαζαρακιάς και της Γκρόπας Θεσπρωτίας, Κιρασοβίτι-

κα παλικάρια, των ετών 1941, 1942 και 1944, από τον γράφοντα.

Στις σελίδες αυτού του βιβλίου θα γίνει και πάλι ο λόγος για τους Κιρασοβίτες αυτούς μάρτυρες, ώστε να υπάρχει συγκεντρωμένη ενιαία η ένδοξη νεότερη ιστορία του χωριού μας. Προσπάθειες γίνονται, κόποι καταβάλλονται, έξοδα απαιτούνται.

Το «μεγάλο αμάρτημα» των ανδρών αυτών της Θεσπρωτίας ήταν ότι εκεί, στα μέρη αυτά, βρήκαν ένα μεροκάματο, δουλεύοντας και ιδρωκοπώντας όλη τη μέρα, από ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου, ως οικοδόμοι, κτίστες της άμορφης πέτρας, του ακατέργαστου λιθαριού, για τον άρτο της οικογένειάς τους, των παιδιών, των γονιών τους, ή προσπαθούσαν ν' αγοράσουν λίγο λάδι ή αλάτι, πουλώντας όσο-όσο ό,τι πολύτιμο είχαν, που θα αντάλλασσαν αργότερα στα χωριά της Καστοριάς, της Φλώρινας, των Γρεβενών και της Κοζάνης με λιγαστό καλαμπόκι ή ό,τι άλλο είδος φαγώσιμο έβρισκαν, προκειμένου να μην πεθάνουν της πείνας.

Θα είναι επομένως και οι λίγες αυτές οι γραμμές μια βαθιά ανθρώπινη έκφραση ευγνωμοσύνης, σεβασμού και τιμής ημών των νεοελλήνων Κιρασοβιτών-Κιρασοβιτισσών στα πανάξια αυτά τέκνα του χωριού μας, που με το μαρτυρικό τους θάνατο λάμπρυναν και αυτά τη νεότερη ιστορία του χωριού μας, που απαριθμεί 3.500 χρόνια ζωής από Πελασγικής-Δωρικής καταγωγής των Λύγκων, Τραγασσαίων, Ραχοβιτών-Κιρασοβιτών μέχρι σήμερα, τον 21ο αιώνα.

Οι Αλβανοί που κατοικούσαν στη Θεσπρωτία τα χρόνια της κατοχής 1940-1944, ήταν υπήκοοι Έλληνες Τσάμηδες της Θεσπρωτίας που ετύγχαναν και αυτοί πάντοτε ευνομίας, ισοπολιτείας και δικαιοσύνης από την Ελληνική Πολιτεία και πολλές φορές πολύ περισσότερο εκείνης που ετύγχαναν οι ομογενείς μας της περιοχής αυτής, για να μη δίνεται ευκαιρία για διαμαρτυρίες από μέρους των Μουσουλμάνων Αλβανών. Με την πρώτη όμως ευκαιρία που τους δόθηκε με τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940, αυτοί, ευθύς αμέσως, τάσσονται φανερά πλέον ως σύμμαχοι των εχθρών μας Ιταλών. Χρησιμοποιούνται από αυτούς ως οδηγοί, σύνδεσμοι και καταδότες-κατάσκοποι, κυρίως μετά τη μικρή υποχώρηση του Ελληνικού στρατού στον παραλιακό τομέα το 1940. Προβαίνουν σε φόνους επιφανών αντρών της Ηγουμενίτσας, καίνε την ίδια την πόλη, λεηλατούν πολλά χωριά απ' όπου πέρασε τις ημέρες εκείνες ο Ιταλικός στρατός.

Το μίσος τους όμως και η εγκληματικότητα πολλών από αυτούς έγινε φανερή μετά την είσοδο των Ιταλών στην Ελλάδα.

Το μουσουλμανικό στοιχείο της περιοχής, σε σύνολο τότε 61.000 κατοίκων, αριθμούσε 18.000 κατοίκους, οι οποίοι κατείχαν τα πιο ευφορότερα και παραγωγικά τμήματα της περιφέρειας, π.χ. Φιλιάτες, Μαργαρίτι, Πάργα, Μαζαρακιά κτλ. Οι λεγόμενοι αυτοί Τσάμηδες προέρχονται από Χριστιανούς που είχαν εξισλαμισθεί κατά τους 17ο και 18ο αιώνα (1600-1700 μ.Χ.). Προφανώς ήταν γαιοκτήμονες και δεν ήθελαν να χάσουν τις ιδιοκτησίες τους, να τις πάρουν οι Τουρκαλβανοί, γι' αυτό έγιναν και αυτοί μουσουλμάνοι στη θρησκεία, ώστε να τις διατηρήσουν, πράγμα που επέτυχαν.

Κατά τον πόλεμο του 1940, Ιταλίας-Ελλάδας, και μετά την αισχρή διαγωγή που έδειξαν μερικοί από αυτούς, όχι όλοι, έναντι του Ελληνικού στρατού και του χριστιανικού κόσμου, εναντίον των οποίων πυροβολούσαν από τα νώτα και τα σπίτια τους, το Ελληνικό Κράτος εξαναγκάστηκε να εξορίσει τους πιο επικίνδυνους αυτούς μουσουλμάνους στην Κόρινθο και Χίο. Την ενέργεια όμως αυτή του Ελληνικού Κράτους, που δεν ήταν άλλη από στοιχειώδη πρόνοια και ασφάλεια του στρατού, την απέδωσαν οι μουσουλμάνοι στους Χριστιανούς συγχωριανούς τους, εναντίον των οποίων, όταν επανήλθαν, μετά την κατάρρευση του Ελληνικού Κράτους, άρχισαν να εκδηλώνουν το φοβερό και εγκληματικό μίσος τους. Έτσι η Ιταλική κατοχή έδωσε την αναμενόμενη από χρόνια ευκαιρία στα μουσουλμανικά στοιχεία.

Πρώτα θέλησαν να αφαιρέσουν, με τη βία, από τους κατοίκους Χριστιανούς ορισμένα κτήματα. Οι Ιταλοί, βέβαια, τους παρείχαν κάθε δυνατή βοήθεια στην αρπακτική αυτή προσπάθειά τους. Αργότερα απαιτήσαν και ήθελαν ολόκληρη την περιφέρεια, την καταβολή «γεώμορου», δηλαδή χαράτσι, που ήταν δυσβάστακτο, το 1/3 της παραγωγής τους, με άλλα λόγια, ό,τι είχε συμβεί και στο χωριό μας τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το λεγόμενο «αγαλίκι», που ήταν καθαρή ληστεία με το έτσι θέλω και απαιτώ των αφεντάδων-αγάδων της ζωής των Ελληνοραγιαδών.

Η όλη ρήξη από τα πρώτα κρούσματα της ένοπλης σύρραξης οφείλονταν ακριβώς στις αρπακτικές διαθέσεις των μουσουλμάνων εναντίον των Χριστιανών, αλλά παράλληλα και στη δράση της Αλβανικής και Ιταλικής προπαγάνδας τα χρόνια εκείνα, η οποία τους διαβεβαίωνε ότι κανέναν δεν θα έχουν να φοβηθούν, γιατί αυτοί οι ίδιοι θα τους παρείχαν κάθε δυνατή συνδρομή και βοήθεια σε όπλα και ηθική ενίσχυση. Από τότε, λοιπόν, οι μουσουλμάνοι αυτοί αφηνίασαν, έγιναν τυφλά και υπάκουα όργανα της Ιταλικής κατασκοπείας και της

Καραμπιναρίας (Χωροφυλακής) και κατέδιδαν κάθε Χριστιανό, με τον οποίον είχαν προσωπικές διαφορές, δηλαδή ότι δήθεν ήταν αντιδραστικό στοιχείο, και έτσι φυλακίζονταν. Αποφυλακίζονταν κανείς μόνο, όταν παραιτούνταν από τα κυριαρχικά του δικαιώματα του αγροκτήματός του ή, τέλος, όταν υπέκυπτε στην καταβολή λύτρων στους ισχυρούς της περιοχής του.

Οι Ιταλικές Αρχές κατοχής εξόπλισαν και συντηρούσαν μουσουλμανικές συμμορίες στις περιφέρειες Γκρόπας και Μαζαρακιάς, οι οποίες έγιναν ο φόβος και ο τρόμος των εγκατεστημένων εκεί Χριστιανών. Οι συμμορίες αυτές ενήργουν φόνους, αφαίρεση ζωής ανθρώπων και ληστείες στα χωριά της περιοχής που ήταν μικτός ο πληθυσμός τους.

Έχει συνταχθεί μακρύς κατάλογος των θυμάτων και των εγκλημάτων, που δεν θα γίνει ασφαλώς ποτέ πλήρης, ελλείψει ακριβών στοιχείων, δεδομένου ότι απουσίαζε η Ελληνική Διοίκηση από τα μέρη αυτά, ήταν απύσχα ή είχε παραλύσει ολοσχερώς, ώστε να μην μπορεί να συγκεντρώσει στοιχεία ακριβή για τα όσα εγκλήματα έγιναν από τους μουσουλμάνους εναντίον των Χριστιανών της περιοχής τους. Πάντως όμως έχουν συνταχθεί μερικοί κατάλογοι με εξακριβωμένα στοιχεία για τα χρόνια 1941-1944. Μέσα από αυτούς μαθαίνουμε:

- Τον Νοέμβριο του 1941 δολοφονούνται και ληστεύονται παρά την Μαζαρακιά από τη συμμορία του Νταλιάν Ρακήπ οι εξής Πυρσογιαννίτες, κοντοχωριανοί μας, που είχαν μεταβεί εκεί για προμήθεια λαδιού και αλατιού: Μιχαήλ ΓΚΟΡΤΣΙΟΣ, Χρήστος ΠΕΡΩΝΗΣ, Δ. ΤΣΟΥΒΑΛΟΣ, Κλεόβ. ΤΣΕΡΩΝΗΣ και Κων. ΚΟΥΡΛΟΣ.

- Στις 22 του Δεκεμβρίου 1941 δολοφονούνται και ληστεύονται και πάλι από την Πυρσόγιαννη και στη Λάκκα Ηγουμενίτσας οι: Ευθύμιος, Τηλέμαχος και Θεόδωρος ΠΕΡΩΝΗΣ, και Κούλα χήρα Αντρ. ΠΕΤΣΙΝΗ.

- Τον Φεβρουάριο μήνα του 1942 δολοφονούνται στη Μαζαρακιά και ληστεύονται οι συγγενείς και χωριανοί μας: Σπύρος και Γιάννης ΓΚΟΥΓΚΕΤΑΣ, θείος και ανιψιός, ο δεύτερος απόφοιτος Νομικής Σχολής Αθηνών, ηλικίας 41 και 27 ετών αντίστοιχα, Αποστόλης ΚΟΤΙΝΑΣ και Αλκιβιάδης Κ. ΚΩΤΟΥΛΑΣ, ετών 27. Φονιάδες αυτών οι μουσουλμάνοι: Κ. Νταούκ, Ρετζέκ, Μεχμέτ και Α. Ζούμπα. Οι φονιάδες αυτοί, που ήταν ένοπλα στίφη Αλβανών, ήταν ηλικίας 15 ετών και άνω και βοηθούσαν τους Ιταλούς στις επιθέσεις τους κατά των ανταρτικών εθνικών ομάδων, στις έρευνες και συλλήψεις. Ήταν δηλαδή ακόμη αμούστακα παιδιά, αλλά φανατισμένα κατά των Χριστιανών, με μίσος για εκδίκηση και φόνο.

• Τώρα όσον αφορά τη δολοφονία, επίσης στη Μαζαρακιά, των επίσης συγγενών και συγχωριανών μας αδελφών: Αποστόλη και Κώστα Γ. ΚΥΡΑΤΣΗ, το 1944, δεν έγινε δυνατόν για τον γράφοντα να βρεθούν σε κάποιο κατάλογο γραμμένοι. Αιτία η έλλειψη στοιχείων και η απουσία της Ελληνικής Διοίκησης, ή όπου υπήρχε, είχε παραλύσει ολοσχερώς, ώστε να μην μπορεί να συγκεντρώσει, την εποχή εκείνη, ακριβή στοιχεία για τα εγκλήματα που γίνονταν από μουσουλμάνους εναντίον των Χριστιανών της περιοχής.

• Όσον αφορά την πρώτη παρέα που δολοφονήθηκαν και ληστεύτηκαν, Σπύρος ΓΚΟΥΓΚΕΤΑΣ, Γιάννης ΓΚΟΥΓΚΕΤΑΣ, θείος και ανιψιός, Αποστόλης ΚΟΤΙΝΑΣ και Αλκιβιάδης ΚΩΤΟΥΛΑΣ, από διηγήσεις μαστόρων συγχωριανών μας προκύπτει ότι οι άντρες, τα παλικάρια αυτά, είχαν μεταβεί στη Μαζαρακιά με τα ζώα τους, για να αγοράσουν, πουλώντας όσο-όσο, ό,τι πολυτιμότερο είχαν, λάδι ή αλάτι, τα οποία θα αντάλλασσαν αργότερα στα μέρη της Δυτικής Μακεδονίας με καλαμπόκι ή ό,τι άλλο είχαν φαγώσιμο. Έπεσαν όμως αθώα θύματα των δολοφονικών προθέσεων των μουσουλμάνων νεαρών, των συμμοριών Νταλιάν Ρακήπ, Κ. Νταούκ, Ρετζέκ, Μεχμέτ και Α. Ζούμπα που δρούσαν στα μέρη αυτά. Αφού τους δολοφόνησαν και τους λήστεψαν (πήραν το λάδι και το αλάτι), τα πτώματά τους τα πέταξαν σε ξηροπηγάδια της περιοχής τους εξαφάνισαν. Τέτοιο μίσος και φθόνο είχαν μέσα τους, εναντίον του χριστιανικού πληθυσμού, αν και στη συγκεκριμένη περίπτωση γνώριζαν ότι δεν πρόκειται για ντόπιους κατοίκους Χριστιανούς που ήθελαν να αποσπάσουν τα κτήματά τους εκεί, αλλά ήταν απλώς προμελετημένες εγκληματικές ενέργειες (πράξεις-δολοφονίες) κατά παντός Χριστιανού με σκοπό και δόλο τις ληστείες και εκβιασμούς.

• Τώρα, όσον αφορά τους αδελφούς ΚΥΡΑΤΣΗ, έχουμε περισσότερες πληροφορίες από αυτόπτες και αυτήκοες Κιρασοβίτες μάρτυρες. Η παρέα των μαστόρων οικοδόμων Αλέξη-Βασίλη ΣΙΑΦΗ, Στυλιανού ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, μαζί με τους αδελφούς ΚΥΡΑΤΣΗ, δούλευαν στο χωριό Ανθούσα της Πάργας. Αφού τελείωσαν, θέλησαν να πάνε στην Ηγουμενίτσα μέσω Πέρδικας. Στο δρόμο άλλαξαν σκέψη (το πεπρωμένο φυγείν αδύνατο) και ακολούθησαν το δρόμο Μαργαρίτι-Μαζαρακιά, με τα ζώα φορτωμένα λάδι και αλάτι, οι κόποι, η αμοιβή της σκληρής μαστορικής πετράδικης δουλειάς (αμοιβή σε είδος). Το λάδι μεταφέρονταν μέσα σε τουλούμια (γίδινα ασκιά), κατάλληλα όμως επεξεργασμένα, τα οποία, λόγω ρουπακιών στο δρόμο, έσταζαν. Στη

Μαζαρακιά, αφού έφτασαν, αγόρασαν καινούρια και συνέχισαν το δρόμο της επιστροφής. Ανηφόριζαν προς ψηλά στο βουνό (από εκεί πέρασε και ο γράφων το καλοκαίρι του 2002 γυρίζοντας από Λευκάδα). Σε κάποιο ύψος της βουνοπλαγιάς τούς είχαν στήσει καρτέρι οι Τουρκοτσάμικες συμμορίες που προαναφέραμε, προφανώς από εκείνους που είχανε αγοράσει το λάδι και αλάτι. Τους σταμάτησαν και τους είπαν ότι έπρεπε να τους ακολουθήσουν, γιατί ήθελαν να τους οδηγήσουν στον αρχηγό τους για δήθεν έλεγχο των αδειών κυκλοφορίας, εφόσον στα μέρη αυτά δρούσαν από 1942-1943 Εθνικές Ομάδες Ανταρτών του Ε.Δ.Ε.Σ. Προφανώς εδώ να τους θεώρησαν και σαν σύνδεσμους-κατασκόπους των Ελλήνων Ανταρτών που τους τροφοδοτούσαν εκεί ψηλά στα βουνά. Αντί όμως για το δήθεν αρχηγό τους, τους οδήγησαν σε άλλο μονοπάτι, πράγμα που αντιλήφθηκαν και οι μάστοροι οι ίδιοι, ενώ οι Τουρκοτσάμηδες ληστές μιλούσαν αρβανίτικα και λέγαν να τους σκοτώσουν, να τους ...σουμε τη μάνα τους. Έλα όμως που τα αρβανίτικα τα γνώριζε ο Ηλίας Κ. Ζήκας, τότε αγόρι 14 ετών, τα λέει στους μαστόρους, στην παρέα, στην ιδιάζουσα όμως διάλεκτο την μαστορική, την κουδαρίτικη, για να μην τον καταλάβουν οι Τουρκοτσάμηδες. Η παρέα κουβεντιάζει τι πρέπει να πράξει, στην κρίσιμη αυτή στιγμή, αφού κινδύνευε άμεσα αυτή η ζωή τους. Ο Κώστας Κυράτσης, σαν θερμόαιμος, κάνει πρώτος απόπειρα κρυφδιαφυγής προς το Μαργαρίτι, πηδώντας σε κάποιο πρανές σημείο του βουνού. Αυτό βλέποντας οι Τουρκοτσάμηδες, δεν τους πλησίασαν και πολύ κοντά, άρχισαν να τον πυροβολούν πισώπλατα. Η παρέα των μαστόρων δεν τον είδε να πέφτει κάτω νεκρό-σκοτωμένο. Στη φασαρία αυτή πάνω, η υπόλοιπη παρέα εγκαταλείπει να ζώα με το λάδι και παίρνει δρόμο για επιστροφή στη Μαζαρακιά, όπου έφτασαν σώοι. Ο Αποστόλης Κυράτσης, ο μεγαλύτερος αδελφός, μη βλέποντας να επιστρέφει ο αδελφός του και μη θέλοντας να εγκαταλείψει αυτόν, ξαναγυρίζει, δηλαδή έμεινε πιο πίσω από την παρέα, για να μάθει για την τύχη του αδελφού του Κώστα. Αυτό ήταν και το μοιραίο λάθος του. Βλέποντάς τον οι εξαγριωμένοι εγκληματίες Τουρκοτσάμηδες τον δολοφονούν και αυτόν. Η παρέα που έφτασε στη Μαζαρακιά διηγήθηκε τα καθέκαστα, προφανώς και σε καλούς μουσουλμάνους νοικοκύρηδες, που συμερίζονταν τους Χριστιανούς συντοπίτες τους, γιατί συνόδεψαν την παρέα πάλι ψηλά στο βουνό, όπου βρήκαν τα ζώα με το λάδι και τα παρέλαβαν, εγγυώμενοι για τη ζωή τους. Η παρέα βρήκε νεκρό τον Αποστόλη, τον έθαψε, ενώ για τον Κώστα δε

βρήκε κανένα στοιχείο ζωής ή θανάτου του. Τι έγινε κανένας δε γνωρίζει μέχρι σήμερα, αγνοείται η τύχη του για 59 ολόκληρα χρόνια. Η παρέα των μαστόρων επέστρεψε στο χωριό μας, όπου έφερε τα φοβερά και θλιβερά μαντάτα, βυθίζοντας τις οικογένειες των δολοφονηθέντων, τους συγγενείς και όλο το χωριό μας σε μεγάλο, δυσβάστακτο πένθος, γιατί άφησαν χήρες νέες γυναίκες, παιδιά ορφανά και γονείς γέρους και ανήμπορους που όλοι αυτοί εξαρτώνταν από αυτούς τους άντρες, τα παλικάρια του χωριού μας.

• Τώρα, λίγα λόγια για το ταξίδι Κιράσοβο – Θεσπρωτία – Κιράσοβο – Δυτ. Μακεδονία – Κιράσοβο.

Αυτό το πήγαινε-έλα-φύγε-γύρισε στη Θεσπρωτία για λίγο λάδι ή αλάτι γίνονταν τα χρόνια της κατοχής, κρυφά και από απόκεντρα μέρη-δρόμους, ώστε ν' αποφεύγονται τα ιταλικά και αργότερα τα γερμανικά φυλάκια ελέγχου, γιατί τους έπαιρναν το λάδι και αλάτι. Τα μέσα μεταφοράς ήταν τα μουλάρια, τα γαϊδούρια, όσοι βέβαια είχαν, αλλιώς το ζαλίκι, δηλαδή το φόρτωμα στην ανθρώπινη Κιρασοβίτικη πλάτη, ανάλογα βέβαια με τις σωματικές δυνατότητες του καθενός. Το φορτίο υπολογίζονταν σε ομάδες, συν βέβαια τα ατομικά είδη, λίγη μπομπότα ή αλεύρι, και το σκέπασμα, μικρό σάισμα (κουβέρτα μάλλινη, συνήθως γίδινη).

Το δρομολόγιο-πορεία κρατούσε 3-4 ημέρες συνήθως, μέσα σε βροχή, κρύο, χιόνι, κρουπαγιά που σε τρυπούσε μέχρι το κόκκαλο. Τόπος προορισμού Φιλιάτες, Πάργα, Μαργαρίτι, Μαζαρακιά κτλ., όπου θα αγόραζαν λίγο λάδι ή αλάτι, πουλώντας ό,τι πολύτιμο είχαν, προκειμένου να το ανταλλάξουν αργότερα στη Δυτ. Μακεδονία με καλαμπόκι ή άλλο είδος φαγώσιμο.

Το δρομολόγιο της επιστροφής πάλι το ίδιο, πλην όμως τώρα πιο επικίνδυνο, γιατί υπήρχε ο μεγάλος κίνδυνος της δολοφονίας και της ληστείας από τους Τουρκοτσάμηδες, τους Ιταλούς και Γερμανούς, αν έπεφτες, κατά κακή τύχη, σε φυλάκια ή μπλόκα Ιταλών και Γερμανών. Αν ήταν καλή η τύχη, γύριζες στο χωριό μας με το λάδι ή το αλάτι. Παραμονή 2-3 ημερών για ξεκούραση και πάλι νέο δρομολόγιο, τώρα προς τα χωριά της Καστοριάς, της Φλώρινας, των Γρεβενών, όπου θα γίνονταν η ανταλλαγή του λαδιού ή αλατιού με καλαμπόκι ή ό,τι άλλο φαγώσιμο. Τούτο το δρομολόγιο ήταν πιο σκληρό, πιο φοβερό, γιατί έπρεπε να διασχίσουν την Πίνδο με όλες τις χειμερινές αντιξοότητες, την πείνα, την ξυπολυσιά, τη γύμνια, την πεζοπορία, το κρύο, παγωνιά, βροχή, χιόνι και τα άγρια θηρία της Πίνδου. Πορεία βόρεια,

βορειοανατολική, αυχένα Βέργου, βρύση Ρωμιού – Γομάρα Σαμαρίνας, Βόιο κτλ. ή μέσω Επταχωρίου – Χρυσής – Καστοριάς – Φλώρινας – Χρούπιστας (Άργος Ορεστικό).

Και η δεύτερη αυτή σκληρή δοκιμασία κρατούσε άλλες 3-4 ημέρες πήγαινε και άλλες τόσες να γυρίσουν, πέραν του κινδύνου να πέσουν και εδώ σε φυλάκια και μπλόκα των Ιταλών και Γερμανών με όλες τις συνέπειες που συνεπάγονταν.

Η ανταλλαγή των προϊόντων γίνονταν σε είδος και με τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Ένα μέρος λάδι, δύο ή σπάνια τρία καλαμπόκι ή πολλές φορές ένα προς ένα. Αλίμονο σε όποιον είχε τις περισσότερες ανάγκες, ξεπουλούσε όσο-όσο, σπίτι, κτήματα, πολύτιμα είδη ή ρούχα για ένα κομμάτι μπομπότα, ψωμί ή λίγες λαχανίδες. Η μαύρη αγορά οργίαζε κυρίως στις πόλεις. Στα χωριά υπήρχε η αγροτική οικονομία.

Στα χρόνια της κατοχής, πολλοί συγχωριανοί μας, από ανάγκη επιβίωσης, ξεπούλησαν στη Β. Ήπειρο, τις παλιές Κιρασοβίτικες φορεσιές και πολλά οικογενειακά κειμήλια και είδη λαϊκής τέχνης (μπακίρια). Η επιστροφή είχε τους ίδιους κινδύνους και βάσανα-κακουχίες, διαρκούσε πάλι 3-4 ημέρες. Το όλο πήγαινε-έλα διαρκούσε 8-10 ημέρες. Πολλοί συγχωριανοί μας δεν άντεξαν, άλλοι πέθαναν, άλλοι έπαθαν κρουπαγήματα, άλλοι αρρώστησαν, άλλοι παραμιλούσαν στα γηρατειά τους, στις αρρώστιες τους, όπως π.χ. ο μακαρίτης ο πατέρας μας Ανδρέας Σαμαράς, που όταν ήταν βραδιά άρρωστος το 1987, παραμιλούσε και έλεγε τα εξής: «Δε σου έλεγα Γιάννη (Ζούκα) να μη φορτώσουμε βαριά το μουλάρι, τώρα κουράστηκε, ιδρωσε και θα το χτυπήσει νταουτσιάς (πνευμονία) και θα ψοφήσει, εδώ στην ανηφόρα της Γκορούσιας (Βόιο Κοζάνης)». Πράγματι, αυτό είχε συμβεί σε κάποιο δρομολόγιο. Ήταν μικρό (τσιουπλάκι) και το είχαν φορτώσει 80 οκάδες καλαμπόκι. Κουράστηκε και ψόφησε από πνευμονία. Γι' αυτό και ο μακαρίτης στα στερνά του ακόμη το θυμόταν! Ας αναπαύεται εν ειρήνη!

Πολλά είναι τα παραδείγματα, αλλά ας ευχόμαστε να μην επαναληφθούν ποτέ. Όσο για τους άντρες-παλικάρια της Μαζαρακιάς-Γκρόμπας, Κιρασόβου και Πυρσόγιαννης, είναι μάρτυρες που οι μορφές τους θα περνούν πάντα μπροστά, θυμίζοντάς μας τη βάρβαρη ξενική κατοχική περίοδο της χώρας μας και τα βασανιστήρια-μαρτύριά τους. Αλλά όχι μόνο αυτοί, αλλά και όλοι οι συγχωριανοί-συγγενείς μας που και αυτοί πλήρωσαν ακόμη και με τη ζωή τους τα δυστυχισμένα-πεινασμένα χρόνια της κατοχής του 1940-1941, ν' αναπαύονται οι ψυχές

αυτών, αυτή είναι η ευχή μας, σε σκηνές δικαίων και σε τόπους χλοερούς και δροσερούς, «ένθα απέδρα πάσα οδύνη, λύπη και στεναγμός, αλλά ζωή αιώνιος». Αιώνια η μνήμη αυτών.

Το καλοκαίρι του 1944 οι Γερμανοί κατακτητές, μη μπορώντας και μην αντέχοντας πλέον τις μεγάλες φθορές και δολιοφθορές των ανταρτικών ομάδων της Εθνικής γενικά Αντίστασης, γιατί πλέον είχε φουντώσει και δρούσε σε όλη την υπόδουλη πατρίδα μας, καθιστώντας πολύ δύσκολη την τροφοδοσία σε εφόδια, καύσιμα και τρόφιμα του Γερμανού Στρατάρχου Ρόμελ στο μέτωπο της Μέσης Ανατολής, κατέστρωσαν σχέδια για εκκαθάριση των ανταρτικών αυτών ομάδων στις ορεινές κυρίως περιοχές, όπου δρούσαν. Ισχυρές και πολύ καλά οπλισμένες μονάδες Γερμανικές συγκροτήθηκαν για το σκοπό αυτό. Πέραν αυτών, βλέποντας την αποχώρησή τους από την Ελλάδα, προσπαθούσαν να έχουν «ανοιχτά» τα βόρεια σύνορα. Ήθελαν πάση θυσία να καταπνίξουν τις ελληνικές αυτές αντιδράσεις του παρτιζάνικου στρατού, που σημειωτέον ετύγχαναν και της βοήθειας του Συμμαχικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής (Καΐρου). Έτσι το καλοκαίρι αυτό ξεκίνησε η επιχείρηση εκκαθάρισης από τους αντάρτες της Ηπείρου. Μια τέτοια δύναμη Γερμανών ξεκίνησε από Γιάννινα – Κόνιτσα – Γρεβενά για εκκαθάριση των ανταρτικών ομάδων στα βουνά μας και στους στρατιωτικούς κόμβους, επιφέροντας απώλειες ανθρώπινες και υλικού στους κατακτητές Γερμανούς. Από όπου περνούσε σκορπούσε θάνατο και λεηλασίες, όταν συναντούσε αντίσταση. Τα αντίποινα ήταν ένας Γερμανός στρατιώτης σκοτωμένος, πενήντα Έλληνες, άντρες κυρίως, αλλά και γυναικόπαιδα πολλές φορές, κάψιμο του χωριού ή της κωμόπολης κτλ. Παντού στάχτη-αφάνιση από προσώπου γης.

Μπροστά λοιπόν στο μέγα αυτό απειλούμενο κίνδυνο, το τότε εφεδρικό Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. του χωριού μας (Αθανασίου, Νίκος Μακρής, Γ. Βάσιος κ.ά.) πρότειναν οι μεν συγχωριανοί μας (γυναικόπαιδα) να κρυφτούν στα γύρω βουνά και σπηλιές, π.χ. Μικρό Λιθάρι, Ντίσινο, Κανναβοκήπια, ώστε να μην τα βρουν οι Γερμανοί καταδρομείς. Οι δε γεροντότεροι άντρες με αντιπροσωπεία τους με επικεφαλής τον Γιάννη Παπαγιάννη, που γνώριζε λίγα γερμανικά-ιταλικά, λόγω ότι είχε πάει στην Αμερική μετανάστης, να υποδεχθεί, στον Άγιο Δημήτριο, είσοδο του χωριού μας, τους προελαύοντες Γερμανούς, που ήταν σαν αστακοί οπλισμένοι, σαν «καλοί οικοδεσπότες», δηλαδή ειρηνικά και πολύ φιλικά, αποφεύγοντας έτσι τη μήνη των Γερμανών στρατιωτών, αφού δε βρήκαν καμιά αντάρτικη αντίσταση στο χωριό μας. Έτσι και

γλίτωσε το χωριό μας τ' αντίποινα χάρη στη σώφρονα απόφαση του τότε εφεδρικού Ε.Α.Μ. Δεν γλίτωσε όμως τις λεηλασίες των σπιτιών από τους Τσάμηδες, που ακολουθούσαν τους Γερμανούς ως συνεργάτες. Λεηλάτησαν ό,τι πολύτιμο βρήκαν, κυρίως παλιές Κιρασοβίτικες (παραδοσιακές) ενδυμασίες (δυο καινούριες του μακαρίτη πατέρα μας) και μπακίρια-χαλκώματα. Ο γράφων, παιδί τότε 7-8 χρόνων, παρατηρούσε τα γεγονότα αυτά από απέναντι, τη θέση-τοποθεσία Μικρή Μηλιά, μαζί με όλα τα παιδιά της γειτονιάς μας, για όλο το χρονικό διάστημα που έμειναν οι Γερμανοί στρατιώτες στο χωριό μας. Δεν τους γνώρισε από κοντά. Το μόνο θύμα που είχε το χωριό μας στις καλοκαιρινές Ιουλιανές αυτές εκκαθαρίσεις των Γερμανών κατακτητών στο χωριό μας ήταν ο Αχιλλέας ΣΚΟΥΤΕΡΗΣ, αντάρτης εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ., που σκοτώθηκε από αυτούς στη θέση ΝΤΑΛΙΟΠΟΥΛΗ, ψηλά στο βουνό «Κλέφτης». Το επεισόδιο έχει ως εξής: Η θέση αυτή, φυσική οχυρά, είχε καταληφθεί από μικρή δύναμη του εφεδρικού Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. από το χωριό μας, υπολογίζοντας να προβάλουν αντίσταση εκεί. Όταν βέβαια εξετίμησαν το μάταιο της αντίστασης αυτής και τα τρομερά και φοβερά αντίποινα των Γερμανών στον άμαχο πληθυσμό του χωριού μας, άλλαξαν γνώμη και απόφαση και αποσύρθηκαν από τις θέσεις τους, μην προβάλλοντας καμιά αντίσταση. Στην αποχώρησή τους όμως από τις θέσεις τους δεν ειδοποίησαν και τον μακαρίτη Αχιλλέα Σκουτέρη, ο οποίος παρέμεινε εκεί, υπερασπιζόμενος τη θέση του. Φυσικό ήταν να σκοτωθεί. Ποιος φταίει γι' αυτό; Μια είναι η προσήκουσα απάντηση: Όλοι οι σύντροφοί του που ήσαν εκεί. Έπρεπε κάποιος από όλους να τον ειδοποιήσει για την αποχώρηση, πράγμα που δεν έπραξαν. Φταίνε λοιπόν όλοι τους, αυτούς βαρύνει ο θάνατός του. Παρόλα αυτά, το επεισόδιο αυτό του άδικου χαμού του Κιρασοβίτη αντάρτη είχε και μεγάλο καλό στο χωριό μας, δεν επέφερε αντίποινα από τους Γερμανούς στην εκκαθάριση αυτή. Τούτο δε γιατί ο μακαρίτης Αχιλλέας δεν έφερε μαζί του «ταυτότητα», όταν ψάχτηκε από τους Γερμανούς. Επομένως δεν γνώριζαν από ποιο χωριό ήταν ή καταγόταν, έτσι θεωρήθηκε «άγνωστος» και γλίτωσε το Κιράσοβο τα σκληρά και φοβερά αντίποινα των Γερμανών. Είναι ο «αφανής» ήρωας του χωριού μας, που δεν αναγνωρίστηκε ούτε από την πατρίδα μας, ούτε από τους χωριανούς μας. Τι κρίμα!

Η χήρα του, νέα γυναίκα με τα δύο παιδιά της, ορφανά και απροστάτευτα, φάνηκε πανάξια, τα ανάθρεψε, τα μεγάλωσε, κυρίως το Νίκο, μετά το θάνατο του άλλου παιδιού της, εργαζόμενη σκληρά, φτωχικά

αλλά τίμια και περήφανα. Εύγε, λοιπόν, στη μακαρίτισσα Σταυρούλα. Αξίζει θαυμασμού και επαίνων, μια από τις πολλές Κιρασοβίτισσες αφανείς ηρωίδες των χρόνων εκείνων. Αιώνια η μνήμη τους.

Πέραν του αδικοσκοτωμένου Αχιλλέα Σκουτέρη, στο χωριό μας είχαμε στις καλοκαιρινές (2-22 Ιουλίου 1944) γερμανικές εκκαθαρίσεις στην Πίνδο, στα μέρη μας και άλλους Κιρασοβίτες άντρες, που βρίσκονταν στα κοντινά χωριά της περιοχής μας, των Γρεβενών, εργαζόμενοι σκληρά για το μεροκάματο του πόνου, της πείνας και της δυστυχίας.

Τα αντάρτικα τμήματα που δρούσαν στην περιοχή των Γρεβενών, π.χ. Περιβόλι, Σμίξι, Αβδέλλα, Κηπουρειό κ.ά., προέβαλαν αδύναμες αντιστάσεις στους προελαύνοντες Γερμανούς στρατιώτες των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στην Πίνδο, το καλοκαίρι αυτό. Μπροστά στο φαινόμενο αυτό οι Γερμανοί κατακτητές, όπως πάντα, προέβησαν και αυτοί σε αντίποινα σκληρά και απάνθρωπα, που ήταν σκοτωμοί αντρών και γυναικόπαιδων και κάψιμο των χωριών τους.

Οι Κιρασοβίτες οικοδόμοι, χτίστες της πέτρας, Κώστας Ι. ΚΩΤΟΛΑΣ, Απόστολος ΚΟΥΚΟΥΜΗΣ, Χρήστος ΤΕΛΛΗΣ και Δημήτρης Β. ΤΕΛΛΗΣ (Χρηστάκης) εργάζονταν σε οικοδομικές εργασίες στο χωριό Κηπουρειό και άλλα χωριά για το μεροκάματο που ήταν λίγη μπομπότα (αλεύρι από καλαμπόκι), για να μην πεινάσουν οι οικογένειές τους. Χρόνια πείνας, δυστυχίας, φτώχειας, ψώρας.

Το χωριό αυτό, το Κηπουρειό και άλλα, οι Γερμανοί τα έκαψαν, τους άντρες και γυναικόπαιδα, όσα δεν πρόφτασαν να φύγουν, να κρυφτούν στα βουνά τα συγκέντρωσαν στο Σχολείο τους και έβαλαν φωτιά και τους έκαψαν ζωντανούς. Την ίδια τύχη είχαν και οι παραπάνω Κιρασοβίτες χτίστες οικοδόμοι. Πλήρωσαν και αυτοί με τη ζωή τους τη θηριωδία των Γερμανών κατακτητών, τη μανία τους και την εκδίκησή τους. Θύματα μεροκάματου του πόνου και της πείνας της κατοχικής περιόδου. Άφησαν όμως πίσω τους χήρες νέες γυναίκες και πολλά ορφανά και απροστάτευτα παιδιά, γονείς ανήμπορους και γέρους υπερήλικες. Θύματα και αυτά του καταραμένου πολέμου. Όμως με τις θυσίες και τα βάσανα των πανάξιων manáδων τους, αυτών των αφανών Κιρασοβιτισσών ηρωίδων ανατράφηκαν, μεγάλωσαν, έμαθαν γράμματα και τέχνες και πρόκοψαν άξια. Είναι να μην αξίζουν τον έπαινο και το θαυμασμό-σεβασμό μας οι manáδες αυτές, ασχέτως αν η πολιτεία μας δεν το αναγνώρισε μέχρι τώρα; ΕΥΓΕ, ΚΙΡΑΣΟΒΙΤΙΣΣΑ ΓΥΝΑΙΚΑ-MANA, είσαι αντάξια απόγονος της ένδοξης τρισχιλιετούς ιστορίας μας.

Δεν παραλείπω να γράψω πως είχαμε και άλλο θύμα Κιρασοβίτη χτίστη οικοδόμο την κατοχική περίοδο. Αυτός είναι ο Παντελής Γ. ΚΟΥΚΟΥΜΗΣ, έγγαμος τότε με τη Σοφία Σιάφη, η οποία μετά το θάνατό του παντρεύτηκε τον Αχιλλέα Ζιούλη. Παιδιά δεν είχαν αποκτήσει. Αυτός σκοτώθηκε από τους Γερμανούς στη Φιλιπιάδα της Πρέβεζας. Έπεσε επάνω σε γερμανική ενέδρα που είχαν στήσει για αντάρτες Έλληνες. Ήταν τότε περίπου 35 ετών και γύριζε από την περιοχή Αγρινίου, όπου δούλευε, στο χωριό μας. Άδικο θύμα και αυτός του μεροκάματου του πόνου και της πείνας. Πέρασαν από τότε 59 ολόκληρα χρόνια από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής, σε μια περίοδο που η Ήπειρος πλήρωσε πολύ ακριβά με βαρύ φόρο αίματος. Επομένως μνήμη και χρέος οδηγούν τα βήματα των νεότερων στους τόπους της τραγωδίας, ενώ «οι παλιότεροι θυμούνται και οι νέοι λένε πως ό,τι έγινε δεν πρόκειται να ξαναγίνει ποτέ...».

Άλλο ένα αθώο θύμα της κατοχικής περιόδου είναι και ο συγχωριανός μας Μιλτιάδης Τζίνας, γιος πολυμελούς οικογένειας, γόνος του Γιώργου, που τα προπολεμικά χρόνια ήταν ξακουστός πρωτομάστορας πελεκάνος με δικό του «μπουλούκι» μαστορών και συνάμα «Ιδιωτική Τράπεζα», δάνειζε και πίστωνε συγχωριανούς μας, όταν είχαν οικονομική ανάγκη, με το αζημίωτο βέβαια. Τα μέρη του Αγρινίου ήταν οι περιοχές όπου έπαιρνε δουλειές για την «παρέα του». Είχε γίνει γνωστός σε όλους.

Ο Μιλτιάδης σκοτώθηκε αιφνιδιαστικά στη θέση «Μαέρς» των Γρεβενών στις 20 Μαΐου του 1941 από έναν Επταχωρίτη ονόματι Ρόκκο. Ήταν τότε παλικάρι 27 χρονών, έγγαμος με την Πηνελόπη Γιάννη Κουκούμη και είχαν αποκτήσει και γιο, το σημερινό άντρα Παναγή.

Ο άδικος σκοτωμός του έγινε μόνο και μόνο για λόγους εκδίκησης της οικογένειας Γιώργου Τζίνα από το Κιράσοβο, γιατί ο Ρόκκος είχε πιστέψει ή τον είχαν διαβάσει πως οι γιοι τού Γιώργου Τζίνα του είχαν κλέψει το μουλάρι του και επιζητούσε την ευκαιρία για εκδίκηση την εποχή αυτή, που η ζωοκλοπή όργιαζε. Τη βρήκε την ευκαιρία αυτή τη μέρα που ο Μιλτιάδης και η παρέα του πέρασε από τα μέρη αυτά.

Το τραγικό στην περίπτωση αυτή είναι, καθώς λέγεται, ότι τη ζωοκλοπή αυτή την είχαν κάνει άλλοι και όχι τα παιδιά του Γιώργου Τζίνα. Άδικα διέβαλαν και άδικα τελείως πλήρωσε με τη ζωή του το παλικάρι των 27 μόλις ετών.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η αυτοδιοίκηση στα χωριά μας –
Κοινοτικό έργο των ανταρτικών ομάδων
Ε.Λ.Α.Σ.-Ε.Δ.Ε.Σ.-Ε.Κ.Κ.Α.

Όπως γνωρίζουμε, η αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα, στη χώρα μας, άρχισε από το Βυζαντινό Ανατολικό Κράτος με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη. Εφαρμόστηκε κυρίως κατά την Τουρκοκρατία στην πατρίδα μας και δοκιμάστηκε μάλιστα με επιτυχία στα χρόνια της κατοχής στις απελευθερούμενες από τους αντάρτες περιοχές. Αυτό γίνεται πιο φανερό μετά από την εδραίωση των ανταρτικών ομάδων στα βουνά, στα χωριά μας, στην περιοχή μας, ενώ η υπόλοιπη Ελλάδα παρέμεινε γερμανοκρατούμενη.

Βλέπουμε έτσι ότι ο θεσμός της αυτοδιοίκησης ξαναζωντάνεψε, με κύτταρο και πάλι την κοινότητα.

Καταργήθηκαν από τους αντάρτες τα προηγούμενα, διορισμένα από τη Γερμανόδοουλη κυβέρνηση, Διοικητικά Συμβούλια των χωριών-κωμοπόλεων. Οι αντάρτικες εθνικές ομάδες εγκατέστησαν στις περιοχές που κάθε μια ήλεγχε (Ε.Λ.Α.Σ.-Ε.Δ.Ε.Σ.-Ε.Κ.Κ.Α.) δικές τους, πρόθυμες διοικήσεις, που πρόθυμα και με ενθουσιασμό ήθελαν να συνεργαστούν για τον μεγάλο απελευθερωτικό αγώνα που άρχιζε κατά και ενάντια στους ξένους κατακτητές της χώρας μας.

Οι διοικήσεις αυτές ονομάστηκαν Επιτροπές. Όπου επεκράτησε ο Ε.Λ.Α.Σ., όπως στα χωριά μας, στην περιοχή μας ονομάστηκαν Λαϊκές Επιτροπές (Λ.Ε.), όπου επικράτησε ο Ε.Δ.Ε.Σ. και η Ε.Κ.Κ.Α., ονομάστηκαν Επιτροπές Εθνικού Αγώνα (Ε.Ε.Α.). Οι επιτροπές αυτές απέτελεσαν τον πρώτο βαθμό της Αυτοδιοίκησης στην Ελεύθερη Ορεινή Ελλάδα, δηλαδή στις απελευθερούμενες ορεινές περιοχές της χώρας μας. Τον Αύγουστο του 1943, η αυτοδιοίκηση αυτή επισημοποιήθηκε και με απόφαση του συσταθέντος τότε Κοινού Γενικού Στρατηγείου (Κ.Γ.Σ.) των Εθνικών Ανταρτικών Ομάδων όλων των οργανώσεων που δρούσαν στη χώρα μας και του Συμμαχικού Στρατηγείου Μέσης Ανατολής (Σ.Σ.Μ.Α.).

Τι περιελάμβανε η απόφαση αυτή:

Καθόριζε τον τρόπο διοίκησης των χωριών, την ασφάλεια αυτών και την απονομή της δικαιοσύνης στις απελευθερούμενες περιοχές της χώρας, της Ελλάδας μας. Ακόμη προέβλεπε και το δικαίωμα των Ελλήνων να συμμετέχουν ελεύθερα και αβίαστα σε οποιαδήποτε αντιστασιακή οργάνωση της αρεσκείας τους θέλουν και επέτρεπε και τη μεταγραφή ανταρτών από τη μια οργάνωση στην άλλη. Αυτή την ευκαιρία εκμεταλλεύτηκε, φαίνεται, και ο Γιάννης Ζούκας, που μεταγράφηκε από Εαμίτη-Ελασίτη, μάλιστα συμμετείχε και στο Λαϊκό Δικαστήριο, στην οργάνωση του Ε.Δ.Ε.Σ., πράγμα που δεν του συγχωρήθηκε ποτέ από τους πρώην συντρόφους του, κυρίως κατά το δεύτερο γύρο του εμφυλίου πολέμου του 1946-1949.

Οι Επιτροπές αυτές, όπως ονομάζονταν, θα διοικούσαν το χωριό, την κωμόπολη και θα απένειμαν τη δικαιοσύνη. Αυτές θα έλυναν τις διαφορές των χωρικών, θα αποκαθιστούσαν την τάξη και την ασφάλεια, θα καταδίωκαν τη ΖΩΟΚΛΟΠΗ, που ανθούσε την κατοχική περίοδο και μετά από αυτήν. Αυτές θα εκδίκαζαν και τις αγροζημιές. Με λίγα λόγια, ήταν υπεύθυνες-υπόλογες για την καλή διοίκηση και την πρόοδο του χωριού. Ποιος θα εκτελούσε όμως τις αποφάσεις τους; Και εδώ υπήρξε πρόβλεψη-πρόνοια. Εκτελεστικό όργανο αυτών η ΕΘΝΟΦΥΛΑΚΗ. Αυτή αποτελούνταν από πέντε μέχρι οχτώ ή δέκα χωριανούς ένοπλους, που υποδεικνύονταν από την Κομματική Οργάνωση της Βάσης (Κ.Ο.Β.) του χωριού στα μέρη που επικρατούσε ο Ε.Λ.Α.Σ., στα μέρη του Ε.Δ.Ε.Σ.-Ε.Κ.Κ.Α. από τους κατοίκους του χωριού. Αυτοί οι Εθνοφύλακες θα ήταν βοηθοί του λαού για φύλαξη των υπαρχόντων του, δηλαδή την τάξη και ασφάλεια, και της περιουσίας του. Στο χωριό μας τέτοιοι ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΕΣ, έτσι κατέληξαν να λέγονται, γίνανε οι: Ζήκος Γ. Κουκούμης, Γιώργος Βάσιος, Αντρέας Νταγκουβάνος, Σπύρος (Μπίμπης) Κουκούμης, Βαγγέλης Τσιιάτσιος του Παναγιώτη και μερικοί άλλοι, τα ονόματα των οποίων δεν θυμούνταν οι ιστορίσαντες.

Με τον τρόπο αυτό της αυτοδιοίκησης δεν υπήρχε πια λόγος ο χωρικός να κατέβει στη Νομαρχία ή στο Δικαστήριο. Το πιστοποιητικό του, τη διαφορά του, το δίκιο του θα του το έδινε άμεσα και «τώρα», θα λέγαμε σήμερα, η Τοπική Επιτροπή του χωριού του, που θα άλλαζε συνεχώς πρόσωπα, μέχρι να βρεθούν οι πιο κατάλληλοι άνθρωποι. Ο τρόπος αυτός της αυτοδιοίκησης απέβλεπε προφανώς στο ότι κάθε χωριό τώρα παίρνει τις τύχες στα χέρια του, η προκοπή του εξαρτάται

πλέον από αυτό και όχι από τον Νομάρχη και την Κυβέρνηση. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι Επιτροπές αυτές πρόσφεραν έργο στα χωριά μας και προπαντός σταμάτησαν οι ζωοκλοπές, κυρίως των φορτηγών ζώων, που εκείνη τη βασανισμένη εποχή ήταν τα μεταφορικά μέσα, αλλά εμάς των Κιρασοβιτών μαστόρων της πέτρας, όλως απαραίτητα, αναγκαία υποχρεωτικά, γιατί αυτά εκτελούσαν τότε χρέη φορτηγού αυτοκινήτου, μετέφεραν τα οικοδομικά υλικά, πέτρες, ασβέστη, άμμο, χώμα, ξύλα και τα λοιπά χρειώδη για την ανέγερση μιας οικοδομής. Άξιζε, την εποχή εκείνη, ένα μουλάρι περισσότερο από τη ζωή ενός μέλους της οικογένειας, αυτό μου τόνιζε ο μακαρίτης ο πατέρας μας. Ήταν πανάκριβα τα φορτηγά ζώα τότε, κάπου 25-30 χιλ. προπολεμικές, όσο αγόραζες ένα στρέμμα αγροτεμάχιο εδώ στην περιοχή Ζωγράφου Αθηνών.

Με λίγα λόγια η αυτοδιοίκηση στα χωριά μας ασχολήθηκε κυρίως με θέματα αγροζημιών, καταπατήσεων, ενοικιάσεων κοινοτικών και συνεταιριστικών εκτάσεων, βοσκών και λιβαδιών. Στο χωριό μας μάλιστα οι κοινοτικές λιβαδικές βοσκές στου Σμόλυγκα γίνονταν σε είδος, τυρί και βούτυρο, που μοιράζονταν στους κατοίκους του χωριού μας, ανάλογα με τα μέλη της κάθε Κιρασοβίτικης οικογένειας. Πράγματι, δίκαιος ο τρόπος, οι «ψυχές» μετρούσαν, είχαν αξία σε κάθε οικογένεια, άρα υποστηρίζονταν οικονομικά κάθε πολύτεκνη Κιρασοβίτικη οικογένεια, που τότε ήταν πλειοψηφία του χωριού μας, άνω των πέντε (5) παιδιών η κάθε οικογένεια. Η γιαγιά μας, η Μαρία Βαγγέλη Νταγκουβάνου, απέκτησε εν συνόλω 13, από αυτά επέζησαν τα οκτώ (8), τέσσερα αγόρια (Γεώργιος, Αντρέας, Μήτσιος και Νίκος) και τέσσερα κορίτσια (Λέσπω, Όλγα, Ιουλία και Βασιλική). Ζει τώρα μόνο η θεία μας Ιουλία, τα άλλα έχουν αποθάνει.

Από στοιχεία που έβγαλα από το αρχείο της Κοινότητάς μας, την περίοδο την κατοχική χρημάτισαν πρόεδροι της Κοινότητάς μας, οι εξής συγχωριανοί μας: α) Αθανασίου Γεώργιος από 1938 – Μάρτιο 1944 και β) Αθανάσιος Κοταδήμος από Απρίλιο 1944 – Ιούνιο 1945.

Γενικά και επιγραμματικά μπορεί να λεχθεί ότι οι Επιτροπές Εθνικού Αγώνα του Ε.Δ.Ε.Σ.-Ε.Κ.Κ.Α. και οι Λαϊκές του Ε.Λ.Α.Σ. είχαν αρμονική και πρόθυμη συνεργασία με τους αντάρτες και υποβοήθησαν αποτελεσματικά το Εθνικοαπελευθερωτικό έργο, αφού σ' αυτές απευθύνονταν τα αντάρτικα τμήματα για τροφές και καταλύματα σπιτιών, όταν χρειάζονταν στέγαση, άλλοτε πληρώνοντας και άλλοτε όχι, τα είδη που αγόραζαν ή τις υπηρεσίες που τους παρείχαν. Συνέβαινε

όμως και το αντίθετο, τα χωριά υποβοηθούνταν από τους αντάρτες με δωρεά γιατρούς, φάρμακα, που έρχονταν από το Κάιρο, το Συμμαχικό Στρατηγείο ή από τη «μαύρη αγορά» της Αθήνας. Υπήρχε όμως, καθ' ομολογία, αρμονική συνεργασία μεταξύ τους.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Εκκαθαριστικές Γερμανικές
Επιχειρήσεις 1944

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Απελευθέρωση

Οι εντεινόμενες δράσεις τόσο του Ε.Λ.Α.Σ. όσο και του Ε.Δ.Ε.Σ. το καλοκαίρι του 1944, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο χώρα για τη σωτηρία της σοδειάς, συνέπεσε, όπως γράφτηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο και με την προετοιμασία των μεγάλων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων των Γερμανών κατακτητών. Βασικός στόχος των τελευταίων ήταν να καταφέρουν ένα αποφασιστικό και αποτελεσματικό χτύπημα εναντίον των εθνικών ανταρτικών ομάδων, ώστε να εξασφαλιστούν οι βασικές συγκοινωνιακές αρτηρίες-δρόμοι σε μια πιθανή αλλά όλο και περισσότερο ορατή τώρα πλέον σύμπτυξη των δυνάμεών τους, προς το βορρά και αυτό λόγω της ταχείας προέλασης των σοβιετικών στρατευμάτων προς τα Βαλκάνια, τα Βαλκανικά κράτη. Έτσι οι πιο σπουδαίες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις αναπτύχθηκαν και σε δύο μέτωπα, στη Βόρειο Ήπειρο, όπου και το χωριό μας, και γράφτηκαν οι συνέπειες που είχαν για το χωριό μας από 2-22 Ιουλίου 1944, και στις περιοχές της Φθιώτιδας – Δυτικής Στερεάς από 7 Αυγούστου και μέχρι τέλος του μήνα. Με αυτές τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις οι Γερμανοί προσπαθούν να κρατούν ανοιχτές τις εξόδους από την Ελλάδα. Γι' αυτό αυτές οι τελευταίες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις τους είναι από τις πιο σκληρές και βιαιότερες.

Υπολογίζεται ότι συνολικά στις δύο αυτές επιχειρήσεις, του Ιουλίου και Αυγούστου του 1944, οι Γερμανοί είχαν περίπου 2.500 νεκρούς και τραυματίες και διπλάσιος περίπου ο αριθμός αυτός για τους αντάρτες, συμπεριλαμβανομένου πιθανά και του αριθμού απώλειας του άμαχου πληθυσμού της χώρας μας από τα τρομερά και φοβερά αντίποινα των Γερμανών κατακτητών. Επομένως ήταν έτοιμοι για αναχώρηση. Η άγια ημέρα της απελευθέρωσης της γλυκυτάτης πατρίδας μας δεν άργησε να έρθει, ήταν η 12η Οκτωβρίου του 1944, όταν η γαλανόλευκη ελληνική σημαία μας υψώθηκε και πάλι, στον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης των Αθηνών, μέσα στη λαοθάλασσα του Αθηναϊκού λαού, που

παραμιλούσε από χαρά και ενθουσιασμό για τη λευτεριά του από τους Γερμανούς κατακτητές. Η εξόριστη Ελληνική Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Καΐρου με πρωθυπουργό τον Γεώργιο Παπανδρέου επέστρεψε στη χώρα μας και ανέλαβε το δύσκολο έργο της ηρεμίας, της γαλήνης και της ανοικοδόμησης της κατεστραμμένης πατρίδας μας. Πρώτο μέλημά της ήταν η εξέλιξη της πολιτικής κατάστασης. Τα κόμματα κηρύχθηκαν υπέρ μιας Οικουμενικής Κυβέρνησης, ταυτόχρονα υπογράφηκε το Διάταγμα της αποστράτευσης των Εθνικών Ανταρτικών Ομάδων, «διότι ήδη εξέλιπον οι εθνικοί λόγοι δι' ούς συνεκροτήθησαν αι Στρατιωτικάί ένοπλοι δυνάμεις των Εθνικών οργανώσεων αντιστάσεως...», με ημερομηνία λήξης της παράδοσης του οπλισμού αυτών την 10η Δεκεμβρίου του 1944.

Ο Ε.Λ.Α.Σ. δεν τήρησε το λόγο του, καίτοι είχε συμφωνήσει και συνυπογράψει τη σχετική συμφωνία της Βάρκιζας, να παραδώσει τον οπλισμό του, τουλάχιστον ένα μεγάλο μέρος αυτού, ενώ οι άλλες αντιστασιακές οργανώσεις, όπως ο Ε.Δ.Ε.Σ., παρέδωσαν τον οπλισμό τους και οι αντάρτες πήγαν στα σπίτια τους.

Άλλο βασικό μέλημα της τότε Κυβέρνησης ήταν η ανασυγκρότηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης της χώρας μας και του Ελληνικού Κράτους. Η Ήπειρος είχε Γενική Διοίκηση, η οποία διορίζει Τριμελή Διοικητική Επιτροπή σε κάθε χωριό, από ίδιους κατοίκους, εγνωσμένης όμως δημοτικότητας και προσωπικότητας, η οποία θα ασκούσε καθήκοντα Κοινοτικού Συμβουλίου, μέχρι το Κράτος ή η Κυβέρνηση ορίσει γενικές ελεύθερες εκλογές για ανάδειξη αιρετών δημοτικών αρχόντων. Οι προηγούμενες Επιτροπές που είχαν οριστεί και συγκροτηθεί από Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Δ.Ε.Σ.-Ε.Κ.Κ.Α. έπαυσαν να ασκούν καθήκοντα, όπως και οι πολιτοφύλακες αυτών, που ήταν, όπως γράφτηκε, ένοπλοι άντρες πέντε μέχρι δέκα ατόμων σε κάθε χωριό. Τώρα, μετά την επανάκαμψη του Κράτους στην πατρίδα μας, τα καθήκοντα τάξης και ασφάλειας της χώρας θα ασκούνταν από τα νέα όργανα του Κράτους, τις λεγόμενες Εθνοφρουρές.

Από τα στοιχεία που έλαβα από το αρχείο του Κοινοτικού μας Καταστήματος, που είναι πολύ πενιχρά, φτωχικά, φαίνεται ότι Πρόεδρος της Επιτροπής αυτής ήταν ο Αθανάσιος ΚΟΤΑΔΗΜΟΣ, ο οποίος μάλιστα ήταν και στην προηγούμενη Επιτροπή του Ε.Λ.Α.Σ., Απρίλιο 1944 – Ιούνιο 1945, ενώ η απελευθέρωση έγινε την 12η Οκτωβρίου 1944. Ποια άλλα μέλη ήταν στην Επιτροπή αυτή δεν έγινε γνωστό, γιατί δεν υπάρχουν στοιχεία.

Στη συνέχεια, από τον Ιούλιο του 1945 μέχρι το 1946 διορισμένος Πρόεδρος της Διοικητικής αυτής Επιτροπής στο χωριό μας ήταν ο Γιάννης ΖΟΥΚΑΣ, αυτό προκύπτει από τα ίδια στοιχεία. Άγνωστα τα άλλα μέλη αυτής, όπως και οι Γραμματείς αυτών. Πρακτικά βιβλίων δεν ευρέθησαν των περιόδων αυτών, παρά μόνο ληξιαρχικές πράξεις θανόντων συγχωριανών μας. Από εκεί έχουν ληφθεί και τα αναφερόμενα στοιχεία.

Από το 1946, πότε ακριβώς δεν εξακριβώθηκε, μέχρι 13 Αυγούστου του 1947, που το χωριό, όπως και όλη η επαρχία, περιήλθε υπό την κατοχήν του Δημοκρατικού Στρατού, Πρόεδρος της εν λόγω Διοικητικής Επιτροπής διορίστηκε ο Ευάγγελος ΖΗΚΑΣ με μέλη τους: Αθανάσιο ΚΟΤΑΔΗΜΟ και Νικόλαο ΤΣΙΑΤΣΙΟ και Γραμματέα τον Παπαγεωργίου Ευάγγελο, κατά εξιστόρηση του ζώντος γιου του Ιωάννη Ζήκα, σήμερα 84 ετών.

Με την ανάληψη των καθηκόντων της Επιτροπής αυτής, προτού, βέβαια, ξεσπάσει η έναρξη του δεύτερου λεγόμενου γύρου (1946-1949) των ανταρτών, εμφύλιου σπαραγμού καλύτερα, ή εν πάση περιπτώσει με τα πρώτα επεισόδια αυτού, π.χ. ένοπλη επίθεση ομάδας ανταρτών από Ντέντσικο του Γράμμου και της Σαμαρίνας κατά της Υποδιεύθυνσης Χωροφυλακής Πυρσόγιαννης Κόνιτσας, όπου και σκοτώθηκε ο Διοικητής αυτής ΚΟΥΡΚΟΥΛΟΣ, προσήλθε στον Πρόεδρο Βαγγέλη ΖΗΚΑ, Επιτροπή συγχωριανών μας από τους: Αντρέα Κ. Γαλάνη, Απόστολο Νταγκουβάνο και Γιώργο Αδ. Βάσιο και του πρότεινε να αναλάβει πρωτοβουλία αυτός και τα υπόλοιπα μέλη της Διοικητικής Επιτροπής του χωριού μας και να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια, ως Πρόεδρος που ήταν, το χωριό μας, το Κιράσοβο, να μη διχαστεί σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, αντιμαχόμενα μεταξύ τους, δηλαδή αντίπαλες παρατάξεις (Εαμίτες-Ελασίτες «κομμουνιστές» και Εδεσίτες «δεξιοί»), αλλά για το γενικό καλό του χωριού μας και των συγχωριανών μας, να παραμείνει αγαπημένο, ενωμένο, ήσυχο, ήρεμο και όλοι ν' ασχοληθούν με την ανασυγκρότηση του χωριού μας και στην προκοπή αυτού και των οικογένειών τους. Ό,τι έγινε τα προηγούμενα, κακά και δυστυχημένα χρόνια της κατοχής να ξεχαστούν, να λησμονηθούν. Οι έχθρες, οι φθόνοι, τα μίσση, οι αντεκδικήσεις να πάψουν να γίνουν αιτίες και προφάσεις για νέα αντίποινα, αλλά όλοι αγαπημένοι-ενωμένοι να βαδίσουν μπροστά και να «ρίξουν πέτρα πίσω τους», στα περασμένα, που τόσα κακά και ολέθρια αποτελέσματα-συνέπειες είχαν για το χωριό μας.

Πράγματι, ο Πρόεδρος και τα μέλη της Επιτροπής συμφώνησαν ευχαρίστως με τα προτεινόμενα και τα ασπάστηκαν και υποσχέθηκαν ότι θα καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή. Να κυριαρχήσει, ήταν η εγκάρδια επιθυμία τους, η προτεινόμενη λογική της συγκράτησης των παθών, ώστε τα χωριά μας και οι συγχωριανοί μας ν' αποφύγουν, τουλάχιστον, αυτή τη δεύτερη φορά, τα κακά και τα μισερά γεγονότα και πράξεις της κατοχικής περιόδου. Σ' ένα μεγάλο βαθμό, όχι ολότελα, πέτυχε η καλή και ωραία αυτή προσπάθεια για αποφυγή αντιποίνων στους, έστω, πολιτικούς αντιπάλους. Ήταν όντως πολύ δύσκολη η προσπάθεια αυτή, η προσέγγιση των αντίθετων αντιλήψεων και πεποιθήσεων, αλλά εδώ φαίνεται και το ηθικά υψηλό φρόνημα των αντρών, κρίνεται η σωφροσύνη της αρετής και της δικαιοσύνης και αποδεικνύεται πως στην προκειμένη περίπτωση η εν λόγω Διοικητική Επιτροπή του χωριού μας την είχε και την απέδειξε. Φρόντισε το «κακό» να περιοριστεί όσο μπορούσε και το κατόρθωσε σε κάποιο βαθμό μεγάλο. Αξίζει λοιπόν ένα μεγάλο ΕΥΓΕ στους ανθρώπους αυτούς, κυρίως στον Πρόεδρό της Ευάγγελο ΖΗΚΑ, ο οποίος τελικά παρεξηγήθηκε από τον Εθνικό Στρατό, που τον χαρακτήρισε για τις πράξεις του αυτές «αριστερό».

Όπως έχει γραφεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, η απελευθέρωση της Ελλάδας έγινε την 12η Οκτωβρίου 1944. Δεν πέρασαν ούτε δύο μήνες και στις 4 Δεκεμβρίου 1944 ξεσπούν τα φοβερά και τρομερά γεγονότα της μάχης των Αθηνών, που κόστισαν ποταμούς αίματος και από τις δύο αντίπαλες παρατάξεις. Στις 6 Ιανουαρίου 1945 έφθασε στην Αθήνα και ο άλλος θριαμβευτής της μακρινής και ημιάχροστης μάχης, ο Στρατηγός ΣΑΡΑΦΗΣ, που απλά διεπίστωσε την ήττα του Ε.Λ.Α.Σ. και μετά από συμφωνίες με τους συμμάχους Άγγλους έπρεπε την 15 Ιανουαρίου 1945 τα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. να βρίσκονται 150 χλμ. μακριά από την Αθήνα, δηλαδή στη Λαμία, όπου και να παραδοθεί ο οπλισμός τους. Μερικά τμήματα όμως του Ε.Λ.Α.Σ. και προπαντός οι αρχηγοί τους δεν είχαν χάσει τίποτε από την ορμή τους και ήθελαν να συνεχίσουν τον αγώνα (π.χ. Άρης Βελουχιώτης), όμως ο Ε.Λ.Α.Σ. δεν ήταν πλέον η τρομερή δύναμη που είχε σχεδόν καθυποτάξει όλη τη χώρα μας. Η απειθαρχία φαινόταν, η πικρία και η απογοήτευση πότιζαν τις ψυχές, τα πνεύματα θόλωναν από την εγκατάλειψη της Μόσχας. Η αναβίωση νέας κίνησης ήταν αδύνατη. Οι υπεύθυνοι το κατάλαβαν και κατέληξαν σε ένα συμβιβασμό, στη ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΑΡΚΙΖΑΣ ΑΘΗΝΩΝ, που υπογράφηκε στις 19 Φεβρουαρίου του 1945.

Πριν όμως προχωρήσουν στον συμβιβασμό αυτό, και αυτό μας ενδιαφέρει εδώ, ιστορικά, υποθήκευσαν το μέλλον κυρίως στις επαρχίες εκείνες όπου ο Ε.Λ.Α.Σ. ήταν πολύ ισχυρός-δυνατός. Έτσι μια μεγάλη επιχείρηση άρχισε ήδη από τη 10η Ιανουαρίου 1945, όσο μυστικά αυτό ήταν δυνατό και με τη χρησιμοποίηση μόνο πολύ πιστών αντρών, όπλα και πολεμοφόδια προσεκτικά επιλεγμένα αποστέλλονταν στα βουνά σε αρκετά μεγάλες ποσότητες. Όλα αυτά, προηγούμενα, αλείφονταν με λιπαρές ουσίες, συσκευασμένα σε κιβώτια και σε βαρέλια, τοποθετούνταν μέσα σε σπήλαια ή άλλες κρυψώνες, που βέβαια καλύπτονταν με μεγάλη επιμέλεια. Δεν έπρεπε ούτε τα βλέμματα των ανθρώπων ούτε τα νερά των βροχών και των καταιγίδων να φτάσουν μέχρι τα πολύτιμα αυτά δέματα. Τα όπλα και τα πολεμοφόδια αυτά θα χρειαζόνταν για την «κατάλληλη ώρα», όπως έγραψε ο Φοίβος Γρηγοριάδης στο βιβλίο του «Το αντάρτικο».

Πράγματι, η «κατάλληλη ώρα» έφθασε το 1946, που άρχισε ο «δεύτερος γύρος» των ανταρτικών ομάδων, που τώρα ονομάζονται Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας, Δ.Σ.Ε. ενάντια του Κράτους και του Εθνικού Στρατού αυτού.

- Στρατιωτικός Αρχηγός ο Μάρκος Βαφειάδης που προσπαθούσε και ήθελε να έχει στη διάθεσή του ένα στρατό 50.000 αντρών. Αυτός είναι ο αριθμός των μαχητών που θεωρούσε απαραίτητους για να εξουδετερώσει τις παντός είδους κυβερνητικές δυνάμεις.

Οι δύο κύριες δυσκολίες που συνάντησε ήταν ο ανεφοδιασμός και προπάντων η εξεύρεση ενός τόσο μεγάλου αριθμού μαχητών.

Η Μόσχα, στην οποία είχε απευθυνθεί, είχε απαντήσει με υπεκφυγές, είχε απλά περιοριστεί σε ένα μικρό αριθμό αξιωματικών, σιπηλών παρατηρητών, που και αυτοί παρέμειναν κυρίως έξω από τα ελληνικά σύνορα.

Πάντως έκανε μια επίσκεψη-αστραπή στις γύρω Βαλκανικές πρωτεύουσες και βελτίωσε αισθητά τις επιτυχίες του. Επέτυχε αυξήσεις στο παραχωρούμενο υλικό και βελτιώσεις σε μερικές διευκολύνσεις που είχαν παραχωρηθεί. Σε ανταλλάγματα αυτών, κατά ξένους συγγραφείς, δόθηκαν και μερικές γραπτές υποσχέσεις, με δική του ευθύνη, χωρίς προκαταβολική έγκριση του Κ.Κ.Ε. που αφορούσαν «βελτιώσεις συνόρων» και καθεστώς «μειονοτήτων». Η αλήθεια είναι ότι δημιουργήθηκε, πέραν των συνόρων μας, ένα αληθινό δίκτυο στρατοπέδων, βάσεων, οδών κτλ. για τον εφοδιασμό του Δ.Σ.Ε. του Κ.Κ.Ε.

- Πολιτικός αρχηγός, ο ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ, που στις 25 Ιουνίου 1945, συ-

νοδευόμενος από το ηγετικό στέλεχος του Κ.Κ.Ε. Πορφυρογένη, εμφανίστηκε στο ετήσιο Συνέδριο του Κ.Κ. Γαλλίας στο Στρασβούργο. Στο Συνέδριο αυτό και με θύελλα χειροκροτημάτων διεκήρυξε πως του λοιπού «έχουν πληρωθεί όλες οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία στην Ελλάδα μιας ελεύθερης κυβέρνησης» και ζητούσε «τη βοήθεια όλων των κομμουνιστικών κομμάτων για να επιτευχθεί η τελική νίκη». Η τότε Κυβέρνηση της χώρας μας πίστεψε ότι η Μόσχα τώρα είχε πειστεί στη νίκη του Δ.Σ.Ε. και ότι είχε δοθεί από αυτήν η άδεια για τη δημιουργία Ελεύθερης Κυβέρνησης και μάλιστα ότι το πράγμα ήθελε να γίνει γρήγορα. Η ερμηνεία όντως φαίνεται αληθοφανής. Έτσι κάθε επιχείρηση του Δ.Σ.Ε. ευρύτερης σημασίας, αν γινόταν στη Βόρειο Ελλάδα, έπαιρνε άλλη σημασία, δηλαδή εξασφάλιση μιας περιοχής για την εγκατάσταση της «Ελεύθερης Κυβέρνησης».

Πρώτη τέτοια ενέργεια ήταν η επιχείρηση της κατάληψης των Γρεβενών το καλοκαίρι του 1947, με Διευθυντή μάχης τον καπετάν ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ, ταξίαρχο του Δ.Σ.Ε., γνωστό από τη δράση του ως καπετάνιος του Ε.Λ.Α.Σ., δικηγόρος και θεωρούμενος ως ένας από τους αξιότερους καπεταναίους του Δ.Σ.Ε. Είχε στις διαταγές του συνολικά έντεκα τάγματα, με πλήρη σύνθεση, περίπου 400 αντρών έκαστο και με 50 άντρες με πολυβόλα, όλμους κτλ. Υπερασπιστές των Γρεβενών 500 αξιωματικοί και στρατιώτες, 100 χωροφύλακες και 50 μέλη των Μ.Α.Υ. που διέθεταν 4 πολυβόλα, λίγους όλμους και δύο ελαφρά άρματα μάχης.

Το στοιχείο του αιφνιδιασμού που υπολόγιζαν οι επιτιθέμενοι έλειψε, γιατί η άμυνα της πόλης μισή ώρα πριν εκδηλωθεί η επίθεση, είχε ειδοποιηθεί και έτσι οι αμυνόμενοι περίμεναν τους επιτιθέμενους με διασταυρούμενα πυρά, τα οποία προήρχοντο από παντού, ακόμη και από τα σπίτια. Τελικά η απόπειρα της κατάληψης των Γρεβενών απέτυχε παταγωδώς, αφήνοντας πολλούς νεκρούς, τραυματίες και αιχμαλώτους στα πεδία της μάχης.

Την περίοδο αυτή του καλοκαιριού με αρχές φθινοπώρου, 8 Σεπτεμβρίου 1947, έγινε μια κοινοβουλευτική πράξη, που άλλη φορά δεν έχει παρουσιαστεί στα Κοινοβουλευτικά χρονικά της Ελλάδας.

Η πλειοψηφία της Βουλής που είχε προκύψει από τις εκλογές, 306 βουλευτές, με αρχηγό του Λαϊκού κόμματος τον τότε Κωνσταντίνο ΤΣΑΛΔΑΡΗ, στήριξε στη Βουλή τη μειοψηφία, 48 μόνο βουλευτές, με αρχηγό τον κεντρώο-φιλελεύθερο Θεμιστοκλή ΣΟΦΟΥΛΗ, να γίνει Κυβέρνηση αυτή η μικρή μειοψηφία με Πρωθυπουργό τον ίδιο. Αντιπρόεδρος και Υπουργός Εξωτερικών ανέλαβε ο Κωνσταντίνος ΤΣΑΛΔΑ-

ΡΗΣ. Από το σύνολο των 24 Υπουργείων, τα 13 διατήρησαν Υπουργούς από το Λαϊκό κόμμα, τα άλλα 11 Υπουργεία ανέλαβαν βουλευτές του Πρωθυπουργού Θεμιστοκλή ΣΟΦΟΥΛΗ.

Το γεγονός είναι ότι το νέο αίμα, το φιλελεύθερο, άλλαξε την όψη της Κυβέρνησης και τις δυνατότητες αυτής. Η βαθιά αυτή αλλαγή που έγινε, εκτός Πρωθυπουργού, αφορούσε και τα βασικά και μεγάλης σημασίας Υπουργεία, της Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, τα οποία ανέλαβαν δύο πολύ γνωστοί του Πρωθυπουργού, ο ΡΕΝΤΗΣ και ο ΛΑΔΑΣ, που αργότερα ο δεύτερος (ΛΑΔΑΣ) δολοφονήθηκε μπροστά στην εκκλησία του Αϊ-Γιώργη του Καρύτση Αθηνών, αφού προηγουμένως είχε εκκλησιαστεί στον Ιερό Ναό, την πρωτομηνιά του Μεγάλου Σαββάτου 1948 (1/5/1948), ώρα 9 το πρωί, βγαίνοντας από την εκκλησία αλλά εντός του υπηρεσιακού αυτοκινήτου του από χειροβομβίδα, που έριξε μέσα το μέλος του Κ.Κ.Ε. Ευστράτιος ΜΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, νέος 22 ετών. Ο νέος αυτός ήταν ένοπλο μέλος της Οργάνωσης Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών (ΟΠΛΑ).

Πριν από τη δολοφονία του Λαδά, ο ραδιοσταθμός του Δ.Σ.Ε. είχε μεταδώσει το μήνυμα: «Σε αυτή τη γιγαντιαία πορεία που διαγράφει η ανθρωπότητα επανάσταση για το γκρέμισμα της εκμεταλεύτρας τάξης των μεγιστάνων του πλούτου και της αποτελεσματικής αστυφλικιάδικης κοινωνίας θα ανταμώσουμε πολλά και ποικίλα στάδια... Όλοι οι σύντροφοι της Αθήνας πρέπει να κινηθούνε δραστήρια και να δώσουν ένα γερό μάθημα στον εχθρό του λαού Χρήστο Λαδά, που η Ελεύθερη Κυβέρνηση και το Κ.Κ.Ε. τον καταδίκασε σε θάνατο και τον επεκήρυξε μαζί με άλλους αρχιχαφιέδες». (Εφημ. «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, Ιστορικά» της 15/1/2004).

Για την ιστορία ο θύτης Ευστρ. Μουτσογιάννης πιάστηκε από την Αστυνομία, ομολόγησε το έγκλημά του, μαρτύρησε και τους άλλους οκτώ (8) συνεργάτες του. Όλοι δικάστηκαν και καταδικάστηκαν από το Στρατοδικείο σε θάνατο, οι έξι εκτελέστηκαν, ο θύτης και ένας συνεργός του καίτοι καταδικάστηκαν τρεις σε θάνατο, η ποινή τους μετατράπηκε σε ισόβια. Τελικά ο θύτης Μουτσογιάννης αποφυλακίστηκε το 1964.

Στην Αθήνα, η Κυβέρνηση, λίγες ώρες μετά τη δολοφονική επίθεση κατά του Χρήστου Λαδά κήρυξε με διάταγμα το στρατιωτικό νόμο με δημοσίευση αυτού σε έκτακτο Φύλλο της Κυβερνήσεως.

Αυτό το δίδυμο των Υπουργών ΡΕΝΤΗ και ΛΑΔΑ των «ονομαζόμενων» άλλωστε και «εαμοβούλγαρων» για την προπολεμική δράση τους,

ήταν τώρα τα χρόνια 1947-1949, που συνέτριψε το Δ.Σ.Ε. του Κ.Κ.Ε.

Ακόμη μια παρένθεση, ιστορικά αναφέρεται πως μετά τα «Δεκεμβριανά», 4 του μηνός του 1944 και συγκεκριμένα στις 5 του Γενάρη του 1945 σχηματίστηκε Κυβέρνηση υπό τον Νικόλαο ΠΛΑΣΤΗΡΑ, του οποίου σκοπός ήταν η αποκατάσταση της τάξης και η ειρήνευση του τόπου.

Παραθέτω απόσπασμα του Διαγγέλματος του Πρωθυπουργού προς τον ελληνικό λαό: «...Ας έχουν πάντοτε υπόψιν των όλοι ότι η τάξις θα επιβληθεί συντόμως και οπωσδήποτε εις όλο το κράτος και ότι η νομιμότης και η ασφάλεια θα επικρατήσουν σε όλη την επικράτεια μέχρι της ημέρας διενεργείας ελευθέρων εκλογών. Θα έλθει η ώρα τότε, όπου οι παραπλανηθέντες θα πεισθούν πόσο ανυπόκριτη και προσχηματική υπήρξε η αιτία δια την οποία ήγειραν τα όπλα κατά της πατρίδος και εβύθισαν τη χώρα εις το πένθος και τη συμφορά. Και η μεγαλύτερη τιμωρία θα είναι οι τύψεις της συνειδήσεως και η φωνή του αδίκως χυθέντος αδελφικού αίματος, η οποία θα τους ακολουθεί εφ' όρον ζωής και πέραν του τάφου...».

Έτσι σκέπτονταν και ενεργούσε ο «Μαύρης Καβαλάρης», στρατηγός Πλαστήρας, που έκανε την επανάσταση μετά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, κεντρώος-φιλελεύθερος στα πολιτικά του φρονήματα.

Οι ελεύθερες εκλογές του ελληνικού λαού έγιναν στις 31 Μαρτίου του 1946, στις οποίες δεν έλαβε μέρος το Κ.Κ.Ε., απέσχε με δική του πολιτική ευθύνη.

Η απόφαση του Κ.Κ.Ε. αλλά και του Ε.Λ.Α.Σ. να απόσχουν από τις πρώτες μεταπολεμικές εκλογές, η ενδεχόμενη σύνδεση της αποδοχής με την προοπτική μιας ένοπλης αργότερα αναμέτρησης, καθώς και οι άμεσες επιπτώσεις που είχε η απόφαση αυτή για τις πολιτικές εξελίξεις, αποτέλεσαν για πολλές δεκαετίες κεντρικό ζήτημα συζητήσεων και κριτικής τόσο στο εσωτερικό του Κ.Κ.Ε. όσο και στο χώρο της ευρύτερης αριστεράς. Αμέσως μετά το τέλος των εμφυλίων σπαραγμών η ίδια η ηγεσία του Κ.Κ.Ε. αναγνώρισε τον Οκτώβριο του 1950 ότι η επιλογή της αποχής αποτέλεσε «σεχταριστικό οπορτουνιστικό λάθος», το οποίο όμως χαρακτήρισε ως «λάθος τακτικής». Λίγα χρόνια αργότερα, το 1956, με την καθαίρεση του Νίκου ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ, η αποχή εκείνη του 1946 αναγορεύτηκε σε λάθος με «βαρύτετες συνέπειες», ακόμη και σε «λάθος καθοριστικής σημασίας για το κόμμα και το δημοκρατικό κίνημα» (8ο Συνέδριο του 1961). Ταυτόχρονα

αναπτύχθηκαν πάρα πολλές συζητήσεις γύρω από την αποχή αυτή με αντικρουόμενες απόψεις κυρίως για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πάρθηκε η απόφαση αυτή, τις συμβουλές που έδωσε η Σοβιετική Ένωση κτλ. Όμως όλη αυτή η συζήτηση καθορίζονταν από ένα κρίσιμο πολιτικό ερώτημα: Αν ο ολοκληρωτικός εμφύλιος πόλεμος που άρχισε λίγους μήνες μετά τις εκλογές της 31/3/1946 αποτελούσε αναπότρεπτη κατάληξη των πολιτικών συγκρούσεων της περιόδου ή αν, αντίθετα, υπήρχαν ενδεχομένως δυνατότητες για την αποτροπή του, οι οποίες παρέμειναν ανεκμετάλλευτες. Ακόμη και σήμερα, 58 χρόνια μετά τις μοιραίες εκλογές του 1946, οι σχετικοί προβληματισμοί δύσκολα ξεφεύγουν από αυτό το βασανιστικό ερώτημα.

Βουλευτικές εκλογές 31.3.1946

Συνολικά αποτελέσματα

Ψηφίσαντες: 1.121.696 - Έγκυρα: 1.108.473
Άκυρα: 13.223 (1,18%) - Σύνολο εδρών: 354

Κόμματα	Ψήφοι	%	Έδρες
Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων (ΗΠΕ)	610.995	55,12	206
Εθνική Πολιτική Ένωσις (ΕΠΕ)	213.721	19,28	68
Κόμμα Φιλελευθέρων (Κ.Φ.)	159.525	14,39	48
Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος (ΕΚΕ)	66.027	5,96	20
Ένωσις Εθνικοφρόνων	32.538	2,94	9
Ένωσις Αγροτικών Κομμάτων	7.447	0,67	1
Διάφοροι	18.840	1,70	2

Στον ανωτέρω αναλυτικό πίνακα και στον άλλο της επόμενης σελίδας που έχουν ληφθεί από τα «Ιστορικά» της εφημερίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» βλέπουμε και διαβάζουμε αναλυτικά ποια κόμματα πολιτικά και παρατάξεις αυτών έχουν κυβερνήσει την Ελλάδα από 1946 – Οκτώβριο του 1951. Είναι κεντρώα, φιλελεύθερα και όχι με την έννοια της «Δεξιάς», όπως κακώς μερικοί ισχυρίζονται, διαστρεβλώνοντας την πραγματική ιστορική αλήθεια.

Επόμενες ελεύθερες βουλευτικές εκλογές έγιναν:

- Στις 5 Μαρτίου του 1950, όπου πρώτο κόμμα ήρθε το Λαϊκό, αλλά μόνο με 62 έδρες σε σύνολο 250, σχηματίστηκε κυβέρνηση συμμαχίας

με την Ε.Π.Ε.Κ. του Πλαστήρα (κεντρώος-φιλελεύθερος).

• Στις 9 Σεπτεμβρίου του 1951, όπου ο Ελληνικός Συναγερμός του Αλέξ. Παπάγου κέρδισε με 114 έδρες σε σύνολο 258.

• Στις 16 Νοεμβρίου του 1952, όπου και πάλι νικητής ήταν ο Συναγερμός, με έδρες 247, σε σύνολο 300. Από εδώ και εξής είναι γνωστά.

Όπως φαίνεται από τον παρακάτω σχετικό πίνακα, τις εκλογές αυτές τις κέρδισε το Λαϊκό κόμμα του Κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗ, που κυβέρνησε μέχρι τις 8 Σεπτεμβρίου του 1947, όπου τότε έγινε το κοινοβουλευτικό πρότυπο, δηλαδή η πλειοψηφία της Βουλής (308) βουλευτές στήριξαν Κυβέρνηση μειοψηφίας, 48 βουλευτές του Φιλελεύθερου του Θεμιστοκλή Σοφούλη.

Κυβερνήσεις και πρωθυπουργοί. Απρίλιος 1946 – Οκτώβριος 1951			
Πρωθυπουργός	Χρονική Διάρκεια	Κομ. Σύνθεση / Κοιν. Στήριξη	Παρατηρήσεις
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΟΥΛΙΤΣΑΣ	4.4 έως 18.4.1946	Λ.Κ., ΚΕΦ, Μ.Κ., ΔΣΚ, ΚΒΦ, ΕΕΚ	Παραιτήθηκε πριν παρουσιαστεί στη Βουλή
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ	18.4.1946 έως 2.10.1946	Λ.Κ., ΚΕΦ, Μ.Κ. / Λ.Κ., ΚΕΦ, Μ.Κ.	Παραιτήθηκε και επαναδιορίστηκε στις 2.10.1946, αμέσως μετά την επιστροφή του Γεωργίου Β' στην Ελλάδα
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ	2.10.1946 έως 24.1.1947	Λ.Κ., ΚΕΦ, Μ.Κ.	
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ	24.1 έως 29.8.1947	Λ.Κ., ΚΕΦ, Μ.Κ./ Λ.Κ., ΚΕΦ, Μ.Κ., ΔΣΚ, ΚΒΦ, ΕΕΚ, ΕΚΕ	
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ	29.8 έως 7.9.1947	Λ.Κ. / -	Παραιτήθηκε πριν παρουσιαστεί στη Βουλή
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ	7.9.1947 έως 18.11.1948	Λ.Κ., Κ.Φ.	Παραιτήθηκε μετά την αποχώρηση από το Κ.Φ. της πλειονότητας των βουλευτών του, με επικεφαλής τον Σοφ. Βενιζέλο
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ	18.11.1948 έως 20.1.1949	Λ.Κ., Κ.Φ. / Λ.Κ., Κ.Φ. Ν.Κ.	

ΜΝΗΜΕΣ-ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΑΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ	20.1 έως 14.4.1949	Λ.Κ., Κ.Φ., ΕΕΚ, Ν.Κ. / Λ.Κ., Κ.Φ., ΕΕΚ, Ν.Κ.	Παραιτήθηκε και ανασχηματί- στηκε μετά την απομάκρυνση από την κυβέρνηση του Σπύρου Μαρκεζίνη
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ	14.4 έως 24.6.1949	Λ.Κ., Κ.Φ., ΕΕΚ, Ν.Κ.	
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΙΟΜΗΔΗΣ	30.6.1949 έως 6.1.1950	Λ.Κ., Κ.Φ., ΕΕΚ / Λ.Κ., Κ.Φ., ΕΕΚ, Ν.Κ.	Αντιπρόεδρος της προηγούμενης κυβέρνησης, διαδέχτηκε τον Θ. Σοφούλη μετά το θάνατό του
ΙΩΑΝΝΗΣ (ΤΖΩΝ) ΘΕΟΤΟΚΗΣ	6.1 έως 23.3.1950		Υπηρεσιακή κυβέρνηση για τη διενέργεια των εκλογών της 5ης Μαρτίου 1950
ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	23.3 έως 15.4.1950	Κ.Φ., ΕΕΚ / Κ.Φ., ΕΕΚ, Λ.Κ., ΕΚΕ	Παραιτήθηκε πριν παρουσιαστεί στη Βουλή
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑΣ	15.4 έως 21.8.1950	ΕΠΕΚ, Κ.Φ., ΔΣΚ / ΕΠΕΚ, Κ.Φ., ΔΣΚ	
ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	21.8 έως 9.9.1950	Κ.Φ., ΔΣΚ / Κ.Φ., ΔΣΚ	Καταψηφίστηκε στη Βουλή
ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	9.9 έως 3.11.1950	Κ.Φ., Λ.Κ., ΔΣΚ / Κ.Φ., Λ.Κ., ΔΣΚ	
ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	3.11.1950 έως 1.7.1951	Κ.Φ., ΔΣΚ	Αρχικά είχε την κοινοβουλευτική στήριξη του Λ.Κ., καθώς και των βουλευτών που αποχώρησαν από αυτό (ΛΕΚ). Από το Φεβρουάριο του 1951, όταν το ΛΕΚ απέσυρε την υποστήριξή του, η κυβέρνηση στηρίχτηκε στην ΕΠΕΚ
ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	1.7 έως 27.10.1951	Κ.Φ. / Κ.Φ., ΕΠΕΚ, Λ.Κ.	Μετά τη διάλυση της Βουλής στις 30.7.1951, παρέμεινε στην αρχή μέχρι το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης που προέκυψε από τις εκλογές της 9ης Σεπτεμβρίου 1951

Συνομογραφίες:

Λ.Κ. Λαϊκό Κόμμα. ΚΕΦ Κόμμα Εθνικών Φιλελευθέρων (Στ. Γονατάς). Μ.Κ. Μεταρρυθμιστικό Κόμμα (Απ. Αλεξανδρή). ΔΣΚ Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Γ. Παπανδρέου). ΚΒΦ Κόμμα Βενιζελικών Φιλελευθέρων (Σοφ. Βενιζέλος). Επανεντάχθηκε στο Κ.Φ. το Νοέμβριο 1947. ΕΕΚ Εθνικό Ενωτικό Κόμμα (Παν. Κανελλόπουλος). ΕΚΕ Εθνικό Κόμμα Ελλάδας (Ναπ. Ζέρβας). Κ.Φ. Κόμμα Φιλελευθέρων (Θεμ. Σοφούλης και μετά το θάνατό του Σοφ. Βενιζέλος). Ν.Κ. Νέο Κόμμα (Σπ. Μαρκεζίνης). ΕΠΕΚ Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου (Ν. Πλαστήρας).

Μετά από αυτή τη μικρή παρένθεση ας επανέλθουμε στα γεγονότα του 1946.

Γράφτηκε προηγούμενα, πως όταν επανήλθε η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση του Καΐρου στην Αθήνα, του Γιώργου Παπανδρέου, στις 12 Οκτωβρίου του 1944, μετά την απελευθέρωση της χώρας μας, πρώτο μέλημά της ήταν η αποκατάσταση της τάξης και της δημόσιας ασφάλειας, η δημιουργία αυτοδιοίκησης και γενικά η οργάνωση του κράτους. Για την τάξη και τη δημόσια ασφάλεια οργάνωσε στα χωριά και τις κωμοπόλεις της χώρας τις Εθνοφρουρές, έτσι ονομαζόταν. Ένα από τα καθήκοντά της ήταν και η ανακάλυψη του αποκρυφθέντος οπλισμού από τις πολιτοφυλακές του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. αφενός και αφετέρου του Ε.Λ.Α.Σ., που, όπως γράφτηκε ήδη, ένα μεγάλο μέρος αυτού και κυρίως το καλύτερο, είχε αποκρυφθεί σε μυστικές κρύπτες, σπηλιές και φαράγγια των βουνών για την «κατάλληλη ώρα», όπως έγραψε ο Φοίβος Γρηγοριάδης, γιος του στρατηγού Νεόκοσμου Γρηγοριάδη, Διοικητού Μεραρχιών του Ε.Λ.Α.Σ. στη Μακεδονία. Λέγεται πάντως, χωρίς αυτό να έχει εξακριβωθεί, πως και στα βουνά τα δικά μας υπήρξαν τέτοιες μυστικές κρύπτες οπλισμού. Για την ανακάλυψη, φυσικά, αυτών των μυστικών κρυπτών οπλισμού-εφοδίων η Εθνοφυλακή χρησιμοποίησε και πράκτορές της. Οι πράκτορες, ως συνήθως, ακριβοπληρώνονται για τις πληροφορίες που δίνουν, άλλοτε είναι σωστές και αληθινές και άλλοτε όχι, έχουν άλλα κίνητρα, κυρίως μίσος, φθόνο, εκδίκηση, ταλαιπωρία, ταπείνωση κτλ. Έτσι τη χρονική αυτή περίοδο της Εθνοφρουράς στα μέρη μας συνέβηκαν πολλά «παρατράγουδα». Πολλοί συγχωριανοί μας, πρώην στελέχη του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., του Κ.Κ.Ε. και της Πολιτοφυλακής είχαν κατηγορηθεί στην Εθνοφρουρά της Μόλιστας ή της Καστάνιανης ότι είχαν αποκρύψει οπλισμό παντός είδους, π.χ. ντουφέκια, πιστόλια, χειροβομβίδες, νάρκες κτλ. για την επόμενη «κατάλληλη ώρα». Μπροστά στο φαινόμενο αυτό η καλή και μεγάλη προσπάθεια του τότε Προέδρου Βαγγέλη Ζήκα να περιοριστεί το κακό, στο χωριό μας πέτυχε, ως γράφτηκε, σε ένα μεγάλο βαθμό, όχι ολότελα. Έτσι περιορίστηκε σε λίγες περιπτώσεις και κυρίως σε πρώην στελέχη του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., π.χ. Δήμο Κοντοδήμο, Σπύρο (Μπίμπη) Κουκούμη, οι οποίοι πολλές φορές είχαν άγρια ξυλοδαρθεί, προκειμένου να φανερώσουν τις μυστικές κρύπτες ή την παράδοση κρυμμένου όπλου, πιστολιού, χειροβομβίδας από τα χρόνια της Πολιτοφυλακής. Άλλοι υπέκυψαν και παρέδωσαν τυχόν ατομικό οπλισμό, άλλοι υπέφεραν πολλά δεινά, όμως δεν υπέκυψαν,

δεν παρέδωσαν τίποτε από τον ατομικό τους οπλισμό. Προτίμησαν να σακατευτούν οι ίδιοι. Πάντως είναι μια σκοτεινή σελίδα αυτή η χρονική περίοδος, όπως και εκείνη της κατοχικής περιόδου, με αιτία και πάλι την απόκρυψη οπλισμού από τον Ιταλογερμανικό πόλεμο του 1940-1941 από συγχωριανούς μας, οι οποίοι βασανίστηκαν άγρια και βάνουσα από τους Ιταλούς Καραμπινιέρηδες (χωροφύλακες) στο παλιό μας Δημοτικό Σχολείο.

Τα φαινόμενα αυτά θα επαναληφθούν και στα επόμενα χρόνια 1947-1949, όπως θα δούμε στα επόμενα κεφάλαια. Είναι στιγμές αμαύρωσης, σπίλωσης της ένδοξης προγονικής μας Κιρασοβίτικης ιστορίας, ευτυχώς λίγα, περιορισμένα, που δεν έλειψαν και ούτε θα λείψουν ποτέ από την τοπική αλλά και τη γενικότερη ιστορία ενός τόπου, μιας χώρας.

Την ανώμαλη και ταραγμένη αυτή χρονική περίοδο του 1946-1947 ένα άλλο τραγικό θανατηφόρο επεισόδιο έρχεται να αμαυρώσει και σπιλώσει και πάλι το χωριό μας, να βυθίσει σε τραγικό πένθος τους δύστυχους γονείς, τα αδέρφια, τους συγγενείς, τους συντρόφους και συγχωριανούς μας. Αυτό είναι ο θανάσιμος τραυματισμός του Βαγγέλη Χαρ. Νταγκουβάνου από την Εθνοφρουρά που είχε έρθει στο χωριό μας, για να τον συλλάβει, προφανώς για ανάκριση, ένεκα της προηγούμενης δράσης του στο Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Το τραγικό αυτό επεισόδιο έχει ως εξής:

Μια ομάδα από Εθνοφρουρούς στρατιώτες που έδρα είχε την Καστάνιανη Κόνιτσας, κοντινό χωριό μας με κοινά κοινοτικά σύνορα στο βορρά, ήρθε στο χωριό μας τον Ιούλιο του 1946 από τις αγροτικές θέσεις Τσιρίβραχο, Λιβιάδι-Άγιο Αθανάσιο. Μόλις έφτασε στο χωριό μας, ζήτησε τους: Κώστα Τσούμπανο, Γιάννη Ζήκα και Αδαμάντιο Κανναβό, παλιά στελέχη του Ε.Δ.Ε.Σ., έστω της μιας εβδομάδας στο χωριό μας, αφού τους διέλυσε βίαια ο Ε.Λ.Α.Σ., και ζήτησε από αυτούς να τους υποδείξουν τα σπίτια των τέως Εαμιτών-Ελασιτών: Σπύρου (Μπίμπη) Κουκούμη, Γιώργου Βάσιου, Νίκου Τέλλη, Αριστεΐδη Τσιάτσιου, Απόστολου Νταγκουβάνου (Πατσιαλάκου) και του Βαγγέλη Χ. Νταγκουβάνου, υπήρχε ονομαστική κατάσταση. Η ομάδα αυτή της Εθνοφρουράς είχε στρατιωτική εντολή, όπως είπαν, να προβεί σε προσωπικές συλλήψεις των αντρών αυτών και να τους προσαγάγει στην Καστάνιανη, προφανώς για ανακρίσεις, λόγω της προηγούμενης δράσης των ή τυχόν νέας καταγγελίας για νέας και πάλι δράσης στα πλαίσια του Κ.Κ.Ε. ενόψει του προετοιμαζόμενου «δεύτερου γύρου».

Οι τρεις ανωτέρω Κιρασοβίτες υπέδειξαν τα σπίτια των καταζητούμενων συγχωριανών τους και η ομάδα των Εθνοφρουρών-στρατιωτών χωρίστηκε σε τρεις υποομάδες για καλύτερη διευκόλυνση του έργου της, όσοι και οι Κιρασοβίτες (Κ. Τσούμπανος, Γιάννης Ζήκας και Αδ. Κανναβός). Και τη νύχτα προέβη στις συλλήψεις των καταζητούμενων αντρών. Έγινε επί τόπου προφορική ανάκριση και αφέθηκαν και πάλι ελεύθεροι, δεν προσήχθησαν στην Καστάνιανη.

Οι δύο υποομάδες των στρατιωτών με τους Κώστα Τσούμπανο και Γιάννη Ζήκα ασχολήθηκαν με τις συλλήψεις όλων των άλλων καταζητούμενων, πλην του Βαγγέλη Νταγκουβάνου. Η τρίτη υποομάδα των στρατιωτών με τον Αδαμάντιο Κανναβό είχε αναλάβει τη σύλληψη του Βαγγέλη Νταγκουβάνου. Προσήλθε στο σπίτι του, κάλυψε τόσο την είσοδο όσο και την πίσω πλευρά των χωραφιών-κήπου. Αφού έγινε αυτό, κάλεσε τον καταζητούμενο άντρα να βγει έξω και να παραδοθεί στους στρατιώτες. Αυτός όμως δεν υπάκουσε στο κάλεσμα αυτό, αντέδρασε και νόμισε ότι το πίσω μέρος του σπιτιού του, χωράφι-κήπος, προφανώς δεν φυλάσσεται-φρουρείται, πήδηξε από το παράθυρο και προσπάθησε να διαφύγει κρυφά προς τα κάτω στα χωράφια, να χαθεί μέσα στη νύχτα, ώστε να διαφύγει τη σύλληψή του. Γίνεται όμως αντιληπτός από τους καιροφυλακτούντες στρατιώτες εκεί, του φωνάζουν να σταματήσει και να παραδοθεί, πλην όμως τους αγνόησε, δεν υπάκουσε στις προσταγές τους και προσπάθησε ανεπιτυχώς να διαφύγει. Μπροστά στην έκτακτη αυτή κατάσταση, την απρόσμενη, κάποιος από όλους της υποομάδας αυτής, χάνοντας προφαγώς την ψυχραιμία του, πυροβόλησε εναντίον του και ω, του δυστυχήματος, τραυματίζει θανάσιμα το νέο άντρα. Το κακό είχε γίνει, η ώρα η «μαύρη» είχε φτάσει για το άμοιρο παλικάρι αυτό, που είχε πάρει μέρος με το «Τμήμα θανάτου» της Εθνικής Αντίστασης του Ε.Λ.Α.Σ. στο παράτολμο επεισόδιο της κατάληψης και εξόντωσης της φρουράς του Φυλακίου Καλλιθέας Καλπακίου στις 16 Απριλίου του 1944 από τους Γερμανούς. Η μοίρα αυτή που γνέθει και ξεγνέθει τη ζωή του καθενός, άλλα είχε προστάξει για το παλικάρι μας. Έγινε μια πρόχειρη επίδεση του θανάσιμου τραύματος στο χωριό μας, αλλά μη υπάρχοντος γιατρού αποφασίστηκε η μεταφορά του επιζώντος στην Κόνιτσα με τραυματιοφορείς συγχωριανούς μας, αφού αυτοκινητόδρομος δεν υπήρχε ακόμη. Καθ' οδόν όμως, κοντά στη Μόλιστα, το παλικάρι μας υπέκυψε στο μοιραίο. Η κηδεία του έγινε στο χωριό μας μέσα σε βαρύ πένθος και κλίμα αναστατωμένο. Τα πνεύματα οξύνθη-

καν και πάλι, ζητούνταν αντεκδικήσεις, αλλά ευτυχώς επικράτησαν οι ψυχραιμότεροι, οι σώφρονες συγχωριανοί μας, και αποφεύχθηκαν τα χειρότερα. Το κακό σταμάτησε εκεί, στο χαμό του παλικαριού, στα 22 χρόνια του, πάνω στον ανθό της νιότης του.

Από τη διήγηση του Γιάννη Ζήκα, ένας από τους τρεις Κιρασοβίτες που πήραν μέρος τη νύχτα αυτή στο επεισόδιο αυτό, που ζει ακόμη, οι άλλοι δύο έχουν αποθάνει, σήμερα 84 ετών, ισχυρίζεται πως ο στρατιώτης που πυροβόλησε το μοιραίο βράδυ το παλικάρι μας ήταν από τα μέρη της Άρτας, μη γνωρίζοντας το όνομά του.

– Εμείς οι τρεις Κιρασοβίτες, που υποδείξαμε τα σπίτια και κρυψύγετα των καταζητούμενων αντρών, τον Νίκο Τέλλη η υποομάδα η δική μου τον συνέλαβε κρυπτόμενο στην καλύβα του Μακρή στον Άγιο Αθανάσιο απέναντι, γνώριζα την κρύπτη του, δεν οπλοφορούσαμε, ήμασταν άοπλοι οδηγοί που βοηθήσαμε τους στρατιώτες και τίποτε περισσότερο. Μάλιστα συνηγορήσαμε και εμείς στον επικεφαλής αξιωματικό της Εθνοφρουράς να τους αφήσει ελεύθερους, δεν υπήρχαν ενοχοποιητικά στοιχεία εναντίον τους. Θέλαμε να έχουμε ησυχία και γαλήνη στο χωριό μας, όχι πάλι φασαρίες και μίσση και φθόνοι. Αρκετά είχαμε τραβήξει μέχρι τότε. Τα λεγόμενα από τους συγχωριανούς μας, ότι κάποιοι από τους τρεις μας πολίτες της βραδιάς εκείνης πυροβόλησε το άτυχο παλικάρι ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ, είναι ΨΕΜΑ και ΚΑΚΟΗΘΕΙΑ. Εμείς δεν οπλοφορούσαμε, ήμασταν άοπλοι, απλά οδηγοί.

– Την πραγματική αλήθεια, δυστυχώς, δεν θα τη μάθουμε ποτέ, γιατί είναι πικρή και αμαύρωσε-σπίλωσε την τοπική μας ιστορία, όποιος το έπραξε θα στιγματιζόταν αυτός και η οικογένειά του για πάντα, θα ήταν το «μαύρο πρόβατο» στο χωριό μας.

Το να επιρρίπτονται υπόνοιες και υποψίες σε κάποιο πρόσωπο δίχως να υπάρχουν απτές αποδείξεις και μαρτυρίες, αφού στη συγκεκριμένη περίπτωση ούτε οι υπόλοιποι συλληφθέντες εκείνη τη μοιραία νύχτα μαρτυρούν ότι οι τρεις Κιρασοβίτες πολίτες έφεραν επάνω τους οπλισμό, είναι ΑΔΙΚΟ, με τον πιο ήπιο χαρακτηρισμό.

Η απελευθέρωση της πατρίδας μας τον Οκτώβριο του 1944 από τους κατακτητές Γερμανούς βρήκε τον γράφοντα να πηγαίνει στα εννιά του χρόνια (1936-1944) στην πρώτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Στην κατοχική περίοδο δεν λειτούργησε σχολείο στο χωριό μας, πλην μερικών μηνών. Τις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου (1944-1947) τις φοίτησε στο χωριό μας. Το 1947, 13 Αυγούστου το χωριό

μας, όπως και η γύρω περιοχή μας, μέχρι την Κόνιτσα, καταλήφθηκε από τον Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ). Σχολείο τη χρονιά αυτή δε λειτούργησε, εφόσον ήταν εντός της ζώνης κατοχής αυτού. Έγιναν κάτι μικρές προσπάθειες με άσχετους ανθρώπους, για δασκάλους, όπως ο «αφέντης» Νικόλας Παπανικολάου και Μαριάνθη Γ. Κιτσάκη, που γνώριζαν λίγα γράμματα, όχι βέβαια πραγματικοί δάσκαλοι, γρήγορα όμως σταμάτησαν και αυτοί.

Όπως γράφτηκε προηγούμενα, η κατάληψη του χωριού μας από τον Δ.Σ.Ε. έγινε σχεδόν αναίμακτα. Ο Εθνικός Στρατός που βρισκόταν στο Μπέκο (Ταμπούρι) και Γύφτισσα, με μικρές δυνάμεις, εγκατέλειψε, σχεδόν δίχως τουφεκιά, τις οχυρωματικές του θέσεις μπροστά στην εμφάνιση του Δ.Σ.Ε., που έριξε ελάχιστες τουφεκιές, ίσως για την «τιμή» των όπλων, και έφυγε ολοταχώς για την Κόνιτσα. Περνώντας όμως από το χωριό μας, δεν ειδοποίησε τους άντρες τουλάχιστον ότι πίσω από εμάς έρχεται ο Δ.Σ.Ε. και θα σας πάρει βίαια στρατεύσιμους. Αυτό ξεγέλασε τον αντρικό πληθυσμό του χωριού μας, που έμεινε, ήταν βέβαια και καλοκαίρι, και το κακό δεν άργησε να συμβεί. Στρατολογήθηκαν περίπου 120-130 άντρες από 18 μέχρι 30 ετών, όλος ο αντρικός ανθός. Τόπος συγκέντρωσης το «Έμπεδο του Δ.Σ.Ε.» (στρατόπεδο) το βουνό Κλέφτης στη Νταλιόπολη του Σμόλυγκα.

Να γράψουμε και τη μαύρη αλήθεια πως η Κ.Ο.Β. (Κομματική Οργάνωση Βάσης) του Κ.Κ.Ε. του χωριού μας είχε κάνει πολύ σωστά το έργο της αυτόν τον καιρό. Είχε μύσει στα πλοκάμια της πολλούς Κιρασοβίτες άντρες, οι οποίοι περίμεναν την «ώρα αυτή» με ανυπομονησία και χαρά, μπορούμε να πούμε, μεγάλη. Έτσι με προθυμία και όρεξη κατετάγησαν στο Δ.Σ.Ε., άσχετα αν αργότερα πολλοί από αυτούς τον εγκατέλειψαν, όταν είδαν και έζησαν τα πράγματα «από μέσα». Με την άφιξη λοιπόν του Δ.Σ.Ε. στο χωριό μας σχηματίστηκε κατά τα πρότυπα του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Δ.Ε.Σ. στην ελεύθερη ορεινή Ελλάδα μια Διοικητική Επιτροπή (τρόπον τινά Δημοτικό-Κοινοτικό Συμβούλιο) του χωριού μας, που θα φρόντιζε και θα μεριμνούσε για την τάξη και ασφάλεια του χωριού μας, την ειρηνική και φιλική λύση των καθημερινών παρουσιαζόμενων προβλημάτων των συγχωριανών μας (κυρίως γεωργικών-κτηνοτροφικών). Η Επιτροπή αυτή αποτελέστηκε από τους: Νικόλαο Καλύβα, ως Πρόεδρο, Λάζαρο Βάιλα, ως Γραμματέα, Βαγγέλη Τσούμπανο, Λεωνίδα Γκουγκέτα, Ανδρομάχη Αντρέα Βάιλα και Σταυρούλα Γιάννη Τζίνα. Η Επιτροπή αυτή αυτοαποκαλούνταν Αυτοάμυνα. Περισσότερο να πούμε ότι κυρίως ο

βασικός σκοπός της ήταν η καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση του Δ.Σ.Ε. σε τρόφιμα, ρουχισμό, περίθαλψη τραυματιών, μεταφορά τραυματιών και πολεμικού υλικού, καταλύματα ζώων και γενικά παντός είδους συντροφικής βοήθειας. Όλα αυτά, βέβαια, από τους άμοιρους συγχωριανούς μας, αλλά κυρίως από τις οικογένειες της «αντίπαλης» παράταξης, που δίναν, αν μπορούσες, ας έκανες αλλιώς, διπλάσια ή και τριπλάσια από τους δικούς τους «συντρόφους». Έτσι «δούλευε» το σύστημα τον καιρό αυτό.

Η διάρκεια αυτής της πολιτικής Επιτροπής ήταν ενός χρόνου, όσο διήρκεσε και η κατάληψη του χωριού μας από τον Δ.Σ.Ε., Αύγουστος του 1947 – Αύγουστος του 1948.

Τώρα ας παρακολουθήσουμε, στη σειρά των γεγονότων της εποχής εκείνης, την τύχη του διορισμένου Προέδρου της Διοικητικής Επιτροπής του χωριού μας, Βαγγέλη ΖΗΚΑ. Μόλις το χωριό μας περιήλθε στην κατάληψη από τις δυνάμεις του Δ.Σ.Ε., ο Πρόεδρος, προνοήσας προφανώς ότι δεν θα είχε «κάλυψη» από τη νέα Διοικητική Αρχή του χωριού μας, δηλαδή την Αυτοάμυνα, και φοβούμενος σφόδρα γι' αυτό, προτίμησε να κρυφτεί σε σπίτια συγχωριανών μας, για να αποφύγει, ως πίστευε, τη σύλληψή του και τα περαιτέρω στο λεγόμενο τότε «κάπου», που δεν ήταν άλλο παρά τόπος ανάκρισης με όλες τις συνέπειες που συνεπάγεται αυτή. Έτσι έπαιξε «κορώνα-γράμματα», τόσο τη δική του ζωή και της οικογένειάς του, αλλά άλλο τόσο και των ανθρώπων εκείνων που τους έκρυψαν τις «πονηρές» εκείνες ημέρες του εμφυλίου παραγμού, που ήταν σπίτια-οικογένειες τόσο της παράταξης του Κ.Κ.Ε. όσο και της αντίθετης παράταξης του Κ.Κ.Ε. Εύγε και μπράβο ανήκει σ' αυτούς τους Κιρασοβίτες, που πάνω απ' όλα αγέφτηκαν την ομόνοια, την αγάπη και τη συμφιλίωση των συγχωριανών μας, αυτών που ο ίδιος πίστεψε και προσπάθησε να εφαρμόσει, ως Πρόεδρος, από 1946 μέχρι την ώρα αυτή.

Το παιχνίδι αυτό, το κρυφτούλι, κράτησε από 13 Αυγούστου μέχρι τα Νικολοβάρβαρα του ίδιου χρόνου 1947 (8/47-12/47). Τότε ήρθε στο χωριό μας, με άδεια ασθένειας, ο προηγούμενα στρατολογηθείς αντάρτης γαμπρός του στην κόρη του Βασιλική, Θεόδωρος Γ. Κουκούμης. Μαθαίνει τα καθέκαστα με τον πεθερό του και προτείνει σ' αυτόν να τον οδηγήσει αυτός κρυφά-νύχτα από περάσματα στην Κόνιτσα, όπου είναι ο εθνικός στρατός. Η πρότασή του γίνεται αποδεκτή, τι μπορούσε να κάνει αλλιώς, και ξεκινούν κρυφά-νύχτα από το χωριό μας. Στάθηκαν όμως τελείως άτυχοι, γιατί στη θέση «Χάνι-Κρυονέρι»

της Μόλιστας έπεσαν στη στημένη ενέδρα του Δ.Σ.Ε. και συλλαμβάνονται και οδηγούνται πάλι νύχτα στο Μοναστήρι της Φούρκας, όπου, όπως γράψαμε, λειτουργούσε το «κάπου» του Δ.Σ.Ε., δηλαδή Γραφείο ανάκρισης και συνάμα φυλακή. Το τι συνέβη εκεί ο καθένας μας το καταλαβαίνει εύκολα. Εμαρτύρησαν και οι δυο τους και απέθαναν εκεί. Τάφοι δεν ευρέθηκαν.

Στο ίδιο αυτό Μοναστήρι (ανακριτικό γραφείο) του Δ.Σ.Ε. είχαν οδηγηθεί ενωρίτερα ή αργότερα και άλλοι συγχωριανοί μας, όπως οι: Δημήτρης (Μήτρος) Τζήμος ή Νάκος, του οποίου το σπίτι είχαν κάψει ολότελα, αφήνοντας την πολυμελή οικογένεια του στους «πέντε δρόμους», δίχως στέγη, ρουχισμό, Γιώργος (Γούλης) Πασιάς, μωλόνάς του χωριού μας, Δημήτρης Γ. Τέλλης, γαμπρός του πατέρα μας στην αδελφή του Μαρία, Σπύρος Ζούκας, Μαρία σύζυγος Μητρού Τζήμου, Ευάγγελος Τσούμπανος, Ευάγγελος Παπαγεωργίου (Βαγγέλης Παππάς), Μήτσιος Ψιομής Τζίνας και Γιώργος Κ. Σαμαράς, παππούς μας. Όλοι οι προηγούμενοι, εκτός του Ευάγγελου Τσούμπανου, προφανώς για τις αντίθετες πεποιθήσεις των που είχαν έναντι του Κ.Κ.Ε. και τις οποίες εκμεταλλεύτηκαν μερικοί συγχωριανοί μας, από λόγους μίσους, φθόνου, ζήλιας και τους κατέδωσαν με επακόλουθο να οδηγηθούν εκεί στο «κάπου». Φυσικό επακόλουθο, οι ανακρίσεις, οι σκληροί βασανισμοί, οι απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης της φυλακής στα κελιά του Μοναστηριού της Φούρκας. Άλλοι μεν επέστρεψαν στα σπίτια τους, βασανισμένοι-ταλαιπωρημένοι, όμως ζωντανοί, όπως οι: Σπύρος Ζούκας, Μαρία σύζυγος Μητρού Τζήμου, Βαγγέλης Παπαγεωργίου, Μήτσιος Τζίνας και Δημήτρης Γ. Τέλλης, που είχε ταφεί ολόκληρος, εκτός κεφαλής, για τιμωρία-βασανισμό, ενώ οι άλλοι: Μήτρος Τζήμος, Γούλης Πασιάς, Βαγγέλης Ζήκας, Θόδωρος Κουκούμης και Βαγγέλης Τσούμπανος απέθαναν, μάλλον εκεί στο μυστήριο «κάπου», που δεν ήταν άλλο παρά το Μοναστήρι της Φούρκας, όπως αποκαλύφθηκε από τους επιζήσαντες χωριανούς μας, που λειτουργούσε την εποχή αυτή, σαν τόπος «ιερής εξέτασης» του Μεσαίωνα. Όσο αφορά τον τελευταίο, τον Βαγγέλη Τσούμπανο, η κατηγορία, που όπως λέγεται, τον βάρυνε, ήταν ότι καίτοι μέλος της λεγόμενης Αυτοάμυνας του χωριού μας το φθινόπωρο (Νοέμβριο μήνα) του 1947, επέτρεψε ή, τέλος πάντων, συνηγόρησε ένθερμα στο ζήτημα που «έκαιγε» τις ημέρες εκείνες και που δεν ήταν άλλο παρά η αναχώρηση των κτηνοτρόφων του χωριού μας με τα αιγοπρόβατά τους για τα χειμερινά λιβάδια της Θεσπρωτίας, πράγμα που έγινε και με άδεια των αρχών του Δ.Σ.Ε.,

η οποία αργότερα ανακλήθηκε και σπεύσανε να σταματήσουν και να γυρίσουν πίσω τους κτηνοτρόφους, αλλά ήταν πλέον αργά, αυτοί είχαν εισέλθει στην περιοχή Πλάκας Κόνιτσας, που ελέγχονταν από τον Εθνικό Στρατό. Επομένως, κατά τα ειωθότα του Κ.Κ.Ε., έπρεπε να βρεθεί το «εξιλαστήριο θύμα» και αυτό ήταν ο Βαγγέλης Τσούμπανος, που πλήρωσε με τη ζωή του, αφήνοντας πίσω νέα χήρα γυναίκα με τέσσερα ανήλικα παιδιά. Εδώ αναφέρεται ακόμη, πως με τους κτηνοτρόφους αυτούς φυγαδεύτηκε με τις φαμελιές αυτών και η θεία μας, η Κατερίνη σύζυγος Γιάννη Ζούκα, με την τότε θετή της κόρη Δεσπούλα (κόρη φυσική) της αδελφής της Μαρίας, γυναίκας του Τάκη (Δημήτρη) Τέλλη. Τις συνόδεψε μέχρι την Πλάκα Κόνιτσας και η μακαρίτισσα η μάνα μας, που γύρισε πίσω πάλι, γιατί είχε την οικογένειά της στο χωριό μας. Να γραφεί και το καλό, εδώ γράφονται μόνο αλήθειες. Το ότι κρύβονταν στο χωριό μας σε σπίτια φιλικά (Γ. Παγώνη – Σπύρινας Γκουγκέτα) η θεία μας Κατερίνη με τη Δεσπούλα, ήταν γνωστό στον αδερφό της μάνας μας, «συντροφο» Αντρέα Ευάγγ. Νταγκουβάνου, μάλιστα τον είχε φέρει και στο σπίτι μας και το συζητήσανε το θέμα, πλην όμως εκείνος επέμενε ότι έπρεπε να παραδοθεί από μόνη της στο Δ.Σ.Ε. Είχε πει «όπου και να πάει στην Κόνιτσα, στα Γιάννινα, στην Αθήνα, εμείς θα πάμε και εκεί, γιατί να ταλαιπωρηθεί; Να παραδοθεί τώρα». Δεν παραδόθηκε, αλλά διέφυγε με τους κτηνοτρόφους. Κράτησε όμως το λόγο του ο θείος μας, δεν την κατέδωσε στο Δ.Σ.Ε. Για αυτό αξίζει επαίνους, έστω και μετά θάνατο. Αιώνια η μνήμη του.

Τώρα, όσο αφορά τον παππού μας, Γιώργο Κ. Σαμαρά, 70 ετών τότε, γέροντα κι άκακο και απονήρευτο, η κατηγορία που τον βάρυνε ήταν ότι έκρυβε κρυφά-μυστικά σε σπίτια φιλικά τη θεία μας Κατερίνη Κ. Ζούκα και την θετή της κόρη Δεσπούλα και ένα «φεγγάρι» και τον αρραβωνιαστικό της Αλέξανδρο Δ. Νάκο, οικογένεια του Εδεσίτη παλιά, Γιάννη Ζούκα, ο οποίος την ημέρα που ήρθε ο Δ.Σ.Ε. στο χωριό μας, αυτός με την ατομική του «αραβίδα», όπλο κοντόκανο ιταλικό, διέφυγε κρυφά από τα βουνά για την Κόνιτσα, αφήνοντας στο χωριό μας τη φαμίλια του. Δεν μπορούσε να τον ακολουθήσει από τα κατσάβραχα και τα πουρνάρια που πέρασε αυτός, για να φτάσει στην Κόνιτσα. Έτσι η οικογένεια χωρίστηκε, αλλά ανταμώθηκε το Νοέμβριο στην Κόνιτσα, όπως έχει γραφεί. Το παράξενο στην τραγική αυτή ιστορία είναι πως τη χρονική αυτή περίοδο η θεία μας Κατερίνη ήταν για πρώτη φορά στα 40 της χρόνια έγκυος, που δεν το γνώριζε, το

συνειδητοποίησε, όταν έφτασε στην Κόνιτσα. Γέννησε στις 25 Μαρτίου του 1948 το μονάκριβο γιο της, το σημερινό Ναπολέοντα, εφέτη στο Εφετείο Λάρισας. Δεν πρόφτασε να τον μεγαλώσει, να τον χαρεί και να τον καμαρώσει άντρα σπουδαγμένο και οικογενειάρχη. Τον άφησε ορφανό μητέρας τον Αύγουστο του 1950 σε ηλικία περίπου 2,5 ετών, μικρό. Η μακαρίτισσα η θεία μας, η καλοσύνη της ήταν απέραντη λόγω των ταλαιπωριών και των βασάνων που είχε περάσει, έπαθε φυματίωση και πέθανε. Το μικρό πρώτο ξαδερφάκι το μεγάλωσε η γιαγιά μας Πανάγιω και η μάνα μας μέχρι την ηλικία 7 χρονών, όπου ο πατέρας του ξαναπαντρεύτηκε την κα Σουλτάνα από τη Φούρκα. Έτσι ο μικρός γνώρισε σαν μάνα τη μάνα τη δική μας και έτσι την φώναζε και αυτός, είχαμε γίνει τρία αδερφάκια.

Μετά την παρένθεση αυτή, αναγκαία όμως για να «μπαίνουν» τα πράγματα στη σωστή διάστασή τους, η διαφυγή της οικογένειας του Γιάννη Ζούκα στην Κόνιτσα έγινε γνωστή στο Δ.Σ.Ε. και στην Αυτοάμυνα του χωριού μας, με επακόλουθο τις συλλήψεις και μεταγωγή των: Δημήτρη (Τάκη) Τέλλη, πατέρα της Δεσπούλας, Σπύρου Ζούκα, θείου του Αλέξανδρου Νάκου, Μαρίας συζύγου Δημήτρη Νάκου, μητέρας του Αλέξανδρου Νάκου και Γιώργου Σαμαρά, παραπεθερού του Αλέξανδρου Νάκου, στο «κάπου», που ήταν το Μοναστήρι της Φούρκας. Έχει γραφεί προηγουμένα η τύχη αυτών των προσώπων

Το Μοναστήρι της Φούρκας, που είναι αφιερωμένο στην Παναγιά μας την Κλαδορμή, όνομα που το πήρε από τη θέση που βρέθηκε η εικόνα της πάνω στο δέντρο, από τόπος προσευχής και κατάνυξης τώρα τόπος ανάκρισης-φυλάκισης για τους άμοιρους χριστιανούς συγχωριανούς μας και όχι μόνον, γιατί εκεί οδηγούνταν και από άλλα μέρη «πολιτικοί κρατούμενοι» ή συλληφθέντες στρατιώτες του Εθνικού Στρατού ή παλικάρια άντρες που είχαν βιαίως στρατολογηθεί από το Δ.Σ.Ε., δραπέτευσαν κρυφά από αυτόν, αλλά κατά κακή τους τύχη συνελήφθησαν και πάλι και οδηγήθηκαν στο «κάπου» για τα «περαιτέρω», π.χ. Αλκιβιάδης Γκούτσιος. Η τύχη όμως του παππού μας ήταν πολύ σκληρή και άδικη πολύ απέναντί του. Αυτόν δεν τον απέλυσαν, τον κράτησαν, τον βασάνισαν, τον ταλαιπώρησαν πολύ και, τέλος, τον πήραν μαζί τους, όταν έφυγαν, στην Αλβανία. Στην Κορυτσά της Β. Ηπείρου τον συνάντησε και ο Δήμος Κοντοδήμος, «σύντροφος», μπατζανάκης (σύγαμπρος) του μακαρίτη πατέρα μας. Πέθανε τελικά στα Τίρανα της Αλβανίας το 1948, σε νοσοκομείο από δυσεντερία τρομερή και τάφηκε σε ομαδικό τάφο με κάτι κουρέλια

(λινάτσες) ρούχα, κατά τις ομολογίες του καλού μας και μακαρίτη γείτονα Στυλιανού Παπανικολάου, που ήταν και αυτός εκεί, για άλλους λόγους και αιτίες, «πολιτικός κρατούμενος», και του Χρήστου Βέργου, από το Μοναστήρι Κόνιτσας, ο οποίος τα διηγήθηκε και στον γράφοντα τη δεκαετία του 1980, όταν τον συνάντησε. Ο καλός Θεός μας να μακαρίσει τις αγαθές ψυχούλες τους. Σ' εμάς εναπομένει ιερό χρέος να τους μνημονεύουμε και να τους ανάβουμε στις εκκλησίες και στα εξωκλήσια μας και ένα κεράκι, όταν κυρίως πηγαίνουμε εκεί ψηλά στην αετοφωλιά του Σμόλυγκα, το αγαπημένο μας χωριό. Αγωνίστηκαν και μαρτύρησαν γι' αυτό.

Οι μνήμες της περιόδου αυτής είναι πολλές και θλιβερές. Υποφέραμε πολλά λόγω της ανώμαλης αυτής κατάστασης. Προξενήθηκαν πολλά κακά στα χωριά της επαρχίας μας, γιατί ήταν στη «ζώνη των πρόσω» των επιχειρήσεων, της φωτιάς και του ολέθρου. Τραυμάτισαν αθεράπευτα την παιδική τρυφερή μου ηλικία, βλέποντας πολέμους να γίνονται γύρω από το χωριό μας, στα βουνά Κλέφτη, Ρωμιό, Βέργου, Μπέκου (Ταμπούρι), Γύφτισσα κτλ., σκοτωμούς μεταξύ αδερφών, συγγενών, συγχωριανών μας. Τα μίσση και οι φθόνοι φούντωσαν και πάλι και ζητούσαν αχόρταγα εκδίκηση, παίζοντας βέβαια τα παιχνίδια των μεγάλων δυνάμεων της γης, Δυτικού και Ανατολικού κόσμου, που δεν σκέπτονταν και δεν επιζητούσαν διακαώς παρά μόνο τα δικά τους συμφέροντα στη δική μας περιοχή. Έχουν γραφεί τόσα πολλά για την ανώμαλη αυτή περίοδο του εμφύλιου σπαραγμού του 1946-1949, που δεν χρειάζονται να γραφούν ή να επαναληφθούν άλλα. Ήταν και θα παραμείνει μια μαύρη σελίδα στην τρισένδοξη τρισχιλιετή ελληνική μας ιστορία. Το «πάθημα» ας μας γίνει επιτέλους «μάθημα».

Δύο-τρία όμως περιστατικά της περιόδου αυτής έμειναν βαθιά χαραγμένα στην ανεξίκαχη τρυφερή μου ηλικία, που ακόμη και σήμερα, άντρας 68 χρονών, έρχονται και με ταράζουν, σαν εφιάλτες, στα όνειρά μου. Ζω στιγμές παιδικές των τρομερών και φοβερών εκείνων ημερών του εμφύλιου σπαραγμού, κυρίως τις τελευταίες ημέρες, όταν το πυροβολικό του Εθνικού Στρατού από τη Μόλιστα «έβαζε» τα βράδια βολές γύρω από το χωριό μας, που μια απ' αυτές έπεσε σε απόσταση αναπνοής, 20 μέτρα απόσταση, από το σπίτι μας, που κάτω στο υπόγειο ήμασταν κρυμμένοι, όλη η οικογένειά μας, αλλά και γείτονες, όπως η Λάζαινα Σκαλωμένου με κορίτσια της συμπεθέρας της Πανάγιως Γ. Κιτσάκη.

Σημείωση: παρόλο το φόβο που είχαμε, 12 χρονών τότε αγόρι, με

πείραζαν οι δικοί μου αν μου «άρεσε», σαν κορίτσι, βέβαια, η κόρη της κας Πανάγιως, η Ελένη, μεγαλύτερή μου κατά δύο χρόνια, και εγώ απαντούσα πως όταν μεγαλώσω, θα την παντρευτώ. Σήμερα, θυμούμαστε το παιδικό αυτό περιστατικό με την τώρα κα Ελένη Π. Ζάρα και γελούμε με τις παιδικές τότε αφέλειες. Ήταν, φαίνεται, τα πρώτα παιδικά σκιρτίσματα-χτυποκάρδια της απονήρευτης καρδιάς. Τα χρόνια κύλησαν, πέρασαν και ο καθένας ακολούθησε το δικό του δρόμο, δημιουργώντας τη δική του οικογένεια, παιδιά και εγγόνια. Οι μνήμες όμως μένουν. Αυτή είναι η ζωή!...

Μετά από αυτό το επεισόδιο, σε λίγες ημέρες έρχεται και δεύτερο κρούσμα. Αυτή τη φορά ήρθαν να πάρουν και τον φιλάσθενο, αυτό τον καιρό, πατέρα μας Αντρέα Σαμαρά, για τις ίδιες κατηγορίες, υπόθαλλψη φασιστών αντιπάλων. Τώρα οι δύο ένοπλοι είχαν μαζί τους και γαϊδούρι, ώστε σε τελευταία ανάλυση να τον πάρουν μαζί τους, έστω και καβάλα στο γαϊδούρι. Για κακή τύχη, τους ενόπλους αυτούς τους συναντά έξω από τα σπίτια Γκουγκεταίων η αδελφή μου Λευκοθέα, τότε κοριτσάκι 10 περίπου ετών, που την ρωτούν ποιο είναι το σπίτι του πατέρα μας. Η μικρή ακούγοντας αυτό βάζει τις φωνές και τα κλάματα και τρέχοντας καταφθάνει πρώτη στο σπίτι μας και λέει τα καθέκαστα, ότι έρχονται να πάρουν τον πατέρα μας με γαϊδούρι. Πράγματι, ακολουθώντας το κορίτσι οι ένοπλοι καταφθάνουν στην αυλή του σπιτιού μας. Μπαίνουν μέσα στο σπίτι, βλέπουν τον πατέρα μας, στο κρεβάτι που ήταν κατάκοιτος και βαριά άρρωστος, αποπειράθησαν να τον σηκώσουν, να σταθεί στα πόδια του, ήταν αδύνατο. Αυτό τους έπεισε ότι όντως ήταν βαριά άρρωστος και αργοπεθαίνει. Αυτό τους έβαλε σε σκέψεις και αποφασίζουν να πάει ο ένας ένοπλος στο φρούραρχο και να αναφέρει ότι ο άνθρωπος πεθαίνει, δε χρειάζεται να μεταφερθεί, άδικος ο κόπος. Πράγματι, ο φρούραρχος, ένας Σλαβομακεδόνας, πείστηκε γι' αυτό και διέταξε να τον αφήσουν να πεθάνει στο σπίτι του, να φύγουν δίχως τον πατέρα μας. Έτσι γλίτωσε τη βίαια αρπαγή-προσαγωγή ο πατέρας μας, που ασφαλώς θα είχε και αυτός την ίδια τύχη με τον πατέρα του. Όσο χρονικό διάστημα ο ένοπλος φρουρός περιμένοντας έξω στην αυλή την επιστροφή του άλλου από το φρούραρχο με τη βίαια ή όχι αρπαγή του πατέρα μας, βρήκε το χρόνο (ο πατέρας μας) να πει στη γιαγιά μας ότι αυτός είναι βέβαιος, σίγουρος, ότι δεν θα τον πάρουν από το σπίτι. Αυτό το απέδιδε στο γεγονός ότι το ίδιο βράδυ, όλως ξαφνικά και αιφνίδια έπαθε «κολικό νεφρού» και γι' αυτό ήταν σ' αυτή την τρομερή κα-

τάσταση, συν βέβαια την άθλια επίσης σιτική κατάσταση του καιρού αυτού (πείνα). Βοήθησε όμως την κατάσταση αυτή με μια ένεση και ο Βασίλης Τζίνας, νοσοκόμος, που ήταν τα χρόνια εκείνα ο γιατρός μας. Με άλλα λόγια την αιφνίδια επιδείνωση της υγείας του εκείνο το βράδυ την απέδιδε στη Θεία πρόνοια, ένα είδος μικρού θαύματος, που όντως ήταν, αφού βγήκε αληθινό, δεν τον πήραν και έτσι γλίτωσε. Μπορεί να ήταν μια απλή συγκυρία, σύμπτωση το γεγονός αυτό, αλλά ο καλός μας πατέρας το δέχονταν μόνο ως επέμβαση της Θείας πρόνοιας. Ήταν πολύ θεοσεβούμενος, καλός χριστιανός, άκακος και αγαθός άνθρωπος.

Το άλλο φοβερό επεισόδιο έχει να κάνει με τις τελευταίες ημέρες του πολέμου, τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1948. Την ημέρα εκείνη, τη φεβρουάρι, όταν τα πολεμικά αεροπλάνα της αεροπορίας από την Καβάλα ήρθαν και βομβάρδισαν το σπίτι του Γιάννη Παπαγιάννη, νομίζοντας προφανώς ότι εκεί στεγάζονταν η επιμελητεία του Δημοκρατικού Στρατού του χωριού μας, εφόσον στην αυλή του σπιτιού αλώνιζαν και μπαινόβγαινε κόσμος πολύς, είχε κίνηση το σπίτι, όπως έβλεπαν τα παρατηρητήρια του στρατού από τα Καναβοκήπια και Πλάκα, θέσεις όπου είχε φτάσει ο Εθνικός Στρατός. Από τη βόμβα που έπεσε στη γωνιά του σπιτιού σκοτώθηκαν οι Γιάννης Παπαγιάννης, η γυναίκα του, η κόρη τους με τα εγγόνια τους, η Λάζαινα Σκαλωμένου και ένα κορίτσι της γειτονιάς εκεί, του Λάζαρου Κυρίτση, η Μάρθα δηλαδή έξι άτομα-ψυχές. Μια άλλη βόμβα ξέφυγε και έπεσε στον κήπο του Καρέτση, εκεί που σήμερα είναι κτισμένο το σπίτι του Θανάση Γελαδάρη, κοντά στη γειτονιά μας. Ευτυχώς έπεσε στο χώμα και όχι σε σπίτια, γιατί θα είχαμε και άλλα αθώα θύματα αυτού του εμφύλιου σπαραγμού. Τον γράφοντα τον βρήκε ο τρομερός αυτός βομβαρδισμός έξω στην αυλή του σπιτιού μας, κλαίγοντας από το φόβο και τρόμο, αφού τα αεροπλάνα πέρασαν πάνω από τα κεφάλια μας σαν αστροπελέκια, βουίζοντας προς την έξοδο του χωριού μας, Άγιο Δημήτρη. Ακόμη στις τελευταίες αυτές ημέρες του πολέμου, γύρω από το χωριό μας, οφείλεται και ο θάνατος του αδικοχαμένου Αποστόλη Ι. Γαλάνη, άντρα της μακαρίτισσας Γεωργίτσας, ψηλά εκεί στη θέση «Πλάκα», πηγαίνοντας προς την οικογένειά του που κρύβονταν στη σπηλιά της μεγάλης κόκκινης πέτρας. Βλέποντάς τον ο στρατός με τα κιάλια από ψηλά, τα Καναβοκήπια, τον θεώρησε ως «δημοκρατικό στρατιώτη» προφανώς και τον πυροβόλησε. Τραγική στιγμή για έναν ήσυχο και καλό οικογενειάρχη, που πηγαίνει κοντά στη φαμίλια του

τις δύσκολες αυτές ημέρες του εμφύλιου σπαραγμού, απορροφώντας έτσι την οικογένειά του από σύζυγο και πατέρα. Ήταν τότε ηλικίας 43 ετών. Ένα ακόμη αθώο θύμα από τα πολλά της ανώμαλης αυτής κατάστασης της χώρας μας. Τα παιδιά του, Οδυσσέας και Δημήτρης, στο σημείο εκείνο του φόνου έχουν υψώσει μικρή πυραμίδα (μνημείο), σε ένδειξη πατρικής αγάπης, τιμής και σεβασμού. Εύγε τους για την πράξη αυτή, γιατί υπάρχουν και άλλα παιδιά του χωριού μας, που καίτοι γνωρίζουν πού σκοτώθηκαν οι πατεράδες τους, δεν πηγαίνουν ούτε για περισυλλογή των οστών τους. Αιώνια η μνήμη όλων αυτών.

Μια ακόμη παιδική θλιβερή ανάμνηση είναι και αυτή. Τέλη Ιουνίου – αρχές Ιουλίου 1948 είχε τελειώσει στο σπίτι μας και η τελευταία μπουκιά ψωμιού από καλαμπόκι. Τότε η γιαγιά μας, η μάνα τρανή, πήγαινε και έκοβε στάρι από το χωράφι μας στο Αϊ-Δημήτρη, που είχε αρχίσει να κιτρινίζει – να ωριμάζει – το χτυπούσε (τσιολνούσε) με τον κόπανο, το καθάριζε και το πήγαινε να το αλέσει αλεύρι στο μύλο, ανά δύο-τρεις οκάδες. Αυτό και μας έσωσε από την πείνα τις τελευταίες αυτές ημέρες του εμφύλιου σπαραγμού. Γάλα είχαμε άφθονο, αφού είχαμε τα ζώα μας, αγελάδα, πρόβατα-γίδια, που τα βοσκούσαμε ο παππούς μας και εγώ ο μικρός.

Όσο για τη μανούλα μας, την τραγική αυτή περίοδο βρισκόταν με άλλες γυναίκες και κορίτσια του χωριού μας βίαια επιστρατευμένες από το Δημοκρατικό Στρατό, ψηλά στα μέτωπα του πολέμου, Μπέκο – αυχένα Βέργου – Βρύση Ρωμιού, όπου κατασκευάζονταν χαρακώματα άμυνας, σκάβοντας και κουβαλώντας κορμούς δέντρων οξιάς, πεινασμένες, ξυπόλυτες, γυμνές-ταλαιπωρημένες, άυπνες, δυστυχημένες, με πληγιασμένους ώμους και πλάτες από τα φορεία, όπου μετέφεραν τραυματίες του Δημοκρατικού Στρατού από τα μέτωπα στα μετόπισθεν, δηλαδή στα σύνορα της Αλβανίας, δύο-τρία ημερόνυχτα πεζοπορία και άλλα τόσα να γυρίσουν στη θέση τους, ώστε να επαναληφθεί πάλι το ίδιο φαινόμενο. Σε μια τέτοια διαδρομή η συγχωρεμένη η μάνα μας αποφασίζει να το σκάσει και να φύγει κρυφά από την άγρυπνη παρακολούθηση των φρουρών-συνοδών της, παίρνοντας μαζί της και την επίσης μακαρίτισσα Σταυρούλα Χρ. Γαλάνη, τότε κόρη ανύπαντρη. Δύο τους οι γυναίκες αυτές, από το Ρωμιό Ζεκίρι, τα μέρη τα γνώριζαν καλά, κρυφά φεύγουν από την υπόλοιπη παρέα σε μια δεδομένη στιγμή που τα αεροπλάνα εφορμούσαν, παίρνουν το ρέμα κάτω και γυρίζουν στο χωριό μας. Αυτή η τολμηρή απόφαση της μάνας μας τις έσωσε, γιατί αλλιώς θα πήγαιναν και αυτές στην Αλ-

βανία, όπως πήγαν πολλοί άλλοι συγχωριανοί μας και γύρισαν πολύ αργότερα, από το 1954 και μετά.

Η μακαρίτισσα η μάνα μας ήταν πολύ άφοβη, θαρραλέα, τολμηρή, τον κίνδυνο δεν τον υπολόγιζε, δεν τον φοβόταν, ήταν ικανή να πηγαίνει νύχτα ακόμη στο νεκροταφείο του χωριού μας, όταν άλλες γυναίκες φοβούνταν και την ημέρα ακόμη να πηγαίνουν. Ο Θεός να αναπαύσει τις ψυχές αυτών σε σκηνές δικαίων. Αιωνία η μνήμη τους. Εμείς ιερό καθήκον και χρέος έχουμε να τους ανάβουμε από κανένα κεράκι στις εκκλησίες και τα εξωκλήσια του χωριού μας, εκεί που ασφαλώς οι ψυχές τους θα τριγυρίζουν. Ας μην το ξεχνούμε ποτέ αυτό. Αφού ο λόγος έφτασε στη μακαρίτισσα μανούλα μας, ήρθε η ώρα να γραφούν και λίγες γραμμές για τη μάχη της Κόνιτσας (25/12/1947 - 2/1/1948) από το Δ.Σ.Ε., όπου σ' αυτή η μανούλα μας, όπως και άλλες Κιρασοβίτισσες παντρεμένες γυναίκες και ανύπαντρα κορίτσια του χωριού μας για 15 ημέρες επιστρατευμένες από το Δ.Σ.Ε. μετέφεραν με πρόχειρα φορεία στις πληγωμένες πλάτες και ώμους τους, μέσα στο καταχείμωνο αυτό, πεινασμένες, βρεγμένες, παγωμένες, ξυπόλυτες, τους τραυματίες του Δ.Σ.Ε. από τη μάχη της Κόνιτσας, χωριό Κουτσούφλανη, τώρα Ηλιόραχη, στα αλβανικά σύνορα, πορεία 24 ωρών, όπου εκεί παραλαμβάνονταν από τους Αλβανούς για τα νοσοκομεία της Αλβανίας. Ξαναγύριζαν πάλι στη βάση της Ηλιόραχης και αυτό επαναλαμβάνονταν για δεκαπέντε ημέρες περίπου. Η κούραση με όλα τα προηγούμενα που έχουν αναφερθεί, δηλαδή τις παντός είδους στερήσεις, είχαν αποκάμει τελείως τις λίγες δυνάμεις τους, μόλις μετά βίας έσεσαν τα ξεπαγιασμένα πόδια τους και μέλη του σώματός τους, όταν επέστρεψαν στο χωριό μας. Μάλιστα η μανούλα έφερε μαζί της και ένα βιβλίο αριθμητικής, θυμάμαι, από κάποιο σπίτι όπου χρησίμευε για κατάλυμα των γυναικών εκείνες τις μέρες της μάχης της Κόνιτσας των Χριστουγέννων του 1947.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Μάχη της Κόνιτσας – Χριστούγεννα 1947

Έχει γραφτεί στο κεφάλαιο Ε΄, ότι η πρώτη απόπειρα κατάληψης Κωμόπολης για εγκατάσταση της «Προσωρινής Κυβέρνησης του βουνού» του Κ.Κ.Ε. και του Γενικού Αρχηγείου του Δ.Σ.Ε., η οποία αρχικά είχε εγκατασταθεί σε χωριό της Πρέσπας, έγινε κατά της πόλης των Γρεβενών, το καλοκαίρι στις 21 Ιουλίου του 1947, ώρα 3:30 πρωινή, πλην όμως απέτυχε παταγωδώς. Μετά την αποτυχία αυτή, νέα απόπειρα κατάληψης γίνεται τώρα κατά του Μετσόβου στις 18-19 του Οκτωβρίου του 1947, πλην και εδώ απέτυχε και πάλι ολοσχερώς.

Τρίτη απόπειρα, πιο μεγάλη και πιο προετοιμασμένη, που έλαβαν μέρος 3.500 Δημοκρατικοί στρατιώτες, κατά τους ισχυρισμούς του Δ.Σ.Ε., γίνεται τώρα κατά της Κωμόπολης της Κόνιτσας τα ξημερώματα των Χριστουγέννων του 1947, όταν οι χαρμόσυνες καμπάνες των εκκλησιών της χριστιανοσύνης, της πίστης μας, καλούσαν τους πιστούς και ευλαβείς χριστιανούς να προσέλθουν στους ιερούς ναούς, να ακούσουν και να προσκυνήσουν με πίστη, με ευλάβεια και αγάπη το νεογέννητο νήπιο της φάτνης του σπηλαίου της Βηθλεέμ. Να ακούσουν τους θείους λόγους και τις εξαίσιες μελωδίες των ιεροψαλτών, ψάλλοντας κατανυκτικά, μελωδικά το «Δεύτε είδωμεν πιστοί, πού γεννήθηκε ο Χριστός...». Όμως ο Δ.Σ.Ε. άλλαξε την ιστορική χριστιανική ψαλμωδία και αντί για κωδωνοκρουσίες και ψαλμούς γλυκούς, άρχισαν να βρυχώνται απανωτές κανονιές, βροντές από πολυβόλα, χειροβομβίδες και παντός άλλου είδους όπλα ενάντια στους υπερασπιστές φρουρούς της πόλης, που την υπεράσπιζαν με αυτοθυσία, εν όλω, ένα τάγμα του Εθνικού Στρατού και λίγοι ένοπλοι πολίτες, οι Μ.Α.Υ. Αυτοί αποτελούσαν την ηρωική άμυνα της πόλης. Εν τούτοις όμως απέκρουσαν γενναία, θαρραλέα και με αυτοθυσίες τις απανωτές επιθέσεις του Δ.Σ.Ε. επί μια ολόκληρη εβδομάδα. Άντεξε η πολιορκούμενη Κωμόπολη και οι κάτοικοί της, δεν υπέκυψαν στις πολύ

υπέρτερες «δημοκρατικές δυνάμεις» του εχθρού, που δεν ήταν άλλοι παρά οι αδερφοί Έλληνες. Οι μεν να εξοντώσουν τους δε, δηλαδή αλληλοφάγωμα μεταξύ τους, εκεί είχαμε καταντήσει οι άμοιροι Έλληνες, παιχνίδια σκακιού των μεγάλων του Δυτικού και Ανατολικού κόσμου και ασφαλώς για δικά τους συμφέροντα.

Η εξιστόρηση της μάχης, τα γεγονότα είναι σε όλους γνωστά και έχουν γραφεί πάρα πολλά, κυρίως για τον μεγάλο και σπουδαίο ρόλο τους, στη νεότερή μας ιστορία, που έπαιξε η άμυνα της πόλης, που άντεξε σθεναρά και απέκρουσε γενναία και θαρραλέα την κατάληψή της από τις δυνάμεις του Δ.Σ.Ε. τα Χριστούγεννα του 1947.

Κρίνεται, από τον γράφοντα, σκόπιμο ν' αναφερθούν όμως μερικές πηγές για τα δραματικά αυτά γεγονότα, άγνωστες στους πολλούς συγχωριανούς μας και φίλους, που φωτίζουν από τη σκοπιά τους τα όσα τότε διαδραματίστηκαν εκεί στην όμορφη αυτή κωμόπολη της επαρχίας μας.

Μια τέτοια αξιόλογη ιστορική πηγή είναι και ο τύπος της εποχής εκείνης, κυρίως ο Γιαννιώτικος. Στον τύπο, ως γνωστόν, εκφράζονται πρόσωπα που ζούνε μέσα στα πράγματα, καταστάσεις, γεγονότα. Είναι παρόντες στα όσα ακούγονται και συμβαίνουν. Τα πρόσωπα αυτά δημοσιοποιούν τις καταστάσεις αυτές, τα «βγάζουν» προς τα έξω, γράφουν τα κίνητρα που τα υποκινούν, που αναμφίβολα δύσκολα ή αδύνατο να μαθαίνονταν από άλλες πηγές. Γι' αυτό λέγεται πως ο τύπος γενικά είναι η λεγόμενη «τέταρτη εξουσία», μετά τη Νομοθετική, τη Δικαστική και την Εκτελεστική. Εξάλλου, και αυτό είναι γνωστό, πως ο τύπος δεν είναι τίποτε άλλο, παρά ένα κομμάτι, ζωντανό όμως, της κοινωνικής ζωής της κάθε περιόδου και μάλιστα της καθημερινότητας. Έτσι, ο Γιαννιώτικος τύπος για τη χρονική περίοδο 1946-1949, αυτή την τραγική και πέτρινη εποχή, έχει πάρα πολλά αξιόλογα στοιχεία και αυτό γιατί ήταν από κοντά και βρίσκονταν μέσα στα γεγονότα και πεδία των αιματηρών συγκρούσεων, Πίνδο, Τζουμέρκα, Μουργκάνα, Γράμμο, Βίτσι, Σμόλυγκα, Κόνιτσα, Σούλι, Θεσπρωτία. Επομένως οι μαρτυρίες του έχουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα και οι αρθρογραφίες που είδαν το φως, μέσα από τις εφημερίδες της εποχής εκείνης, π.χ. «Ηπειρωτικός Αγών» και «Εθνικός Αγώνας». Να τι έγραφε τότε το φύλλο της 30.12.1947 του «Ε.Α.».

- Επί πέντε ημέρες τώρα οι ήρωες φρουροί της τιμής της Ελλάδας στους οποίους έλαχε ο κλήρος να υπερασπισθούν την Κόνιτσα... διδάσκουν μαζί με τους ηρωικούς κατοίκους της πολίχνης αυτής... ότι

η ελληνική γη με το αίμα των τίμιων παιδιών της συνήθισε να ποτίζεται... Το τέρμα πλησιάζει. Αλλά μετά τούτο, μαζί με το αμάραντο στεφάνι που θα κοσμήσει το μέτωπο των υπέροχων υπερασπιστών της Κόνιτσας, στρατιωτών μας, με τη σειρά της η Κόνιτσα ας ετοιμαστεί να δεχθεί, για δεύτερη φορά (πρώτη το 1940 με τους Ιταλούς), από τη μητέρα Ελλάδα το καινούργιο μετάλλιο της διακεκριμένης τιμής που οφείλεται.

- Επίσης η Βαλκανική Επιτροπή του ΟΗΕ Θεσσαλονίκης ενέκρινε το ακόλουθο σχέδιο απόφασης: – Η Βαλκανική Επιτροπή ομόφωνα ψηφίζει ότι αναγνώρισις έστω και ντε φάκτο κινήσεων της αυτοαποκαλούμενης ως προσωρινής δημοκρατικής κυβέρνησης και αν αυτή ακολουθείται υπό αμέσου ή εμμέσου βοήθειας και ενισχύσεως εναντίον κυβερνήσεως ενός μέλους των Ηνωμένων Εθνών, κατά παράβαση των διεθνών συνθηκών Ειρήνης και των αρχών του Καταστατικού Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών, θα αποτελεί σοβαράν απειλήν προς διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

- Ο τότε Πρωθυπουργός της χώρας μας, και έχει γραφεί προηγουμένα στο Κεφάλαιο Ε΄ πως έγινε Πρωθυπουργός ο Θεμιστοκλής Σοφούλης, ανακοίνωσε στις 30-12-1947, ίδια εφημερίδα «Ε.Α.», ότι «η κατάσταση της Κόνιτσας εβελτιώθη σημαντικώς, δεδομένου ότι ο στρατός μας έχει πρωτοβουλία επιχειρήσεων, ενισχυθείς εν τω μεταξύ αρκούντως. Όλος ο στρατός μας απέδειξε και αυτήν την φορά ότι είναι άξιος εμπιστοσύνης και ευγνωμοσύνης του έθνους μας...».

- Ο Αλέκος Κουτσούκαλης, πρώην μεγάλο στέλεχος του Κ.Κ.Ε., μαχητής του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., όταν επαναπατρίστηκε στην Ελλάδα μας, από τον ανατολικό κόσμο, συνέγραψε το βιβλίο «Το χρονικό μιας τραγωδίας, 1945-1949». Σ' αυτό εξιστορεί τα γεγονότα που έχουν συμβεί στην Ελλάδα μας τα χρόνια 1945-1949 και τα εκτός Ελλάδας (ανατολικά κράτη), όταν το Κ.Κ.Ε. έφυγε από το ανατολικό μπλοκ, ιδίως τα γεγονότα του ΜΠΟΥΛΚΕΣ και τα φρικτά βασανιστήρια αγωνιστών του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. εκεί, π.χ. Βασιλείου Τζήμα (Σαμαρνιώτη), άλλοτε μέλους του Στρατηγείου του Ε.Λ.Α.Σ. και συνδέσμου Ε.Α.Μ.-Τίτο, που δραπέτευσε τελικά στην Ουγγαρία.

Η ιστορική συμβολή του Αλέκου Κουτσούκαλη, Ηπειρώτη, είναι ότι προσφέρει αυθεντικά και αδιάψευστα στοιχεία για την τραγωδία πολλών αγωνιστών του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., αγνών ανθρώπων, στο ΜΠΟΥΛΚΕΣ, στρατόπεδο του 1945-1947, και άλλα άγνωστα γεγονότα του 1945-1949, που συμβάλλει έτσι στη μάθηση της νεοελληνικής ιστο-

ρίας της κρίσιμης περιόδου της δεκαετίας 1940-1950. Οι μαρτυρίες του μας οδηγούν σε προβληματισμούς για την πορεία της δημοκρατίας στη χώρα μας και αυτό για να μη γινόμαστε θύματα εμείς οι Έλληνες ούτε της πλουτοκρατίας ούτε της κομμουνιστικής-σοσιαλιστικής-αριστερίστικης προπαγάνδας. Ο λαός είναι ένας, μία και μοναδική η δημοκρατία. Όποιος θέλει περισσότερα ας διαβάσει το βιβλίο του.

- Ακόμη και η έγκριτη πρωινή καθημερινή εφημερίδα των Ιωαννίνων, «Πρωινά Νέα», την Πέμπτη 9 Μαΐου του 2002 στη σειρά άρθρων της για τη μάχη της Κόνιτσας, φιλοξένησε ένα παλιό άρθρο του τότε αρθρογράφου και Διευθυντή του «Εθνικού Αγώνος», εφημερίδας των Ιωαννίνων, της 3ης Ιανουαρίου του 1948, Ευάγγελου Φακατσέλη με τίτλο: «Το Καλπάκι έσωσε το Νοέμβριο του '40 την ανθρωπότητα, η Κόνιτσα έσωσε μετά επτά χρόνια και πάλι την ανθρωπότητα...». Από το άρθρο αυτό σταχυολογούμε μερικά πράγματα, τα οποία και μεταφέρουμε εδώ, για να μάθετε πόσο δίκιο είχε ο αρθρογράφος, όταν έγραφε αυτά, τότε που τα γεγονότα ήταν φλέγοντα, ζέοντα, καυτά. Σ' αυτό το άρθρο ο Ευάγγελος Φακατσέλης επισημαίνει την κομμουνιστική απειλή, που οι Μεγάλες Δυνάμεις της Δύσης δεν είχαν προσέξει.

«Το 1940, το Νοέμβριο, το Καλπάκι δεν ήταν ούτε Μαζινώ, ούτε Ζίγκφριδ, ούτε Μανερλάιμ, όπως ήταν, δεν ήταν ούτε και ως οχυρό πολλού λόγου άξιο. Απλά δύο-τρεις ορεινοί όγκοι, στα πλευρά των οποίων οι Έλληνες γρατσούνισαν τρεις-τέσσερις αυλακιές και τις οποίες είχαν ονομάσει προχώματα... Το Καλπάκι έσωσε το Νοέμβριο του '40 την ανθρωπότητα.

Η Κόνιτσα έσωσε μετά από επτά χρόνια και πάλι την ανθρωπότητα, γιατί εκεί θα τερματιστεί η τυφλότητα των Μεγάλων. Η απειλή που εμφανίσθη στην Κόνιτσα δεν ήταν της Ελλάδος μόνο απειλή. Ήταν του κόσμου όλου απειλή. Αν έπεφτε η Κόνιτσα, θα τελείωνε το αίμα της Ελλάδος και μετά τούτο η σειρά θα ήρχετο σε άλλους... Καλπάκια και Κόνιτσα κάθε μέρα δε γίνονται. Φωτίζουν απλώς. Και όποιος θέλει να βγει από το σκότος να μην πέσει στο κρημνό, το φως τούτο δεν το περιφρονεί. Ωστόσο η Κόνιτσα έγινε της Ελλάδος και της ανθρωπότητας όλης ο δεύτερος, μετά το Καλπάκι, υπερασπιστής».

Ο ιστορικός σχολιαστής του άρθρου αυτού, σπάνιου αρθρογράφου για επαρχιακή εφημερίδα της εποχής εκείνης είναι ρεαλιστής και απόλυτα ορθή η επισήμανση του άρθρου του για την «τυφλότητα των Μεγάλων της Δύσης» στην εκτίμηση του κινδύνου της κομμουνιστικής

ανατολής για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Αυτό γιατί αν είχαν προβλέψει έγκαιρα τους κινδύνους, δεν θα είχαν κάνει παραχωρήσεις στο Στάλιν:

1. Με τις συνομιλίες Τσόρτσιλ-Στάλιν στη Μόσχα στις 9-10 Οκτωβρίου 1944, τότε με το ιστορικό «χαρτάκι» του Τσόρτσιλ, που έγινε δεκτό από το Σοβιετικό ηγέτη για τον προσδιορισμό του ποσοστού επικυριαρχίας: α) Ρουμανία: Ρωσία 90%, Αγγλία 10%, β) Ελλάδα: Μ. Βρετανία 90% και Ρωσία 10% (σε συμφωνία της Αγγλίας με τις Η.Π.Α. 50%), γ) Βουλγαρία: Ρωσία 75% και Αγγλία 25%.

2. Με τη διάσκεψη της Γιάλτας από 4-11.2.1945, όπου ο Αμερικανός Πρόεδρος Φρανκλίνος Ρούζβελτ, άρρωστος σοβαρά, μαζί με τον Τσόρτσιλ δεν κατόρθωσαν να θέσουν φραγμό στις βλέψεις του Στάλιν για επικυριαρχία στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, ενώ μπορούσαν, η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν ακόμη ανεξέλεγκτη δύναμη, ούτε πυρηνικά όπλα διέθετε ακόμη.

3. Με την καιροσκοπική και αστάθμητη τακτική που ακολουθούσε η Αγγλία, αλλά και οι Η.Π.Α., σε μικρό ποσοστό, στην ενίσχυση των αντιστασιακών οργανώσεων Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Ο.Ε.Α.-Ε.Δ.Ε.Σ. κατά την κατοχή στην Ελλάδα 1941-1944. Η Αγγλία έβλεπε από διαφορετική σκοπιά και πρίσμα το ρόλο της Εθνικής Αντίστασης στην Ελλάδα, εκείνο το πατροπαράδοτο «διαίρει και βασίλευε», αφυπνίστηκε μόνο μετά τα θλιβερά και φοβερά αιμοκυλίσματα των Δεκεμβριανών του 1944 στο Σύνταγμα, αλλά και πάλι δεν προβληματίστηκε ορθά για το τι θα μπορούσε να επακολουθήσει.

4. Η Αγγλία και οι Η.Π.Α., οι Μεγάλες Δυνάμεις, δεν έκαναν ορθή εκτίμηση της κατάστασης στα Βαλκάνια, όπως αυτή άρχισε να διαμορφώνεται από 1946 και μετά, ώστε να βοηθήσουν την Ελλάδα να οργανώσει έγκαιρα ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, ώστε να λειτουργήσουν προληπτικά για τη μη επέκταση της κομμουνιστικής απειλής στην Ελλάδα και γενικά στη ΝΑ Ευρώπη-Μεσόγειο. Το ζήσαμε στο χωριό μας, που μόνο μικρές-ελάχιστες δυνάμεις στρατιωτικές του Εθνικού Στρατού υπερασπίστηκαν, τα φύσει οχυρά μας, Μπέκο-Γύφτισσα, ενώ στον Κλέφτη δεν υπήρξε καθόλου, γι' αυτό και από την αρχή έγινε έμπεδο-στρατόπεδο του Δ.Σ.Ε. Χρειάστηκε να προηγηθούν οι μεγάλες επιχειρήσεις των δυνάμεων του Δ.Σ.Ε. του Ζαχαριάδη-Μάρκου κατά των Γρεβενών και Μετσόβου και τώρα της Κόνιτσας, για να αφυπνιστούν οι Μεγάλες Δυνάμεις.

• Πάλι στην ίδια εφημερίδα, «Πρωινά Νέα», της 16ης Μαΐου του 2002,

στη σειρά των άρθρων της για τη μάχη της Κόνιτσας μαθαίνουμε ακόμη πως η Γαλλική εφημερίδα «ΟΡΟΡ» αναφέρει ότι το σχέδιο της επίθεσης του Δ.Σ.Ε. κατά της Κόνιτσας είχε καταρτιστεί από το επιτελείο του Τίτο με τη συνεργασία και των Ρώσων αξιωματικών. Στόχος τα Γιάννινα, μετά την κατάληψη της Κόνιτσας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τις πηγές των γιουγκοσλαβικών αρχείων, που δημοσιεύθηκαν το 1999.

Πάντως το σχέδιο επίθεσης κατά της Κόνιτσας και της ευρύτερης περιοχής ήταν καλά μελετημένο και αν είχε αρχίσει –ξεκινήσει– η δυναμική προσβολή από τα βόρεια και τα βορειοανατολικά υψώματα της Κόνιτσας, Πεκλάρι, σήμερα Πηγή, Προφήτη Ηλία και Άγιο Αθανάσιο και είχαν πέσει οι περιοχές αυτές άμυνας της φρουράς της Κόνιτσας, θα ήταν πολύ δύσκολο να είχαν αποκρουστεί οι επιθέσεις του Δ.Σ.Ε. και να αποφευχθεί η κατάληψη της κωμόπολης από τους Σλαβομακεδόνες με όλες τις τραγικές συνέπειες που θα είχε.

• Τέλος, θα γραφούν και μερικές μαρτυρίες «συντρόφων», που μου δόθηκαν σχετικά με την «τύχη» του στρατηγού Μάρκου, μετά τις αποτυχίες που είχε ο Δ.Σ.Ε. στα Γρεβενά, Μέτσοβο και τώρα στην Κόνιτσα. Ο Μάρκος Βαφειάδης, στρατιωτικός αρχηγός του Δ.Σ.Ε. έγραψε ένα γράμμα προς το Πολιτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ.Ε. στη συνεδρίαση της 15 Νοεμβρίου 1948, το οποίο έγινε αφορμή να εξοντωθεί από τη θέση του, πράγμα που επιδίωξε με κάθε δυνατό τρόπο ο Γενικός Γραμματέας Νίκος Ζαχαριάδης. Μεταξύ των άλλων έγραψε το γράμμα και τα εξής: «Από το κόμμα μας λείπουν σχεδόν, από παράδοση, η εσωκομματική δημοκρατία και οι εκάστοτε καθοδηγήσεις δεν έκαναν ποτέ σοβαρή αυτοκριτική των λαθών τους. Κάθε... απόπειρα πνίγεται. Οι καθοδηγήσεις του κόμματος, αντί να σου ανοίγουν δρόμο για θαρρετή σκέψη, σου σκοτώνουν αυτή. Καθεστώς κολακείας, το κόμμα σε σοβαρά λάθη. Το ξερίζωμα με τη βίαιη στρατολόγηση για το Δ.Σ.Ε. ήταν λάθος μας». Έγραφε και άλλα...

Έτσι το γράμμα διαφωνίας του και η επισήμανση λαθών θα το «πληρώσει ακριβά» με την απόφαση της 5ης ολομέλειας της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ.Ε. της 30-31 του Γενάρη του 1949 που συνήλθε στο Γράμμο και ψήφισε «πολιτική απόφαση για τη δεξιά οπορτουνιστική παρέκκλιση μέσα στο Κ.Κ.Ε.» του Μάρκου Βαφειάδη και τον καθαίρεσε από μέλος του Πολιτικού Γραφείου (Π.Γ.) της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. και από μέλος ακόμη της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. και τον διέγραψε και από απλό μέλος του Κ.Κ.Ε., δηλαδή δεν του άφησε καμιά ιδιότητα ή αξίωμα.

Στο γράμμα του, μεταξύ άλλων, επεσήμανε τα εξής: «Πρέπει να

σημειωθεί ότι ακόμα και από τα μέσα του 1947 (αυτό που είχε συμβεί στο χωριό μας), η στρατολογία στον Δ.Σ.Ε. είχε πάρει σχεδόν ολότελα βίαιο χαρακτήρα. Η εθελοντική κατάταξη στο Δ.Σ.Ε. δεν έφτανε ούτε το 10% των αναγκών.

Στην Κόνιτσα τα τμήματά μας πολέμησαν με ηρωισμό επί 7 ημέρες και δώσαμε 650 νεκρούς και τραυματίες. Η πόλη δεν καταλήφθηκε, γιατί ήμασταν ακόμα από άποψη οργάνωσης, μέσων και δυνατοτήτων περισσότερο αντάρτες παρά τακτικός στρατός και ότι δεν είμαστε ακόμα σε θέση να ενεργήσουμε σοβαρές επιθέσεις σε κέντρα, ο σύντροφος Ζαχαριάδης σηκώθηκε όρθιος θυμωμένος και σε συνεχείς έντονες διακοπές αναγκάστηκα να μην προχωρήσω...».

Τα γραφόμενα αυτά του Μάρκου αποκαλύπτουν περίτρανα τα ενδότερα προβλήματα-παρασκήνια λειτουργίας των ηγετικών πολιτικών-στρατιωτικών στελεχών του Δ.Σ.Ε., τη γενικά όλη νοοτροπία αυταρχισμού του παντοδύναμου τότε «συντρόφου» Ζαχαριάδη, που, όπως μου εκμυστηρεύτηκαν άλλοι «σύντροφοι» από άλλα χωριά της περιοχής μας, ήταν ένας «μικρός Στάλιν» για τις δυνάμεις και τα στελέχη που είχαν παγιδευτεί στα σχέδια του Κ.Κ.Ε. στα χρόνια εκείνα του 1946-1949, αλλά και σε όλες τις τραγικές εκείνες φάσεις του αιματηρού εμφυλίου σπαραγμού, που ο ελληνικός λαός υπέφερε και δεινοπαθούσε εξαιτίας του καθημερινά, που δημιουργούσαν απατηλά δράματα στους απλούς αγωνιστές, για να τους οδηγήσουν σε μια θυσία χωρίς σκοπούς. Πέραν αυτών η επιστολή του Μάρκου διαψεύδει ολοφάνερα εκείνους που ισχυρίζονταν (ακόμη και συντρόφους συγχωριανούς μου) ότι ο Δ.Σ.Ε. στηρίζονταν στην «εθελοντική προσέλευση», ενώ αποδεικνύεται περίτρανα ότι η συγκρότηση του Δ.Σ.Ε. ήταν ένα βίαιο ξεριζώμα των κατοίκων των χωριών και της υπαίθρου γενικότερα, πλην ελαχίστων περιπτώσεων, αυτού δηλαδή του ομολογουμένου από τον Μάρκο του 10%, όπως στο χωριό μας.

Και δεν άφησε έξω από την επιστολή του ο Μάρκος ούτε την «Κυβέρνηση του βουνού», γι' αυτήν έγραψε: «Αυτή ήταν πρόωρη. Όταν μπήκε το πρόβλημα σε συζήτηση στο Π.Γ., είπα ότι κάπως βιαζόμαστε... και σήμερα δεν εκφράζεται, δεν υπάρχει, παρά μονάχα στα διατάγματα και τους νόμους που φτιάχνει...».

Αυτά τα στοιχεία είναι ιστορικής σημασίας, που πρέπει να τα πληροφορηθούν όλοι συγχωριανοί μας, είτε ενήλικες είτε νέοι-νέες, για να κρίνουν αντικειμενικά πρόσωπα και γεγονότα της νεοελληνικής ιστορίας, αλλά και του χωριού μας ειδικότερα.

Στα χρόνια της κατοχής όποιος ανέβαινε στο βουνό με την Εθνική Αντίσταση δεν μπορούσε να φανταστεί ότι χάλκευε, δούλευε δεσμά στον εαυτόν του και στην πατρίδα του. Και οι αγωνιστές του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. είχαν πιστέψει ότι θυσιάζονταν για μια αυριανή κοινωνία στην Ελλάδα, απαλλαγμένη από τις επιρροές και τις αναμίξεις των Μεγάλων Δυνάμεων Δύσης και Ανατολής, ανεξαρτήτως, δημοκρατικής και ελεύθερης, να ρυθμίζει αυτή μόνη της τις τύχες της χώρας και των ανθρώπων της. Και όχι οι «αφέντες» κατά τα συμφέροντα αυτών, ενώ το Κ.Κ.Ε. είχε δικά του σχέδια... Εφάρμοζε την πολύ γνωστή τακτική της ανώτατης ηγεσίας του που ήταν να εξοντώνει τα διάφορα στελέχη της με τις κατηγορίες του πράκτορα, του χαφιέ, του ρεβιζιονιστή, του οπορτουνιστή, του αρχειομαρξιστή, του φραξιονιστή κτλ.

Δυστυχώς σήμερα ελάχιστοι είναι αυτοί από τους επιζώντες που έχουν βρει την απαραίτητη τόλμη και το θάρρος να μιλήσουν και να προσφέρουν στοιχεία στην τοπική ιστορία του χωριού μας, π.χ. Δήμος Κοντοδήμος, Οδυσσέας Γαλάνης και Απόστολος Χαρκιάδης, που μίλησαν και μιλούν. Τα γεγονότα όμως πρέπει να γίνουν γνωστά στις επερχόμενες γενιές, στους νέους, γιατί οι προβληματισμοί τους δρύνε καταλυτικά, για να μην επαναλαμβάνονται τα ίδια λάθη στη ζωή των ανθρώπων. Το χωριό μας ειδικά πλήρωσε με πολύ βαρύ τίμημα την περίοδο αυτή, με 120-130 παλικάρια επιστρατευμένα βίαια, πολλά από τα οποία έχασαν ακόμη και την πολύτιμη ζωή τους ή άλλα που ακρωτηριάστηκαν, έμειναν ανάπηρα για το υπόλοιπο της ζωής τους, ή άλλα που αυτοκτόνησαν, επειδή δεν άντεξαν την αναπηρία τους. Στα τέλη του κεφαλαίου αυτού θα καταγραφεί ο τελικός απολογισμός κόστους γενικά στην πατρίδα μας και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Θα γίνει όμως σαν ιερό χρέος και καθήκον και «προσκλητήριο» των παλικαριών και κοριτσιών, και ανθρώπων του χωριού μας (άμαχου πληθυσμού), που χάθηκαν άδικα σ' αυτόν τον εμφύλιο σπαραγμό μεταξύ των αδερφών Ελλήνων, σε σχέδια και παιχνίδια –συμφέροντα– των Μεγάλων Δυνάμεων Δύσης και Ανατολής.

Αρχή του τέλους του Δ.Σ.Ε.

Από τον Ιούνιο του 1949 η κατάσταση για τους αντάρτες αρχίζει να μεταβάλλεται γρήγορα. Η ρήξη που έγινε μεταξύ Στάλιν-Τίτο είχε ως συνέπεια την αποχώρηση της Γιουγκοσλαβίας από την Κομμουνιστική Φόρμ. Τότε η ηγεσία του Κ.Κ.Ε. βρίσκεται απροκάλυπτα στο πλευρό του Στάλιν, αλλά παράλληλα μια ανοιχτή αποκήρυξη του Τίτο θα είχε, και είναι φυσικό, ολέθριες συνέπειες για την πορεία του ανταρτικού πολέμου, επειδή η Γιουγκοσλαβία ήταν, όπως περιγράψαμε, κέντρο ανεφοδιασμού των ανταρτών και τα στρατεύματα Βαφειάδη, όταν κινδύνευαν, διέσχιζαν τα σύνορα-μεθόριο και κρυβόνταν εκεί. Ο πολιτικός αρχηγός του Κ.Κ.Ε. Νίκος Ζαχαριάδης, ήρθε σε σύγκρουση, έχει γραφεί σε άλλο κεφάλαιο, με τον στρατηγό Μάρκο Βαφειάδη, που καθαιρέθηκε από το αξίωμά του. Η τακτική του Ζαχαριάδη ήταν υπέρ της εφαρμογής της τακτικής του συμβατικού πολέμου, ενώ ο Βαφειάδης, αντίθετα, πίστευε στον ανταρτοπόλεμο. Στις 21 Ιανουαρίου του 1949, ο Πρωθυπουργός Θεμιστοκλής Σοφούλης ανέθεσε την αρχιστρατηγία του Εθνικού Στρατού στο στρατηγό Αλέξανδρο Παπάγο με πλήρη δικαιώματα και με καθιέρωση του θεσμού του πολεμικού συμβουλίου. Έτσι την άνοιξη του 1949 ο κυβερνητικός στρατός αρχίζει ευρείες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Στα μέσα Μαρτίου καθαρίζεται η Πελοπόννησος, τον Απρίλιο προχωρούν στη Στερεά Ελλάδα, ύστερα από μακρές και φυσικά σκληρές μάχες. Ο Δ.Σ.Ε. περιορίζεται υποχρεωτικά στα βουνά της Βόρειας Ελλάδας κατά μήκος των συνόρων-μεθορίου. Τώρα ο Δ.Σ.Ε. κάνει μια απελπισμένη τελευταία προσπάθεια να καταλάβει τη Φλώρινα, αλλά αποτυγχάνει, ενώ ο στρατός του δεν μπορούσε πλέον να αναπληρώσει τις μεγάλες απώλειές του με νέες επιστρατεύσεις.

Παρατηρούμε εδώ ότι τα αποτελέσματα της εφαρμογής της τακτικής του συμβατικού πολέμου στάθηκαν καταστρεπτικά για τον Δ.Σ.Ε., άποψη που είχε ο Νίκος Ζαχαριάδης.

Τον Ιούνιο, ο Τίτο κλείνει τα Γιουγκοσλαβικά σύνορα για το Δ.Σ.Ε.,

ενώ μια μεγάλη επίθεση του κυβερνητικού στρατού στο Καϊμακτσαλάν, ελληνογιουγκοσλαβικά σύνορα αποκόπτει τις δυνάμεις του Δ.Σ.Ε. στα δύο. Τον Αύγουστο μήνα του 1949 εξαπολύονται μεγάλες επιθέσεις εναντίον του Δ.Σ.Ε. στις οροσειρές Γράμμου-Βίτσι. Ο κυβερνητικός στρατός με τις μάχες αυτές που διεξήχθησαν φοβερές-τρομερές, σώμα με σώμα, κατέληξαν ν' απωθήσουν τον Δ.Σ.Ε. πέραν από τα σύνορά μας στις 29 Αυγούστου του 1949, ημερομηνία κατάληψης του Γράμμου. Ήδη όμως οι δυνάμεις του Δ.Σ.Ε. είχαν απωθηθεί προηγουμένα από το χωριό μας και τα γύρω χωριά από τις 10 Αυγούστου. Η μόνη σοβαρή αντίσταση του Δ.Σ.Ε. είχε γίνει στη φύσει οχυρά θέση «Κλέφτης». Τις ημέρες όμως αυτές, των επιχειρήσεων γύρω από το χωριό μας, οι συγχωριανοί μας, τα γυναικόπαιδα με τους γέροντες και τις γριές, κρύβονταν από το φόβο και την τρομάρα, στις εκεί γύρω περιοχές, π.χ. Ντίτσινο, Πλάκα, Πέρα Μαχαλά, σπηλιά Τζίνα, εμείς οι Παπαγιανναίοι. Στη σπηλιά αυτή μας βρήκε ο Αριστείδης Ν. Εξάρχου κρυμμένους, την οικογένειά μας και τη γυναίκα του Σταυρούλα και τα παιδιά του Χρυσάνθη και Κώστα, γιατί ήταν γαμπρός της γιαγιάς μας Πανάγιως στην κόρη της. Ήρθε εκεί μαζί με μια ομάδα στρατιωτών του Εθνικού Στρατού, καθώς ακολουθούσε και αυτός τον κυβερνητικό στρατό ως θηλοντής πολίτης, γνωρίζοντας τα μέρη του χωριού μας. Αυτός μας ενημέρωσε ότι ο Δ.Σ.Ε. αποχωρεί και φεύγει για Γράμμο. Ενημερώθηκαν όμως και αυτοί ότι μέσα στο χωριό μας δεν υπήρχαν δυνάμεις του Δ.Σ.Ε. και ήταν ελεύθερο. Μετά από δύο ημέρες επιστρέψαμε και πάλι στα σπίτια μας, οι μάχες σταμάτησαν στα γύρω υψώματα, οι «δημοκρατικές δυνάμεις» είχαν φθάσει στα χωριά του Γράμμου, πρόφτασαν και υποχώρησαν. Στην υποχώρησή τους όμως αυτή πήραν μαζί τους και ένα κοπάδι γίδια, που φύλαγε ο τσομπάνος Σπύρος Σελτιώτης (Κρικώνης), εκεί κάτω στον Άγιο Δημήτρη, δηλαδή στο δρόμο-πέρασμα του Δ.Σ.Ε. Γλίτωσε όμως το άλλο κοπάδι-αγέλη βοδιών του χωριού μας, που βοσκός ήταν ο Γιώργος Ιωάννου Νταγκουβάνος με τη μάνα του, πολυμελής ορφανή οικογένεια από πατέρα, που σκοτώθηκε το 1946 στο ποτάμι του Πέρα Μαχαλά από ατύχημα. Την αγέλη αυτή εκείνο το βράδυ της υποχώρησης του Δ.Σ.Ε. οι βοσκοί αυτοί την οδηγούσαν στο χωριό μας από το δρόμο του Αγίου Θανάση με σκοπό οι χωριανοί μας να πάρουν ο καθένας το δικό του ζώο. Όμως εκείνη την κρίσιμη ώρα παρουσιάζεται κρυφά από τους κήπους των Γαλαναίων εκεί, ο συγχωριανός μας Χαράλαμπος Νταγκουβάνος και λέει στους βοσκούς αυτούς να οδηγήσουν

και πάλι την αγέλη έξω από το χωριό μας στη θέση «Ξυλουράκια», γιατί απόψε ο Δ.Σ.Ε. θα περάσει από το χωριό μας και στο διάβα του θα πάρει μαζί και την αγέλη προς το Γράμμο για τροφή του Δ.Σ.Ε. Στην προειδοποίηση αυτή του καλού ανθρώπου άρον-άρον και νύχτα οδηγούν την αγέλη προς τα πάνω, στα «ξυλουράκια», όπου και διανυκτέρευσε. Πέρασε ο Δ.Σ.Ε., δεν τη βρήκε και δεν την πήρε μαζί του, πλην όμως, έχει γραφεί, μόνο το κοπάδι από τα γίδια που βρήκε κατά τύχη στον Άγιο Δημήτρη μας. Έτσι, χάρη στην καλοσύνη και καλή ψυχή αυτού του συγχωριανού μας οι αγελάδες έμειναν στα χέρια των ιδιοκτητών τους – νοικοκυραίων. Γλίτωσε τη σφαγή και οι συγχωριανοί μας τα ζώα που ήταν πολύτιμα τη δύσκολη και φοβερή αυτή εποχή. Ο μπάρμπα Χαράλαμπος Νταγκουβάνος ακολούθησε το Δ.Σ.Ε. στην υποχώρησή του. Πήγε στην Ουγγαρία, όπου και πέθανε. Δεν γύρισε στην Ελλάδα. Η πράξη του όμως αυτή «μετράει» πολύ, αγαπούσε τόσο το χωριό του όσο και τους συγχωριανούς του, που δεν ήθελε να τους στερήσει τίποτε, ακόμη και τα ζώα τους. Εύγε, μπάρμπα, για την συνανθρώπινη αυτή σου γενναία πράξη, αν και εσύ, ιδεολογικά ήσουν με ό,τι πρέσβευε το Κ.Κ.Ε., γι' αυτό και το ακολούθησες. Αιώνια η μνήμη σου, οι πράξεις κρίνουν τον άνθρωπο! Ήσουν Κιρασοβίτης και Κιρασοβίτης έμεινες!

Στις 16 Οκτωβρίου του 1949, δύο μήνες αργότερα από την πτώση του Γράμμου, το Κ.Κ.Ε. ανακοίνωσε την κατάπαυση του πυρός. Ο εμφύλιος σπαραγμός του 1946-1949 είχε τελειώσει με την ήττα του Δ.Σ.Ε.

Αίτια ήττας του Δ.Σ.Ε. του Κ.Κ.Ε.

Για την πλήρη κατανόηση του ζητήματος ήττας του Δ.Σ.Ε. του Κ.Κ.Ε. την περίοδο 1946-1949 θα πρέπει, κατά την ταπεινή άποψη του γράφοντα, να γίνει μια μικρή αναδρομή στα γεγονότα από της λήξης του Β' Παγκοσμίου πολέμου το 1945 και μετά που αφορούν την Ευρώπη. Από την περίοδο αυτή αρχίζει ο λεγόμενος «ψυχρός πόλεμος», που θα διχάσει την Ευρώπη. Όπως είναι γνωστό, η «μέρα της νίκης», δηλαδή η συνθηκολόγηση της Χιτλερικής Γερμανίας έγινε στις 8 Μαΐου του 1945. Μετά από πολλούς μήνες, η Ευρώπη αλλά και κάθε κράτος χωριστά, ύστερα από το φοβερό και καταστροφικό πόλεμο, φαινόταν ανήμπορη να ξεπεράσει τα δεινά και την κληρονομιά που άφησε ο πό-

λεμος των πέντε (5) σχεδόν ετών (1940-1945). Οι τρομερές καταστροφές, η φτώχεια, η αμηχανία, ο φόβος γενικά έκαναν την πολυπόθητη Ειρήνη να μοιάζει πικρή και τη διέξοδο από αυτή την κρίση μακρινή και αβέβαιη την προοπτική. Η όλη αυτή θλιβερή κατάσταση ανάγκασε τον Τσόρτσιλ (πατέρα της νίκης) να διαπιστώσει το 1947: «Τι είναι η Ευρώπη σήμερα; Ένας σωρός ερειπίων...».

Η διαίρεση και τα αντικρουόμενα μεγάλα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων είχαν γίνει ήδη φανερά κατά τη διάρκεια του μακρού πολέμου και τις διασκέψεις που έγιναν με βασικό στόχο το μοίρασμα και το μέλλον της Ευρώπης. Κύριοι πρωταγωνιστές αποδείχτηκαν οι νέοι ισχυροί, οι Η.Π.Α. και η Σοβιετική Ένωση. Η Μ. Βρετανία υπήκε στην παρακμή, έχασε τις αποικίες της, όπως και οι άλλες Ευρωπαϊκές δυνάμεις. Με τη λήξη του πολέμου η Ευρώπη χωρίστηκε σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Έτσι οι σχέσεις των δυτικών συμμάχων και των Σοβιετικών επιδεινώθηκαν, με αποτέλεσμα οι διπλωματικές σχέσεις στα χρόνια που ακολούθησαν, 20ός αιώνας, να μείνουν στην ιστορία σαν «ψυχρός πόλεμος».

Παρά την Ειρήνη, η Ευρώπη εξακολούθησε να μοιάζει με ένα απέραντο στρατόπεδο. Ο Κόκκινος στρατός της Ε.Σ.Σ.Δ. από 1945 είχε εγκατασταθεί σε όλες τις χώρες της ανατολικής πλευράς, εκτός Γιουγκοσλαβίας και Αλβανίας, επέχοντας θέση στρατού κατοχής. Στη Δύση, αμερικανικά και βρετανικά στρατεύματα βρίσκονταν παντού. Εξυπακούεται ότι όπου η στρατιωτική παρουσία, εκεί συνοδευόταν και από τις δύο αντίπαλες πλευρές, η οικονομική και πολιτική επιρροή, που επηρέαζε τις εσωτερικές καταστάσεις των χωρών μας. Επακόλουθο οι Η.Π.Α. που βγήκαν από τον πόλεμο αλώβητες αλλά και ενισχυμένες οικονομικά, τεχνολογικά, πολιτικά και στρατιωτικά, είχαν τώρα το ρόλο του πλούσιου συγγενή που δεν ήθελε να μείνει αμέτοχος στα παθήματα και τα μεγάλα προβλήματα της Ευρώπης. Έτσι, το αμερικανικό κεφάλαιο βρίσκονταν τώρα εκεί έτοιμο να εκμεταλλευτεί τη νέα κατάσταση των πραγμάτων που προέκυψαν από τον πόλεμο, εγκατάστασης στρατιωτικών βάσεων και πυρηνικού οπλοστασίου σαν εγγύηση απέναντι στη Σοβιετική απειλή, αλλά και αμερικανική βοήθεια που θα απάλυνε τη φτώχεια και δυστυχία των Ευρωπαίων, όπως στην Ελλάδα μας, που μας έσωσε από την πείνα. Με άλλα λόγια γίνονταν καθαρά φανερό πως η ανοικοδόμηση της Ευρώπης μπορούσε μόνο να γίνει με την αμερικανική βοήθεια. Αυτό έγινε μεθοδικά, δηλαδή η παρέμβαση στα ευρωπαϊκά πράγματα και βασικά με δύο τρόπους: α) η γνωστή

κίνηση του Προέδρου Τρούμαν στις αρχές του 1947, που διέθεσε 400 εκατ. δολάρια, προκειμένου η Ελλάδα και η Τουρκία να αντιμετωπίσουν τον κομμουνιστικό κίνδυνο και β) με το σχέδιο Μάρσαλ τον Ιούνιο του 1947, που ήταν ουσιαστικά η επέκταση του προηγούμενου του Τρούμαν σε όλη τώρα την Ευρώπη. Σκοπό είχε την ευρωπαϊκή σταθερότητα και ανάπτυξη, ώστε να υψωθεί σαν ανάχωμα στα ισχυρά ευρωπαϊκά κομμουνιστικά κόμματα. Έτσι δημιουργήθηκε ο Οργανισμός Οικουμενικής Συνεργασίας (ΟΟΣΑ) για διαχείριση της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας, που πρόδιδε όμως την πρόθεση των Η.Π.Α. να προωθήσουν τις εμπορικές σχέσεις και την οικονομική συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών σε ένα θεσμικό πλαίσιο, που όμως θα συνδέονταν με την αμερικανική πολιτική. Το σχέδιο Μάρσαλ, θεωρητικά τουλάχιστον, αφορούσε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη. Η Σοβιετική όμως Ένωση, για ευνόητους λόγους, απέρριψε αυτή την προσφορά από τις χώρες που βρίσκονταν υπό την επιρροή της στη διάσκεψη που έγινε στο Παρίσι τον Ιούλιο του 1947. Τέτοια μεγάλη ήταν η αντίδραση της Μόσχας σ' αυτή την αμερικανική προσφορά, ώστε αντέδρασε άμεσα με την ίδρυση το Σεπτέμβριο μήνα του 1947 της Κομινφόρμ, που ήταν η αναβίωση της Κομμουνιστικής Διεθνούς, που είχε αυτοδιαλυθεί στα 1943. Ήταν το νέο συντονιστικό όργανο των κομμουνιστικών κομμάτων και ο μηχανισμός σύνδεσης με την Ε.Σ.Σ.Δ. με τα κόμματα αυτά, αλλά και τις χώρες που αυτά κυβερνούσαν. Η ίδρυση αυτή ερμηνεύτηκε από Η.Π.Α. και Βρετανία σαν επιθετική κίνηση με κύρια απειλή τη Ρωσία για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, γεγονός που άνοιξε το δρόμο για τη δημιουργία του ΝΑΤΟ το 1949. Επακόλουθο όλων αυτών ο «ψυχρός πόλεμος», ο οποίος φαινόταν ότι κάθε στιγμή μπορούσε να οδηγήσει στον τρίτο Παγκόσμιο πόλεμο.

Πέραν αυτών των δύο γενικών δογμάτων, Τρούμαν και Μάρσαλ, η χώρα μας υπέγραψε και άλλες ελληνοαμερικανικές συμφωνίες βοήθειας, που θα ενίσχυαν τις σχέσεις των δύο χωρών, όπως εκείνη της 27 Ιουνίου του 1947. Πάντως το μεγαλύτερο μέρος της αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα, στο πλαίσιο του Σχεδίου Μάρσαλ υπήρξε στρατιωτικής φύσης και όχι καθαρά οικονομικής.

«...Το πρόγραμμα για την Ελλάδα στη διάρκεια του επόμενου δημοσιονομικού έτους θα πρέπει κατά πάσα πιθανότητα να είναι κυρίως στρατιωτικό, προβλέποντας πόρους για την οικονομία, που θα καλύπτουν τις ελάχιστες ανάγκες, προκειμένου αυτή να συγκρατηθεί μέχρι να αποκατασταθεί η ασφάλεια και δημόσια εμπιστοσύνη...»,

επισήμανε το Μάρτιο του 1947 ο Κλέι, οικονομικός σύμβουλος της Αμερικανικής Αποστολής για παροχή βοήθειας στην Ελλάδα.

Συνοψίζοντας όλα τα ανωτέρω, καταλήγουμε στα συμπεράσματα –αίτια– που οδήγησαν στην ήττα τον Δ.Σ.Ε. τη χρονική περίοδο 1946-1949, που είναι τα εξής:

1. Οι συμφωνίες της Μόσχας μεταξύ Τσόρτσιλ-Στάλιν για το μοίρασμα της Κεντρικής-Ανατολικής Ευρώπης και Μεσογείου, το περίφημο εκείνο «Χαρτάκι», που για την Ελλάδα έλεγε: Αγγλία (με Η.Π.Α. 50%) 90% επιρροή και Ρωσία μόνο 10%.

2. Κατάργηση από την κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη της πολυαρχίας στον Κυβερνητικό Στρατό.

3. Ανάληψη από Η.Π.Α. της οργάνωσης, εκπαίδευσης, εξοπλισμού και εφοδιασμού του Κυβερνητικού Στρατού, ύστερα από τα προαναφερθέντα Δόγματα των προέδρων των Η.Π.Α., αφού πλέον η Αγγλία είχε οικονομική αδυναμία λόγω του Β' Παγκοσμίου πολέμου.

4. Ανάληψη επιθετικής ενέργειας από τον Κυβερνητικό Στρατό, αντί της μέχρι τότε αμυντικής τακτικής.

5. Έξοδος του Στρατάρχη Τίτο από την Διεθνή Κομμουνιστική Κομινφορμ, που είχε ως συνέπεια το κλείσιμο των συνόρων για το Δ.Σ.Ε. αλλά και εφοδιασμό του, προφανώς λόγω της πίεσης αυτού από Εβραϊκό Λόμπυ των Η.Π.Α., ένεκα της εβραϊκής καταγωγής του.

6. Μεταβολή πολεμικής τακτικής του Δ.Σ.Ε., που εγκατέλειψε τον άτακτο αντάρτικο αγώνα.

7. Αποτόλμησε ο Δ.Σ.Ε. μάχες τακτικής μεθόδου. Έτσι όλες μαζί και καθεμία χωριστά, οι αιτίες αυτές, συνέβαλαν στην ήττα του Δ.Σ.Ε. στις 29 Αυγούστου του 1949 στο Γράμμο.

Επισημαίνεται πάντως ότι και αν ακόμη ο Δ.Σ.Ε. είχε καταλάβει, κατά τις επιχειρήσεις που έκανε το 1947 και 1948, κάποια κωμόπολη (Γρεβενά, Μέτσοβο, Κόνιτσα, Καστοριά ή Φλώρινα) και είχε εγκατασταθεί εκεί η «Προσωρινή Κυβέρνηση του βουνού», μέλλον δεν θα είχε, γιατί «ο κόσμος» στη Μεσόγειο είχε μοιραστεί ήδη από τη διάσκεψη της Μόσχας και οι Η.Π.Α. και Αγγλία ουδέποτε θα επέτρεπαν «κάθοδο» των Ερυθρών Δυνάμεων στη θάλασσα της Μεσογείου με έλεγχο των Στενών των Δαρδανελίων. Ο αγώνας του Δ.Σ.Ε. ήταν καταδικασμένος ν' αποτύχει από τα γεννοφάσκια του και αυτό έγινε. Κρίμα όμως που άφησε στη χώρα μας τεράστιες πληγές, που, όπως περιγράψαμε και σε άλλα κεφάλαια, έγινε μόνο και μόνο για τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων Δύσης και Ανατολής. Παραδείγματα

Γελοιογραφία
σατιρική της
εφημερίδας
«ΦΑΝΟΣ ΤΩΝ
ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ»
της 15 Αυγούστου
του 1947.

Ποιός θά τήν β ο υ τ ή ξ η :

[Τοῦ κ. Γκέιβελη]

αυτῶν που γράφονται ἔχουμε με την «Ἄνοιξη της Πράγας» του 1968, που οι Η.Π.Α. και οι σύμμαχοί της τήρησαν στάση ουδέτερη, δεν αναμίχθηκαν στην υπόθεση καθόλου, γιατί υπήρχε η μοιρασιά επιρροῆς και ἔτσι ἔμειναν «έξω» ἀπό τα γεγονότα. Αυτό ἔχει συμβεί και στη χώρα μας τα χρόνια εκείνα. Η Ρωσία, η Ε.Σ.Σ.Δ. ἔμεινε «έξω» ἀπό την ενεργό δράση των γεγονότων. Ἄλλο αν υποδαύλιζε υπογείως την ὅλη κατάσταση. Το «status quo» της περιοχῆς δεν μπορούσε να ἀλλάξει ἐπ' ουδενί λόγο και αυτό παρέμεινε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Παράπλευρες απώλειες άμαχου πληθυσμού
και στρατιωτών από τις ενέργειες
των εμπόλεμων παρατάξεων
στο χωριό μας

Εδώ θα καταγραφούν τα τοπικά γεγονότα του χωριού μας. Κατά τη διάρκεια, αλλά κυρίως μετά την αποχώρηση των δυνάμεων του Δ.Σ.Ε. από την περιοχή μας, το καλοκαίρι του 1948, άρχισε να γίνεται και ο αυτοκινητόδρομος προς το χωριό μας αλλά και προς τα άλλα χωριά γύρω μας, κυρίως βέβαια για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του πολέμου, αφού ακόμη δεν είχε κτιστεί το τελευταίο προπύργιο, ο Γράμμος, από τις δυνάμεις του Δ.Σ.Ε., που τον κατείχαν.

Το μηχανικό του Εθνικού Στρατού είχε αναλάβει υποχρεωτικά αυτό το δύσκολο έργο της πραγματοποίησής του. Το μηχανικό αυτό αποτελούνταν κυρίως από ειδικά τάγματα, τα ονομαζόμενα Τάγματα Σκαπανέων. Σ' αυτά είχαν ενταχθεί και εντάσσονταν κυρίως οι «υπόπτων φρονιμάτων» νεοσύλλεκτοι φαντάροι. Ένα τέτοιο τάγμα δούλευε στο δρόμο από γέφυρα Μπέλες (Καπηλιό Μόλιστας) προς Κιράσοβο-Φούρκα. Δεν δούλευαν εδώ μόνο οι φαντάροι αλλά και οι πολίτες, τεχνίτες οικοδόμοι, εργάτες-εργάτριες από το χωριό μας αλλά και από τα γύρω χωριά, βέβαια με πληρωμή, πράγμα που ανακούφισε οικονομικά τους κατοίκους της περιοχής μας ύστερα από όσα είχαν υποφέρει από τον αδελφοκτόνο πόλεμο και τα κακά που είχε επισωρεύσει. Όμως και μετά την πτώση του Γράμμου, στις 29 Αυγούστου του 1949 και εκεί που ο κόσμος πίστεψε πως έχουν τελειώσει πια τα κακά του εμφύλιου σπαραγμού, παρέμειναν εντός των παραμεθωρίων περιοχών της Επαρχίας μας μικρές ένοπλες ομάδες των 3-5 ατόμων η καθεμία, του Δ.Σ.Ε., διασκορπισμένες εδώ και εκεί, οι οποίες δρούσαν

ως ομάδες σαμποτέρ. Τοποθετούσαν κυρίως νάρκες στις βρύσες, γεφύρια, εξωκλήσια και δρόμους, προπαντός στον νεοκατασκευασμένο δρόμο για το χωριό μας. Οι ομάδες αυτές είχαν γίνει ο φόβος και ο τρόμος των απλοϊκών ανθρώπων, του άμαχου πληθυσμού. Τον καιρό αυτό η επικοινωνία και η διακίνηση των αγαθών με την κωμόπολη της Κόνιτσας, διοικητική έδρα και μοναδικό εμπορικό κέντρο της περιοχής μας, γίνονταν με στρατιωτικά οχήματα, τα «τζέημς» λεγόμενα. Αυτά μετέφεραν τόσο στρατιώτες όσο και συγχωριανούς μας ή Φουρκιώτες ή Πουρνιώτες στην Κόνιτσα ή στα Γιάννινα, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός (ψώνια γάμου, αρρώστιες, ταξίδι μαστόρων οικοδόμων κτλ.). Η επικοινωνία αυτή συνήθως γίνονταν καθημερινά. Μια τέτοια ομάδα σαμποτέρ του Δ.Σ.Ε. τοποθέτησε την ανοιξη του 1945, νύχτα προφανώς, νάρκες μέσα στο νερό στον αυτοκινητόδρομο το δικό μας που περνούσε τότε κάτω από την ποταμιά, στη θέση Ταμπακόμηλος με σκοπό καθαρά να περάσει η φάλαγγα των στρατιωτικών οχημάτων, να εκραγούν και να επακολουθήσουν έτσι σκοτωμοί και τραυματισμοί από φαντάρους και από ανυποψίαστους πολίτες (άμαχο πληθυσμό). Έτσι η ημερομηνία αυτή έγινε «μαύρη» για εμάς τους Κιρασοβίτες, καθόσον από τη στρατιωτική φάλαγγα που πέρασε ένα αυτοκίνητο ανατινάχτηκε στον αέρα, αφού προσέκρουσε στην τοποθετημένη νάρκη, με θλιβερό αποτέλεσμα να σκοτωθούν επιτόπου οι επιβαίνοντες σ' αυτό συγχωριανοί μας πολίτες: Δημήτρης Γκοντούλης, Κυράτσω Ντούλινα, Πασιά Κλεοπάτρα και Αθανάσιος Ι. Σκαλωμένος και να τραυματιστούν, ευτυχώς ελαφρά, οι: Απόστολος Αποστόλου, Ευάγγελος Νάκος, Γεωργία Σ. Ζούκα και Δέσποινα Δ. Τζίνα, ακρωτηριασμό ποδιού. Το γεγονός αυτό, όπως ήταν φυσικό, σκόρπισε θρήνους και μεγάλο πένθος στο χωριό μας, γιατί ήταν τραγικό, απάνθρωπο προμελετημένο έγκλημα. Δικαιολογία δεν υπάρχει. Ο πόλεμος είχε τελειώσει. Επιπλέον, η ομάδα αυτή που έπραξε το έγκλημα γνώριζε πολύ καλά ότι τα στρατιωτικά αυτά οχήματα μετέφεραν και άμαχους πολίτες, δεν εκτελούσαν μόνο αποκλειστικά στρατιωτικές αποστολές, εκτελούσαν και ανθρωπιστικές. Λέγεται πάντως, χωρίς αυτό να έχει επιβεβαιωθεί, ότι στην ομάδα αυτή των σαμποτέρ συμμετείχαν και Κιρασοβίτες και παρακολούθησαν όλη τη δραματική-φονική κατάσταση από υπερκείμενη θέση. Ίως κάποια μέρα να γίνει γνωστή και αυτή η λεπτομέρεια.

Από τοποθετημένη νάρκη, αυτή από τον Εθνικό Στρατό, στη θέση απέναντι από τον Πέρα Μαχαλά, τραυματίστηκε, ακρωτηριάστηκε το

ένα πόδι της Αγορίτσας Ηλία Τζίνα, που είχε μεταβεί εκεί για συλλογή καυσόξυλων ή τροφής των ζώων της. Άλλες περιπτώσεις άμαχου πληθυσμού, συγχωριανών μας που σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν, είναι: του Αποστόλη Γκούτσιου του Δημητρίου, που σκοτώθηκε από χειροβομβίδα στη θέση Συποτά, του Κώστα Ζήση Τσιάτσιου, που έπαθε ακρωτηριασμό δακτύλων στο δεξί του χέρι, παιδί ακόμη, από χειροβομβίδα, προφανώς ιταλική, που βρήκε και την περιεργάζονταν από περιέργεια, μη γνωρίζοντας φυσικά τον κίνδυνο που διέτρεχε.

Ο τραγικός θάνατος των μικρών παιδιών Χρήστου Δ. Κοντοδήμου, ετών 9, και Σπύρου Γιώργου Νταγκουβάνου, ετών 10, πρώτα ξαδέρφια μεταξύ τους αλλά και του γράφοντος, που συνέβηκε το μήνα Νοέμβριο του 1953 στην αυλή του σπιτιού της γιαγιάς μας Βαγγέλαινας Νταγκουβάνου, από έκρηξη χειροβομβίδας, που είχαν βρει στα χωράφια και περιεργάζονταν σαν παιδιά, μη γνωρίζοντας και αυτά τον μεγάλο κίνδυνο. Τόσο φοβερός και βροντερός ήταν η κρότος από την έκρηξη, ώστε ακούστηκε ακόμη και στη θέση «Πόρος» στις Μπάλτες, όπου σπέρναμε στάρι με τη μακαρίτισσα τη μάνα μας. Εκεί μάθαμε για το θάνατο των ανιψιών και πρωτοξαδέρφων μας. Θρήνος και οδυρμός σε όλο το χωριό μας έπεσε, βαρύνει ο πόνος και οργή-κατάρεις για τις θλιβερές αυτές καταστάσεις του πολέμου. Αναφέρονται ακόμη εδώ και μερικές ενέργειες του Εθνικού Στρατού, που προφανώς θα θεωρήθηκαν τότε σαν αντίποινα, των παραπάνω:

α) να βάζουν τους συγχωριανούς μας, συγγενείς ή συμπαθούντες το Δ.Σ.Ε., να βαδίζουν ή να περνούν αυτοί πρώτοι τα μέρη και τα νερά εκείνα του δρόμου που ήταν επικίνδυνα, ώστε τυχόν τοποθετημένες εκεί νάρκες από τις ομάδες σαμποτέρ του Δ.Σ.Ε. να σκοτώσουν αυτούς πρώτα, ελπίζοντας έτσι να σταματήσει το κακό. Μέτρο βέβαια πολύ σκληρό και βάνουσο, κατακριτέο, κυρίως με τις δύσκολες καιρικές συνθήκες του χειμώνα, της άνοιξης, του φθινοπώρου.

β) Ν' ανακρίνουν πάλι τους ανθρώπους αυτούς, είτε στο χωριό μας είτε στην Κόνιτσα, θέλοντας ν' αποσπάσουν κατά τον τρόπο αυτό πληροφορίες για τυχόν μυστικές επαφές με τους σαμποτέρ. Είναι γεγονός ότι πολλοί συγχωριανοί μας υπέφεραν από την τακτική αυτή και τάλαιπωρήθηκαν. Να μην ξεχνούμε όμως και τους τόπους και τα μέρη του λεγόμενου «κάπου» του Δ.Σ.Ε. (π.χ. Μοναστήρια Ζέρμας-Φούρκας), όπου οδηγούνταν εκεί και οι άνθρωποι της αντίθετης υποτιθέμενης παράταξης, συγχωριανοί και συγγενείς μας (αναφέρθηκαν ήδη ονόματα), που υπέστησαν μαρτύρια, βασανισμούς και, τέλος, θάνατο.

Επαναλαμβάνουμε και πάλι ότι όλα αυτά που έχουν συμβεί, τα κακά και τα χαλεπά τον καιρό του αδερφοκτόνου σπαραγμού, εξυπηρετούσαν μόνο και μόνο τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, Δύσης και Ανατολής. Εμείς οι Έλληνες ήμασταν τα πιόνια στα παιχνίδια τους και αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό από όλους, είτε μας αρέσει είτε όχι, αυτή είναι η πικρή αλήθεια, η Ελλάδα ήταν σκακιέρα των Μεγάλων Δυνάμεων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

α. Παιδομάζωμα

Ακολουθώντας τη ροή των γεγονότων της εποχής εκείνης του 1948, ήρθε η σειρά να γράψουμε και λίγα πράγματα για το λεγόμενο «παιδομάζωμα».

Η λαίλαπα που, όπως γράψαμε, είχε ενσκήψει στη μαρτυρική ύπαιθρο χώρα, όπως στα χωριά μας, από τον εμφύλιο σπαραγμό, δημιούργησε, όπως γνωρίζουμε όλοι εμείς οι μεγάλοι του χωριού μας σε ηλικία, πρόβλημα επιβίωσης για τις οικογένειες με τους γέροντες, τις γριές και τα γυναικόπαιδα, εφόσον δεν υπήρχε επικοινωνία με την «άλλη» Ελλάδα και η τροφοδοσία δεν γίνονταν. Η ντόπια μας παραγωγή σε στάρι, καλαμπόκι, δημητριακά κτλ. ποτέ δεν ήταν επαρκής, για να θρέψει την οικογένεια για ολόκληρο χρόνο. Πάντα και πάντοτε γίνονταν συμπλήρωση από την αγορά αγαθών των άλλων περιοχών που παρήγαγαν, π.χ. Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία, Θεσπρωτία. Το ότι άντεξε το χωριό μας σ' αυτόν τον ένα χρόνο, Αύγουστος 1947 - Αύγουστος 1948, οφείλεται κυρίως στη φύση της χρονιάς εκείνης, που έδωσε καλή σοδειά. Το καλαμπόκι π.χ. στον «Κέτση» είχε τρεις (3) ρόκες δηλαδή καρπούς, σαν τα καλαμπόκια μέσα στα χωράφια του χωριού μας, που ήταν ποτιστικά, ενώ αυτά δεν ήταν, μόνο από τη βροχή. Ήταν ευλογία Θεού. Η Θεία πρόνοια είχε μεριμνήσει και γι' αυτό, μας έσωσε από την πείνα. Ίσως άλλοι να υπέφεραν πιο πολύ και άλλοι πιο λίγο, πάντως όμως οι κάτοικοι του χωριού μας διασώθηκαν. Ο ένας βοηθούσε τον άλλο, υπήρχε αλληλοβοήθεια, αγάπη, συμπόνια. Το πρόβλημα οξύνθηκε κυρίως με τα παιδιά, αυτά που δεν έφταιγαν σε τίποτε και όμως την πλήρωναν τώρα. Ο Μάρτιος-Απρίλιος του 1948 ήταν οι μήνες που έγινε το λεγόμενο «παιδομάζωμα» από τον Δ.Σ.Ε. στα χωριά μας.

Ειδικά στο χωριό μας δεν έγινε βίαιη η αρπαγή τους από τις λεγόμενες «ανταρτοομάδες» αλλά με την προπαγάνδα, που σ' αυτήν ήταν «μάννα» οι καθοδηγητές του Κ.Κ.Ε. Έγιναν συγκεντρώσεις, κυρίως των μανάδων, στο Δημοτικό μας Σχολείο, όπου εκεί τους ανέπτυξαν και

ανέλυσαν με θαυμαστό τρόπο τα ωραία και καλά που θα προκύψουν για τα παιδιά τους, αν τα στείλουν στις χώρες τις ανατολικές. Εκεί θα έχουν όλα τα αγαθά του Αβραάμ και του Ισαάκ της Παλαιάς Διαθήκης, δηλαδή παιδεία, μόρφωση, τέχνες, γράμματα, επιστήμες και ό,τι άλλο ήθελε φανταστεί η κακομοίρα η μάνα. Έγιναν αρκετές τέτοιες κατατοπιστικές-ενημερωτικές συγκεντρώσεις στο χωριό μας. Σε μια από αυτές παραβρέθηκε και η μακαρίτισσα η μάνα μας, η Όλγα Αντρέα Σαμαρά, τότε ηλικίας 34 ετών περίπου. Τον ενημερωτικό λόγο είχε η «συντρόφισσα», αδερφή της Βασιλική Βαγγέλη Νταγκουβάνου, άγαμη αλλά αρραβωνιασμένη, η οποία εξυμνούσε τα «καλά» της αποστολής των παιδιών στο ονομαζόμενο τότε «παραπέτασμα», δηλαδή στα ανατολικά κομμουνιστικά κράτη. Σε κάποια στιγμή την ευφραδέστατη αδερφή της τη διακόπτει η μάνα μας, αγράμματη και αναλφάβητη τελείως, ούτε την υπογραφή της δε γνώριζε να βάλει, και της απευθύνει την ερώτηση:

– Εσύ, αδερφή μου, είσαι ακόμη ανύπαντρη, όταν παντρευτείς πρώτα και δεις πώς γεννιούνται και μεγαλώνουν τα παιδιά, τότε να στείλεις τα δικά σου, εμείς δεν τα δίνουμε τα δικά μας.

– Πράγματι, έτσι και έγινε, ούτε ν' ακούσει ήθελε γι' αυτό το θέμα. Ήταν, όπως θα λέγαμε σήμερα, «κάθετη», αντίθετη. Άλλες όμως οικογένειες, είτε από λόγους επιβίωσης είτε από την πειθώ ότι εκεί τα παιδιά τους θα ζήσουν στον «παράδεισο» είτε από συμπάθεια στο Κ.Κ.Ε., έστειλαν τα παιδιά τους, 70 περίπου συνολικά. Οι αποστολές έγιναν σε δύο δόσεις. Σε μια από αυτές, μάλλον στη δεύτερη, συνοδός ήταν και η «συντρόφισσα» η θεία μας Βασιλική Βαγγέλη Νταγκουβάνου. Τελικά η θεία μας αυτή κατέληξε στην Ουγγαρία, όπου παντρεύτηκε, απέκτησε δύο παιδιά, που σήμερα βρίσκονται εδώ στην Ελλάδα, αλλά η ίδια πέθανε εκεί, δεν πρόφτασε να γυρίσει στην πατρίδα της. Στο χωριό μας έτσι έχει το ζήτημα για το «παιδομάζωμα».

Για άλλες περιοχές παραμεθόριες για το ζήτημα αυτό λέγονται άλλα, ότι δηλαδή έγινε με βίαιο τρόπο η απαγωγή των παιδιών από τους γονείς τους και τα χωριά τους, όπως π.χ. Χιονιάδες, Λυκόρραχη, Βούρμπιανη, Ζέρμα, Κάντσικο, Πυρσόγιαννη, στη δική μας επαρχία, όπως επίσης και στα χωριά της Δυτικής Μακεδονίας. Εδώ καταγράφονται τα συμβάντα στο χωριό μας μόνο και αυτή είναι η αλήθεια, βίαιη αρπαγή δεν έγινε, γιατί αλλιώς και ο γράφων και τα άλλα υπόλοιπα παιδιά του χωριού μας θα πήγαιναν και αυτά στον «ανατολικό παράδεισο», πράγμα που δεν έγινε, παρέμειναν έστω πεινασμένα,

βασανισμένα, ταλαιπωρημένα, ξυπόλυτα, ρακένδυτα, στους γονείς και στα σπίτια τους μέχρι τον Αύγουστο του 1948, δέκα (10) του μήνα, όπου και το χωριό μας καταλήφθηκε από τον Κυβερνητικό στρατό και ενώθηκε με την άλλη Ελλάδα. Το τι έγινε με το «παιδομάζωμα», που πήγε στα ανατολικά κράτη, δεν είναι υπόθεση που πρέπει να γράψει ο υποφαινόμενος. Έχουν ασχοληθεί άλλοι πάρα πολλοί. Υπάρχει μεγάλη βιβλιογραφία γι' αυτό το ζήτημα, ας ανατρέξει εκεί όποιος θέλει και επιθυμεί, οι βιβλιοθήκες περιμένουν.

β. Παιδοφύλαγμα και παιδουπόλεις στην Ελλάδα

Το ζήτημα αυτό ξεκίνησε το μήνα Απρίλιο του 1947 με πρωτοβουλία του τότε βασιλικού ζεύγους και της Ελληνικής Κυβέρνησης κατά τη διάρκεια της πανηγυρικής Συνεδρίασης της Ακαδημίας Αθηνών. Τα κακά που είχε επισωρεύσει και επιφέρει ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, η κατοχή και ο εμφύλιος σπαραγμός του 1946-1947 στη χώρα μας, όπως εξιστορήθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, ήταν πάρα πολλά και τα περισσότερα ζητούσαν άμεσες και επείγουσες λύσεις, π.χ. πληθυσμοί ολόκληροι ξεκληρίζονταν από τα σπίτια τους, σύρονταν εδώ και εκεί, δαμασμένοι από τις καταστροφές. Γυναίκες που έχασαν κάθε προστατή τους, συχνά με νήπια στην αγκαλιά τους, ολοφύρονταν σε κάθε γωνιά. Παιδιά ορφανά γύριζαν στους δρόμους, αναζητώντας κάποιο στήριγμα. Τα βλέπουμε και στους σημερινούς καιρούς μας, στους άγριους πολέμους του Αφγανιστάν, του Ιράκ, στην Παλαιστίνη, τα είδαμε στο Κόσοβο κ.ά.

Η πρωτοβουλία αυτή βρήκε μεγάλη ανταπόκριση στον ελληνικό λαό. Έτσι αποφασίστηκε να δοθεί βοήθεια, κατά πρώτο λόγο, στα παιδιά που αποτελούν το φυτώριο και την ελπίδα της φυλής μας, το βάθρο που πάνω του θα στηριχθεί η πατρίδα μας. Στη Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε, εντός ολίγων ημερών, η πρώτη «παιδούπολη», όπου συγκεντρώθηκαν τα παιδιά των πρώτων «συμμοριοπλήκτων». Η «παιδούπολη» αυτή ήταν η πρώτη βοήθεια που έστειλαν όλοι οι Έλληνες μαζί στους αδερφούς τους της Βορείου Ελλάδος, όπου υπέφεραν. Πράξη που φανερώνει ότι όλοι οι Έλληνες είμαστε ένα, όλοι μαζί στην

ευτυχία και όλοι μαζί στη δυστυχία. Το όνομα της «παιδούπολης» αυτής «ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ», γιατί όλοι τότε επιθυμούσαν και εύχονταν να επανέλθει η ηρεμία, η γαλήνη και η Ειρήνη στον ταλαιπωρημένο και τόσο βασανισμένο τόπο μας. Σκοπός η ανάπτυξη της ελληνικής ψυχής και του σώματος αυτών των παιδιών, έτσι ώστε, όταν μεγαλώσουν, να γίνουν τέλειοι Έλληνες και Ελληνίδες, γεμάτοι αγάπη, πολιτισμό και πρακτικό πνεύμα. Αυτά τα λίγα ως προοίμιο.

Τώρα στα δικά μας, στο χωριό μας, στα συμβάντα. Τον Αύγουστο μήνα, μετά την πτώση του Γράμμου-Βίτσι, γραμμή τελευταίας αντίστασης του Δ.Σ.Ε. τα χωριά μας ενώθηκαν και πάλι με την άλλη Ελλάδα. Αμέσως άρχισε η εφαρμογή του προγράμματος της λεγόμενης «Βασιλικής πρόνοιας». Οργανισμός κρατικός για την περίθαλψη των παιδιών του παραμεθορίου περιοχών, όπως του χωριού μας, πρόγραμμα που ήδη εφαρμοζόταν από τον Απρίλιο του 1947 στη Θεσσαλονίκη. Πρώτος σταθμός της πορείας αυτής των 150 περίπου παιδιών ήταν τα Γιάννινα, η «Καπλάνειος Σχολή», όπου μείναμε λίγες ημέρες. Από εκεί ακολούθησε η μεταφορά μας πέρα στο νησί των Ιωαννίνων, όπου μείναμε σχεδόν δύο μήνες. Εδώ γίνανε όλες οι ιατρικές εξετάσεις, αφού ήμασταν ψωριασμένα, πεινασμένα, αδυνατισμένα και πολλά παιδιά με φυματίωση ή τριχόπτωση της κεφαλής. Ο γράφων ανήκε στην τελευταία κατηγορία. Έτσι τριάντα (30) Κιρασοβιτόπουλα της ίδιας κατηγορίας μάς φέρανε στην Αθήνα. Πρώτος σταθμός το νοσοκομείο «Ανδρέας Συγγρός» στα Ιλίσια. Εκεί μείναμε νοσηλευόμενα για δύο περίπου μήνες. Γουλί το κεφάλι μας. Ριζική αποτρίχωση. Μετά τους δύο μήνες, μας οδήγησαν για λίγες ημέρες στο «Καστρί» Αττικής, όπου λειτουργούσε και εκεί «παιδούπολις», αλλά είχε παιδιά από Θράκη. Τελικός σταθμός η «παιδούπολη» «Άγιος Ανδρέας» στη Νέα Μάκρη Αττικής, όπου σήμερα λειτουργούν κατασκηνώσεις του Δήμου Αθηναίων. Εδώ μείναμε δύο ολόκληρα χρόνια, 1948 – Αύγουστο 1950, που ξαναγυρίσαμε στο χωριό μας. Η περίπτωση του γράφοντος, όπως και άλλων μερικών παιδιών, δεν θεραπεύτηκε με την πρώτη, αλλά χρειάστηκε και δεύτερη θεραπεία, αλλά τώρα η παραμονή μας δεν ήταν στο νοσοκομείο, αλλά κάτω στο Παλιό Φάληρο, είχαμε δικό μας κτίριο. Εκεί μας επισκέφτηκε και ο μπάρμπα μας Ηλίας Δ. Σαμαράς, που υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία, όπως και ο Λάζαρος Αθ. Κουκούμης, ο Βαγγέλης Ζούκας, αν δε με απατάει η μνήμη μου. Παιδιά άλλα εδώ συγχωριανά ήταν, όπως θυμούμαι, ο Γιώργος Σπ. Ζούκας, ο Γιώργος Ηλ. Τσιάτσιος. Δεν παραλείπω να

συμπληρώσω πως σε όλους αυτούς τους σταθμούς-παιδουπόλεις ήμασταν μαζί και τα δύο αδέρφια, ο γράφων και η μικρότερη Λευκοθέα. Δε χωριστήκαμε καθόλου αυτά τα δύο χρόνια.

Στην παιδούπολη εκείνη στον «Άγιο Ανδρέα», ήμασταν πάρα πολλά παιδιά και από διάφορες περιοχές. Εδώ λειτουργούσε άρτια οργανωμένο δημοτικό σχολείο. Τις τάξεις 4η και 5η εδώ τις τελείωσε ο γράφων και μάλιστα με «άριστα». Δεν θα ασχοληθούμε εδώ με τη ζωή γενικά στην «παιδούπολη», τη δική μας, ούτε με την «παιδούπολη» της Κέρκυρας, όπου είχε οδηγηθεί το σύνολο σχεδόν των παιδιών του χωριού μας, μετά το δίμηνο στο νησί των Ιωαννίνων και την «Αγία Ελένη» Ιωαννίνων. Αυτή κύλησε ωραία και θαυμάσια μέσα στα πλαίσια των προγραμμάτων και των σκοπών του Οργανισμού Πρόνοιας, που ήταν να γίνουμε άξιοι Έλληνες και Ελληνίδες. Συνοπτικά μόνο γράφονται τα παρακάτω. Οι «παιδουπόλεις» από συστάσής τους από 1947, πέρασαν τρεις φάσεις:

– Πρώτη: 1947-1950. Σ' αυτή λόγω των καταστροφών του εμφυλίου πολέμου και του «παιδομαζώματος» του Δ.Σ.Ε., προέκυψε εθνική ανάγκη να προστατευθούν πλέον των 20.000 παιδιών των παραμεθορίων περιοχών.

– Δεύτερη: Το 1950 έγινε η επιστροφή χιλιάδων παιδιών στις οικογένειές τους. Έμειναν όμως πολλά ορφανά και ο Οργανισμός Κοινωνικής Πρόνοιας μερίμνησε για την περίθαλψη και προστασία των παιδιών αυτών, που ήταν άνω των 3.000, που έμειναν στις «παιδουπόλεις».

– Τρίτη: Η φροντίδα του Οργανισμού δε σταματά. Φροντίζει για την αποκατάσταση αυτών. Παραμένουν να λειτουργούν και μετά το 1950 οι «παιδουπόλεις», μεταξύ των οποίων ο «Άγιος Αλέξανδρος Ξηρού Φιλιππιάδος», όπου πηγαίνουν και τα παιδιά του χωριού μας, π.χ. Βασίλης Κ. Κωτούλας και τ' αδέρφια του, Γιώργος Ι. Νταγκουβάνος κ.ά. Στις «παιδουπόλεις» αυτές, εκτός της πνευματικής ανάπτυξης, καλλιεργήθηκε στα παιδιά το εθνικό φρόνημα, η πίστη στο Θεό, η εδραίωση της αγάπης προς τον πλησίον, η αφοσίωση στο καθήκον, διδάχτηκαν δε πολλά και μια χρήσιμη για τη ζωή τέχνη ή γράμματα-επιστήμη.

Παιδόπολις «Άγιος Ανδρέας» Αττικής.
Τρεις τότε φίλες-συγχωριανές: Κλεοπά-
τρα Τσούμπανου, Λευκοθέα Α. Σαμαρά,
Μαρίκα Ι. Τέλλη, 1950.

Παιδόπολις «Άγιος Ανδρέας» Αττικής.
Κλεοπάτρα Κ. Τσούμπανου
με φίλες-οδηγίνες, το 1950

Στον «Πύργο Βασιλίσσης», που λειτουργούσε δίπλα στο σημερινό Δήμο Καματερού, όπου εγκαταστάθηκαν μετά το 1960, μόνιμα πια πάμπολλες Κιρασοβίτικες οικογένειες, υπήρξαν παιδιά του χωριού μας τρόφιμοι, όπως οι Τζίνας Κώστας του Βασίλη και Κώστας Νάκος του Βαγγέλη, όπου έμαθαν την ξυλουργική τέχνη, που την άσκησαν με επιτυχία στο χωριό μας έχοντας και ιδιόκτητα πριονιστήρια (κορδέλλες), ο δε Κώστας Νάκος με τον μικρότερο αδερφό Γιώργο και στα Γιάννινα.

Στη νήσο Σύρο ιδρύθηκαν και λειτούργησαν δύο (2) «παιδουπόλεις», η μία στην Ποσειδωνία (Δελαγράτσια), ο «Άγιος Χριστόφορος» και ο «Άγιος Ανδρέας» που στεγάστηκε στο Βαρδάνειο Νοσοκομείο της Βορούπολης, όπου υπήρξαν τρόφιμοι τα παιδιά-αδέρφια, τέσσερα στον αριθμό της Δημητρούλας Κώστα Κωτούλα και ο Γιώργος Γ. Νταγκουβάνος, που μάθανε τέχνες, π.χ. ξυλουργική, ραπτική κτλ. Αυτές οι δύο περιπτώσεις, σαν δείγμα, γιατί υπάρχουν και άλλες πολλές που φιλοξενήθηκαν από τον «Οργανισμό Πρόνοιας», που ήταν συνέχεια των «παιδουπόλεων», όπου έμαθαν ραπτική, κοπτική, αργαλειό κ.ά. και εν συνεχεία πρόκοψαν και προόδεψαν στη ζωή τους. Στα γράμματα, η συγχωριανή μας Κατερίνα Ν. Κότινα, την πρώτη (α) τάξη του τότε εξατάξιου Γυμνασίου την τελείωσε στο Γυμνάσιο της Κηφισιάς Αττικής, αν και ήταν στη δύναμη της «παιδουπόλης» «Άγιος Ανδρέας» Αττικής. Τις υπόλοιπες στο Γυμνάσιο της Κόνιτσας. Είναι το πρώτο παιδί του χωριού μας που έγινε απόφοιτη την εποχή εκείνη. Το δεύτερο παιδί είναι ο γράφων, που αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Κόνιτσας το 1957 και ο πρώτος ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ της τότε «Α-

νωτάτης Παντείου Σχολής», σήμερα «Πάντειο Πανεπιστήμιο», μετά το 1950 από το χωριό μας. Πριν του 1950 υπήρξε μόνο ο μακαρίτης Δημήτρης (Μήτσιος) Βάιλας, φιλόλογος καθηγητής, που χρημάτισε και Γυμνασιάρχης στην Κόνιτσα, στα τελευταία χρόνια της καριέρας του, σε πείσμα του επίσης μακαρίτη καθηγητή μας τότε των μαθηματικών, του Χριστόφορου Γκαραβέλα, από Καστάνιανη Κόνιτσας, που ισχυρίζονταν πως εμείς, τα Κιρασοβιτόπουλα, δεν παίρναμε «γράμματα», σε αντίθεση με τα παιδιά του χωριού του. Είχε τελικά προϊστάμενο Κιρασοβίτη, τι σκαρώνει η μοίρα!

Πέραν αυτών, από 1947 ήδη είχαν ιδρυθεί από το τότε ονομαζόμενο «Εθνικό Βασιλικό Ίδρυμα» Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία, στα οποία φοίτησαν παιδιά της υπαίθρου, των αγροτών, που μάθαιναν βασικές γνώσεις της γεωργικής τέχνης, της μελισσοκομίας, της πτηνοτροφίας, Ξυλουργικής. Ακολουθούν σχολεία Μηχανικής Καλλιέργειας, όπου εκπαιδεύονται ως χειριστές γεωργικών μηχανημάτων. Τέτοια Σχολή Γεωργική υπήρξε και η «Αναγνωστοπούλειος» στην Κόνιτσα, όπου φοίτησαν τη δεκαετία του 1950 οι: Νίκος Κ. Γκούτσιος, Κώστας Βάιλας, μακαρίτες τώρα, ο Δημήτρης Αθαν. Σκαλωμένος. Στις Σχολές αυτές, παράλληλα, διδάσκονταν ιστορία, γεωγραφία, φυσική, θρησκευτικά και αγωγή.

γ. Αποτελέσματα εμφυλίου σπαραγμού

Σαν μην έφταναν για την άμοιρη Ελλάδα ο ιταλογερμανικός πόλεμος του 1940, ο ελληνογερμανικός του 1941, η κατοχική περίοδος 1941-1944, που τόσο μεγάλα κακά επέφεραν, τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και στην εθνική μας οικονομία, μας ήρθε και ο εμφύλιος σπαραγμός, που η πατρίδα μας βγήκε με βαριά ηθικά και υλικά τραύματα-συνέπειες που είναι:

1) Οι νεκροί, σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές, ανέρχονται σε 40.000 ή κατ' άλλους υπολογισμούς σε 80.000.

2) Εκατοντάδες χιλιάδες κάτοικοι χωριών έμειναν άστεγοι, γεγονός που τους αναγκάζει, μαζί με τον τρόπο των αντεκδικήσεων, να τραπούν προς τις μεγάλες πόλεις και ιδιαίτερα στην Αθήνα (κύμα εσωτερικής μετανάστευσης).

3) Ένα μεγάλο κύμα από 80.000-100.000 άτομα πέρασαν τα σύνορα και εγκαταστάθηκαν στις ανατολικές σοσιαλιστικές χώρες.

4) Αν μεν οι υλικές καταστροφές και όχι ανθρώπινες απώλειες είναι μέρος μόνο των συνεπειών του εμφυλίου αυτού, το ουσιαστικότερο μέρος, αυτό που δηλητηρίασε τη μετέπειτα πορεία της Ελλάδας, ήταν το ιδεολογικό, πολιτικό και πολιτιστικό χάσμα που χώρισε τον ελληνικό λαό, το γνωρίσαμε στο χωριό μας, όχι όμως σε μεγάλο βαθμό.

5) Κάθε εμφύλιος σπαραγμός έχει σαν αναπόσπαστο επακόλουθο την πίεση που ασκούν οι νικητές στους ηττημένους (ουαί τοις ηττημένοις), έλεγαν οι αρχαίοι πρόγονοί μας.

6) Στην πατρίδα μας, το μετεμφύλιο πολεμικό κράτος υπερέβη, σε πολλές περιπτώσεις, το ρόλο του, έκανε τον κομμουνισμό κυρίαρχο στοιχείο στην πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου.

7) Δεν πρέπει να αμφισβητείται όμως ότι η πλειοψηφία του ελληνικού λαού είχε βαθιά στη συνείδησή της τους κινδύνους που δημιουργούσε η διαίωνιση του χάσματος αυτού. Γι' αυτό η προσπάθεια του λαού για συμφιλίωση και για επούλωση των ψυχικών τραυμάτων του εμφυλίου θα σφραγίσει ολόκληρη την πορεία της χώρας μας από το 1950 και μετά.

8) Τέλος, μια άλλη σοβαρή συνέπεια του εμφυλίου πολέμου ήταν ότι άνοιξε δρόμο για επέμβαση των συμμάχων στα εσωτερικά της χώρας, π.χ. οικονομία, άμυνα, ασφάλεια, στρατιωτική οργάνωση, με συνέπειες που φάνηκαν αργότερα.

Οι απώλειες των αντιμαχόμενων παρατάξεων κατά τον εμφύλιο πόλεμο σύμφωνα με πίνακα του Γ.Ε.Σ.

Οι απώλειες του ελληνικού στρατού			Οι απώλειες των ανταρτών	
Έτος	Νεκροί αξιωματικοί	Νεκροί οπλίτες	Έτος	Νεκροί
1946	13	113	1946	836
1947	104	1.011	1947	7.629
1948	330	3.909	1948	16.382
1949	190	2.579	1949	13.373
Σύνολο	637	7.612		
Γενικό σύνολο απωλειών		8.249	Σύνολο	38.220

Οι πίνακες απο το βιβλίο του Τ. Βουρνά, *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*, Ο εμφύλιος, σ. 380-381

Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε μόνο τις απώλειες των αντιμαχόμενων παρατάξεων κατά τον εμφύλιο πόλεμο, σύμφωνα με την άποψη του Γ.Ε.Σ.

Δεν είναι όμως γνωστός ο αριθμός των τραυματιών, γιατί όταν αυτό ήταν δυνατό, μεταφέρονταν πέραν των συνόρων. Πάντως πολλοί από αυτούς έμειναν μέσα στην Ελλάδα και περιλαμβάνονται στους αιχμαλώτους (20.128) και τους λιποτάκτες (21.258) του Δ.Σ.Ε. Από την πλευρά των Εθνικιστών, οι απώλειες ήταν:

• Εκτελεσθέντες πολίτες	4.123
• Εκτελεσθέντες ιερείς	165
• Πολίτες φονευθέντες από νάρκες	931
• Φονευθέντες αξιωματικοί και άντρες χωροφυλακής	1.579
• Τραυματισθέντες αξιωματικοί – άντρες χωροφυλακής	2.329
• Τραυματισθέντες αξιωματικοί – άντρες στρατού	37.732
Σύνολο	46.859
Νεκροί Εθνικού Στρατού και Δ.Σ.Ε.	46.469
Γενικό σύνολο	93.328

Αυτές ήταν μόνο οι ανθρώπινες απώλειες από τον εμφύλιο πόλεμο, χωρίς να υπολογιστούν οι τεράστιες υλικές ζημιές στους τομείς της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και του Κράτους.

Θα ακολουθήσει τώρα, έτσι το αισθάνεται μέσα του ο γράφων, σαν ένα ιερό καθήκον και χρέος, «ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟ» εκείνων των συγχωριανών μας Κιρασοβιτών-Κιρασοβιτισσών που σκοτώθηκαν, τραυματίστηκαν, μαρτύρησαν, απέθαναν ή επέζησαν με αναπηρίες, λόγω των πολεμικών γεγονότων της δεκαετίας του 1940-1950. Αν έχει παραλειφθεί κάποιος, αυτό δεν έγινε σκόπιμα αλλά από άγνοια. Γι' αυτό άλλωστε γίνεται και απογραφή –ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟ– αυτή. Να γίνει μια πρώτη απογραφή όλων αυτών των συγχωριανών μας, στρατιωτικών και πολιτικών που έχασαν τη ζωή τους ή που ζουν με αναπηρίες. Έτσι έχουμε:

1α) Ιταλογερμανικό πόλεμο / σκοτωμοί

- Καλούδας Στάθης
- Πασιάς Δημήτρης

- Σκαλωμένος Ι. Αθανάσιος
- Γκούτσιος Κωνσταντίνος Ιωάν.
- Πασιάς Κώστας Νικ.
- Κοταδήμος Νικόλαος Ιωάν.
- Ντούντας Ευστάθιος
- Παπαγιάννης Απόστολος Ιωάν.
- Κωτούλας Ηλίας
- Κωταδήμος Θεοδόσης

1β) Τραυματίες περιόδου αυτής:

- Μπέτζιος Γιώργος Κ.
- Σιάφης Απόστολος
- Νάκος Αχιλλέας Χρ.

2α) Κατοχική περίοδος – Μαρτυρικοί θάνατοι

Μαζαρακιάς Θεσπρωτίας (άμαχοι πολίτες)

- Γκουγκέτας Σπύρος Γ.
- Γκουγκέτας Ιωάννης Χρ. (θείος-ανιψιός)
- Κυράτσης Απόστολος Γ. } (αδέρφια)
- Κυράτσης Κώστας Γ. }
- Κωτούλας Αλκιβιάδης
- Κότινας Απόστολος

2β) Άλλα άμαχα θύματα της κατοχικής περιόδου 1941-1944.

- Κυρίτσης Αχιλλέας
- Κυρίτσης Νικόλαος Π.
- Πασιάς Ιωάννης Γ.
- Κουκούμης Απόστολος Γ. (Φιλιππιάδα)
- Τζίννας Μιλτιάδης Γ. (Μαέρς Γρεβενών)

2γ) Σκοτώθηκαν ή κάηκαν ζωντανοί στο χωριό Κηπουρειό Γρεβενών και αλλού.

- Κωτούλας Κώστας
- Κουκούμης Απόστολος
- Τέλλης Χρήστος
- Τέλλης (Χριστάκης) Δημ. Βασ.

2δ) • Ζιούλης Λάζαρος, πολιτικός, όμηρος στη Γερμανία, όπου πέθανε.

2ε) Εθνική αντίσταση Ε.Α.Μ. – Ε.ΛΑ.Σ. σκοτώθηκε στον «Κλέφτη» (εκκαθαριστικές επιχειρήσεις Γερμανών, 1944)

- Σκουτέρης Αχιλλέας Τάσου

3α) Θύμα –άμαχος πολίτης– του εμφυλίου πολέμου 1946.

- Νταγκουβάνος Ευάγγελος Χαρ., σκοτώθηκε το 1946 στο χωριό μας από την Εθνοφρουρά.

3β) Θύματα –άμαχοι πολίτες– του εμφυλίου, έτους 1947 – Μοναστήρι Φούρκας.

- Ζήκας Ευάγγελος
- Κουκούμης Θεόδωρος (πεθερός-γαμπρός)
- Τσούμπανος Ευάγγελος Χρ.
- Νάκος (Τζήμος) Δημήτρης (Μήτρος)
- Πασιάς Γιώργος (Γούλης)
- Σαμαράς Γιώργος Κ. (Τίρανα)

3γ) Θύματα –άμαχοι πολίτες– από βομβαρδισμό αεροπλάνων 1948.

- Παπαγιάννης Ιωάννης
- Παπαγιάννη Παρασκευή (ζευγάρι)
- Γκούτσιου Λευκοθέα
- Γκούτσιου Δέσποινα
- Γκούτσιος Τασούλης (κόρη και εγγόνια του ανωτέρω ζευγαριού)
- Κυρίτση Μάρθα Λαζ
- Σκαλωμένου Παρασκευή, σύζυγος Λαζάρου

3δ) Θύμα –άμαχος πολίτης– του εμφυλίου 1948, Αύγουστος μήνας, στη θέση «Πλάκα» του χωριού μας.

- Γαλάνης Απόστολος Ιωάννου

3ε) Θύματα –άμαχοι πολίτες– του εμφυλίου 1946-49 στη θέση «Ταμπακόμηλος»

Μόλις από νάρκες:

- Γκοντούλης Δημήτριος
- Πασιά Κλεοπάτρα
- Κυράτσω Ντούλινα
- Σκαλωμένος Χρήστος Ιωάν.

3στ) Τραυματίες στην τοποθεσία αυτή από την ίδια αιτία, την ίδια μέρα.

- Αποστόλου Απόστολος

- Ευάγγελος Νάκος Ιωάν.
- Γεωργία Σπ. Ζούκα (ελαφρά και οι τρεις)
- Δέσποινα Δημ. Τζίνα (ακρωτηριασμός κάτω άκρου)

3ζ) Θύματα – άμαχοι πολίτες – της ίδιας περιόδου – νάρκες – χειροβομβίδες.

- Αγορίτσα Ηλία Τζίνα, ακρωτηριασμός κάτω άκρου
- Τσιάτσιος Κώστας Ζήση, ακρωτηριασμός δακτύλων δεξιάς χειρός.

3η) Σκοτώθηκαν το 1953 από εγκαταλειμμένη χειροβομβίδα τα παιδιά:

- Κοντοδήμος Χρήστος Δήμου, ετών 9
- Νταγκοβάνος Σπύρος Γεωργίου, ετών 10

4) Τώρα ο μακρύς κατάλογος των:

α) στρατιωτών του Εθνικού Στρατού κατά τον εμφύλιο πόλεμο 1947-1949.

- Κωταδήμος Ευάγγελος Γ.
- Νάκος Βασίλης Χρ.
- Γκούτσιος Αχιλλέας
- Τζίνας Χριστόδουλος, από ατύχημα, μόλις είχε αποστρατευθεί.

β) Άντρες του Δ.Σ.Ε. του Κ.Κ.Ε.

- Βλάχος Απόστολος Ιωάν.
- Γκούτσιος Απόστολος Δημ.
- Γκούτσιος Αλκιβιάδης
- Γκούτσιος Ανδρέας Αργ.
- Γαλάνης Θωμάς Κωνσταντίνου
- Βλάχος Γεώργιος Ιωάν.
- Σήκας Αριστοτέλης Ευάγγ.
- Ζούκας Νικόλας Σπύρου
- Κιτσάκη Σπυριδούλα Γ.
- Κωτούλα Πολυξένη } (αδέλφια)
- Κωτούλας Γεώργιος }
- Καλύβας Κώστας
- Καραμήτσης Τηλ. Γ.
- Κοταδήμας Ανέστης Β.
- Κότινας Χρυσ. Νικολ.
- Κυρίτσης Γιώργος Βασίλη
- Νταγκουβάνος Βασ. Ιωάν.
- Νταγκουβάνος Νίκος Χαρ.

- Νάκος Γιώργος Χρ.
- Παπανικολάου Χρήστος Νικ.
- Παπακώστας Απόστολος Κων.
- Παπαγιάννης Γιώργος Ιωάν.
- Παπαγιάννης Μιχαήλ Ιωάν.
- Παπακώστας Αριστ. Α.
- Πασιάς Λάμπρος Ιωάν. (ψυχοπαίδι)
- Σαμαράς Χρήστος Δημ.
- Σιώμος Ανδρέας Ιωάν.
- Σιώμος Ευθύμιος Ιωάν.
- Σελτσιώτης Νικόλαος
- Στεφάνου Ευθύμιος
- Σελτσιώτης Δημ. Σπ.
- Τσιάτσιος Αριστ. Παν.
- Τζημοτόλης Μενέλαος Χρ.
- Τζίνας Ιωάννης Ευαγγ.
- Τέλλης Αθαν. Λαζ.
- Τέλλης Λάζαρος Κων.
- Ζαμάνης Αντρέας Χρ.
- Γκουγκέτας Ηλίας Σπ.
- Οικονόμου Νίκος Δημ.
- Γιώτης Βασίλειος Νικ.
- Στρατσιάνης Λάμπρος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ανδρόγυνο: Γούλης-Σταμούλω Πασιά.
Ο άντρας σκοτώθηκε-πέθανε το 1948 στο
Μοναστήρι της Φούρκας.

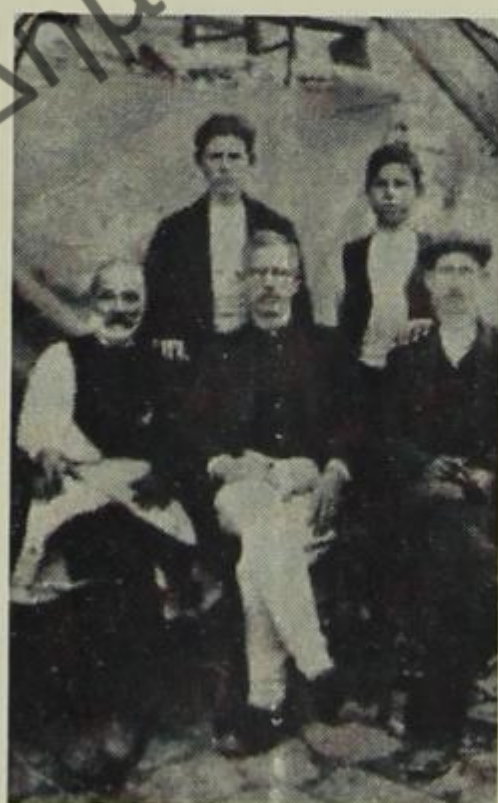
Ανδρόγυνο: Αχιλλέας-Σταυρούλα Σκου-
τέρι. Ο πρώτος σκοτώθηκε το 1944 στην
Νταλιόπουλη του «Κλέφτη».

Γιώργος Κ. Σαμαράς (παππούς
μας) (1878-1948) 70 ετών, πέθανε
στα Τίρανα Αλβανίας.

Αδέρφια, Γιώργου Κουκούμη: Θόδωρος με
+ πέθανε στο Μοναστήρι Φούρκας,
ο Αποστόλης με + δεξιά στη Φιλιππιάδα
στην Κατοχή από τους Γερμανούς.

Βαγγέλης Ζή-
κας με άσπρο
σελβάρι στο
μέσον. Πρόε-
δρος χωριού
1946-1947.
Σκοτώθηκε το
1948 στο Μο-
ναστήρι της
Φούρκας.

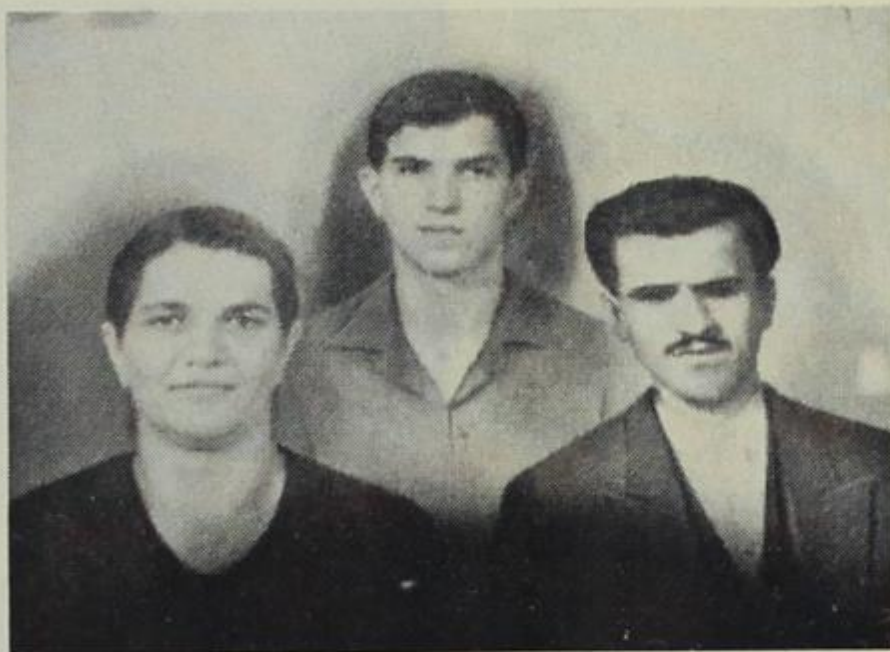
Μήτρος Νάκος
(Τζήμος)
1886-1948 (62
ετών).
Με γιους,
γαμπρούς,
εγγόνια του.

Ανδρόγυνο: Αποστόλης-Γεωργία Γαλάνη.
Ο πρώτος σκοτώθηκε στις 3/8/1948, στο χωριό μας, στη θέση «Πλάκα» κατά τον εμφύλιο πόλεμο.

Χρήστος Σκαλωμένος, η γυναίκα του Αθηνά και ο γιος του Θανάσης.
Σκοτώθηκε το 1949 από νάρκες στο Νταμπακόμυλο Μόλιστας.

Δημήτρης Γκοντούλης με σταυρό σημειωμένος. Φωτό από 1938, στα εγκαίνια του νέου Δημ. Σχολείου μας. Σκοτώθηκε από νάρκη το 1949 στο Νταμπακόμυλο.

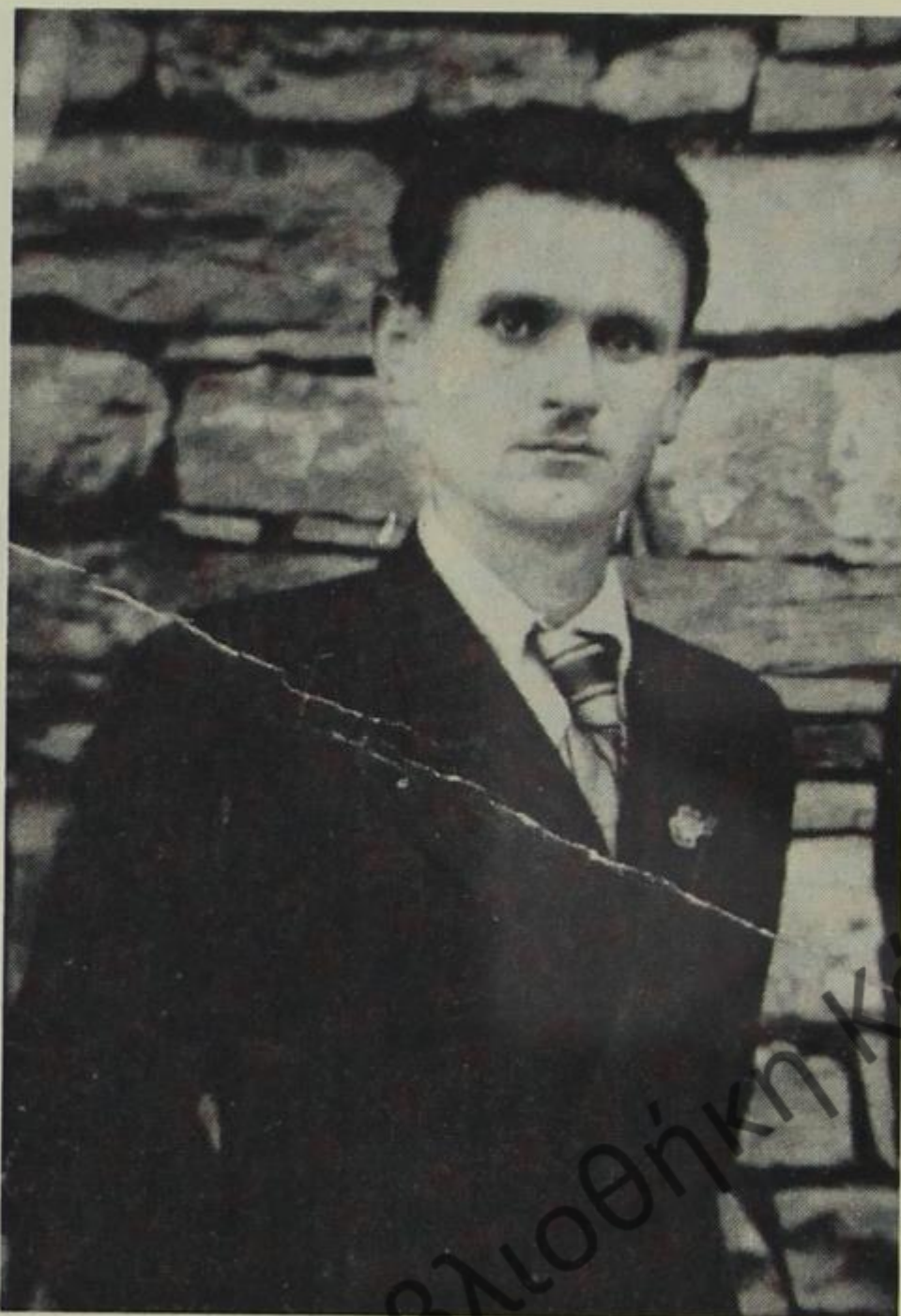

Ο μικρούλης Χρήστος Δήμου Κοντοδήμου, με τη μάνα, αδερφή του, παππούδες.
Σκοτώθηκε από χειροβομβίδα το 1953.

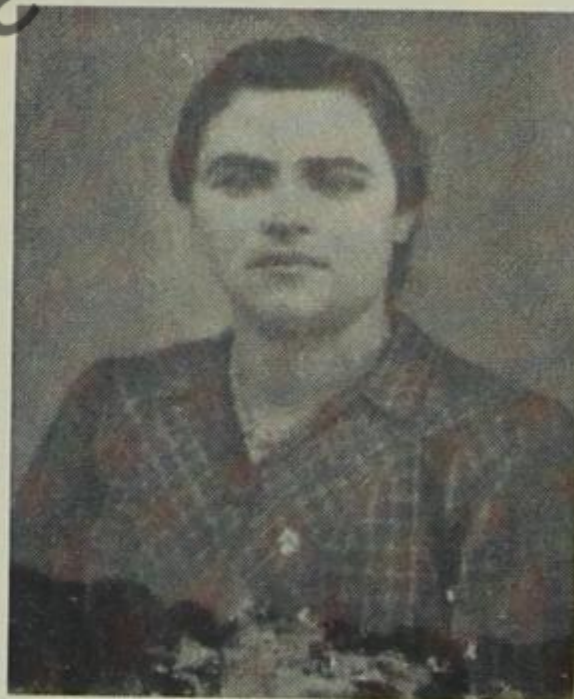

Βαγγέλης Χ. Νταγκουβάνος με την αδερφή του.
Σκοτώθηκε στο χωριό μας το 1949 από Εθνοφρουρούς.
Ηλικία 24 ετών.

Μιλτιάδης Γ. Τζίννας. Σκοτώθηκε για εκδίκηση το 1941 στη θέση «Μαέρς» των Γρεβενών.

Κλεοπάτρα
Γιάννη Πασιά.
Σκοτώθηκε το 1949
από νάρκες στο
Νταμπακόμυλο.

Συμπεράσματα

Δύο είναι τα κύρια συμπεράσματα από την δεκαετία του 1940-1950, που δοκιμάστηκε πολύ άσχημα και άγρια, βάνουσα, από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, την κατοχική περίοδο, την Αντίσταση και τον καταραμένο εμφύλιο σπαραγμό. Αυτά εν ολίγοις είναι:

α) Οι ελπίδες για ειρήνη, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου (Μάιος 1945), που είχαν στηριχτεί στην ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) διαφεύδονται πολύ γρήγορα. Η γρήγορη διάδοση και επέκταση του κομμουνισμού στον κόσμο δημιουργεί δύο εχθρικούς συνασπισμούς, που κατευθύνονται από τις Η.Π.Α. και τη Σοβιετική Ένωση. Αρχίζει τώρα ο λεγόμενος «ψυχρός πόλεμος». Σε όλο τον κόσμο οι κομμουνιστές και οι σύμμαχοι των Η.Π.Α. αλληλοϋποβλέπονται και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως Κορέα, Βιετνάμ, συγκρούονται. Έτσι ο κίνδυνος να μετατραπεί ο «ψυχρός πόλεμος» σε θερμό οδηγεί τις Η.Π.Α. και τη Σοβιετική Ένωση αναγκαστικά στην «ειρηνική συνύπαρξη». Οι υπάρχουσες όμως αντιθέσεις παραμένουν έντονες, όπως π.χ. στην περιφέρεια του «τρίτου κόσμου», που γίνεται το μήλο της έριδας των δύο αυτών μεγάλων συνασπισμών.

β) Να μην ξεχνούμε εμείς οι Έλληνες ποτέ μα ποτέ, πως οι παραδόσεις μας είναι εκείνες, όπως και τα ήθη-έθιμά μας, που κρατούν ζωντανή τη φλόγα της εθνικής μας μνήμης και δημιουργούν οράματα και ιδανικά, μακριά και εξορκισμένη να είναι η διχόνοια, τα οποία είναι το ζωογόνο λιπάσμα που τρέφει το δέντρο της εθνικής μας συνείδησης, της ελληνικής περηφάνιας, του γένους, της φυλής μας. Να ζούμε με όλα τα όνειρα του Έθνους μας, όπως τον έζησαν και μεγαλούργησαν οι πρόγονοί μας του '21, του '12-'13, '16-'22, '40-'44, κατοχή και Εθνική Αντίσταση.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Χρόνια μετά το 1950

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Εθνικά Ιδρύματα

Κατά το σχολικό έτος 1950-51 ήμουν μαθητής της 6ης Δημοτικού Σχολείου και ηλικίας 15 ετών, που σήμερα τα παιδιά του 2004 τελειώνουν το Γυμνάσιο. Γράψαμε, η δεκαετία του 1940-50 ανέτρεψε τα πάντα, εφόσον ήταν χρόνια πολέμου για την πατρίδα μας.

Τη χρονιά αυτή δάσκαλο είχαμε τον άξιο λειτουργό της Δημοτικής Εκπαίδευσης Θωμά Μήτση από τη Ζέρμα Κονιτσας. Το 1947 ήταν δάσκαλος στο χωριό του, ήταν έγγαμος και είχε πέντε (5) παιδιά. Όταν τα χωριά μας περιήλθαν στη ζώνη του Δ.Σ.Ε., τη χρονιά αυτή, ο δάσκαλός μας βρέθηκε εκτός Δ.Σ.Ε. περιοχής του Δ.Σ.Ε., τα παιδιά και η γυναίκα του στο χωριό και από εκεί τα παιδιά του στο «παιδομάζωμα», ενώ η άμοιρη γυναίκα του είχε σκοτωθεί κοντά στο χωριό της, πριν τα παιδιά της φύγουν, και δεν γνώριζαν τίποτε για το θάνατό της. Την αναζητούσαν στα ανατολικά σοσιαλιστικά κράτη, αλλά μάταια. Αυτή είχε αφήσει το πνεύμα και την ψυχή της εκεί, όπου είχε γεννηθεί, μεγαλώσει παντρευτεί και αποκτήσει άντρα και πέντε παιδιά. Έτσι ο δάσκαλός μας αυτός παρέμεινε χήρος, δίχως γυναίκα και παιδιά τα χρόνια αυτά. Εμείς ήμασταν τα «παιδιά» του, δηλαδή δυο φορές παιδιά του, γι' αυτό είχε δώσει όλη την ψυχή και την καρδιά του στην αγάπη για εμάς και στη γνώση και μόρφωσή μας. Να σκεφτεί κανείς ότι ο δάσκαλός μας αυτός με όλες τις ανάγκες και τις μεγάλες στερήσεις των χρόνων, της δύσκολης εποχής από 1940-1947, είχε αγοράσει και είχε στη βιβλιοθήκη του σπιτιού του στη Ζέρμα, τη «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια», που αποτελούνταν από αρκετούς μεγάλους δερματόδετους τόμους. Μια ολόκληρη περιουσία. Ήταν πολύ μελετηρός, όπως μου ομολόγησαν πολλοί συγχωριανοί του. Η εγκυκλοπαίδεια αυτή κατέληξε τελικά στα χέρια του «Γενικού Αρχηγείου» του Κ.Κ.Ε. στο Γράμμο και από εκεί στην Αλβανία. Ίσως να τη χρειάστηκε αργότερα «ο Υπουργός Υγείας, Πρόνοιας και Παιδείας», όπως ονομάζονταν στην «Κυβέρνηση του βουνού» ο για-

τρός Κόκκαλης, πατέρας του σημερινού μεγαλοβιομήχανου της χώρας μας, Κόκκαλη Σωκράτη. Από την «παράδοση» ακόμα του μαθήματός του μαθαίναμε το επόμενο μάθημα. Δεν είχαν τη δυνατότητα ακόμα οι άμοιροι φτωχοί γονείς μας να μας αγοράσουν όλα τα βιβλία και τετράδια του σχολείου, ούτε τσάντες να έχουμε. Για τέτοιες χρησιμοποιούσαμε μικρά «σακούλια» από μάλλινο ύφασμα υφαντό ή πλεκτό στην καλύτερη περίπτωση. Εκεί μέσα βάζαμε κυρίως την «πλάκα» τη μαύρη και σπάνια κανένα «αναγνωστικό» βιβλίο ή τετράδιο. Δωρεάν βιβλία δεν υπήρχαν τότε. Υπήρχε όμως αγάπη και αμοιβαία αλληλεγγύη μεταξύ μας. Δανειζόμαστε μεταξύ μας τα βιβλία, όσοι βέβαια είχαμε την οικονομική δυνατότητα ν' αγοράσουμε. Εξάλλου δεν ήταν

- Βλιώρας Χρήστος του Βαγγέλη
- Γκοντούλης Κώστας του Δημ.
- Νάκος Αθανάσιος Χρήστου
- Καραμήτσης Χρήστος του Γ.
- Σαμαράς Δημήτρης του Αντρ.
- Τσούμπανου Κλεοπάτρα του Κ.
- Ζήκας Σπύρος του Γ.
- Χαρισιάδης Κώστας του Νάκου

Ο τελευταίος πέτυχε μεταγραφή στα Γιάννινα και έτσι έφυγε. Μείναμε μόνο επτά (7) παιδιά στην τάξη μας, που και αποφοιτήσαμε τη χρονιά αυτή.

Σημείωση: Τότε τα μαθήματα γίνονταν σε ώρες πρωινές και απογευματινές και πάντα συνδιδασκαλία με κάποια άλλη τάξη. Έτσι 5η και 6η τάξεις κάναμε από κοινού μαθήματα. Κάποιο απόγευμα, ο γράφων με τον Νάκο Θανάση, μακαρίτη τώρα, πηγαίνοντας νωρίς στο σχολειό μας, καθίσαμε έξω στο πεζούλι και αναμέναμε τα άλλα παιδιά. Κάποια στιγμή περνά από μπροστά μας η δασκάλα Νίκου Βασιλική, γυναίκα του επίσης δασκάλου Τσανάδη Δημήτρη από Γαναδιό Μόλιστας, μακαρίτης και αυτός τώρα. Εμείς οι δυο δε σηκωθήκαμε όρθιοι, όταν πέρασε από μπροστά μας η δασκάλα αυτή, είπαμε απλά μια «καλησπέρα σας». Σ' αυτό ήταν το μεγάλο «αμάρτημά μας». Η δασκάλα το ανέφερε στον άντρα της, το θεώρησε προφανώς ασέβεια από μέρους μας, ενώ θα έπρεπε να κλείνουμε γόνυ ευλαβή, κατά τη δασκαλική άποψη. Ο δάσκαλος –άντρας της– το θεώρησε και αυτός μεγάλη προσβολή στο πρόσωπο της γυναίκας του, μας κάλεσε τους δύο μας στο

Γραφείο του Διευθυντή, έλειπε και ο Διευθυντής μας, Θωμάς Μητσης, και άμα την εμφάνισή μας, μας «τραβάει» από ένα βροντερό και δυνατό χαστούκι στον καθένα μας, που είδαμε τον ουρανό «σφοντύλι», να γυρίζει το ταβάνι του Γραφείου, και μείναμε εκεί τιμωρία όλες τις ώρες τις απογευματινές. Δεν μας άφησε να παρακολουθήσουμε τα μαθήματα, τα οποία, ευτυχώς, τα απογεύματα ήταν «καλλιτεχνικά», τραγούδια, χοροί, χειροτεχνίες. Μπορούν να συμβούν αυτά σήμερα; Όμως τότε γίνονταν, ήταν στο παιδαγωγικό παιχνίδι του δασκάλου. Άλλοι καιροί, άλλες εποχές, άλλες μέθοδοι και παιδαγωγικοί τρόποι. Όμως το θυμάμαι αυτό το βροντερό-αστραφτερό χαστούκι. Έτσι μαθαίναμε τα γράμματα με χίλιες-δυο δυσκολίες.

Η τάξη η δική μας και η επόμενη του σχολικού έτους 1951-1952 τελείωσαν το παλιό Δημοτικό Σχολείο μας. Το μεγάλο, το καινούριο Δημοτικό Σχολείο μας άρχισε να λειτουργεί από 1952 μέχρι το 1997 συνεχώς, οπότε έπαυσε και η λειτουργία του, ελλείψει παιδιών. Τι μεγάλη όμως ειρωνεία και αυτή! Εκεί που το σχολείο μας είχε φθάσει να έχει 300 μαθητές σε κάποια «καλά χρόνια» και να προαχθεί σε εξατάξιο σχολείο, που ο χώρος του προαυλίου δεν τα χωρούσε, τώρα να κλείσει λόγω έλλειψης παιδιών. Αίτια η μεγάλη εσωτερική και λιγότερο η εξωτερική μετανάστευση των κατοίκων του χωριού μας. Αττική, Κιάτο Κορινθίας, Γιάννινα, οι νέοι τόποι εγκατάστασης των συγχωριανών μας, κυρίως αυτοί, και λιγότερο άλλα μέρη. Τώρα έμεινε εκεί ένα πανέμορφο πέτρινο «κουφάρι», άδειο και έρημο από τα παιδικά τιτιβίσματα, τα τραγούδια, χαρές, γέλια, σχολικές γιορτές-παρελάσεις. Χρειάζεται απαραίτητα συντήρηση και περισσότερη φροντίδα από τις αρχές του χωριού μας, Αγροτικό Συνεταιρισμό, Αδελφότητες, Κοινότητα. Αυτοί είναι οι συνεχιστές της ιστορίας και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Βαρύ το φορτίο και το χρέος όλων μας. Όποιος δεν το νιώθει, δεν το καταλαβαίνει, αυτός δεν πρέπει να λέγεται, ονομάζεται «Κιρασοβίτης», δεν τρέχει στις φλέβες του προγονικό αίμα των ηρωικών προγόνων μας, προπάπων, πάπων, πατέρων και μανάδων μας, των «αφανών» αυτών ανθρώπων, που όλα τα δίνουν και τίποτα δεν παίρνουν, δεν απολάμβαναν, παρά μόνο την πολύτιμη λευτεριά τους.

Το 2002 με τους συγχωριανούς μας Γιώργο Χρ. Κωταδήμο και Λευκοθέα Κιτσάκη – Μ. Γκούτσιου, με δική μας πρωτοβουλία, και θέληση, φροντίσαμε και επιμεληθήκαμε με προσωπική εργασία μας, το περιμάζεμα της βιβλιοθήκης, των όσων οργάνων φυσικής και χημείας

βρέθηκαν σώα και αβλαβή, του αρχείου, το περισσότερο έχει καταστραφεί ή χάθηκε ή λεηλατήθηκε.

Έγινε τακτοποίηση στις ντουλάπες και αρχειοθήκες, όσο ήταν δυνατό να γίνει, στο άλλοτε ωραιότατο Γραφείο του Διευθυντή του Σχολείου μας. Εκεί, βέβαια, τοποθετήθηκαν και οι μεγάλες φωτογραφίες (κάδρα) των ηρώων του Έθνους μας, του γένους μας, όπως και οι πίνακες με τα αθάνατα αποφθέγματα των μεγάλων σοφών και αντρών της αρχαιότητας της ελληνικής αλλά και της ανθρωπότητας. Μεγάλος σχολικός πλούτος, που πάει και χάνεται. Αιτία η μεγάλη αδιαφορία των φορέων του χωριού μας. Θα τρίζουν τα άγια κόκαλα των ηρωικών προγόνων μας και των θαυμασίων και αξέχαστων δασκάλων μας Θωμά Μήτση, Κώστα Αθανασιάδη και Δημήτρη Τσανίδη. Τι κρίμα, αλήθεια, για τη σχολική ιστορία του χωριού μας. Τι θα βρουν οι επόμενες γενιές μας; Τίποτε! Τα πάντα χάνονται, οι μνήμες σβήνουν. Τα ίδια πράγματα έχουν επισημανθεί και στο άλλο μεγάλο βιβλίο του γράφοντος «Το Κιράσοβο», έκδοσης 2002. Δεν χρειάζονται λόγια, πράξεις και έργα απαιτούνται, έμπρακτη απόδειξη, αγάπη και φροντίδα χρειάζεται. Το έργο αυτό ανήκει στους κοινωνικούς φορείς του χωριού μας, πρωτίστως στις τρεις Αδελφότητες, αλλά κατά κύριο λόγο στη μεγάλη Αδελφότητα των Αθηνών.

Τι να πρωτοθυμηθείς από τη σχολική αυτή χρονιά του 1950-51. Θα ξεκινήσει ο γράφων από το γεγονός ότι τη χρονιά αυτή στο χωριό μας στάθμευε ακόμα ο ελληνικός στρατός. Δεν είχε ξεκαθαρίσει ακόμη το τοπίο από κάποιες ενέργειες των υπολειμμάτων του Δ.Σ.Ε. στα μέρη μας, στα βουνά μας. Γίνονταν ακόμη μικροπαρενοχλήσεις, θέλοντας προφανώς έτσι να δηλώσουν ότι ακόμη ήταν εκεί παρόντες, δρούσαν και ενεργούσαν. Στη θέση «Αλεπότρυπα», λίγο έξω και πάνω από το χωριό μας, ήταν στρατοπεδευμένη μια διλοχία στρατού. Εκεί πηγαίναμε εμείς τα παιδιά πολλές φορές και οι φαντάροι μας δίναν καραμέλες και σοκολάτες περιτυλιγμένες με «χρυσό» χαρτί. Περισσότερη εντύπωση μας έκανε το χαρτί, παρά οι καραμέλες ή σοκολάτες. Συλλογές από τέτοια «χρυσά χαρτιά», πολύχρωμα κάναμε και καμαρώναμε ποιος είχε τις περισσότερες και πιο πολύχρωμες. Τι παιδική, αλήθεια, αφέλεια! Μας φίλευαν οι στρατιώτες, εκτός από τις καραμέλες, τις σοκολάτες και πολλές φορές και με ψωμί κουραμάνα, τόση δα φουσκωμένη, σαν πασχαλιάτικη αυγοκουλούρα, και κονσέρβες από κόρνε-μπιφ (κρέας καθαρό), αμερικάνικες. Θεέ μου, τι φαγητό κάναμε, γλείφαμε και τα δάκτυλά μας. Παρότι οι γονείς μας

δεν μας άφηναν να πηγαίνουμε στο στρατόπεδο, εμείς κρυφά το σκάγαμε και πηγαίναμε, αφού γνωρίζαμε την περιποίηση που είχαμε από τους στρατιώτες. Τα χρόνια ήταν δύσκολα και τα παιδιά του χωριού μας ήταν ακόμη πεινασμένα και βασανισμένα με τη φυματίωση να καλπάζει. Γι' αυτό η πολιτεία, μαζί με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τότε Πρόεδρο Κοινότητας, συστήσανε τα σχολικά συσσίτια, για να καταπολεμήσουν τις συνέπειες (αρρώστιες) του πολέμου της δεκαετίας του 1940. Η νέα γενιά των παιδιών ήθελε προστασία, αγάπη και φροντίδα και προπαντός να βρει την υγεία της. Περισσότερα για τα σωτήρια σχολικά συσσίτια στο χωριό μας έχουν γραφτεί στο βιβλίο μου «Το Κιράσοβο, ιστορία – ήθη – έθιμα», έκδοσης 2002.

Κυριότερο όλων, ιδίως για τα ακριτικά χωριά μας, είναι το γεγονός ότι ιδρύθηκαν από τη Βασιλική Πρόνοια, Κρατικός Οργανισμός, Οικοκυρικές Σχολές, στις οποίες τα κορίτσια από τις περιοχές μας διδάσκονταν ό,τι είναι απαραίτητο στην αυριανή γυναίκα να γίνει καλή σύζυγος και μητέρα νοικοκυρά. Τα κορίτσια αυτά, γυρίζοντας στα χωριά τους, στον τόπο τους, γίνονταν φορείς των θεμελιακών αρχών της ελληνοχριστιανικής αγωγής και οικογένειας.

Το ίδρυμα αυτό δεν έχανε την επαφή του με τους αποφοίτους από τις σχολές. Όταν αποφοιτούσαν, τους έδωσαν δωρεάν τα εργαλεία της τέχνης τους που έμαθαν και πάντοτε στα πλαίσια των δυνατοτήτων κάθε παιδιού που είχε την κλίση του και τις επιθυμίες του.

Το 1951 ιδρύθηκε η «Εθνική Εστία» με σκοπό την ανύψωση της προσωπικότητας του Έλληνα δασκάλου, του παπά, του αστυνομικού, των κοινοτικών αρχόντων. Όλα αυτά για να ενισχυθεί η κοινωνική δράση στον χώρο, στον περίγυρο του χωριού.

Άλλο μεγάλο έργο ήταν η ίδρυση του «Εθνικού Εκπαιδευτηρίου Αναβρύτων», που λειτούργησε στην Κηφισιά, πρότυπο εκπαιδευτήριο που περιελάμβανε τις τρεις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και ένα πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο. Ιδρύθηκαν ακόμη «Αγροτολέσχες», που είχαν σκοπό την άνοδο του επιπέδου της ζωής των νέων της υπαίθρου χώρας και του εκπολιτιστικού επιπέδου του χωριού. Η προσπάθεια άρχισε από 1950-1960 και λειτούργησαν 155 «Αγροτολέσχες», στις οποίες φοιτούσαν 8.000 νέοι-νέες. Είχαν μια δασκάλα και κοινοτικό γεωπόνο και διέθεταν τα απαραίτητα έπιπλα, σκεύη και εργαλεία. Είναι πάμπολλες οι δραστηριότητες του «Εθνικού Ιδρύματος», αναφέρθηκαν μόνο λίγες από αυτές, σαν δείγμα. Σκόπιμη όμως κρίνεται να γίνει μια μικρή αναφορά στα όσα έγιναν μέσα από την Τοπική

Αυτοδιοίκηση, γιατί αφορά άμεσα το χωριό μας. Ο πόλεμος είχε τελειώσει, η νέα Τοπική Αυτοδιοίκηση έπρεπε να τεθεί σε νέες στέρεες βάσεις. Η συγκρότηση της χώρας ήταν απόλυτα αναγκαία και η Τοπική Αυτοδιοίκηση έπρεπε τώρα να παίξει πρωτεύοντα ρόλο, ύστερα βέβαια από τις συνέπειες των τραγικών περιπετειών που είχε περάσει. Η υλοποίηση του προγράμματος αυτού έπρεπε να γίνει με τους εξής τρόπους:

- Με το πρόγραμμα δανεισμού για εκτέλεση παραγωγικών εκπολιτιστικών έργων.
- Με την αγωγή του Δημότου, ώστε να ενισχυθεί η ωριμότητά του και να βοηθάει έτσι τα όργανα της Αυτοδιοίκησης, Δήμους – Κοινότητες – Χωριά.
- Με τη διαχείριση των εισφορών των μισθωτών της χώρας για τη δεινοπαθήσασα υπαίθρο. Με αυτές τις εισφορές ανοικοδομήθηκε η δική μας Κόνιτσα και τα χωριά της.
- Βραβεύσεις σε Δήμους και Κοινότητες που διακρίνονταν για τις καλές επιδόσεις τους.
- Με την ίδρυση υπηρεσίας με το όνομα «Ξενοδοχείο του χωριού» με σκοπό τη χορήγηση σε Δήμους και Κοινότητες τουριστικής ανάπτυξης, άτοκων χρηματικών διευκολύνσεων για την επίπλωση και εξοπλισμό κατάλληλων σπιτιών για διαμονή. Το πρόγραμμα αυτό δεν το εκμεταλλεύτηκε καθόλου το χωριό μας, καίτοι πληρούσε τους όρους.
- Με κινηματογραφικό πρόγραμμα που απέβλεπε στη καλή ψυχαγωγία των κατοίκων της υπαίθρου αλλά και ενημέρωση από τις επιστήμες, τις τέχνες, στα σύγχρονα γεγονότα. Στο χωριό μας έρχονταν τακτικά και ζωντανή είναι η θύμηση που οι γυναίκες και τα παιδιά του χωριού μας έλεγαν φωνάζοντας «ήρθε ο κινηματογράφος, πάμε να δούμε, θα παίξει στην πλατεία ή στο σχολειό μας».

Τα «σπίτια του παιδιού»

Χάρης στη μέριμνα του ιδρύματος, εμείς τα ελληνόπουλα της Ηπείρου, Θράκης και Μακεδονίας ανατραφήκαμε, μαζί βέβαια με τους σεβαστούς δασκάλους μας, με τα ακατάβλητα ιδεώδη του ελληνοχριστιανικού πνεύματος, οπλισθήκαμε με τις αιώνιες ηθικές αξίες και αρχές και εφοδιαστήκαμε με τα κατάλληλα όπλα, ώστε να νικήσουμε με τιμή τη ζωή και να γίνουμε καλοί και χρήσιμοι-παραγωγικοί άνθρωποι.

Στο «Σπίτι του παιδιού» οι νέοι-νέες μάθαιναν διάφορες τέχνες με την επίβλεψη ειδικών τεχνικών, αλλά κυρίως τις γεωργικές τέχνες, για να τις εφαρμόσουν στον κλήρο τους, στα χωράφια τους, με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας και της ποιότητας. Στο πρόγραμμα αυτό, σε συνδυασμό με την «Γεωργική Ζώνη», που για πρώτη φορά εφαρμόστηκε στο χωριό μας από την Κοινότητά μας, αποκτήσαμε προστατευόμενη γη γύρω από το χωριό μας, σε κήπους με οπωροφόρα δέντρα και παντός είδους λαχανικά, που προηγούμενα στερούμεθα, προμηθευόμενοι αυτά από τα γύρω χωριά, κυρίως Πουρνιά και Μόλιστα. Τότε έγιναν οι δενδροφυτεύσεις από μηλιές, αχλαδιές, κυδωνιές, κερασιές, καστανιές κ.ά. Μέχρι τότε τα αγοράζαμε από τα γύρω χωριά τα προϊόντα αυτά ή τα στερούμασταν.

Η περιοχή από Άγιο Δημήτρη μέχρι πέρα – επάνω στην Τσιρέντζα, για πρώτη φορά στα χρονικά του χωριού μας, έγινε ένας απέραντος καταπράσινος μεγάλος κήπος, όπου καλλιεργούνταν όλα τα είδη των λαχανικών. Μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι ήταν σε επάρκεια οι συγχωριανοί μας ως προς τις ανάγκες της οικογένειας για ένα ολόκληρο χρόνο. Έπαψε έτσι η προμήθεια τους από τα γύρω χωριά, όπου ανταλλάσσονταν κυρίως δαδί από το Σμόλυγκα με πατάτες ή κρεμμύδια ή αγοράζονταν ζωοτροφές του χειμώνα. Το χωριό μας έγινε και αυτό αυτόαρκες στα είδη αυτά χάρι στα προγράμματα αυτά.

Τώρα όσον αφορά τα κορίτσια, τις κοπέλες, αυτές παίρναν μαθήματα βρεφοκομίας, διαιτητικής, ατομικής υγιεινής, παιδαγωγικής, οικοτεχνίας κ.ά., ώστε να γίνουν άξιες σύζυγοι και μητέρες αγρότισσες.

Το «Σπίτι του παιδιού» του χωριού μας, κυρίως με τη Διεύθυνση της πανάξιως δίδος Αλίκης Καλαβριζιώτου, ήταν το παράδειγμα της Επαρχίας μας. Γέμιζε από κορίτσια κυρίως αλλά και αγόρια. Η δράση του αξιοθαύμαστη, αξιοζήλευτη και πολύπλευρη. Εργάζονταν εκεί σαν μοδίστρες με αμοιβή οι κοπέλες του χωριού μας, Βικτώρια Β. Τέλλη και Αγόρω Χρ. Γαλάνη, σαν μαραγκός, κάποια περίοδο και ο Κώστας Νάκος.

Για να καλλιεργηθούν σώματι και πνεύματι οι νέοι-νέες του χωριού μας, το «Σπίτι του παιδιού» είχε καθιερώσει τον αθλητισμό, αναβιώνοντας το αρχαίο «νους υγιής εν σώματι υγιεί». Όσον αφορά τώρα την ψυχαγωγία των νέων, αλλά και γενικά των συγχωριανών μας, το πρόγραμμα περιελάμβανε θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές, επιτραπέζια παιχνίδια και κινηματογραφικές-ψυχαγωγικές-μορφωτικές ταινίες.

Σε μια τέτοια θεατρική παράσταση «Ο αγαπητικός της Βοσκοπού-

λας» είχε λάβει μέρος ως πρωταγωνιστής και ο γράφων, τότε μαθητής του Γυμνασίου Κόνιτσας, με συμπρωταγωνίστρια τη συγγενή μας Ροδόκλεια Χρ. Γαλάνη. Θαυμάσια παράσταση, καταχειροκροτήθηκε από τους όλους συγχωριανούς μας και τους διαμένοντες-υπηρετούντες εκεί δημόσιους υπαλλήλους, κάπου πενήντα στον αριθμό.

Ομάδα ποδοσφαίρου του χωριού μας από αγώνα της στην Κόνιτσα.
Δεξιά η Δίδα Αλίκη από το «Σπίτι του Παιδιού».

Το πρώτο «Σπίτι του παιδιού» στο χωριό μας λειτούργησε στο σπίτι του μακαρίτη Γιάννη Παπαγιάννη, το οποίο είχε ανακαινιστεί τελείως μετά την καταστροφή που είχε πάθει από τον βομβαρδισμό των αεροπλάνων του Στρατού το 1948. Αργότερα μετακόμισε στο σπίτι του Μήτρου Ζιούλη, τριώροφο, που και αυτό ανακαινίστηκε τελείως. Συνολικά το «Σπίτι του παιδιού» στο χωριό μας λειτούργησε από 1950... 1965... ήτοι επί 15 συναπτά χρόνια.

Αυτά τα λίγα γράφτηκαν προπαντός για τους σημερινούς νέους-νέες, τα παιδιά μας, τα εγγόνια ή δισέγγονά μας, γιατί δεν έζησαν εκείνη τη δύσκολη εποχή και δυστυχώς σήμερα διαμορφώνουν άσχετη γνώμη από τα διάφορα φληναφήματα των διάφορων ψευτοκουλτουριάρηδων, αλλά και να θυμηθούν και οι μεγαλύτεροι από εμάς που ζήσαμε τα γεγονότα αυτά και τα αναπολούμε τώρα με νοσταλγία μεγάλη.

Συμπέρασμα

Από όλα όσα έχουν περιληπτικά αναφερθεί μέχρι τώρα για τα Βασιλικά Εθνικά Ιδρύματα της περιόδου από Απρίλιο 1947 και μετά προκύπτουν μερικά χρήσιμα συμπεράσματα, τα οποία είναι:

- Ο γράφων, υπήρξα και εγώ τρώφιμος της παιδούπολης «Άγιος Ανδρέας» Αττικής, όπως και όλα τα 150 περίπου παιδιά του χωριού μας, σε διάφορες άλλες παιδουπόλεις, π.χ. Ιωαννίνων, Κέρκυρας, Ζηρού Φιλιππιάδος, Πύργου Βασιλίσσης Αθηνών, Λαρίσης κτλ. Την ίδια τύχη είχαν και άλλες 33.000 περίπου παιδιά της υπαίθρου χώρας. Ζήσαμε και απολαύσαμε πλούσια την προσφορά των ιδρυμάτων αυτών.

- Τα ιδρύματα αυτά παρείχαν περίθαλψη που περιελάμβανε τη συντήρηση, την ένδυση, την υγειονομική παρακολούθηση, την εθνική διαπαιδαγώγηση, τη μόρφωση και την ψυχαγωγία και ό,τι άλλο χρειάζονταν οι νέοι-νέες.

- Τα προαναφερθέντα Ιδρύματα έσωσαν κυριολεκτικά πολλές ελληνικές οικογένειες που είχαν πραγματική ανάγκη, κυρίως οι ορφανεμένες από πατέρα, μητέρα ή και από τους δυο γονείς. Τέτοια παραδείγματα έχουμε πολλά στο χωριό μας. Τα παιδιά τους φύγανε μικρά και γυρίσανε άντρες ή γυναίκες με τέχνες, επιστήμες, μόρφωμένοι-σπουδασμένοι.

- Τα «Σπίτια του παιδιού» όπως του χωριού μας, που ήταν το πρότυπο στην Επαρχία μας, και το επισκέφτηκε αυτοπροσώπως και η ίδια η τότε Βασίλισσα Φρειδερίκη, ήταν θεσμός στηριζόμενος στην ελληνική παράδοση. Ήταν θεσμός που εξασφάλισε στα ελληνόπουλα ψυχαγωγία, αθλητισμό, ελληνοπρεπή διαπαιδαγώγηση, κοινωνική αγωγή, ενώ ταυτόχρονα έδινε τις απαραίτητες γνώσεις, ώστε να γίνουν άξιοι και δημιουργικοί πολίτες, να νικήσουν τη ζωή και να γίνουν χρήσιμοι και παραγωγικοί άνθρωποι. Το απέδειξαν περίτρανα τα κορίτσια του χωριού μας, που έγιναν καλές νοικοκυρές, τίμιες γυναίκες-σύντροφοι των αντρών τους και άξιες μητέρες. Επομένως ήταν ανυπολόγιστης αξίας η εθνική και ηθικοπλαστική δράση των ιδρυμάτων αυτών στα παιδιά, στους νέους-νέες, της υπαίθρου χώρας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Χρόνια μετά το 1950

Το χωριό μας, ένα από τα πολλά βορεινά ελληνικά χωριά, έχει πληγωθεί πολύ βαριά, όπως ήδη έχει καταγραφεί, από τον επάρατο εμφύλιο σπαραγμό. Μετά τον αδερφοκτόνο αυτό πόλεμο, ο παλιός τρόπος της ζωής επανακτήθηκε αλλά με λιγότερη ζέση και αυτό γιατί στα μάτια των συγχωριανών μας ο κόσμος έγινε «μαύρος». Κορίτσια του χωριού μας, νεαρές γυναίκες, είδαν τα ιδανικά για γάμο χρόνια τους να φεύγουν, να περνούν χωρίς προσδοκίες, αφήνοντας πίσω τους έναν αρκετό αριθμό σαν γεροντοκόρες και τούτο γιατί πάμπολλες οικογένειες θρηνούσαν κάποιο από τα μέλη τους άντρα.

Τα παλιά έθιμά μας, όπως ο αρραβώνας, ο γάμος, η βάπτιση, άρχισαν να μειώνονται και να παραμελούνται και οι γιορτινές εκδηλώσεις μειώθηκαν, δεν ήταν εκείνες των προπολεμικών χρόνων. Σταδιακά και στην πορεία των ετών από 1958-1970 κυρίως, οι οικογένειες εγκατέλειψαν την καλλιέργεια των χωραφιών και μετανάστευσαν στις αστικές περιοχές και στις πόλεις, κυρίως στην Αττική, Κιάτο Κορινθίας, όπου εδώ ο πρώτος «οικιστής» από άποψη εγκατάστασης συγχωριανών μας, ήταν ο Αποστόλος Δημήτρη Νάκος, Γιάννινα, και σε πολλά μέρη της Ελλάδας.

Το 1951 το χωριό μας είχε... μόνιμους κατοίκους, το 1961..., το 1971 και μέχρι το 1981 έφθασε τους 600, από 1981 και μετά τους 400 και φθίνει συνεχώς μέχρι τις ημέρες μας, που κατήλθε στους 150-160 όλους-όλους.

Την εικοσαετία 1950-1970 το χωριό μας φιλοξενούσε 30-40 δημόσιους υπαλλήλους από άλλα μέρη της χώρας μας, που εργάζονταν εκεί στο εξατάξιο Δημοτικό Σχολείο μας με 180-200 παιδιά, στον Αστυνομικό Σταθμό Χωρ/κής, στο Ταχυδρομείο-Ταμιευτήριο, στο Αγροτικό Ιατρείο, που είχε και μαία και νοσοκόμα, Νηπιαγωγείο, Νηπιοτροφείο, Δασονομείο, Ταπητουργείο και το «Σπίτι του παιδιού», Οργανισμός της Ελληνικής Πρόνοιας. Ο μόνιμος πληθυσμός του χωριού μας την

περίοδο αυτή είναι ημιμορφωμένος και τους άντρες να είναι γενικότερα πιο μορφωμένους από τις γυναίκες, λόγω του ότι είναι πιο ταξιδεμένοι. Οι άντρες συνεχίζουν να βρίσκουν εποχιακές εργασίες σαν χτίστες, οικοδόμοι αλλά και σαν δασεργάτες στο Δασικό μας Συνεταιρισμό. Οι γυναίκες ασχολούνται με τη γεωργία, όπως και πριν, ενώ μερικές παίρνουν και μισθό, αφού εργάζονται στο Νηπιοτροφείο, Ταπητουργείο, «Σπίτι του παιδιού» κ.ά. Οι ενηλικιωμένοι και οι ανύπαντροι άντρες που παίρνουν έστω και μικρές συντάξεις, από το Δημόσιο, βοηθούν και αυτοί στο νοικοκυριό και στις γεωργικές δουλειές. Άλλοι συγχωριανοί μας παρέχουν ειδικές υπηρεσίες, π.χ. καταστηματαρχες, σιδηρουργοί, μυλωνάδες, σαμαράδες, μαραγκοί, αγροφύλακες, δασοφύλακες, υπάλληλοι κ.ά.

Την εικοσαετία αυτή (1950-1970) πάνω από 500 συγχωριανοί μας κατοικούν μόνιμα πλέον στην Αθήνα και γενικά Αττική, άλλοι περίπου 100 στο Κιάτο Κορινθίας και ακόμη στην υπόλοιπη Ελλάδα, πέραν εκείνων του εξωτερικού. Οι μετανάστες που πήγαν στη Γερμανία τη δεκαετία 1960-1970 ξαναγύρισαν σχεδόν όλοι στην πατρίδα μας, πλην ελαχίστων, και εγκαταστάθηκαν τώρα πλέον στις αστικές πόλεις, κυρίως στην Αθήνα. Οι άντρες τους ασχολούνται με τις οικοδομικές εργασίες, την πατρογονική τους τέχνη, οι γυναίκες παραμένουν νοικοκυρές, αλλά ταυτόχρονα οι περισσότερες από αυτές εργάζονται, βοηθώντας έτσι οικονομικά την οικογένειά τους. Αυτές οι οικογένειες αγωνίζονται να ανοίξουν οικοδομικές εργασίες-επιχειρήσεις, να χτίσουν δικό τους σπίτι στην πόλη, στην εξοχή, να επισκευάζουν, να συντηρήσουν ή να χτίσουν και καινούριο σπίτι στο χωριό μας, να αποκτήσουν καλό αυτοκίνητο, να καλυτερεύσουν γενικά τη ζωή τους, την κοινωνική τους θέση, να μάθουν τα παιδιά τους γράμματα, να σπουδάσουν, να γίνουν επιστήμονες, να μάθουν τέχνες. Οι νέοι-νέες όμως τώρα, των αστικών πόλεων, συνηθίζουν να παντρεύονται όχι κορίτσια ή αγόρια του χωριού μας, αλλά κυρίως από άλλες περιοχές. Ευτυχώς υπάρχουν και περιπτώσεις ακόμη που οι νέοι-νέες μας παντρεύονται παιδιά από γονείς του χωριού μας. Το δεύτερο χαροποιεί τους μεγαλύτερους, ενώ το πρώτο τους στενοχωρεί, γιατί έτσι γίνεται η αποσύνδεση από το χωριό μας.

Το συμπέρασμα όμως είναι ότι τα χρόνια αυτά οι συγχωριανοί μας, των αστικών πόλεων και οι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού μας, είναι ακόμη στενά αλληλοεξαρτώμενοι, οι μεν των αστικών πόλεων παρέχουν χρηματική βοήθεια και ευκαιρίες εργασίας, οι δε του χωριού μας

στέλνουν σαν αντάλλαγμα, γενναιόδωρα, γεωργικές προμήθειες, μάλλινα προϊόντα, πέραν της φιλοξενίας που προσφέρουν σε ανθρώπους της πόλης, όταν αυτοί πηγαίνουν στο χωριό μας για διακοπές. Συμβαίνει όμως και το αντίθετο. Οι συγχωριανοί μας έρχονται στα συγγενικά τους πρόσωπα στις αστικές πόλεις και χαλαρώνουν για λίγο από τις φροντίδες του χωριού, ν' αναζητήσουν και να βρουν παλιούς αγαπητούς φίλους, ν' αναπολήσουν παλιές και καλές αναμνήσεις, να θυμηθούν τα «περασμένα» όμως όχι «ξεχασμένα», να γιορτάσουν μαζί μια παράδοση που λείπει από την πόλη.

Να μην ξεχνούμε όμως ότι υπάρχουν και οι χειμωνιάτικες και καλοκαιρινές τελετουργικές συνδέσεις, πέρα από τη λειτουργία της αναψυχής για τους συγχωριανούς μας της πόλης. Ουσιαστικά όλοι μας, ή οι περισσότεροι, έχουμε διατηρήσει τα πολιτικά μας δικαιώματα στο χωριό μας. Εκεί έχουμε βαπτιστεί, εκεί μεγαλώσαμε, αντρωθήκαμε, παντρευτήκαμε, αποκτήσαμε παιδιά, οικογένεια. Όλοι εμείς οι μεγαλύτεροι σε ηλικία που ζούμε στις αστικές πόλεις, θεωρούμε τον εαυτό μας περισσότερο Κερασοβίτη και το επιδεικνύουμε αυτό με τις ιδρυθείσες και λειτουργούσες Αδελφότητές μας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κομοτηνής

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τα Γυμνασιακά μου χρόνια

Έχει γραφτεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, πως οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου του χωριού μας που αποφοίτησαν τη σχολική χρονιά 1950-1951, ήμασταν όλοι-όλοι επτά, μαζί με τη μοναδική συμμαθήτριά Κλεοπάτρα Κώστα Τσούμπανου. Από τα επτά αυτά παιδιά τα δύο, ο Καραμήτσης Χρήστος του Γεωργίου και ο γράφων, εισήχθηκαμε, ύστερα από κατατακτήριες εξετάσεις στο εξατάξιο μικτό (αγόρια-κορίτσια) Γυμνάσιο της Κόνιτσας, ενώ άλλοι δύο συμμαθητές μας, Κώστας Γιάννη Χαρισιάδης και Χρήστος Βαγγέλης Βλώρας εισήχθησαν στα Γυμνάσια Ιωαννίνων και Λάρισας, αντίστοιχα. Τα άλλα παιδιά δεν ακολούθησαν Γυμνασιακές σπουδές, έγιναν όμως σπουδαίοι και καλοί τεχνίτες οικοδόμοι και πρόκοφοι. Ο πατέρας μας ο μακαρίτης ήθελε πάση θυσία ο γιος του να μάθει γράμματα, να ξεφύγει από το επάγγελμα του οικοδόμου. Το θεωρούσε πολύ σκληρό και κοπιαστικό, ο γιος του δεν ήθελε να «τραβήξει» όσα αυτός είχε περάσει με τους μαστόρους χτίστες της πέτρας. Περισσότερα για το επάγγελμα αυτό έχουν γραφεί στο βιβλίο μου «Το Κιράσοβο», έκδοσης του 2002.

Με τον Χρήστο Καραμήτση και τον Χριστόφορο Παπακώστα, μακαρίτης τώρα και αυτός, οι τρεις μας συγκατοικούσαμε σε ένα ενοικιαζόμενο δωμάτιο (Παπαχρήστου), απέναντι από το σπίτι του τότε Δημάρχου της Κόνιτσας Χούσιου, στην Άνω Κόνιτσα, για να είμαστε κοντά στο Γυμνάσιο, που λειτουργούσε σε κάποιο παλιό αρχοντικό σπίτι, κάτω από τον ιερό ναό της Μητρόπολης, τον Άγιο Νικόλαο. Ο μακαρίτης ο Χριστόφορος μάς περνούσε στην τάξη, δεν ήμασταν συμμαθητές, ήταν μεγαλύτερος.

Ο Χρήστος δε συνέχισε τις Γυμνασιακές του σπουδές –μόνο τελείωσε την πρώτη τάξη– γιατί στάθηκε πολύ άτυχος καθόσον ο πατέρας του, το φθινόπωρο του 1951 έπαθε καρδιακή ανακοπή και πέθανε, εκεί στην Κόνιτσα. Το γεγονός αυτό ανάγκασε τον αγαπητό φίλο Χρήστο να διακόψει. Ήταν πολύ καλός μαθητής στα μαθηματικά-γεω-

μετρία, πρακτικός άνθρωπος. Αυτός στα μαθηματικά, ο γράφων στα θεωρητικά, αρχαία ελληνικά, ιστορία. Ο ένας συμπλήρωνε τον άλλο, ήμασταν έτσι ένα ωραίο δίδυμο. Δυστυχώς η μοίρα πρόσταξε άλλα. Ο δε μακαρίτης Χριστόφορος υστερούσε σε όλα τα μαθήματα. Δεν τα αγαπούσε καθόλου. Να σπουδάσει ήταν επιθυμία των θετών του γονέων, όχι δική του. Διέκοψε μετά από δύο-τρία χρόνια.

Τις επόμενες σχολικές χρονιές συγκάτοικοι ήταν οι Νικόλαος Θ. Στρατσιάνης, Νικόλαος Σπ. Γαλάνης, Κώστας Παπαγιάννης και Μιχάλης Κ. Τσούμπανος, όχι όμως συμμαθητές μου, ήταν όλοι κατά μια τάξη μικρότεροι. Με τον Μιχάλη Τσούμπανο την τελευταία χρονιά της φοίτησής μου στο Γυμνάσιο μείναμε σε ένα δωμάτιο του σπιτιού του Νάνου, που βρίσκονταν πίσω από το κατάστημα του Πρακτορείου Τύπου του Γκάσιου, κοντά στην πλατεία της πόλης. Το κατάστημα αυτό λειτουργεί μέχρι σήμερα. Προ δύο χρονών εκπλήρωσα μια παλιά μου επιθυμία, νοσταλγία. Επισκέφτηκα τα μέρη αυτά, και το πρώτο σπίτι και το δεύτερο. Το πρώτο παραμένει το ίδιο, όπως ήταν τα χρόνια εκείνα, μια μικρή «κουτσουλιά», μισό ερειπωμένο-μισογκρεμισμένο, εγκαταλειμμένο, αφρόντιστο, εκεί δίπλα στο Ζακαίικο το διώροφο πετρόκτιστο σπίτι, που σήμερα έχει γίνει το Γηροκομείο της Μητρόπολης. Το δεύτερο γκρεμίστηκε από τον ιδιοκτήτη του Νάνο και χτίστηκε διώροφη νέα μονοκατοικία, όπου διαμένει η κόρη του Ευτέρπη, έγγαμη με τον Βαγγέλη Σδράβο. Δεν παρέλειψα, βέβαια, και την επίσκεψή μου στο παλιό αρχοντικό κτίριο, κάτω από τον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Νικολάου, όπου στεγάζονταν και λειτουργούσε, τα χρόνια εκείνα, το εξατάξιο μικτό μας Γυμνάσιο. Έχουν γίνει αναπαλαιώσεις, συντηρήσεις στο κτίριο, αλλά φαίνονταν αχρησιμοποίητο. Συγκινήθηκα στη θέα του, δάκρυσσα, δυο καυτά δάκρυα κύλησαν στα μάγουλά μου και όλες οι αναμνήσεις, καλές και κακές, μιας ολόκληρης εξαετίας πέρασαν από το μυαλό μου. Ήταν, βέβαια, τα πιο όμορφα χρόνια της νιότης μου! Να μην ξεχνούμε το γεγονός ότι στο Γυμνάσιο πήγα στα δεκαπέντε (15) χρόνια και αποφοίτησα παλικάρι είκοσι ενός (21) έτους. Αυτό ένεκα του πολέμου της δεκαετίας του 1940. Ξεκίνησα το Δημοτικό Σχολείο το 1945 στα εννιά (9) χρόνια, μετά την απελευθέρωση της χώρας από τους κατακτητές Γερμανούς, όταν τα σημερινά παιδιά τελειώνουν το Γυμνάσιο (τριτάξιο).

Ομολογώ πως δε νοστάλγησα τα Γυμνασιακά μου χρόνια, αυτά που έζησα στην Κόνιτσα, ως μαθητής. Ήταν πολύ δύσκολες, δυσβάσταχτες οι συνθήκες διαβίωσής μας. Μόνοι μας, μακριά από τους γονείς μας,

το σπίτι μας, το χωριό μας, δίχως φαγητό πολλές φορές και ζεστασιά-φωτιά. Το ψωμί (καρβέλια) και τα ξύλα για τη φωτιά μας τα στέλνανε από το χωριό οι καλές μας μανάδες, που με χιόνι, κρύο, παγωνιά, βροχές, τρέχανε να τα δώσουν στα φορτηγά αυτοκίνητα του Παπαζήση, Ζάρα Παγιώτη, Τάκη Τέλλη, Τάκη Βαγενά, Οδυσσέα Γαλάνη, που εκτελούσαν δρομολόγιο συγκοινωνίας Κεράσοβο-Κόνιτσα-Κεράσοβο. Πότε χορτασμένοι και πότε νηστικοί ήμασταν, αλλά το δεύτερο ήταν το πιο συνηθισμένο. Μέσα στις τραγικές αυτές συνθήκες μάθαμε τα γράμματα. Χρόνια δύσκολα για όλους, γιατί τότε η χώρα άρχισε να συνέρχεται από τις φοβερές συνέπειες της δεκαετίας του πολέμου. Ο μακαρίτης ο πατέρας μας μου έστελνε εκατό (100) δραχμές το μήνα για όλα τα έξοδά μου, ενοίκιο, εγγραφές στο Γυμνάσιο, αγορά βιβλίων, γραφικής ύλης, τροφής και ό,τι άλλο χρειαζούμενο. Το μερίδιό μου μόνο στο νοίκι ήταν τριάντα (30) δραχμές, οι υπόλοιπες εξήντα (60) για όλα τα υπόλοιπα. Βλέπαμε τα γλυκά στα μαγαζιά και τρέχανε τα σάλια μας, δεν μπορούσαμε να τα πλησιάσουμε, ήταν απαγορευμένος καρπός για μας. Κάποτε ένας θείος μου, μακαρίτης τώρα, τον συνάντησα στην αγορά το μεσημέρι, μετά τα μαθήματα, με ρωτάει πώς περνάω, αν θέλω τίποτε. Αυτό μου έδωσε θάρρος, ήμουν και από φύση ντροπαλός, και του ζήτησα να μου δώσει είκοσι δραχμές, που είχα άμεση ανάγκη, και τις οποίες θα έπαιρνε από τον πατέρα μου, αφού δούλευε τότε μαζί στη Θεσσαλία. Πράγματι, μου τις έδωσε, αλλά το διαλάλησε σε όλο το χωριό και έλεγε: «αν δεν έχουν χρήματα να σπουδάσουν τα παιδιά τους, να μην τα στέλνουν, να τα στέλνουν στους μαστόρους». Άλλη μια γειτόνισσα, μακαρίτισσα και αυτή τώρα, όταν πια είχα αποφοιτήσει από το Γυμνάσιο το 1957, είχε πει τούτο: «Να δούμε τώρα τι θα κάνει, ο κασμάς τον περιμένει, βαρύς βαρύς». Ο καλός Θεός μας για όλα τα πλάσματά του μεριμνάει, φροντίζει. Έτσι φρόντισε και για τον γράφοντα. Πάντως καμιά κακία δεν κράτησα για όλους αυτούς τους χαιρέκακους. Ο Πανάγαθος Θεός μας αυτός τα κρίνει. Αιώνια η μνήμη τους.

Θα μπορούσα ν' απαριθμήσω πάμπολλα τέτοια γεγονότα από τα χρόνια αυτά, αλλά δεν είναι του χαρακτήρα μου. Τα παιδιά που μάθανε γράμματα την εποχή εκείνη υπέφεραν, πάλεψαν και νίκησαν. Αυτό είναι το συμπέρασμα. Δεν είμαστε όμως αγνώμονες και αχάριστοι στους ανθρώπους εκείνους, γονείς μας, συγγενείς, φίλους, συγχωριανούς μας, που ο καθένας με τον τρόπο του, βέβαια, μας βοήθησαν στις Γυμνασιακές μας σπουδές. Τους ευχαριστούμε όλους,

ήταν πάρα-πάρα πολύ δύσκολες οι σπουδές τα χρόνια εκείνα. Όσοι από αυτούς ζουν, ας εισπράξουν τώρα τις ευχαριστίες μας, όσοι δε έχουν πεθάνει η ευχή μας είναι ο Ύψιστος να αναπαύσει-μακαρίσει τις ψυχές τους.

Τώρα, το πιο μελανό σημείο των χρόνων των Γυμνασιακών μου σπουδών, που οι αγαπημένοι μου γονείς δεν το έμαθαν ποτέ, ήταν τούτο το παρακάτω γεγονός. Την άνοιξη του 1956, μαθητής τότε της έβδομης τάξης του εξατάξιου Γυμνασίου, μαζί με 2-3 άλλους συμμαθητές μου, Νάνη, Καρακατσάνη, ένα απογευματάκι, μετά τη μελέτη των μαθημάτων, βγήκαμε για μικρή ανάπαυλα-ξεκούραση, ψηλά στη θέση «Πλατανάκια» της Άνω Κόνιτσας. Εκεί συναντούμε τυχαία ένα στρατιώτη, που υπηρετούσε τη θητεία του στο Τάγμα, αλλά ήταν σουνάμα και συμμαθητής μας, όνομα Αγγέλης, πλουσιόπαιδο όμως από την Άρτα. Προθυμοποιήθηκε να μας κεράσει και εμάς. Αυτός έπινε ούζο, το ίδιο ποτό ζητήσαμε και εμείς. Το πρώτο ποτό έφερε το δεύτερο, το τρίτο, με αποτέλεσμα να μεθύσουμε για τα καλά, εμείς τα γυμνασιόπαιδα με το καπέλο στο κεφάλι που δεν τολμούσαμε να το αποχωριστούμε ούτε στιγμή, γιατί ο «μπαμπούλας» ο καθηγητής Χριστόφορος Γ. Καραβέλας, άλλο που δεν ήθελε να μας τιμωρήσει. Κάποια στιγμή, αρχές της νύχτας, ξεκινήσαμε να φύγουμε για τα σπίτια μας, όχι όλοι μαζί, αλλά σε δύο-τρεις παρέες. Ο γράφων ξεκίνησε μόνος του, άλλωστε δεν ήταν μακριά και το σπίτι. Τρεκλίζοντας εδώ-εκεί (φέσει στο μεθύσι) φτάνει στο μέσο της διαδρομής, στο σπίτι του συμμαθητή του Αδαμάντιου Τσομήδη από το Βρυσοχώρι, σκοντάφτει στην αυλόπορτα, τρυπάει το κεφάλι του και άρχισαν να τρέχουν αίματα. Τρέχει ο συμμαθητής του, τον συμμαζεύει, του δένει την πληγή και τον πηγαίνει στο σπίτι του κεφαλοδεμένο. Οι άλλοι δύο-τρεις συμμαθητές, μεθυσμένοι και αυτοί, προσπαθούσαν, μέσα στη νύχτα, να βρουν τα σπίτια τους. Μαθαίνεται αυτό το γεγονός στη γειτονιά, γίνεται κουτσομπολιό, οι μαθητές μέθυσαν, ντροπή τους, τι πράγματα είναι αυτά κτλ. Το πράγμα φτάνει στα αυτιά ενός «καρφιού» Κονιτσιώτη και χρόνο δε χάνει, το ίδιο βράδυ μας «καρφώνει» στον καθηγητή Γκαραβέλα από την Καστάνιανη. Το πρωί που πήγαμε στο σχολειό, όλο το Γυμνάσιο για εμάς έλεγε! Ήταν το «καυτό θέμα» της ημέρας, οι μεθυσμένοι μαθητές της 7ης τάξης, «οι άντρες που μεθούν!...». Το τι ακούσαμε, κυρίως από τον είρωνα τον καθηγητή Γκαραβέλα, Θεός να τον συγχωρέσει, δεν περιγράφεται και δε λέγεται. Συνεδριάζει για το μεγάλο αυτό «γεγονός», με μοναδικό θέμα,

ο Σύλλογος των καθηγητών, με εισηγητή τον ίδιο, που ζητάει την παραδειγματική μας τιμωρία, την αξίωση, μάλιστα, για «παραδειγματισμό» των άλλων, να μην γίνουμε κακό παράδειγμα. Μπροστά στην αξίωση αυτή ο Σύλλογος των καθηγητών μας τιμωρεί, δίχως, φυσικά, απολογίες δικές μας και μας επιβάλλει επταήμερη αποβολή από το Γυμνάσιο και ΔΙΑΓΩΓΗ «ΚΟΣΜΙΑ» αντί «ΚΟΣΜΙΟΤΑΤΗ» στο ενδεικτικό προαγωγής από την 7η στην 8η τάξη. Την ποινή αυτή τη γνώριζε μόνο ο κηδεμόνας μας που είχαμε στην Κόνιτσα και ήταν ο δικολάβος δικηγόρος Καρατζήμας. Οι γονείς μου δεν την έμαθαν ποτέ. Τώρα την εξομολογούμαι. Παρ' όλες αυτές τις αντιξοότητες στα χρόνια της μάθησής μας, στις γυμνές εκείνες αίθουσες του παλιού εκείνου Γυμνασίου, που ανήκε σε κάποιον Αλβανό μπέη, με πενιχρότατα τα μέσα, με υποτυπώδη θέρμανση, όταν το χιόνι πλησίαζε κοντά στο μέτρο και τουρτουρίζαμε, καθηγητές και μαθητές, χωρίς τον πλούτο των σημερινών βιβλίων, χωρίς τα απαραίτητα τετράδια και τη λοιπή γραφική ύλη, γίνονταν όμως δουλειά, εργασία ζηλευτή, οι καρποί της οποίας φάνηκαν στα επόμενα χρόνια της ζωής μας. Είκοσι (20) παιδιά-συμμαθητές αποφοιτήσαμε τη σχολική χρονιά 1956-1957, ενώ στην τρίτη (πρώτη) τάξη του Γυμνασίου ξεκινήσαμε εξήντα δύο (62). Τα υπόλοιπα εγκατέλειψαν τις σπουδές και πολύ λίγα μεταγράφηκαν σε άλλα Γυμνάσια της χώρας.

Η τάξη η δική μας ανέδειξε κυρίως θαυμάσιους-εξαιρετικούς δασκάλους, Στέφανο Μπίμπα από Καστάνιανη, Αδαμάντιο Τσομήδη από Βρυσοχώρι, Λευκοθέα Χατζή από Πεκλάρι (Πηγή), δασκάλα, Πελαγία Παπαδήμα από Καστάνιανη, νηπιαγωγό, Κασιανή Πάπαλη από Φούρκα, νηπιαγωγό, Πηνελόπη Καραγιάννη, νηπιαγωγό, Απόστολο Κυπαρίη από Οξυά, δικηγόρο, Γρηγόρη Καφετζή (Κώστα), θεολόγο, Απόστολο Παπαθεμιστοκλέους και τον γράφοντα, πτυχιούχους του «Παντείου Πανεπιστημίου» και τόσους άλλους άξιους δημόσιους υπαλλήλους, όπως το Θεόδωρο Νάνη και Γιώργο Κατσίμπαρη, τον συνταγματάρχη της χωρ/κής, Χήρα (Θωμόπουλο) Θωμά, τον μακαρίτη Τάσο Γεωργιάδη, υπομ/κό της Νομαρχίας Ιωαννίνων, τον πρώην Δήμαρχο της Κόνιτσας Σπύρο Γκότζο κ.ά.

Ζωντάνεψε πραγματικά το παρελθόν των χρόνων εκείνων, γράφοντας αυτά, στους τρόπους ζωής που, όσο φτωχοί και αν ήταν, είχε το μεγαλείο της. Απλή ζωή με τόσα βάσανα και φτώχεια αλλά μακριά από τα σημερινά τρωτά μιας ζωής, χωρίς το ήρεμο εκείνο περιβάλλον και την απλή εκείνη και καλόκαρδη ζωή.

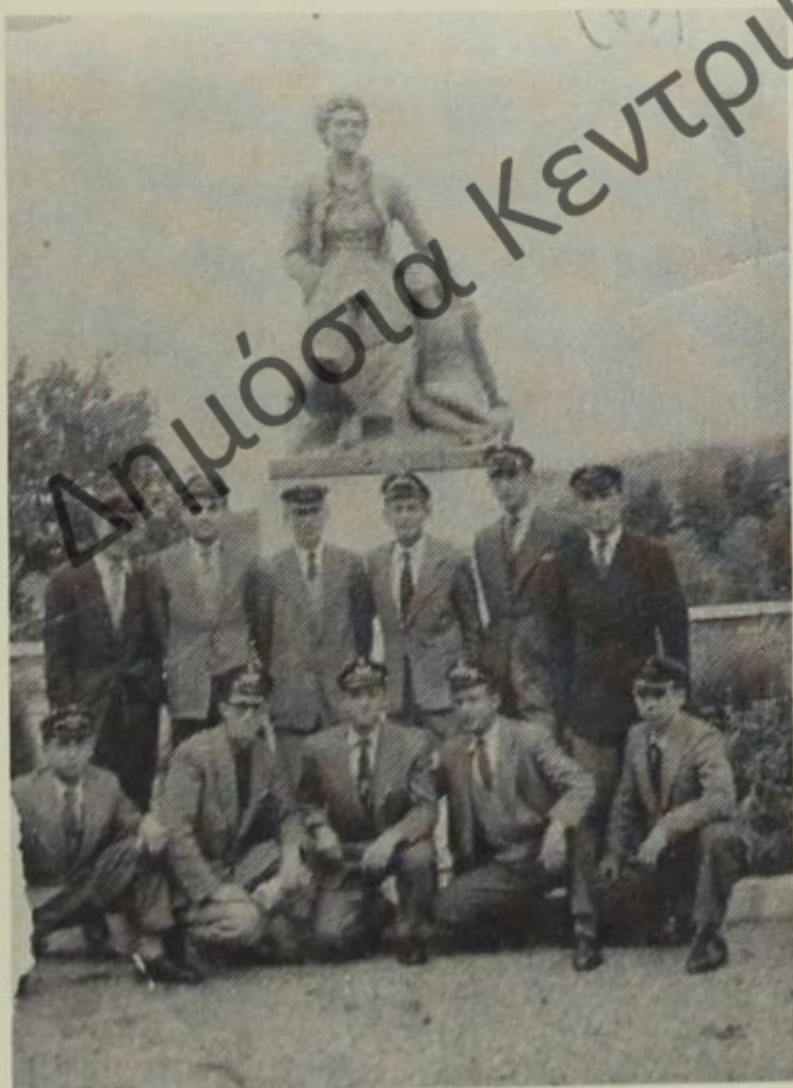
Μπορεί εκείνη η ανοιξιάτικη μέρα της μαθητικής μας ζωής, εκεί στα «Πλατανάκια» να μας κόστισε επτά ημέρες αποβολή από τα μαθήματά μας και διαγωγή «ΚΟΣΜΙΑ» στο ενδεικτικό προαγωγής μας, εν τούτοις την αγωγή που πήραμε τόσο από τους γονείς μας όσο και από τα σχολεία μας (Δημοτικό + Γυμνάσιο) μας γεμίζει ευγενικά αισθήματα και ευγνωμοσύνη προς τους δασκάλους και καθηγητές μας. Το «το ζην το χρεωστώ στους γονείς μου, το δε ευ ζην στους δασκάλους μου» έλεγε ο Μέγας Στρατηγός της αρχαιότητας Μέγας Αλέξανδρος.

Ας θυμηθούμε τότε τον «καβαλάρη» της μοτοσικλέτας, απελθόντα Γυμνασιάρχη μας, φιλόλογο, καθηγητή Γιάννη Φερούκα, που ο γράφων ευτύχησε να τον έχει καθηγητή φιλόλογο και τα έξι χρόνια του Γυμνασίου, καθότι ήταν συμμαθητές με την κόρη του Ευτυχία, μετέπειτα άξια και τίμια σύζυγος του Τάσου Πηγαδά. Πάντα ανέμελος και ξένοιαστος, δεινός όμως κυνηγός. Ποτέ μα ποτέ «αδιάβαστοι» στα μαθήματά του. Είχε το κουτί με τους 20 κλήρους, όλοι οι μαθητές, και από εκεί κλήρωνε κάθε μέρα τους εξεταζόμενους. Τολμούσε να πάει κανείς «αδιάβαστος»;

Τον «μπαμπούλα», καθηγητή Χριστόφορο Γκαραβέλα, μαθηματικό, πιστός στο καθήκον, τον καλοσυνάτο και γελαστό Δημήτρη Μουδόπουλο, μας δίδασκε φυσική, τον περήφανο και λεβέντη στο παράστημα Θύμιο Παπακωνσταντίνου, στο μάθημα της γυμναστικής, απελθόντες και αυτοί κ.ά. Δεν ξεχνώ, βέβαια, να αναφέρω και τον εκλεκτό μας φιλόλογο Νίκο Γεμπέλη, που διακρινόταν και διακρίνεται για την σχολαστικότητά του (αρθρογραφεί στο περιοδικό «Κόνιτσα»), καθότι είχε μεγάλη συναίσθηση του επαγγέλματος και λειτουργήματος που άσκησε. Η πανάξια σύζυγός του, Άννα Παππαχριστίδη, ήταν και αυτή συμμαθήτριά μας. Ενθύμιο της τελευταίας μας τάξης στο Γυμνάσιό μας τη σχολική αυτή χρονιά 1956-1957 είναι οι δύο φωτό: α) φωτό: αναμνηστική μιας εκδρομής. Διακρίνονται: ο Γυμνασιάρχης μας Γιάννης Φερούκας με το σακάκι στο χέρι του, ο καθηγητής της Γυμναστικής, Θύμιος Παπακωνσταντίνου από Μοναστήρι Κόνιτσας, αλλά η οικογένειά του κατοικούσε στο Αίγιο. Οι συμμαθήτριάς μας από αριστερά: Λευκοθέα Χατζή, Πεκλάρι, Μπιζακίδου Κόνιτσα, Πελαγία Παπαδήμα, Καστάνιανη, Νίκου από Άρτα, Πηνελόπη Γιαννούλη, Κόνιτσα, και Ευτυχία Φερούκα, κόρη Γυμνασιάρχη μας. Τα αγόρια από αριστερά, πρώτη σειρά: Νάνης Θόδωρος, Γκότζος Σπύρος, Στέφανος Μπίμπας, Θωμάς Χήρας (Θωμόπουλος), ο γράφων, δεύτερη σειρά: Γιώργος Κατσιμπαρης, Παναγιώτης Χρήστου, Παναγιώτης Καρακα-

τσάνης. β) φωτό: αυτή είναι η αναμνηστική της τελευταίας ημέρας το μήνα Ιούνιο του 1957, αφού δώσαμε και το τελευταίο μάθημα των απολυτηρίων εξετάσεων. Είναι στην πλατεία της Κόνιτσας, στο άγαλμα της τότε Βασίλισσας Φρειδερίκης. Είμαστε όλα τα αγόρια της τάξης μας, λείπουν τα κορίτσια-συμμαθήτριές μας. γ) φωτό: μια αναμνηστική ατομική του γράφοντος, των χρόνων του Γυμνασίου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ταυτότητα του χωριού μας και η κοινωνική αλλαγή

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε μια περιληπτική αναφορά στα Γυμνασιακά μου χρόνια στην Κόνιτσα. Όμως αυτά αφορούσαν τους σχολικούς μήνες, ο υπόλοιπος χρόνος, η εφηβική ζωή κυλούσε στο χωριό μας και γύρω από τα ενδιαφέροντά του. Καλό είναι να γίνει μια μικρή αναφορά στα χρόνια αυτά, ώστε να τα θυμηθούμε εμείς οι ηλικιωμένοι σήμερα και να τα μάθουν και οι νέες γενιές του χωριού μας.

Η εθνογραφία ενός ελληνικού βουνίσσιου χωριού, όπως είναι το δικό μας, ξεχωρίζει σε τρία σχετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά: α) στην αποκλειστική οικογενειακή ενότητα, β) στην πάλη με άλλες οικογένειες για αναγνώριση, γ) σε ένα άξιο σύστημα βασισμένο στην τιμή εναντίον της ντροπής και τους φυλετικούς ρόλους (άντρα-γυναίκας).

Οι οικογενειακοί δεσμοί είναι πρωταρχικής σημασίας στο χωριό μας. Το να είσαι από σόι (γένος-φάρα), όπως λέμε συχνά, σημαίνει με τη μεταφορική έννοια, να είσαι αποδεκτός, συμπαθής. Το να μην έχεις συγγενείς είναι σαν να είσαι μόνος, «έρημος», ένα «στεγνό» ξύλο. Η ιδανική κατάσταση ζωής θεωρείται εκείνη με τους ηλικιωμένους και με την επέκταση της οικογένειας (απογόνους). Τα χρόνια εκείνα ήταν ακόμα ο κανόνας αυτός. Τα μετέπειτα χρόνια από 1960 και ύστερα γίνεται η εξαίρεση, γιατί τα νεότερα ζευγάρια μεταναστεύουν και παίρνουν μαζί τους ολόκληρη την οικογένεια. Τα περισσότερα νοικοκυριά του χωριού μας τώρα αποτελούνται από τους ηλικιωμένους, γέρους και γριές.

Το σπίτι και η οικογένεια είναι το κέντρο της ατομικής ταυτότητας. Τα οικογενειακά προβλήματα κρατούνται όσο μπορεί πιο ιδιωτικά, μιας και η ατομική τιμή εξαρτάται από την καλή φήμη και το «όνομα» της οικογένειας. Η οικογένεια ενός σπιτιού και οι πιο κοντινοί συγγενείς λειτουργούν σαν ένα ενωμένο μέτωπο μέσα στην κοινότητα και αυτό βέβαια όταν τα συμφέροντά τους κινδυνεύουν, σε ένα γενι-

κότερο κλίμα ανταγωνισμού και ίντριγκας μεταξύ οικογενειών. Όλα όμως είναι σχετικά. Όταν έχουν φιλικές σχέσεις με ένα συγγενή, το δείχνουν αυτό ξεκάθαρα, δικαιολογούν τη στάση τους. Το αντίθετο, οποιαδήποτε άσχημη συμπεριφορά από συγγενή τους τους απογοητεύει, τους στενοχωρεί. Πολλές οικογένειες έχουν πάψει να μιλούν με κάποιους από τους συγγενείς τους, κατά καιρούς, λόγω διαφωνιών για περιουσία, κληρονομιά, επιλογή συντρόφου (γυναίκας), φροντίδα ηλικιωμένου κτλ.

Πιστεύεται όμως ότι στην οικογένεια η αφοσίωση και η βοήθεια είναι αναμενόμενες από τον άνθρωπο που η οικογένεια διαλέγει σαν κουμπάρο ή νονό και της οικογένειάς του. Όπως επίσης η «συγγένεια» που πηγάζει από τη σχέση με τον «βλάμη» ή «μπράτιμο», που είναι λέξη σλαβική και σημαίνει αδελφοποιητό, όπου ένας άντρας υπόσχεται αμοιβαία βοήθεια για μια ζωή σε ένα αδελφικό φίλο. Υπάρχει γι' αυτό ειδική ξεχωριστή τελετή, που γίνονταν τα παλιά χρόνια των προγόνων μας. Τέτοια αμοιβαία υπόσχεση βοήθειας είχε ο γράφων με τον αξέχαστο Νίκο Γ. Γκούτσιο. Φιλίες όμως υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν, εκτός των συγγενικών κύκλων, στον ελεύθερο χρόνο τους, και ήταν και πιο ευχάριστες. Οι λεγόμενες αυτές «παρέες» διαχωρίζονταν σε άτομα μέσα στην «παρέα» και έξω από αυτήν με τον όρο «γένος». Παράδειγμα η «παρέα» του γράφοντος αποτελούνταν από τους «κολλητούς» φίλους: τον «βλάμη» Νίκο Γ. Γκούτσιο, Κώστα Τηλ. Βάιλα, απελθόντες, αιώνια η μνήμη τους, Γιώργο Λ. Ζούλη, Βαγγέλη (Γκιούσια) Απ. Τζίνα και από τον Παντελή Τσούμπανο. Αχώριστοι φίλοι, μαζί και στις χαρές και στις λύπες-στενοχώριες, εφηβικές ανησυχίες μας. Μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών μας υποχρεώσεων ο καθένα μας τράβηξε το «δικό» του δρόμο ζωής. Πάντα όμως ήμασταν φίλοι και τώρα ακόμη, εμείς οι ζώντες, αναπολούμε πολλές φορές τα «περασμένα μεγαλεία» της τότε νεανικής μας ζωής στο χωριό μας. Θύμησες νοσταλγικές, που στάζουν στάλα στάλα βάλαμο στις καρδιές μας, που υποφέρουν πάρα πολύ μέσα στην πολύβουη ζωή της μεγάλης πόλης όπου ζούμε. Χρόνια της νιότης, της άνοιξης, της γλυκιάς αγάπης!...

Ειδικά στο χωριό μας, μεγαλύτερη φιλικότητα δείχνεται σε άγνωστους ξένους επισκέπτες, π.χ. χρόνια 1948-1952, στους στρατιώτες που υπηρετούσαν στο χωριό μας και δημόσιους υπαλλήλους, παρά στους περισσότερους γείτονές μας και αυτό γιατί η φιλοξενία είναι μια από τις ελάχιστες διεξόδους που διαθέτουν γενικά οι Έλληνες, για

να εκφράσουν θετικά τα συναισθήματά τους προς τους άλλους. Υπάρχουν όμως και άλλα επίπεδα διαχωρισμού που ο ξένος είναι ύποπτος. Έτσι η έλλειψη προοπτικής στις πράξεις του καθενός ή εμπάθεια για άλλους μεγαλώνει την κακία του κουτσομπολιού.

Ο ανταγωνισμός και ο διαχωρισμός φαίνεται ακόμη να διαιωνίζονται με ακόμη επιπρόσθετες πιέσεις σήμερα. Όλοι υποστηρίζουν «ήμασταν όλοι το ίδιο στις παλιές ημέρες, τον παλιό καιρό, τα παλιά χρόνια», εννοώντας όλοι το ίδιο φτωχοί, χωρίς την οικονομική αντιπαλότητα και το σημερινό «άγχος», που προέκυψαν από τη μετανάστευση και τη διασκόρπιση των οικογενειών. Σήμερα, κάθε Κιρασοβίτικη οικογένεια έχει τις δικές της στρατηγικές, επιλογές και όνειρα. Μια αίσθηση κοινότητας σήμερα έχει λίγα κοινά σημεία ταυτότητας, το βλέπουμε στις «Αδελφότητές» μας, εκτός αυτών από παρελθόν.

Τελικά στο χωριό μας η απόδοση του φιλότιμου (έντιμου) είναι ένα γενικό σχήμα για έπαινο, εννοώντας το άτομο που κάνει το ὀρθό, το σωστό σε κάθε περίπτωση. Ένας φιλότιμος άνθρωπος αφιερώνει τον εαυτό του στο να παρέχει στην οικογένειά του την ασφάλεια, τη γαλήνη, την οικονομική δυνατότητα. Το να αποκαλέσεις κάποιον άτιμο (χωρίς τιμή) είναι η χειρότερη προσβολή, γιατί, όπως λέει και η παροιμία, «καλύτερα να σου βγει το μάτι παρά το όνομα». Γυναίκες που γέννησαν νόθα παιδιά (άγαρες μητέρες), π.χ. θεωρούνταν ακατάλληλες για γάμο, αφού είχαν υποστεί κακή φήμη (βλάβη). Οι διαφορές αυτές πηγάζουν από την παραδοσιακή επικρατούμενη ιδεολογία που υποστηρίζει ότι ο άντρας είναι ανώτερος και έμφυτα πιο τίμιος και αυτό λόγω μεγαλύτερης αποδιδόμενης εξυπνάδας και αγνότητας. Η γυναίκα, αντίθετα, είναι έμφυτα ντροπαλή, λόγω της υποτιθέμενης ευαισθησίας του φύλου της και της αδύναμης συναισθηματικής φύσης της. Να μην ξεχνούμε ότι οι άντρες θεωρούνται ανεξάρτητα ηθικά όντα με ευρύ πλάτος για λάθη και «αταξίες», ενώ οι γυναίκες θεωρούνται πολύ πιθανοί κοινωνικοί κίνδυνοι σαν γόησσες, οπότε οι φυλετικοί ρόλοι (άντρα-γυναίκας) θα έχουν σημαντικά υπονοούμενα και ατομικές εκφραστικές επιλογές και δημόσια συμπεριφορά. Ένα παράδειγμα. Τον... τον θαυμάζουν και τον σέβονται, γιατί ήταν ή είναι φιλόπρονος, αφοσιωμένος στην οικογένεια, στον εκκλησιασμό του, στο μέτρο για το ποτό και την κουβέντα, δηλαδή για τις σχετικά ήσυχες εκδηλώσεις του από έντιμα πρόσωπα και συνήθειες. Αυτός ο άντρας ήταν αυτό που αποκαλούμε λεβέντης στα νιάτα του, όμορφος, δυνατός, ευπαρουσίαστος και ευχάριστος στο να τον βλέπουν στο

χορό, στο τραγούδι, στο χαρούμενο τραπέζι. Να μην ξεχνούμε ότι το ζωηρό και καλό τραγούδι με το χορό ήταν παραδοσιακά ένα «καλό όχημα» για τους άντρες να επιδείξουν την αρρενωπή τους περηφάνια. Ήταν, πράγματι, οι καλοί «γλεντζέδες». Το αντίθετο, οι κοπέλες και νεαρές γυναίκες πατροπαράδοτα φρόντιζαν να τραγουδούν και να χορεύουν με σεμνότητα, με μικρά βήματα και σοβαρή έκφραση, γνωρίζοντας ότι από αυτό θα κρίνονταν για έναν επακόλουθο γάμο, π.χ. ο χορός και τα τραγούδια του γάμου, για τον γαμπρό, συγχωρούνταν να χορέψει και κανένα πιο εύθυμο και «γρήγορο» χορό, ενώ η νύφη επιβάλλονταν να χορέψει παραδοσιακά, δηλαδή αργά-σιγά και με τα κατάλληλα «γαμήλια» ειδικά τραγούδια. Αν συνέβαινε να μη γνωρίζει τα κατάλληλα «βήματα» του χορού κάποια νύφη, τότε λέγονταν η λαϊκή παροιμία «νύφη δεν έγινες, από τον πλακό (στέγη) δεν αγνάντεψες;», δηλαδή καλά, νύφη δεν έγινες (δεν πατρεύτηκες), από τη στέγη κάποιου σπιτιού, καλύβας, αυλόπορτας, δεν είδες πώς χορεύουν οι νύφες, πώς πηγαίνουν τα βήματά τους; Πώς θα χορέψεις εσύ, όταν γίνεις νύφη, δεν θα γνωρίζεις τα νυφιάτικα τραγούδια και χορούς; Θα είναι ντροπή μεγάλη! Και πράγματι η φυσική γυναικεία αρετή ήταν και εξακολουθεί να είναι βασικά η ντροπή (φυλετική ντροπή της γυναίκας), ένας ορισμός που σημαίνει σεμνή συμπεριφορά, παρά ένα εσωτερικό αίσθημα αγωνίας ή ενοχής. Αυτή η ποιότητα θεωρείται ότι ολοκληρώνεται με το γάμο και για μια ήρεμη εστιασμένη ζωή μέσα στην οικογένεια. Οι γυναίκες του χωριού μας τα χρόνια εκείνα ένιωθαν ότι έτσι έπρεπε να εξηγούν παραδειγματικά τον παραδοσιακό γυναικείο ρόλο, γι' αυτό ήταν έξοχες νοικοκυρές, με τη φιλοξενία τους και τις πολλές οικογενειακές τους δεξιότητες. Μέσα στο αγροτικό ελληνικό Κιρασοβίτικο νοικοκυριό οι γυναίκες μας, γιαγιάδες και μαμάδες μας, ήταν σημαντικές σαν «φύλακες της οικογενειακής τιμής και τάξης» και εκτελέστριες των αναγκαίων τελετουργιών και αυτές που τηρούν τον κύκλο της ζωής. Αντίθετα, η αδιάκριτη γυναίκα διακινδύνευε τη φήμη όλου του σπιτιού και η συμπεριφορά της γίνονταν αιτία για πολλά κουτσομπολιά και μακροχρόνια αποδοκιμασία παρά οποιαδήποτε πράξη από έναν ανήθικο άντρα.

Γενικά οι γυναίκες τα χρόνια εκείνα στο χωριό μας έπρεπε να υπηρετούν και να υπακούουν τον αφέντη του σπιτιού τους, προσφέροντας με ευχαρίστηση οτιδήποτε για την άνεσή του και για οποιαδήποτε ιδιοτροπία του. Οι γυναίκες υποχωρούσαν μπροστά στην κρίση του άντρα για το γάμο, ακόμα και αν αυτός (άντρας) ήταν λανθασμένος ή

ανίκανος. Ο λόγος του άντρα ήταν τελικός ακόμα και στις πιο αθώες μικρές αποφάσεις της οικογένειας, της φαμίλιας τους. Πάντως και η κοινοτική αλληλεγγύη μεταξύ των προγόνων μας υπήρξε λίγη και αυτό ήταν αναμενόμενο σε ένα κλίμα από αμοιβαία καχυποψία και ανταγωνιστικότητα, όπου οικογένειες αγωνίζονταν να περικοσμήσουν το γόητρό τους και την τιμή τους και δεν είχαν καθόλου ενδιασμούς (φόβους) στο να σκέπτονται πρώτα το καλό τους. Το γνωρίσαμε πολύ καλά με τον περιβόητο Δασικό Συνεταιρισμό Υλοτόμων του χωριού μας, που τελικά τον καταχρέωσαν και τον διέλυσαν, αφού ο καθένας και όλοι μαζί κατασπάραξαν, σαν τα άγρια θηρία της ζούγκλας, μαζί βέβαια με τους συνενόχους εμπόρους και δασικούς υπαλλήλους, το χρυσοφόρο, ανεκμετάλλευτο μέχρι τότε κοινοτικό δάσος μας (Βλ. βιβλίο μου «Ιστορία του Δάσους Κερασόβου μας», έκδοσης 2002).

Αυτές λοιπόν οι κεντροφιλικές δυνάμεις του σύσσωμου ανταγωνισμού των οικογενειών στην αγροτική ζωή του χωριού μας δημιουργούν και συνθήκες, οι οποίες «τεμαχίζουν» ακόμη και τις μουσικές μας περιστάσεις, για να αναφερθούμε σε μια πτυχή της κοινωνικής και κοινοτικής έκφρασης των συγχωριανών μας. Παράδειγμα απλό η αντρική ομάδα τραγουδιού είναι, πολλές φορές, αξιοσημείωτα ασυγχώνευτη, καθώς ο καθένας χωριστά κοιτά να κυριαρχήσει με τη δική του φωνή. Στους δε χορούς, τα παλιά κυρίως χρόνια, καυγάδες γίνονταν σε ποιος θα σύρει το χορό πρώτος και πόσο χρόνο. Παράδειγμα το πανηγύρι, που το χωριό σε αυτή την περίπτωση δείχνει το καλύτερο «δημόσιο» πρόσωπό του στους ξένους επισκέπτες, που παραβρίσκονται μεταξύ τους, σχηματίζονται διαχωριστικές κλίκες, το ποιος ή ποια θα χορεύει πρώτος και περισσότερο. Ποιος από εμάς τους μεγαλύτερους δε θυμάται την... να δημιουργεί φασαρίες και καυγάδες στο μεσοχώρι του χωριού μας!

Η φωνητική παραδοσιακή μουσική του χωριού μας μαθεύτηκε κυρίως μέσω της προφορικής και ακουστικής παράδοσης, από πάππου προς πάππο. Τα τραγούδια περιγράφονται σαν να ήταν «κληρονομιά» από τους συγγενείς και τους συγχωριανούς, «η μητέρα μου συνήθιζε να τραγουδάει, έτσι κι εγώ τραγουδάω».

Κατά την άποψη πολλών, συγκεκριμένοι άνθρωποι εκλέγονται από τη φύση ή τον χαρακτήρα να μαθαίνουν να τραγουδούν εύκολα, καλά και να «οδηγούν» και τους άλλους. Οι ηλικιωμένοι συγχωριανοί μας έχουν αφομοιώσει τα δημοτικά μας τραγούδια κυρίως στη νιότη τους, μέσα από ευτελή έκθεση στις διάφορες τελετουργίες,

γάμους, βαπτίσεις, εορταστικές γιορτές, πανηγύρια κτλ. Οι άντρες είχαν την ευκαιρία για μάθηση μεγαλύτερη, πέρα από το χωριό μας, στις περιοχές που ταξίδευαν σαν χτίστες και κυρατζήδες. Οι άντρες είχαν ακόμη περισσότερες πιθανότητες από τις γυναίκες να μάθουν τραγούδια από τους μουσικούς με τους οποίους είχαν φιλικές σχέσεις σαν συνομήλικοι και πελάτες. Η γιαγιά μας η Πανάγιω Γ. Σαμαρά ήταν από τις λίγες γυναίκες εκείνης της παλιάς εποχής, γεννήθηκε το 1883 και πέθανε το 1956, που γνώριζε και τραγουδούσε πάρα πολλά τραγούδια. Δυστυχώς καμία από τις κόρες της, μακαρίτισσες τώρα, δεν της έμοιασε στο τραγούδι. Όταν τη ρωτούσα, παιδί τότε του Γυμνασίου, χρόνια 1951-1956, «Μάνα τρανή, πού τα 'μαθες τόσα πολλά τραγούδια;», αλλά δεν είχα και το μυαλό να τα καταγράψω, έτσι χάθηκε πολύτιμος λαϊκός θησαυρός, μου απαντούσε: «Όταν ήμασταν κορίτσια, θέλαμε να μάθουμε τα γαμπριάτικα τραγούδια και χορούς, για να μην ντροπιαστούμε, όταν θα παντρευόμασταν. Στήναμε αυτί στις γυναίκες που τραγουδούσαν στους γάμους, στις γιορτές, στα πανηγύρια, στα βαπτίσια. Είχαμε όρεξη να μάθουμε. Ακόμη και όταν βοσκούσαμε τα γελάδια και τα κατσίκια, στον Πέρα Μαχαλά, στη Μασίτσα, στο Νιτσάδικο, στήναμε δικούς μας «ψεύτικους» γάμους με τραγούδια και χορούς».

Στα χρόνια αυτής της δεκαετίας 1950-1960, που ο γράφων έζησε στο χωριό μας, τα τραγούδια, τους χορούς, εμείς οι νέοι τότε τα μαθαίναμε στα αλώνια, κυρίως στο «Γαλανάδικο» και της «Στάμωσ», στο προαύλιο του νέου Δημοτικού Σχολείου μας, όπου εκεί συνεχίζονταν τα τραγούδια και οι χοροί μετά από το μεσοχώρι του χωριού μας, όπου υπήρχε και η μουσική λαϊκή κομπανία των αδελφών Φίλιππα, Γιώργου και Αντρέα Φιλιππίδη μετά των παιδιών τους. Ακόμη τόποι μάθησης ήταν τα νυχτερινά πάρτι, «ξενύχτια» τα λέγαμε, ή πάνω στα βουνά, όταν πηγαίναμε ολόκληρη κομπανία από κορίτσια για καυσόξυλα, στα χωράφια που θερίζαμε, κυρίως στη θέση «Μπιγκόζη», όπου εκεί δίπλα είμαστε συνορίτες με τις αδελφές Ανδρομάχη και Ιφιγένεια Δημ. Γκοντούλη, όπου αυτές τραγουδούσαν πολύ θαυμάσια, πολλές φορές και στην αστροφεγγιά του Αυγούστου. Αχ! Τι θαυμάσιες θύμησες είναι αυτές! Σπαράζει η ψυχή μου, όταν ο λογισμός μου τρέχει στα χρόνια εκείνα, φτωχά όμως αλλά ευτυχισμένα, χαρούμενα και ξένοιαστα.

Η μουσική παράδοση στα δημοτικά τραγούδια του χωριού μας, της Επαρχίας μας γενικότερα είναι μία και ενιαία. Φυσικά υπάρχουν

παραλλαγές από τόπο σε τόπο, κάθε περιοχή έχει δική της ρυθμική εξέλιξη, τη «διάλεκτό» της, όμως τα θέματα είναι κοινά. Πρώτα πρώτα τι είναι το δημοτικό τραγούδι; Απλά είναι η λαϊκή καταγραφή του κύκλου της ζωής, από τη γέννηση μέχρι την ταφή. Γέννηση, αύξηση, πολλαπλασιασμός, θάνατος. Χωρίζεται σε τρία επιμέρους στοιχεία, που είναι: η ποίηση, η μουσική και ο χορός.

Οι γενιές οι παλιές που έχουν βιώσει και οι οποίες γέννησαν τη δημοτική μας μουσική έχουν φύγει και δεν έχουμε πλέον μαρτυρίες. Οι ελάχιστες που έχουν απομείνει τείνουν και αυτές να εξαλειφθούν. Οι γενιές των δεκαετιών 1940 και 1950 κρατούν λίγο ακόμη, γιατί έχουν γεννηθεί και βιώσει στα χωριά μας με τα δημοτικά μας τραγούδια, μουσική και χορό. Η αποδυνάμωση αυτή είναι συνέπεια της φυσικής εξέλιξης, αφού δεν υπάρχουν πια πρόσφορες συνθήκες για να φτιάξουμε... νέα παράδοση. Τραγούδια του πόνου και καημού και της ξενιτιάς π.χ. δεν θα μπορέσουν να καταγραφούν σήμερα, αφού σε 8-10 ώρες βρισκόμαστε στην Αμερική και σε 15-18 ώρες στην Αυστραλία. Ας φροντίσουμε τουλάχιστον, αυτό μπορούμε να το κάνουμε, έστω και με τις ελάχιστες δυνάμεις που μας έχουν απομείνει, να καταγράψουμε και να διατηρήσουμε ό,τι δεν έχει λησμονηθεί και ξεχαστεί από τη δημοτική μας μουσική, ποίηση, χορό και τραγούδι του χωριού μας. Είναι ιερό καθήκον και υποχρέωση εμάς των νεοελλήνων Κιρασοβιτών-Κιρασοβιτισσών προς τους απογόνους μας. Οι Αδελφότητες του χωριού μας πρέπει εδώ να πρωτοστατήσουν, αυτές είναι τώρα οι κοινωνικοί φορείς της διαφύλαξης της Κιρασοβίτικης πλούσιας κληρονομιάς μας. «Οι καιροί ου μενετοί», έλεγαν οι αρχαίοι πρόγονοί μας, δηλαδή δεν περιμένουν, σέρνουν πίσω τους τη λησμονιά, την ξεχασιά και αλίμονο στα έθνη εκείνα που ξεχνούν τις ρίζες τους. Αυτά δεν έχουν μέλλον, προοπτική, σβήνουν, χάνονται και εξαφανίζονται. Κιρασοβίτες-Κιρασοβίτισσες, γρηγορείτε!!! Την σήμερα ημέρα, το δημοτικό τραγούδι δεν κατέχει τη θέση που του αναλογεί στις μουσικές επιλογές των νεοελλήνων Κιρασοβιτών αλλά και γενικά του Έλληνα, έχει μια άρνηση, λόγω της ξενομανίας. Νομίζει και θεωρεί πως μόνο τα ξενόφερτα στοιχεία είναι εκείνα που θεωρούν ότι είναι «πολιτισμένος» και «ανώτερης κλασικής και ευρωπαϊκής μόρφωσης», ενώ αντίθετα θεωρείται «βλάχος, άξεστος και αμόρφωτος». Είναι όμως παρήγορο ότι τώρα τελευταία αρχίζει να δέχεται πιο ευχάριστα τα δημοτικά ακούσματα και μουσική. Παρατηρείται δηλαδή μια διστακτική στροφή του κοινού προς το δημοτικό τραγούδι. Μπορούμε να

ισχυριστούμε ότι γενικότερα ο Έλληνας επιστρέφει σε λησμονημένα παραδοσιακά στοιχεία. Υποστηρίζεται πως ως ένα βαθμό είναι θέμα κληρονομικότητας, δηλαδή περασμένα στην «πειθότυπο συνείδησή» του, στα γονίδια του. Κατ' αυτόν τον τρόπο αρχίζει και αναζητεί στοιχεία που τον εκφράζουν βαθύτερα. Φαίνεται πως πάει οριστικά ο καιρός που το είχε αρνηθεί συνειδητά και με πείσμα. Αυτό φανερώνει ότι οι πρόγονοί μας άρχισαν και πάλι να μιλούν μέσα μας, ακούγοντας μαζικότερα τις φωνές τους.

Έχει γραφεί πως στο χωριό μας η δημοτική μουσική ήταν στα άξια χέρια των επαγγελματιών οργανοπαιχτών, της μουσικής οικογένειας των Χαλκιάδων-Φιλιππιδαιών. Η διατήρηση όμως της φωνητικής μουσικής έπεφτε κυρίως στις γυναίκες. Οι ηλικιωμένες όμως γυναίκες που είναι γνώστριες των τραγουδιών είναι απρόθυμες να τραγουδήσουν, έχουν περάσει πάρα πολλά στη ζωή τους. Ελάχιστες από αυτές προθυμοποιούνται και όταν το κάνουν, προτιμούν το θρήνο. Αυτό είναι αποτέλεσμα συσσωρευμένων προσωπικών συμφορών και δυστυχιών. «Κανείς δεν τραγουδάει τώρα πια», λένε οι παλιές ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού μας. Οι εξηγήσεις τους αναφέρονται στις πρόσφατες επιρροές του επαγγελματισμού και των Μ.Μ.Ε., αλλά κυρίως στην εσωτερική μετανάστευση, η οποία και ερήμωσε τα χωριά μας. Μόνο λιγοστοί γέροι-γερόντισσες απόμειναν. Εκεί που κάποτε το χωριό μας ήταν γεμάτο από αρραβώνες, γάμους, γεννήσεις, βαπτίσιμα, γιορτές και πανηγύρια, τώρα βαραίνεται με κηδείες και μνημόσυνα του ηλικιωμένου και όχι μόνο πληθυσμού. Σπανιότατα ή και καθόλου ένας γάμος, μια βάπτισμα το καλοκαίρι.

Της προγραμματίστης εσωτερικής μετανάστευσης που τόσα δεινά επεσώρευσε στο χωριό μας, είχε προηγηθεί και ο πόλεμος του 1940-41, η βάρβαρη κατοχική περίοδος 1941-1944 και ο ακολουθήσας εμφύλιος σπαραγμός 1946-1949 και όλα αυτά γίναν οι αιτίες προβλήματα που εξανάγκασαν πολλές ή τουλάχιστον περισσότερες από τις γυναίκες του χωριού μας να μην τραγουδήσουν τις απλές χαρές της Κιρασοβίτικης ζωής, της ανέμελης νιότης, αλλά μόνο να πενθούν και να θρηνούν.

Το χωριό μας, όπως και τα γύρω χωριά, πλήρωσαν πανάκριβα, πάντα αυτό γίνεται με τους ακρίτες, τους πολέμους αυτούς, όπως έχουμε ήδη εξιστορήσει.

Οι άντρες του χωριού μας μπορεί να τραγουδούν σε όλη τη ζωή τους, ποτέ όμως δε θρηνούν ή, αν γίνει αυτό, θα είναι πολύ σύντομο

και με μηδαμινούς περιορισμούς και δεν θα αλλάξει καθόλου την κοινωνική τους θέση. Αντίθετα, οι γυναίκες απαντούν στις αλλαγές των οικογενειακών καταστάσεων. Παράδειγμα η γιαγιά μας Μαρία (Βαγγέλαινα) Νταγκουβάνου και θεία μας η Δέσπω, κόρη της, Γιάννη Χαρισιάδη, τους θρήνους και τα μοιρολόγια τα προσαρμόζανε αυθόρμητα στα οικογενειακά δεδομένα εκάστης οικογένειας. Ας μην ξεχνούμε ακόμη πως το τραγούδι στα χωριά μας θεωρούνταν «ντροπή» για τη μέση γεροντική ηλικία, λόγω της γυναικείας σεμνότητας και των αυστηρών κανόνων. Οι περισσότερες γυναίκες του χωριού μας χήρεψαν πολύ νέες, οπότε έπρεπε να περιορίσουν τις δημόσιες και γιορταστικές εκδηλώσεις ή δραστηριότητες και να αφοσιωθούν στην τυπική πλέον θύμηση του νεκρού προσώπου για αρκετά χρόνια και σε μερικές περιπτώσεις δια βίου. Έτσι με τους θρήνους και την προσκόλλησή στα έθιμά μας πίστευαν και πιστεύουν πως παρατείνουν ακόμη τη σύνδεση του πόνου (φροντίδα-επιθυμία) να τους αγαπούν πέρα από το θάνατο ως σύζυγοι, μητέρες και κόρες, δηλαδή η γυναικεία πίστη, με άλλα λόγια κρατούν την παράδοση.

Τα δημοτικά τραγούδια του χωριού μας, αν θέλουμε να τα διακρίνουμε ως προς το ρυθμό τους, μπορούμε να τα χαρακτηρίσουμε στις εξής παρακάτω κατηγορίες:

α. Νουμπέτι: παίζεται συνήθως όταν τα όργανα μπαίνουν στο σπίτι. Έχει μόνο μουσική και συνήθως ακολουθεί άλλο με λόγια.

β. Τραγούδια της τάβλας ή του τραπεζιού: είναι τραγούδια όχι χορού αλλά για να ακουστούν, π.χ. ηρωικά «Παύλος Μελάς», μοιρολόγια «Μαριόλα» κ.ά.

γ. Χορευτικά: εδώ είναι τα εύθυμα τραγούδια που σε προτρέπουν σε χορό, π.χ. τσάμικο, συρτό, πωγωνήσιο, καλαματιανό, ζαγορίσιο, χασαποσερβικο κ.ά.

δ. Μοιρολόγια: είναι τραγούδια θανάτου, λύπης, του χάρου. Θρηνολογήματα μεγάλης αξίας. Ο θρήνος, το μοιρολόι κρύβει δύναμη αλλά και αισιοδοξία. Το κλάμα εδώ λειτουργεί σαν λύτρωση, πότε σε ανεβάζει, πότε σε κατεβάζει. Λέγεται ότι συμβολίζει το θάνατο και την ανάσταση μαζί. Ίσως να έχουν και δίκιο.

ε. Του γάμου: αυτά είναι τραγούδια που συνοδεύουν όλη την τελετουργική εβδομάδα από την Τετάρτη μέχρι την Κυριακή του γάμου, π.χ. «Κρασί σε πίνω», «Πολλά τραγούδια είπαμε», «Τριομερούτσικος γαμπρός», «Ροϊδούλα», «Αφέντη», «Όσα βουνά και αν πέρασα», «Ξύπνα, περδικομάτα μου» κ.ά. Όλα αυτά είναι ανάμικτα από συ-

ναισθήματα χαράς και λύπης, π.χ. το νιόγαμπρο ζευγάρι φτιάχνει νέο σπιτικό (χαρά), αλλά η κόρη αποχωρίζεται τους γονείς της (λύπη).

στ. Της δουλειάς: εδώ έχουμε τα τραγούδια που συνοδεύουν τις γεωργικές δουλειές, π.χ. όργωμα, σπορά, θερισμό, αλώνισμα, «Πέφτουν τα φύλλα», «Τράβα αέρα, δροσερέ», «Διψούν οι κάμποι» κ.ά.

ζ. Της ξενιτιάς: τα τραγούδια αυτά έχουν δημιουργηθεί από τις γυναίκες, μάνες, αδελφές, ξαδέλφες, συγγενείς που έμειναν «πίσω» στο χωριό και περίμεναν με μεγάλη ανυπομονησία και αγωνία να γυρίσουν τα αγαπημένα πρόσωπά τους από το ταξίδι, την ξενιτιά. Δεν υπάρχει σπίτι στα χωριά μας που να μην έχει δακρύσει ή και να μην έχει «ξεπροβοδίσει» στην ξενιτιά αγαπημένο πρόσωπο. «Ξενιτεμένο μου πουλί», «Η ξενιτιά είναι πικρή», «Τι να σου στείλω, ξένε μου» είναι τα πιο γνωστά τραγούδια. Περισσότερα στο βιβλίο της Αδελφότητάς μας, έκδοσης 1985.

η. Της αγάπης: εδώ έχουμε τραγούδια που υμνούν την αγάπη, τον έρωτα, την ομορφιά και όλα μιλούν για τον ή την αγαπημένο/αγαπημένη, τους αιώνιους όρκους αγάπης και αφοσίωσης, τις παντοτινές υποσχέσεις κτλ.

Συμπέρασμα

Το δημοτικό τραγούδι δημιουργήθηκε από το λαό και για το λαό, στο πλαίσιο του χωριού, της Κοινότητας και εξυπηρετούσε τις ανάγκες και τις λειτουργίες της. Στα πανηγύρια, γιορτές, γάμους, στα γενικά γλέντια ο κόσμος τότε συμμετείχε πολύ ενεργά και αυθόρμητα. Σ' αυτό συνέβαλε και το γεγονός ότι τότε ο μόνος τρόπος διασκέδασης ήταν τα γιορτάσια αυτά. Σ' αυτά τραγουδούσε και εξέφραζε το δικό του ψυχικό κόσμο, που ασφαλώς και ήταν πιο καθαρός, γνήσιος και ανόθευτος.

Ο δικός μας φημισμένος πια κλαρινίστας Νίκος Φιλιππίδης είπε κάποτε για το δημοτικό μας τραγούδι «πως αν δε συνοδεύεται από τον πολιτισμό και τη γνώση του παρελθόντος, τότε δεν είναι τίποτε».

Σήμερα, με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας με τους γρήγορους ρυθμούς της ζωής αφενός και αφετέρου με την αποδιοργάνωση των χωριών μας, το δημοτικό μας τραγούδι νοθεύτηκε, έπαψε να είναι αυθεντικό, «ορίτζιναλ». Όταν τραγουδάς, κάνεις πρώτα πρώτα μεγάλο καλό στον εαυτό σου, γλιτώνεις τον τρελογιατρό, λέει ο γαμπρός μου

ο Μήτσιος Μανέκας, ένας από τους παλιούς ακόμη πιστούς τραγουδιστές του δημοτικού τραγουδιού. Με την πρώτη διδομένη ευκαιρία, νάσου και το «παίρνει» εκεί στα ψηλά στην παρέα, στο φαγοπότι, στο σπίτι, στη δουλειά. Είναι το καλύτερό του φάρμακο.

Στη «δουλειά» περνάει και σήμερα κρίση, ισχυρίζονται πολλοί, το δημοτικό τραγούδι. Η παράδοση διαμορφώνεται, πλάθεται, δεν υπήρξε ποτέ σταθερή, στατική, είναι μεταβαλλόμενη. Το δικό μας Ηπειρώτικο δημοτικό τραγούδι ακούγεται και αρέσει σε ολόκληρη την Ελλάδα, είναι πασίγνωστο. Πρέπει, ωστόσο, να είμαστε αισιόδοξοι ότι θα βρει και πάλι τον ίσιο και καλό δρόμο, την παλιά του μορφή. Νότα αισιοδοξίας είναι και το σημερινό Μουσικό Σχολείο των Δολιανών Πωγωνίου, όπου εκεί μαθαίνουν οι μαθητές και το γνήσιο και ανόθευτο ηπειρώτικο τραγούδι. Ευχή μας είναι να ξεπηδήσουν από εκεί νέα παιδιά, νέα βλαστάρια που θα συνεχίσουν την Ηπειρώτικη παραδοσιακή μουσική. Στα χωριά μας είναι ακόμη ζωντανό, είναι ακόμη 4-5 κομπανίες, ζυγίες που ασχολούνται με το δημοτικό τραγούδι. Πρέπει να επιβάλλεται να γίνει σοβαρή και υπεύθυνη καταγραφή της μουσικής παράδοσης του χωριού μας, όσο έχουμε και ζούνε ακόμη τραγουδιστές-τραγουδίστριες και καλούς οργανοπαίχτες. Είναι πρώτη προτεραιότητα. Έχουμε την πρώτη «ζύμη», τους τραγουδιστές-τραγουδίστριες και τους φημισμένους πια μουσικούς αδελφούς Νίκο και Κώστα Φιλιππίδη. Να ξεκινήσει μια προσπάθεια από τις Αδελφότητές μας, κυρίως των Αθηνών, καταγραφής της μουσικής μας Κιρασοβίτικης παράδοσης. Το ζήτημα επείγει, έφτασε ο καιρός, πρωτοβουλίες χρειάζονται και προπαντός θέληση-αγάπη από όλους μας. Υστερήσαμε σε αυτό το ζήτημα. Το κοντινό χωριό Ασημοχώρι το έκανε ήδη. Καιρός για εμάς τώρα.

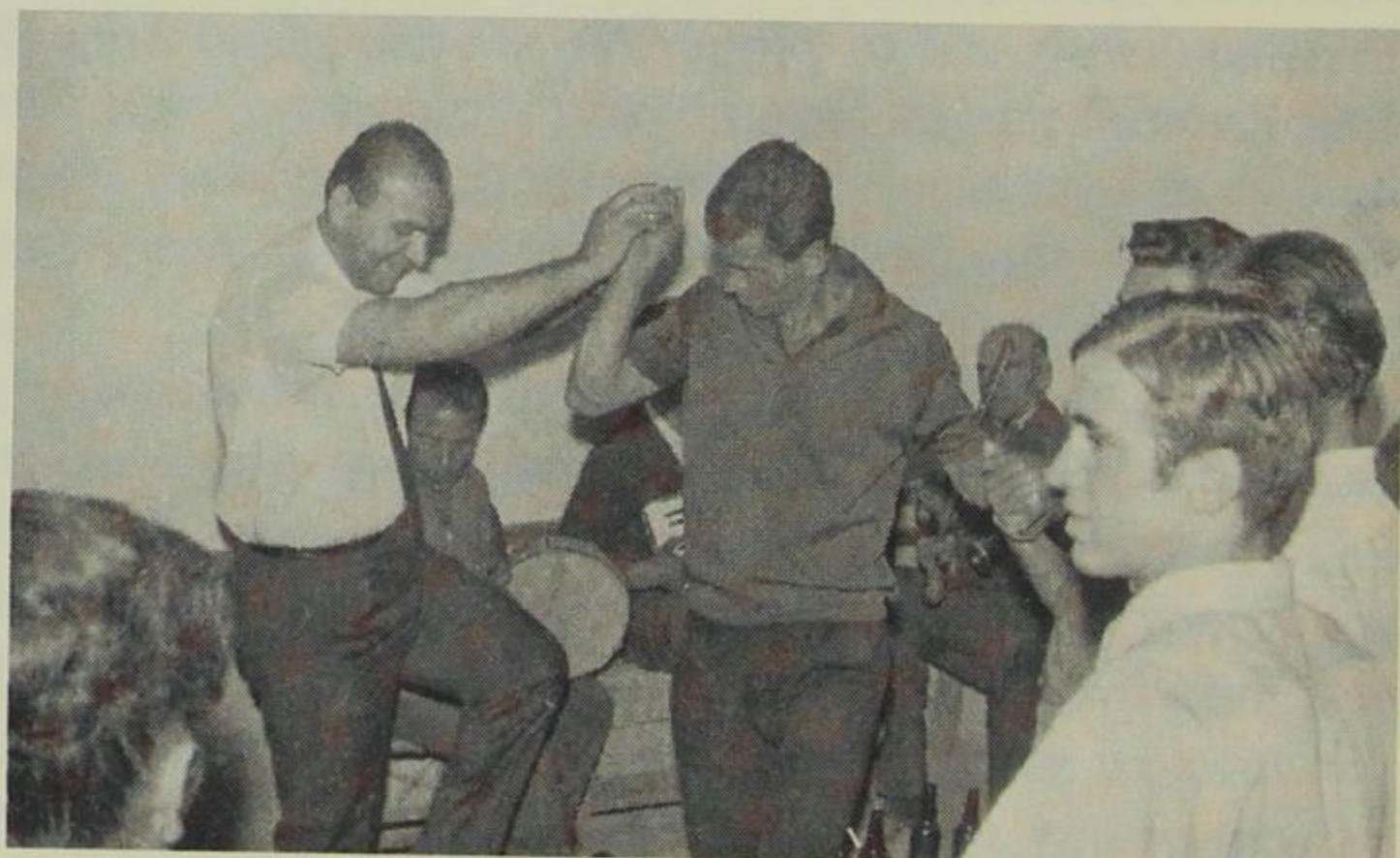
Λαϊκή κομπανία:
οικογένεια
Φιλιππίδη, πατέρας
και γιοι, Νίκος
και Κώστας
στα βαπτίσια
της κόρης του
Μιχάλη
Νταγκουβάνου
27.7.1981.

Συγγενείς μας
στα βαπτίσια της
κόρης του Μιχά-
λη Νταγκουβάνου
27.7.1981.

Οι «βλαμάδες»,
ο γράφων
και ο Νίκος
Γκούτσιος σε ώρα
γλεντιού στο
χωριό μας
το 1967.

Σεργιάνισμα στα παλιά χρόνια

Έχει γραφεί και είναι τρανή αλήθεια πως όποιος έχει καταπιαστεί από την τρανή επιθυμία να γράψει την αληθινή, τη σωστή, την ακέραιη, κατά δύναμη και με όσα στοιχεία διαθέσει, την ιστορία και την παράδοση ενός μαστοροχωρίου, όπως το δικό μας, έχει ένα πολύ μεγάλο και δύσβατο δρόμο να διαβεί, να οδοιπορήσει, μεγάλο, όχι με την έννοια των εξωτερικών αλλά των πολλών εσωτερικών διαστάσεων, αφού υπάρχει μεγάλη, σημαντική έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων, όπως του χωριού μας, που κάηκε το 1913, είναι δηλαδή δρόμος με χίλιες δυο δυσκολίες, προσπάθειες, ιδρώτα, έξοδα, που είναι όμως υποχρεωμένος να διαβεί.

Ελάχιστοι (δύο-τρεις) συγχωριανοί μας μέχρι σήμερα προσπάθησαν και άφησαν τελικά λίγα κείμενα, σαν σημάδια, που μπορούν αυτά να βοηθήσουν τους συνεχιστές, με τον τρόπο του ο καθένας, ώστε να πετύχουν τον άγιο αυτό σκοπό, το τρανό όνειρο που μερόνυχτα έχει μέσα του ο κάθε συγχωριανός μας και που ασφαλώς εύχεται να μη σβήσει αυτή η μητρική παράδοση, το γλυκό αυτό όνειρο. Γύρω από τα βασικά και κύρια αυτά θέματα η ιστορία μας λέει πως οι γνήσιοι και πρόθυμοι αγωνιστές επιζούν με το έργο που αφήνουν πίσω τους, για να μαθαίνουν τους πολλούς με το παράδειγμά τους, αντίθετα με τους άπολους, τους άκεφους, που σβήνουν για πάντα.

Η πραγματική γνώση και μάθηση, τόσο της ιστορίας των ηρωικών Κιρασοβιτών προγόνων μας όσο και οι ποικίλες πολιτιστικές, κοινωνικές και οικογενειακές πολλές φορές εκδηλώσεις αυτών, σηκώνουν πολύ ψηλά το κάθε άτομο, ψυχικά και πνευματικά, σε επίπεδα που ομορφαίνουν, αλλά και θεμελιώνουν γερά και σταθερά την κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό, δημιουργούν σφιχτά και δυνατά μια ψυχική ενότητα μεταξύ του χθες και του σήμερα και δε σπάνε οι χρυσές και ελπιδοφόρες αλυσίδες του παρελθόντος.

Συμπέρασμα. Όλοι μας δεν πρέπει καθόλου να περιοριζόμαστε απλά και μόνο στην επιφανειακή ανάγνωση, στη γρήγορη και εύκολη

κρίση, στα φανερά μόνο νοήματα, πρέπει και επιβάλλεται να φτάνουμε στο ζουμί, στο βάθος, για να βρούμε την αλήθεια, το φως, το νόημα, τέλος, τα χρήσιμα διδάγματα. Ένα τέτοιο σεργιάνισμα προσπαθεί να κάμει ο γράφων στο παρόν κεφάλαιο του πονήματός του. Παραθέτουμε για το σκοπό αυτό και κείμενα άλλων συγχωριανών μας, π.χ. Δέσποινας Παπανικολάου-Σαράγκαλου, Νίκου Σπ. Γαλάνη και Γιώργου Χρ. Κοντοδήμου στις διάφορες πολιτιστικές και οικογενειακές εκδηλώσεις του χωριού μας, κυρίως τις δεκαετίες 1950-1970, όπου το χωριό μας έσφυζε από ζωή – κίνηση – εργατικότητα.

- Η συμβολή της γυναίκας στις τοπικές ενδυμασίες και στο στολισμα του σπιτιού της αποτελούσε εκείνα τα χρόνια τα παλιά στο χωριό μας, αλλά και σε κάθε χωριό, σε κάθε οικογένεια, μια ιδιαίτερη ξεχωριστή, χαρακτηριστική, τοπική βέβαια, φυσιογνωμία, ένα ξέχωρο σημάδι, ένα γνώρισμα.

Στο πόνημά μου, το βιβλίο «Κιράσοβο», έκδοσης 2002, έχει περιληφθεί ξεχωριστό κεφάλαιο για τις παραδοσιακές τέχνες του χωριού μας, όπως του ράφτη και ράφτριας-κεντήτριας και περιγράφονται εκεί τα περίτεχνα κομψοτεχνήματα που έραβαν και κεντούσαν. Στο παρόν λήμμα θα γίνει μικρή αναφορά στις γυναίκες του χωριού μας, τις νοικοκυρές του κάθε σπιτιού, νοικοκυριού και τις περίφημες ικανότητες που είχαν στην κατασκευή των σπιτικών ενδυμασιών των γυναικών, που ήταν καλόφτιαχτες, πολύμορφες και πλουμιστές. Η γιορτάσιμη και η νυφιάτικη ήταν πιο ωραίες και φανταστικές. Τις περισσότερες φορές γίνονταν από υφαντά που οι υφάντριες και οι δαχτυλοδεχτούμενες κεντίστριες με πολύ φυσικό και αυθόρμητο μεράκι έδιναν τον εαυτό τους, την αντοχή, τον ιδρώτα, την υπομονή τους και την καρτερία της ψυχής τους, μέρες και νύχτες πάνω στο σπιτικό αργαλειό. Ήταν δουλειά πολύ κουραστική, εφόσον έπρεπε να κινούνται συνεχώς χέρια και πόδια. Το σώμα ειδικά τραντάζεται πολύ σε κάθε χτύπημα του χτενιού και το σώμα της υφάντριας να τεντώνεται, για να φτάνει να ξεμπλέκει τα διάφορα νήματα που μπερδεύονται τακτικά. Ύφαιναν τα ανδρικά ρούχα, τα κιλίμια, τις ποδιές, τις βελέντζες, με φλόκο ή δίχως φλόκο, τραπεζομάντιλα, μαξιλαροθήκες και πετσέτες. Όλες αυτές οι όμορφες φορεσιές, αληθινές σαν Ιουλιανές πινελιές του Σμόλυγκα, στου ματιού τη δίψα, ήταν σωστά στολίδια, περιείχαν πολύ λεπτό καλλιεργημένο γούστο, καλαίσθητη επιμέλεια, πολύ φροντίδα, λεπτότητα, φινέτσα, γούστο.

Οι κεντήτριες με τα διαλεχτά βιομηχανικά ή βιοτεχνικά υφάσματα

αγοράς και του σπιτικού αργαλειού έφτιαχναν και κεντούσαν τις περιφημες μαντίλες με τα λαμπερά μετάξια, την πολύχρωμη και ζωηρή νυφική σκέπη, τις ζώνες, τις κάλτσες, με τα πολύχρωμα σχέδια. Τα κεντήματα στις διάφορες ενδυμασίες, στο λαιμό, στα μανίκια, στο γύρω κάτω του φουστανιού. Τις ποδιές που σχεδιάζαν χωρίς πρότυπα, χωρίς μοντέλο, χωρίς μήτρα, καλούπι, χωρίς σχεδιάγραμμα, ήταν όλα επινοήσεις και εμπνεύσεις δικές τους και της πείρας τους. Όλες αυτές οι ερασιτέχνισσες εργάτριες, κοπελιές και μεστωμένες γυναίκες, νιόνυφες, μέσα σε μια γλυκιά μυστηριώδη διεργασία με αυστηρή οπωσδήποτε προσήλωση πάνω στο αυτοσχέδιο και στον οικογενειακό αργαλειό, δούλευαν ασταμάτητα, πέραν των άλλων οικογενειακών υποχρεώσεών τους. Είχαν όμως συντροφιά τα κοριτσίστικα όνειρά τους, τα οράματα, τις προσδοκίες τους, με το σιγανό και μουρμουριστό τραγούδι, χαράζαν με μια κίνηση το πανέμορφο κομφοτέχνημα και μεταμόρφωναν τη μάλλινη ή μεταξωτή κλωστή και το μάλλινο ή βαμβακερό νήμα σε ένα φανταστικό υφαντό στολίδι με σχέδιο καταπληκτικό στη σύλληψη.

Η κάθε γυναίκα του αργαλειού και της χειρωνακτικής δουλειάς ήθελε το κάθε έργο να είναι και δουλειά δική της. Πιστεύω τις είχε, να διορθώνεις το παλιό οικογενειακό φόρεμα, παρά να δανείζεσαι το ξένο. Αυτά μας έλεγε η μακαρίτισσα η «κράνα τρανή» μας, γιαγιά Πανάγιω Γ. Σαμαρά, χρυσοχέρα γυναίκα-νοικοκυρά. Αιώνια η μνήμη της.

Το κάθε κορίτσι του χωριού μας ήταν και αυτό ένα κομμάτι μέσα στην φαμίλια και δακτυλωμένο να ασχολείται για την οικογένεια, για τις δουλειές, για την τέχνη του αργαλειού, της βελόνας, το νοικοκυριό. Η χαρά και η ικανοποίηση που ένιωθε η κάθε κοπέλα και γυναίκα, όταν τελείωνε τη δουλειά της, ήταν πολύ μεγάλη, ένιωθε περήφανα, γιατί από τα πανάξια χέρια της φτιάχτηκε ένα τέτοιο όμορφο έργο, κομφοτέχνημα αληθινό. Ξεχνούμε τους κόπους, το άγχος, τα ξενύχτια. Να μην ξεχνούμε ποτέ πως οι γυναίκες στο χωριό μας ήταν δουλεύτρες καλές και ό,τι έπιαναν στο χέρι το τελείωναν στα σίγουρα, χωρίς βιασύνη. Πίστευαν, κυρίως η γιαγιά μας, πως όσο η δουλειά τελειώνει αργά, τόσο αυτή είναι καλοφτιαγμένη, όμορφη και ωραία. Τα χνάρια της ακολούθησε και η συγχωρεμένη η μάνα μας, η Όλγα Ανδ. Σαμαρά. Από αυτήν έμαθε σχεδόν τα πάντα για το νοικοκυριό, γιατί μικρό κοριτσάκι παντρεύτηκε, μόλις 17 χρονών.

• Οι φωτογραφίες, οι εικόνες, τα έγγραφα αξίζουν όσο χίλιες λέξεις, λέει ένα κινέζικο απόφθεγμα.

Εκείνα τα παλιά χρόνια, επί τουρκοκρατίας, τα δύσκολα και τραγικά της σκλαβιάς και της φρικτής τυραννίας, το Κιράσοβο ήταν τρανό κεφαλοχώρι, γιομάτο κόσμο, ζωή και ζωντάνια, με όμορφα παραδοσιακά λιθόχτιστα σπίτια που, πέρα από την αξιόλογη αρχιτεκτονική αξία και τέχνη τους, αυτά έκρυβαν μια λαμπρή και ολόφωτη ιστορία.

Ήρθε όμως ο ξεσηκωμός ή Επανάσταση των Κιρασοβιτών το χειμώνα του 1912-1913 κατά των Τούρκων και το χωριό μας κάηκε. Κι από εκείνα τα πατρογονικά γραφικά σπίτια δεν έμειναν παρά ελάχιστα αποκαΐδια να θυμίζουν το βάρβαρο πέρασμα των Τουρκαλβανών ατάκτων και Τούρκων στρατιωτών. Το χωριό ξαναχτίστηκε από την αρχή, μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου στις 21 Φεβρουαρίου του 1913. Τα νέα χτίσματα, τα περισσότερα πάνω στα μισοκαμένα παλιά θεμέλια, δεν είναι της παλιάς αρχιτεκτονικής τέχνης και αξίας. Είναι λιθόχτιστα, μονώροφα ή δίπατα και σπάνια τρίπατα. Φανερώνουν εν τούτοις αρχοντικά και το καλό μεράκι του μάστορα, το καλαίσθητο ζανάτι??? του. Υπάρχουν και σήμερα ελάχιστες όμορφες γραφικές ξύλινες πόρτες (αυλόπορτες) με προκοκέφαλα και γύφτικους μεγάλους μειστρεσέδες, με περάτι, όχι ξύλινο αλλά σιδερένιο και το ιδιότυπο χτυπητήριο. Όλα αυτά από το 1913 και μετά αποτελούν ασφαλώς κειμήλια αξίας, είναι σχολείο μάθησης, γι' αυτό χρειάζεται προσεκτική μελέτη, σχεδιασμός, αγάπη και τόλμη για συγκεκριμένες λύσεις, δηλαδή προσοχή και υπευθυνότητα. Έχουν να μας πουν, να μας μάθουν ακόμα πολλά από την ιστορία των θρύλων, των παραδόσεων, των εθίμων, των συνηθειών, των αισθημάτων, των αδυναμιών, του λαογραφικού πλούτου, της φυσιογνωμίας της προγονικής πατρικής ζωής.

Με ιδιαίτερη συγκίνηση αντικρίζω ξεθωριασμένες παλιές φωτογραφίες του παππού και της «μάννας τρανής», Γιώργου Κ. Σαμαρά και Πανάγιως Γ. Σαμαρά, όπως των γονιών μας Αντρέα και Όλγας Σαμαρά, με ενδυμασίες Κιρασοβίτικες, κρεμασμένες στους τοίχους του σπιτιού μας, τόσο στο χωριό όσο και εδώ στην Αθήνα. Ακόμη με αισθήματα αγάπης και χαράς αντικρίζω τις παλιές φωτογραφίες πολλών προγόνων μας Κιρασοβιτών, που έχουμε κρεμασμένες στους τοίχους των Γραφείων της Αδελφότητάς μας, εδώ στην Αθήνα. Και αυτό γιατί, πιστεύω, πως οι φωτογραφίες αυτές και οι διάφορες εικόνες, τα γραπτά κείμενα και οι αριθμοί ακόμα, είναι πραγματικά σύμβολα και παραστάσεις που μας φανερώνουν αναλλοίωτα κάτι το χαρακτηριστικό, το διάφανο, το χειροπιαστό, κάτι από τις γύρω μας εσωτερικές και εξωτερικές αισθήσεις που μέσα συντελείται η δημιουργία του προορι-

σμού, δηλαδή αποκτάει ο ανθρώπινος νους δύναμη και γνώση.

Τον καιρό εκείνο της καθαρσύνης και της περήφανης γεροσύνης, τα χιονοσκέπαστα αυτά γηρατειά με απλά λίγα γράμματα που γνώριζαν σκόρπισαν ολόγυρα το λεπτό, το παρήγορο άρωμα της καλοσύνης, της τιμιότητας, της αγάπης, της δικαιοσύνης και της αυταπάρνησης. Τα βαρύχρονα αυτά γηρατειά με το σοφό τους πνεύμα και το καλό τους λόγο έδιναν χρήσιμες και ωφέλιμες συμβουλές. Ναι, οι παππούδες μας, οι πατεράδες μας, όλοι αυτοί από τότε έγιναν σοφοί και ήταν μαστόροι χτιστάδες. Τους βλέπεις τώρα στη φωτογραφία και τους καμαρώνεις, διακρίνεις λαγαρά και λαμπικαρισμένα, ζωγραφισμένα στα πρόσωπά τους τη γνήσια Κιρασοβίτικη ευαισθησία, το μεράκι, το πόθο, τον καημό, το γούστο. Άφησαν φεύγοντας από την πολύμοχθη δουλειά του πετρά χτίστη, σημάδια έκδηλα και καταφανή μιας άλλης ιστορικής εποχής και μνήμης. Έτσι λοιπόν η παρουσία της φωτογραφίας, της εικόνας, των εγγράφων, όσο ασήμαντα και αν είναι αυτά, εν τούτοις έχουν ξεχωριστή σημασία αλλά και συμβολισμό, γιατί σε κάνει να βλέπεις το πατρικό σπίτι πώς ήταν άλλοτε και πώς είναι σήμερα, με την παροιμιώδη φιλοξενία, αγάπη, στοργή, την καλοσύνη της καρδιάς, της ψυχής των προγόνων μας, ενώ τα μηδαμινά έγγραφα και κείμενα με γράμματα πολλές φορές, ρίχνουν κάποιο αμυδρό φως στο δημόσιο, κοινοτικό και ιδιωτικό βίο, τη ζωή των ανθρώπων των χωριών μας και διαλύουν σιγά σιγά το σκοτάδι των χρόνων εκείνων και φανερώνουν γεγονότα και πράγματα, τα οποία πήγαιναν να λησμονηθούν και να ξεχαστούν ολότελα, παντοτινά.

Οι φωτογραφίες των ασπρομάλληδων-ασπρογέννηδων παππούδων-γιαγιάδων, μεγάλη όντως λέξη και τρανό χρέος, με σταφιδιασμένα και ζαρωμένα πρόσωπα από τα βάσανα της ζωής και του καθημερινού ιδρώτα, κλείνουν ολόκληρη τη ζωή τους. Για εμάς, είναι τα απομεινάρια και τα κειμήλια που μαρτυρούν και φωτίζουν το παρελθόν. Ευχή μας να γίνουν σε όλους τους νεοέλληνες Κιρασοβίτες – Κιρασοβίτισσες τα φωτεινά ορόσημα στη ζωή τους. Τώρα οι φωτογραφίες του τοίχου –βλέπουν και– παρατηρούν τι θα πράξουμε εμείς, οι απόγονοί τους, τα παιδιά, τα εγγόνια, τα δισέγγονα-τρισεγγονά τους. Θα τους μοιάσουμε, θα γίνουμε αντάξιοι, θα τους κάνουμε περήφανους, ώστε να χαμογελούν και να καμαρώνουν; Ιδού το μέγα ερώτημα! Ο μέγας ποιητής Κ. Παλαμάς έγραψε: «Η παράδοση γενικά δεν σταματάει σε κάποιο χρόνο ή σε κάποια εποχή, η παράδοση δημιουργείται κάθε μέρα από ιστορικές πράξεις ή άλλα γεγονότα, αλλά για να γίνει πα-

ράδοση αυτή, πρέπει να αντέχει στο χρόνο και αντέχει στο χρόνο το τραγούδι σαν λόγος, σαν ποίηση, σαν μελωδία, όταν αυτό εκφράζει την εποχή του και οι ιστορικές φωτογραφίες που θυμίζουν τους αγώνες πάλης ενάντια σ' όλους τους εξωτερικούς κινδύνους». Έτσι λοιπόν αυτές οι φωτογραφίες που θυμίζουν με νοσταλγία παλιές, όμορφες, ξέχωρες χωριανές μέρες, είναι πράγματι μια πολύ εύγλωττη παρουσίαση του παρελθόντος, δηλαδή η ίδια η ψυχή της προγονικής γης μας, της ψυχής μας. Κάθε φορά που πέφτουν στα χέρια του γράφοντος οι παλιές φωτογραφίες προσώπων του χωριού μας ή έγγραφα από διάφορες εκδηλώσεις, μαλακώνει η καρδιά του, αγάλλεται και χαίρεται η ψυχή του, λαμπιρίζει ο νους, φεύγει ο πόνος, η στενοχώρια, η θλίψη. Φαντάζεται πως τους βλέπει ολοζώντανους μπροστά του και αρχίζει να κουβεντιάζει μαζί τους, να ζητάει γνώμες, συμβουλές, σχέψεις, τι ενέργειες πρέπει να κάνει, πώς να φερθεί, δεν θέλει να τελειώσει γρήγορα η κουβέντα μαζί τους, γιατί παιδαγωγείται και διδάσκεται. Το πράγμα αλλάζει πάλι τελείως, όταν ο γράφων βλέπει παλιές φωτογραφίες που περιλαμβάνουν πρόσωπα σεβάσμια, δασκάλων και παπάδων του χωριού μας, που είναι αγγελικές στιγμές, γιατί αποκαλεί αυτούς λόγω της εθνικής, θρησκευτικής και χωριανής προσφοράς τους, ασάλευτους πύργους, ψηλούς πύργους, που βάσταξαν πάνω τους τα ιερά και όσια, τα πεπρωμένα, τους θησαυρούς του χωριού μας και σαν ολόφωτες πολύχρωμες λυχνίες που διέλυσαν το βαθύ σκοτάδι της ασέβειας, τις αδυναμίες και τους φόβους.

Αναφέρεται εδώ ένα ακόμη χαρακτηριστικό στοιχείο της τότε δύσκολης ζωής των κατοίκων των χωριών της περιοχής μας. Αυτό σαν παράδειγμα-απόδειξη. Ο παππούς της γυναίκας μου, Βασίλης Ραμαντζάς, τηρούσε τα χρόνια 1910-1922, μετά την επιστροφή του από τη Ρουμανία, όπου ήταν ταξιδεμένος, ένα κατάστιχο (δευτέρι) δηλαδή ημερήσιο ταμείο όλου του χρόνου και των ετών αυτών, όπου καταχωρούσε, όπως θα δείτε και θα διαβάσετε, τα ημερήσια έξοδα, κατά μήνα, έτος και για πολλά χρόνια, με κάθε λεπτομέρεια. Από το δευτέρι αυτό, που βρέθηκε-σώθηκε, και βρίσκεται στο αρχείο του γράφοντος, έχουν αφαιρεθεί, ξεσκίστηκαν, χάθηκαν αρκετές σελίδες του, αλλά οι περισσότερες σώζονται και από εκεί βλέπουμε την τακτική και την επιμέλεια που είχαν οι προγονείς μας στον οικογενειακό προϋπολογισμό εφοδίων και εξόδων της οικογενείας τους. Τακτική ζηλευτή και αξιέπαινη, γιατί γνώριζαν ανά πάσα στιγμή τα οικονομικά του σπιτιού, του νοικοκυριού τους, λογιστική ορθότατη από κάθε άποψη,

Βασίλης Ραματζάς (Μπασινικόλας),
Μοναστήρι Κόνιτσας, παππούς
της γυναίκας μου Φρειδερίκης.

Μην	1920	δραχ	λεπ	δραχ	λεπ
10	Μεταγορα Γαλασιθην			2228	65
	Γριχια διαθην Μαρτιν	1	50		
	εξοδα τη Κονιθα	2			
15	5. σιχη ρελινασθιζιανη	22	50		
21	1. ο.αα φαχαρι				
21	Γαβοδια Ιην Γιανηοργη	2			
15	εξοδα φαμαρ διαθην	5			
20	1/2 γρηουρι φαχαρι	10		113	00
21	του Γραφαθι διαθην	5			
28	1/2 φαχαρι	2			
27	1/2 φαχαρι	2			
27	1/2 φαχαρι	12	75		
27	3. μοθια σιχηρα κριση	2	10		
27	1/2 φαχαρι	4	75		
27	1/2 φαχαρι	9	75	42	75
27	2. φαχαρι	4			
27	1/2 φαχαρι	2			
3	1 φαχαρι	2			
7	1 μοθια			65	
27	1/2 φαχαρι	2			
27	100 δραχμα				
10	1 φαχαρι	6			
27	1 φαχαρι			60	
27	1 φαχαρι	7	40		
27	εξοδα τη Κονιθα	3			
14	1180 γαδι ασθιζιανη	1285		3600	
16	2 φαχαρι	12	50		
27	2 φαχαρι			30	
20	1/2 φαχαρι	2	75		
22	1 φαχαρι	1			
29	1 φαχαρι	6			
30	1 φαχαρι	1		2355	
				2443	95

εύγε τους γι' αυτό. Εμείς τηρούμε σήμερα τέτοια τακτική; Αμφιβάλλω, πάντως ο γράφων δεν τήρησε, ούτε τηρεί τέτοια τακτική και απορεί ο άμοιρος πώς εξαφανίζεται η μηνιαία σύνταξή του, όπως και της γυναίκας του!

Μεταφορά ταντίνας 0000 1700			
Μάρτι	22	διαταραχών	130
	24	επίδια τωφθαλμίου	1260
	25	μισόν διμφοί 1999999	5
	27	εργασίες Μουσουλίου	110
	31	εργασίες κόνιτα ρεφ. χριστού κόνιτα	30 50
			50 50
Απρίλιος	5	1/2 φαχάρι ούνηγο Μπρι	5
	9	1/2 λίτρον χαρμάνου	2 50
	13	1/2 φαχάρι	2 85
	14	διαβιν κερβίβα Ν' Μαδρί	3 00
			5 15 55
	16	εργασίες διαβιν κερβίβα	5
	17	1/2 κινδονια χιέρου	3
	21	1/2 ορανια διαχρονία	2 0
	22	1/2 ορανασι	12 50
	23	1/2 ρίσι	3 25
	24	οίνα σταλακτοίε	5 0
	26	διαβιν κερβίβα διασφορα	2
	27	50 εργασίες ριλονιόσδου	3
	28	φαχάρι δια φαχάρι	2 0
	29	2 αρχαία βελινασέρ	1
	31	2 φαχάρι ταντίνας ίδια	2
			55 25
Μαίου	2	3 ομαδίες παρρηχίσι	8 60
	3	7 ομαδίες ασχίσι	2
	7	7 ομαδίες και Μπαρτί	2
	11	1 ομαδία ασχίσι	2 10
	8	5 ομαδίες παρρη	17 55
	9	1 ομαδία ρίσι κόνιτα	6
	11	1/2 παρρηχίσι	4 50
	11	1 ομαδία ασχίσι ίδια	6
	11	φαχάρι και ίδια	1
	11	1 ομαδία ασχίσι Μπαρτί	6
	11	διαταραχών	14
	11	1 ομαδία	5
			14 05

Γι' αυτό ξαναγράφεται πως όλα τα ανωτέρω είναι πολύ αξιόλογα στοιχεία και διαφωτιστικά, γι' αυτό δεν πρέπει απρόσεχτα να τα παρατρέχουμε και να τα παραβλέπουμε χωρίς βάθος και με μια επιφανειακή ανάγνωση, αλλά, τουναντίον, να τα παρατηρούμε με την πρέπουσα προσοχή, να τα ερευνούμε, ώστε να καταλάβουμε όσο πιο καλά μπορούμε,

αφομοιωτικά το κάθε νόημα, την κάθε λέξη. Όλα αυτά είναι αξιόλογα σωστικά ακέραια χωρίς ελλείψεις.

Στα διάφορα έγγραφα, συμβόλαια, συμφωνίες, ο συγκεκριμένος τύπος, η τυπολογία, η έκφραση, το ύφος, μέσα στα γραπτά κείμενα, μας δίνει βοήθεια στην ορθή εκτίμηση της πνευματικής και της οικονομικής κατάστασης των συμβαλλομένων προσώπων, της προέλευσης και της αυθεντικότητας. Όλα αυτά είναι μια αξιόλογη συμβολή στην όλη ιστορία του χωριού, της Επαρχίας μας. Ακόμη, ο γραφικός χαρα-

κτήρας είναι σε θέση να μας δώσει στοιχεία πολύτιμα, σπάνια γύρω από τη μόρφωση, τη γνώση, το μέτρο της ικανότητας να διαβάζουν, να γράφουν, να εκφράζονται.

Συμπέρασμα. Σε κάθε οικογενειακό κειμήλιο, σε κάθε σχετική εικόνα, σε κάθε γραπτό ενθύμιο και γεγονός, πρέπει να εμβαθύνουμε τη σκέψη μας, να έρθουμε σε βαθύτερη μελέτη, σε μεθοδική επεξεργασία, να πλατύνουμε ιδιαίτερα την προσοχή και το ενδιαφέρον μας. Η προσεκτική, η φροντισμένη, η επιμελημένη προσπάθεια πάντα φέρνει καλύτερα αποτελέσματα, είναι πιο γλυκιά και εύγευστη από κάθε γλυκό.

Τα πεζούλια – βουλευτήρια των γιαγιάδων μας

Οι παλιοί γέροντες και γιαγιάδες μας λέγανε εκεί στο «βουλευτήριο» της Γκορτσιάς της Λάμωσ στη γειτονιά μας που συνάμα ήταν και «τελωνείο», αφού ο κάθε περαστικός έδινε-«πληρώνε» τα αγαθά που κουβαλούσε στους εκεί συναθροισμένους γείτονες, ότι τα αγάλματα και τα άλλα τεχνικά έργα που οι ίδιοι είχαν φτιάξει στα μέρη όπου είχαν ταξιδέψει σαν μαστόροι της πέτρας, έχουν ψυχή και καταλαβαίνουν και μιλάνε με το δικό τους, βέβαια, πρωτόγονο τρόπο, ακατανόητο στους ανθρώπους. Η ίδια η γη να ανακουφίζει, με παρήγορο τρόπο, τους λυπημένους, τα πυκνά, σκιά, μεγαλόπρεπα δάση μας να στήνουν φιλή κουβέντα μεταξύ τους, τα ποτάμια να ερωτεύονται, οι βρυσομάνες και τα πηγαδούλια να εξομολογούνται και να λένε πολλά και διάφορα περιστατικά της εποχής τους.

Ακόμη και αυτά τα γιδοπρόβατα με τα κουδουνίσματα, τα γαυγίσματα των άγριων αλλά πιστών σκυλιών, οι δροσοπηγές και οι νερομάνες με τα κελαρίσματά τους, τα πουλιά του δάσους, όλα αυτά μαζί και το καθένα χωριστά χαιρετούσαν το διαβάτη συγχωριανό μας, τον γεωργό, τον ζευγά, τον βοσκό, την ξυλοκόπο. Ξεχνιούνται ποτέ από εμάς τους τότε πιτσιρικούς-πιτσιρικές της γειτονιάς μας οι ιστορίες που διηγούνταν οι γιαγιάδες μας, κυρίως η «μάννα τρανή» η δική μας, για νύφες, λάμιες και δράκους, που ζούσαν σε απόκρημνες σπηλιές (Πέρα Μαχαλά), σε βαθιές φυσικές σπηλιές και σε λίμνες ή μέσα στις λίμνες (Δρακόλιμνη Σμόλυγκα και του Κέτση); Τα πίστευαν ή δεν τα πίστευαν αυτά οι γιαγιάδες μας, εμείς δεν το γνωρίζαμε, εκείνο που είναι βέβαιο είναι ότι εμείς τότε οι πιτσιρικάδες τα πιστεύαμε όλα, τα θεωρούσαμε αληθινά και παρακαλούσαμε να μας διηγούνται τέτοια

παραμύθια με υπερφυσικά όντα, χάρες, νύφες, νεράιδες και θεότητες, που μιλούσαν και αγαπούνταν-ερωτεύονταν μεταξύ τους, αλλά είχαν και τις ανθρώπινες αδυναμίες, όπως πάθη, ζήλια, φθόνο, μίσος, έχθρα. Στα πεζούλια που έχουν καλοφτιαχτεί με μεράκι από τους παππούδες και πατεράδες μας, αυτούς τους μεγάλους μαστόρους της άμορφης πέτρας του χωριού μας, κάθονταν οι άνθρωποι οι κουρασμένοι από τον κάματο της ζωής, τη σκληρή βιοπάλη του χωριού μας. Ποιοί και ποιοί δεν κάθισαν σ' αυτά! Πρώτα πρώτα οι «μάνες τρανές» μας, που ήταν ηλικιωμένες, οι ασπρογένηδες γέροντες, ο καλόκαρδος και χρυσόμυαλος παπάς του χωριού μας, ο γλυκομίλητος δάσκαλος, η φρόνιμη δασκάλα και ξέχωρα όλοι εκείνοι οι καλοί άνθρωποι του χωριού μας που κουβέντιαζαν γύρω από τις καθημερινές δουλειές του σπιτιού, της γης και των ζώων τους. Τα πεζούλια αυτά, πεντακάθαρα και ασπρισμένα, ήταν, όπως γράψαμε, «βουλευτήρια», δηλαδή τόποι συντροφιάς, συζήτησης, κουβεντούλας, κουτσομπολιού. Εκεί όλες αυτές οι γιαγιάδες, οι κυραμάνες, οι «μάνες τρανές» τώρα στο κατώφλι της ζωής, στο άγγισμα των γηρατειών τους, εκεί κάθονταν και διηγούνταν, άλλοτε τις χαρές και άλλοτε τις λύπες, τις στενοχώριες, τα βάσανα της ζωής τους, που ήταν και τα περισσότερα. Αναπολούσαν τα περασμένα νιάτα τους και κουβέντιαζαν τώρα για τα γηρατειά τους και όσα αυτά συνεπάγονται, σιγομουρμουρίζοντας το γνωστό δημοτικό μας τραγούδι «Να ταν τα νιάτα δυο φορές, τα γηρατειά καμία...». Πάντως στα πεζούλια αυτά οι γυναίκες του χωριού μας, της γειτονιάς μας, γίνονταν άλλες, μεταμορφώνονταν, αλλάζαν πρόσωπα, καθησμένες δίπλα δίπλα, ξεχνούσαν και νέκρωναν τον εγωισμό, την περηφάνια! το φθόνο, το μίσος, ήταν αγαπημένες, συμφιλιωμένες, μακριά από εγωισμό και περηφάνια, ήταν όλες τους ίσες και δεν υπήρχε διάκριση, καλοδεχούμενες στα πεζούλια. Αυτά ήταν το οξυγόνο των γιαγιάδων μας, όπως και γραφικά τζάκια, αυτό το ξέχωρο μεράκι του τεχνίτη μάστορα της πέτρας του κάθε σπιτιού. Ήταν μικρά σε εμφάνιση αλλά τρανά, σωστά μνημεία, όπως του Κώστα Στρατσιάνη, Αιγυπτιώτη ταξιδεμένου, χωριανού μας, που κλείναν και δείχναν ολόκληρο το χθες των προγόνων μας και την αγωνιώδη ζωή τους.

Στις δύο γωνιές του τζακιού, δεξιά και αριστερά, κάθονταν τα παγερά βράδια του χειμώνα, που η νύχτα ήταν μεγάλη, η γιαγιά και ο παππούς, προσπαθώντας να ζεστάνουν τα πολυβασανισμένα και πονεμένα μέλη του σώματός τους. Οι σεβάσμιες αυτές γιαγιάδες, με τις βαθιές ρυτίδες, με το καθαρό μαύρο μαντίλι στο κεφάλι, με το καθαρό

τσεμπέρι μπουλωμένες και γύρω-τριγύρω τη νύφη με τα εγγόνια, φιλοσοφούσαν τη ζωή, τα πράγματα, έβγαζαν σοφά σοφίσματα, έδιναν μαθήματα βγαλμένα από την πείρα της ζωής τους, έδιναν οδηγίες, υποδείξεις και εντολές σε όλους, μικρούς και μεγάλους. Ήταν ο «αρχηγός» της οικογένειας, του σπιτιού. Όλοι έπρεπε να υπακούουν στις προσταγές της για την καλή προκοπή και τη φήμη (όνομα) του σπιτιού τους. Να περιγραφούν με λεπτομέρειες οι διηγήσεις, οι συμβουλές, τα παραμύθια των γιαγιάδων και παππούδων μας, θα χρειάζονταν τόμοι ολόκληροι, δεν έχουν ούτε αρχή, ούτε τέλος. Στιγμιότυπα μόνο αναφέρουμε, για να δείξουμε το «μεγαλείο» της ψυχής των γιαγιάδων κυρίως και λιγότερο των παππούδων μας. Αυτές ήταν οι μεγαλύτεροι και καλύτεροι παιδαγωγοί μας.

Βλέπω στη φωτογραφία τη μακαρίτισσα «μάννα τρανή» μας, Πανάγιω Γ. Σαμαρά, την καμαρώνω περήφανα, της μιλάω και μου αποκρένει, την κοιτάζω στα μάτια και με κοιτάζει και αυτή, κάνουμε ολόκληρη κουβεντούλα, όπως τότε που ζούσε και μας έδινε ορμήνιες και συμβουλές με την απλή, ήσυχη ή ήρεμη και ζεστή ανάσα της, κυρίως τα τελευταία χρόνια της ζωής της που ήταν και άρρωστη. Είχε μεγάλη αδυναμία στον γράφοντα, μια και έφερε και το όνομα του πατέρα της Δημήτρη Γκουγκέτα ή Λάμου, που δεν τον γνώρισε καλά καλά, αφού την άφησε ορφανή, μικρούτσικη, γύρω στα 5-6 χρόνια.

Συμπέρασμα. Τα πεζούλια του κάθε σπιτιού και της γειτονιάς του χωριού μας στάθηκαν σε όλους τους καιρούς θερμός φίλος, δάσκαλος, εμψυχητής, πιστός φύλακας και άγγελος παραμυθίας. Μπορεί να μη θαμπώναμε αρχοντιά και μεγαλοπρέπεια, μας δημιουργούν όμως την τρανή μας υποχρέωση να εκδηλώνουμε πάντοτε το μεγάλο και απόλυτο σεβασμό και την απέραντη ευγνωμοσύνη μας.

Και μερικά άλλα στιγμιότυπα του χωριού μας.

Χορεύοντας στ' αλώνια

Του Νίκου Σπύρου Γαλάνη, παλιού συγκάτοικου
στα Γυμνασιακά μας χρόνια στην Κόνιτσα

Δεν θα εξιστορήσουμε εδώ το γλέντι που γίνονταν κάθε απόγευμα πανηγυριού στο μεσοχώρι με τα κλαρίνα και τα βιολιά. Δε θα ξαναπούμε για το πώς περιμένουμε όλοι στο χωριό, μικροί και μεγάλοι, τα απομεσήμερα, όπου νωρίς νωρίς βγαίναμε στην πλατεία μετά το

γιορτινό τραπέζι, με ψητό αρνάκι στο φούρνο, που έμπαινε στον «τράπεζο» όλο με το ταψί, ακουμπισμένο πάνω σε κλιματόβεργες και που συχνά είχαμε στομαχικά προβλήματα λόγω της βουλιμίας μας να γευτούμε όσο γίνεται περισσότερο το νόστιμο ψητό: συχνά –βλέπεις– είχαμε να φάμε κρέας απ' το Πάσχα και φαντάζεται κανείς πώς περιμέναμε αυτό το πανηγυριώτικο τραπέζι και τι συναισθήματα μας κατείχαν. Μ' όλα ταύτα όμως αμέσως μετά το φαγητό όλοι μαζευόμασταν κάτω από τον πλάτανο, όπου άρχιζε ο χορός και το γλέντι, κι όλο το απόγευμα, με δύο και τρεις «ζυγιές» επιδιδόμασταν στη διασκέδαση και στο ξεφάντωμα μέχρι το σούρουπο, τότε «όντας ημέρα χάνεται και βασιλεύει ο ήλιος». Αλλά, είπαμε, δε θα σταθούμε εδώ για πολύ, γιατί όλα είναι γνωστά σ' όλους λίγο πολύ.

Κάποτε έρχονταν το μούχρωμα κι έφευγε σιγά σιγά ο κόσμος απ' το χορό, οπότε εμείς μαζευόμασταν σε μια γωνιά της πλατείας και ο Φίλιππας με την παρέα του μας έπαιζε εκείνο το «άστα τα μαλλάκια σου ανακατεμένα» και τα «κύματα του Δουνάβεως» και για κάνα μισάωρο λικνιζόμασταν στους ήχους των ευρωπαϊκών σκοπών καμιά δεκαριά ζευγάρια, με το Φίλιππα να καταβάλλει προσπάθειες –αμισθί συνήθως– να προσαρμόζει με επιτυχία το κλαρίνο στους μοντέρνους ρυθμούς της εποχής εκείνης.

Όλα αυτά γίνονται και σήμερα, ίσως σε μικρότερη έκταση, ίσως χωρίς τα ευρωπαϊκά της τελευταίας φάσης του χορού, όμως γίνονται. Εκείνο που δε γίνεται είναι ότι επακολουθούσε με τα όσα ως τώρα αναφέραμε: όταν η νύχτα άρχιζε να πέφτει απ' άκρου σ' άκρο στο χωριό και τα στενά σοκάκια γίνονταν πιο στενά και τα καλντερίμια πιο δύσβατα και πιο γραφικά στο φεγγαρόφωτο. Τότε άρχιζε και το τελευταίο και το ωραιότερο μέρος της χαράς και του γλεντιού.

Όλοι σχεδόν οι χωριανοί μαζεύονταν στ' αλώνια της γειτονιάς κι άρχιζε καινούργιος χορός, με τραγούδια τώρα νοσταλγικά και ρομαντικά, ντόπια παραδοσιακά. Στ' αλώνι «τ'ς Στρατσιαναίοι», στ' αλώνι «τ'ς Στάμους», στο προαύλιο του παλιού σχολείου, στ' αλώνι «τ'ς Γαλαναίοι».

Αγόρια, κορίτσια, νέοι, νεώτεροι, μεγαλύτεροι, πιασμένοι χέρι χέρι τραγουδούσαν και χόρευαν: «Στην πόρτα κι ως τ' αλώνι μου διπλός χορός που «γένιτι» το φεγγάρι φέγγιζε κι έριχνε το φως του έτσι, ώστε πίσω και γύρω απ' το χορό έβλεπες κι άλλο χορό από σκιές να τριγυρνούν οριζόντια και παράλληλα στις πλάκες τ' αλωνιού κι όλα αυτά να κινούνται μαζί, ήχος και φως, σκιές και άνθρωποι, θυμίζοντας

αρχαίους Διονυσιακούς χορούς, οργιαστικούς σχηματισμούς του Πάνα, του θεού των δασών.

«Ιδώ μωρέ ιδώ ν' ισιάδια για χορό / λειβάδια για τραγούδια / να δείτε και να μάθετε πώς πιάνεται / η αγάπη».

Κι η αγάπη πιάνονταν απ' τα χέρια δειλά δειλά, ρομαντικά, εκστασιακά: «Παλληκαράκι μ' όμορφο μη σφίγγεις το χεράκι μου, μελάνιασαν τα δάχτυλα και πέσαν τα δαχ'λίδια μου». Κι εκεί στ' αλώνι, στο χορό, στο πανηγύρι, γεννιούνταν τα πρώτα αγνά σκιρτήματα του έρωτα, της νιότης του χωριού. Έπιανες το χέρι της κοπελιάς και όλος ο κόσμος ήταν δικός σου. Χίλια όνειρα, χίλιοι καινούριοι κόσμοι. Θυμάμαι το μακαρίτη το μπάρμπα Μήτσο, που μας έλεγε πάντα: «Και το χέρι που πιάνεις κι αυτό έχει τις βιταμίνες του».

Κι ο χορός και τα τραγούδια συνεχίζονταν με γέλια και χαρούμενες συζητήσεις, εκεί στ' αλώνια της γειτονιάς που αυτές τις ώρες του πανηγυριού έπαιρναν μια ξεχωριστή γιορταστική όψη, ως αργά τη νύχτα, οπότε παρέες-παρέες ο κόσμος έφευγε σιγά σιγά και μ' αυτόν τον όμορφο τρόπο τέλειωνε η μέρα της γιορτής κι η νύχτα προχωρούσε σαν να βιάζονταν να δώσει τη θέση της στο χάραμα της άλλης μέρας. Κι οι νέοι έπεφταν σ' έναν ευτυχισμένο ύπνο κάνοντας όνειρα για το τι θα επακολουθούσε και αν θα προχωρούσε το αίσθημα, ή μαλώνοντας με τον εαυτό τους για τη «δειλία» που έδειξαν εκεί στο χορό στ' αλώνι, όταν έχασαν την ευκαιρία να πουν αυτά που ήθελαν.

Οι ωραιότερες στιγμές των νέων της γενιάς μας και των παλιότερων γενεών, γιατί τότε η διασκέδαση και η ψυχαγωγία περιορίζονταν σημαντικά σε ορισμένα πλαίσια. Μα και για τους σημερινούς νέους η αναβίωση αυτού του όμορφου εθίμου δε νομίζω πως θα 'ναι λιγότερο ευχάριστη εμπειρία. Οι νέοι μας, οι νέοι του χωριού μας που τόσο πολύ το αγαπούν και το δείχνουν με τη συχνή παρουσία τους εκεί, ας συνεχίσουν αυτό το χορό στ' αλώνια τα βράδια της γιορτής. Ίσως ανακαλύψουν ότι μέσα τους κρύβεται πολύ ρομαντισμός ακόμη, παρ' όλο ότι ζουν σε μια ρεαλιστική εποχή. Θα προσφέρουν ακόμη μια ψυχαγωγία στον εαυτό τους και επιπλέον θα γίνουν οι συνεχιστές των εθίμων του χωριού μας, της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και θα βοηθήσουν να μην ξεχαστούν οι ρίζες μας, γιατί όποιος ξεχνάει το παρελθόν δεν έχει μέλλον.

Και πιστεύω πως χρέος όλων μας είναι να διαφυλάξουμε το παρελθόν και το μέλλον του χωριού μας, του Κερασόβου, αφού έτυχε να 'ναι η γενέτειρά μας.

Το θέρος στο χωριό μας και οι αναμνήσεις
της εφηβικής μας ηλικίας

Της Δέσποινας Σαράγκαλου-Νάκου (Παπανικολάου),
παλιάς γειτόνισσας

Ο κάθε άνθρωπος νοσταλγεί παλιές αναμνήσεις. Αναμνήσεις από τον τόπο που γεννήθηκε, που έζησε, που μεγάλωσε και που νοσταλγεί πάντα.

Όπου γυρίσει κι όπου σταθεί, πάντα φέρνει στο μυαλό του τη γραφική φύση του χωριού του. Έτσι κι εγώ κάθισα και συλλογίστηκα πώς γινότανε ο θέρος πριν από 30 χρόνια. Πόσο όμορφα και γραφικά ήταν όταν θερίζαμε τα χωράφια, το καλοκαίρι στο χωριό. Ο θέρος στο χωριό μας άρχιζε τα μέσα Ιουλίου και τελείωνε τέλος Αυγούστου. Τα πρώτα θερίσματα αρχίζανε από τον Άγιο Δημήτριο και συνεχίζονταν στα άλλα χωράφια. Εγώ θυμάμαι –και θα μου μείνει πάντα– αυτό το ωραίο περιστατικό που έγινε όταν ήμουνα 14 χρονών. Ήταν Κυριακή βράδυ όταν η μάνα μου μού είπε ότι «θα σηκωθούμε απόψε νύχτα να πάμε στα Πλατώνια για θέρο». Το βράδυ στις 2 ξυπνήσαμε. Η μάνα μου ετοίμαζε τα ζώα, το μουλάρι, το γαϊδούρι και φόρτωνε σ' αυτά τα πράγματα που χρειάζονταν. Έβαλε στον τορβά ψωμί, τυρί, αυγά και πίτα, για να φάμε κάτι. Επίσης πήρε το χερόβολο, το τσεκούρι, τα δρεπάνια και ό,τι άλλο ήτανε αναγκαίο. Έτσι ξεκινήσαμε από το χωριό για τα Πλατώνια. Ο δρόμος ήταν μακρινός, γεμάτος πέτρες και βράχια. Με πολύ δυσκολία περνούσαμε – ήτανε και νύχτα εξάλλου. Φτάσαμε στα πηγαδούλια. Εκεί στάθηκα στην πέτρα και με τη χούφτα μου και ήπια γάργαρο νερό, που έβγαινε από την πηγή κρύο κρύο και κρυστάλλινο. Έβρεξα και λίγο το αναμμένο πρόσωπό μου από το δρόμο. Έπειτα συνεχίσαμε το δρόμο που περνάει ανάμεσα από μεγάλες πέτρες, με ψηλά δάση και δέντρα πυκνά. Τα μάτια το μόνο που έβλεπαν ήταν ράχες και πλαγιές, μαύρες από το σκοτάδι. Προχωρώντας για το Ριάχοβο, βρίσκουμε πυκνούς θάμνους, τρυφερό χορτάρι – νόστιμη λιχουδιά για τα προβατάκια και τα κατσικάκια. Φτάνοντας στα Πλατώνια, ακούγαμε το πρωινό ξύπνημα των πουλιών, που πετούσαν από κλαδί σε κλαδί, για να ξεμουδιάσουν από τη βραδινή τους νάρκη. Ο αέρας χόρευε απαλά τις φυλλωσιές των δέντρων δίνοντας ένα μουσικό τόνο στο όλο περιβάλλον. Τα πάντα ήταν μαγεμένα. Σιγά σιγά φτάσαμε στη μπιστηριά. Αυτό είναι καταφύγιο φυσικό από πυκνά πράσινα δέντρα, κυρίως πεύκα και έλατα

αλλά και οξιές. Συνήθως τριγύρω σύχναζαν τα άγρια ζώα, αρκούδες, λύκοι και άλλα. Η μάνα μου αμέσως πήγε και έβαλε το χερόβολο να μουσκέψει. Εμείς μετά αρχίσαμε το θέρο. Η μέρα σιγά σιγά ξημέρωνε. Τα μάτια μου ταξίδευαν στο μακρινό ορίζοντα και χάνονταν πίσω από τις βουνοκορφές.

Καθώς πρόβαλλε το γλυκοχάραμα, αρχίσαμε το θέρο. Οι πρώτες αχτίδες του ήλιου ήταν μια σανίδα σωτηρίας μέσα στο πρωινό ξύπνημά. Ζέσταναν όλη τη γη. Τη ζέσταναν με αγάπη, με στοργή και χωρίς κακία. Για να τελειώσουμε το θέρο, θέλαμε 10 μέρες. Έτσι μερικά βράδια κοιμόμασταν εκεί, για να μην καθυστερούμε στο δρόμο. Όλοι οι χωριανοί που είχαν μεγάλα χωράφια θερίζανε τη νύχτα με το φεγγάρι. Ανάβαμε φωτιές και τραγουδούσαμε συνέχεια. Τι ωραία που ήταν να ακούς αυτές τις γλυκές γυναικείες φωνές να σκίζουν τη μονοτονία της νύχτας δίνοντας έτσι ευχάριστο και χαρούμενο τόνο στην περιοχή. Ακόμη χαρακτηριστικό ήταν και το παίξιμο της φλογέρας από το Θανάση. Η φωνή της φλογέρας έκανε αντίλαλο απέναντι στην μπιστηργιά. Αυτό ξυπνούσε τα ζώα και ο τσαλαπετεινός μας στη νύχτα κελαηδούσε. Οι λύκοι ούρλιαζαν και κάπου κάπου μακριά κατακυλούσαν πέτρες, ευχαριστημένες κι αυτές από τη μουσική πανδαισία. Εγώ μετρούσα τις φωτιές στα μικρά Πλατώνια, στη Βιάχοβο, στη Μιχαλόη, στα Φουγκά Ντουραλί και έβγαιναν περίπου 30. Επίσης πρέπει να αναφέρω για το Θανάση το Γελαδάρι με τα γίδια του και τα κυπριά να χτυπάν' μέσα στη νύχτα. Μερικές φορές ξεχνιόμουνα και η μάνα μου φώναζε, γιατί έπρεπε να φορτώσουμε νύχτα δεμάτια για το χωριό.

Θυμάμαι ένα ωραίο βράδυ που κοιμηθήκαμε στο χωράφι. Έκοψα φτέρες για στρώμα και έσπασα τα σβόλια από το χώμα, για να κοιμηθώ. Ο ύπνος δεν άργησε να με πάρει. Κοιμήθηκα χωρίς να το καταλάβω και όταν ξύπνησα, δίπλα μου ένωσα την ανάσα ζεστή από το αρνάκι, που το είχαμε πάντα μαζί μας για συντροφιά. Ήταν η παρηγοριά μας και ήρθε πλάι μου, για να μου υπενθυμίσει ότι είναι μαζί μου και όλη τη νύχτα μου κρατούσε παρέα.

Στις 5 το πρωί φορτώσαμε για το χωριό. Ο ουρανός σκοτεινίαζε όλο και περισσότερο και μάζευε μαύρα σύννεφα, που δεν άργησαν να γίνουν χοντρές στάλες. Η βροχή σιγά σιγά δυνάμωνε και έπεφτε πάνω στα κουρασμένα κορμιά μας. Προχωρώντας φτάσαμε στον Άγιο Θεοδόση, που είναι ένα ξωκλήσι μακριά απ' το χωριό. Στις 6 το πρωί κοντεύαμε να φτάσουμε στο χωριό. Η βροχή σταματούσε πια. Η νοσταλγία μας έπιασε τότε. Ήρθε στο μυαλό μου το ποιηματάκι που

λέει: «Εις το βουνό ψηλά εκεί – είν' εκκλησιά ερημική». Σ' όλο το δρόμο ήμασταν χαρούμενοι και δε μας κούραζε ούτε η δουλειά ούτε ο δρόμος. Φτάσαμε στην Αγία Τριάδα, όπου αγναντέψαμε το χωριό. Από κει έβλεπε κανείς όλο το χωριό. Το ποτάμι του Καραμούση, την όμορφη γέφυρα, που ήταν σκέτη ζωγραφιά. Όταν φτάσαμε στο σπίτι, ξεκουραστήκαμε. Την άλλη μέρα το πρωί αλωνίζαμε τον καρπό μιας ολόκληρης χρονιάς. Εδώ ήτανε η μεγάλη κούραση. Είχαμε και το γύρισμα με το λίκνισμα. Ζώα και άνθρωποι μαζί κουραζότανε και μόλις τελειώναμε αυτές τις δουλειές, είχαμε και το μύλο. Εμείς αλέθαμε στο μύλο του Ζήκα. Η μάνα μου ετοίμαζε τα ζώα, για να πάμε στο μύλο ν' αλέσουμε. Μπαίνουμε στο μύλο και αντικρίζουμε δυο γυναίκες Κερασοβίτισσες ν' αλέθουν τα γεννήματά τους. Η μια άδειαζε το σιτάρι στο κοφίνι από το τσουβάλι και η άλλη με μια σκούπα το σκούπιζε αυτό που έπεφτε στο δάπεδο. Το αλεύρι έβγαινε ζεστό και αφράτο για τη λαχταριστή κουλούρα.

Οι μύλοι δουλεύανε μέρα και νύχτα. Συλλογιέμαι το μυλωνά να μολογάει ιστορούλες και παραμύθια στις γυναίκες που νυχτοξημέρωναν, για ν' αλέσουν. Κι ο μυλωνάς σηκώνονταν μόνο όταν ήθελε να πάρει την αμοιβή του, που τη λέγαμε «αξάι». Επίσης, είχαμε τις ντριστέλες, που έκαναν τις βελέντζες και τα σαήματα. Τι ωραία που ήταν να ακούς το κρακ κρουκ, να χτυπούν τα μαντάκια. Κι έτσι ο λογισμός έφτανε στην τοπική παράδοση και στον τρόπο μιας άλλης ζωής. Εκείνο που θαύμαζα προπάντων ήταν η τοπική βιοτεχνία, που ήταν ένα δημιούργημα φωτισμένων απλών ανθρώπων.

Όλα αυτά τώρα έρχονται στο νου μου σαν ξεκούραση της καθημερινής ζωής. Είναι οι γλυκές νοσταλγίες του παρελθόντος.

Οι δάσκαλοι του χωριού μας από αριστερά: Θωμάς Μήτσης, Κώστας Αθανασιάδης, Δημήτρης Τσανάδης σε ομιλία στο σχολείο μας.

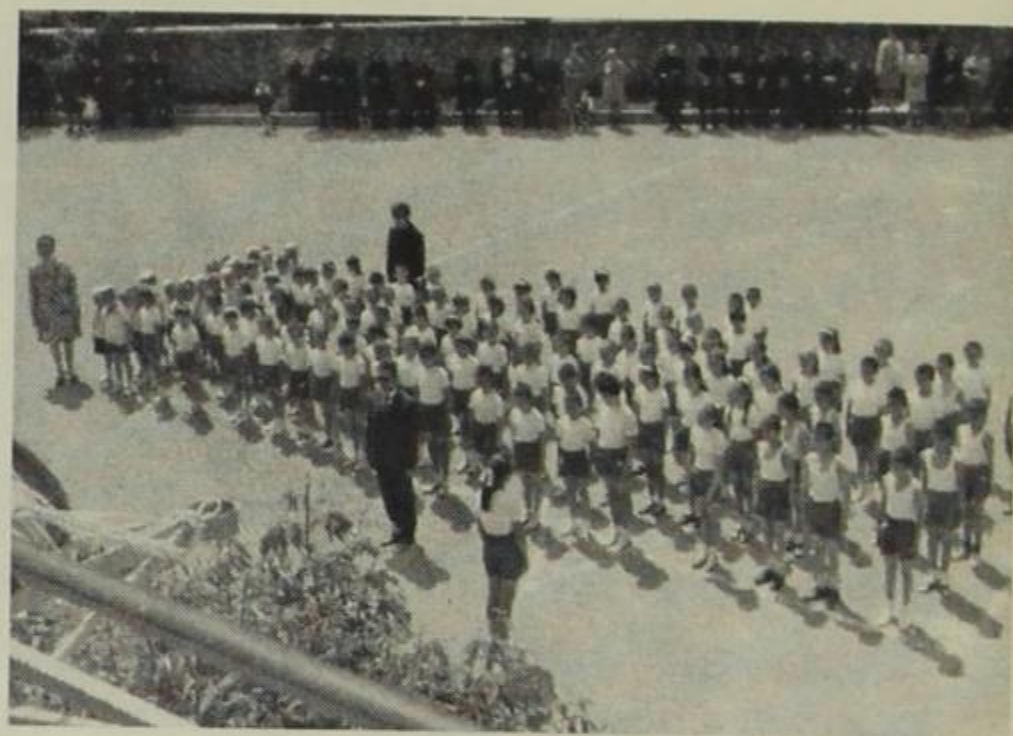

Γιορτή προσκόπων στο χωριό μας στο μεσοχώρι το 1950. Αρχηγός προσκόπων Νικόλας Ι. Χαρισιάδης.

Γιορτή στο μεσοχώρι του χωριού μας το 1951 με το δάσκαλό μας Θωμά Μήτση.

Γυμναστικές επιδείξεις παιδιών Δημοτικού Σχολείου μας.

Χειροτεχνική έκθεση των παιδιών του σχολείου μας.

Σχολική γιορτή από παιδιά του Δημοτικού Σχολείου μας.

Συνεχίζουμε το σεργιάνισμα, όχι στα στιγμιότυπα της Κερασοβίτικης ζωής, τα αφήνουμε αυτά, γιατί, όπως γράφτηκε, δεν υπάρχει αρχή και τέλος, είναι ένας κόσμος ατέλειωτος, δρόμος χωρίς τέρμα, «οδός ατελεύτητος», λέγανε οι αρχαίοι πρόγονοί μας.

Τώρα θα καταγράφονται μερικά ανέκδοτα και σοφίες συγχωριανών μας, απλών ανθρώπων, αγράμματων, αναλφάβητων κυρίως αλλά πανέξυπνων, εκπαιδευμένων κοινωνικά. Οι αυθόρμητες και αυτοσχέδιες σοφίες δεν έλειψαν ποτέ από τους λαϊκούς τύπους του χωριού και της πόλης. Σε όλες τις εποχές και τους χρόνους της ανθρώπινης κοινωνικής ζωής υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν τέτοιες εξαιρέσεις, ίσως σπάνιες, ελάχιστες αλλά πάντα θα υπάρχουν. Η ιστορία μας, αρ-

χαία, βυζαντινή, νεοελληνική είναι γεμάτη από τέτοια παραδείγματα, ιδίως από τη σοφία των αγίων της εκκλησίας μας. Ένα τέτοιο είναι αυτό το «άγγελμα της ημέρας»: Να ευγνωμονείς!...

- Τους φίλους σου, που σε συγχωρούν.
- Τους εχθρούς σου, που σε κάνουν προσεκτικό.
- Τις δυσκολίες, που σε κάνουν αγωνιστικό.
- Τις ανάγκες, που σε κάνουν ταπεινό.
- Τις κακουχίες, που σε κάνουν δυνατό.
- Τις απογοητεύσεις, που σε κάνουν καρτερικό. Έτσι στο τέλος της

χρονιας θα φτάσεις να ευγνωμονούν εσένα όλοι.

• Η συγχωρεμένη η «μάννα τρανή», γιαγιά μας Πανάγιω Γ. Σαμαρά, έλεγε και ξανάλεγε, θυμάμαι, τούτο «ευτυχισμένο το σπίτι είναι εκείνο, μέσα στο οποίο βρίσκονται μαζί (ενωμένα) η σαρμανίτσα (κούνια) του παιδιού και το σκαμνί (κάθισμα) της γιαγιάς». Ευλογημένες και ευτυχισμένες στιγμές της ζωής!...

• Ο «αφέντης» Νικόλας Παπανικολάου, τη γειτονιάς μας, γνώριζε αρκετά γράμματα, γιατί ήταν του Σχολαρχείου, ήταν όμως από τους λίγους, τους σπάνιους, όπως γράψαμε, που έδινε σωστές, δίκαιες και αλάνθαστες σοφίες-γνώμες, όταν βέβαια του ζητούσαν τη γνώμη, την καλή συμβουλή του, ήταν τόσο άκακος και γλυκομίλητος, άκακο αρνάκι!... Στη γειτονιά μας γίνονταν πολύ συχνά-πυκνά καυγάδες, μαλώματα, φασαρίες, κυρίως για μικροπράγματα, μηδαμινά, π.χ. οι ξένες κότες μπήκαν στον κήπο και φάγανε τα λαχανικά, κλέψανε καλαμπόκια στο «μεσιό» χωράφι, δε με άφησε να ποτίσω, ενώ είχα την «αράδα» σειρά μου, και καμιά φορά και για τα σύνορα των κήπων και χωραφιών. Σε μια τέτοια τελευταία περίπτωση δύο γειτόνων μας ο αγαθός και καλός παππούς «αφέντης» είπε τούτο, το πολύ σοφό:

— Κάποτε φιλονικούσαν δύο άνθρωποι για τα σύνορα των χωραφιών τους και μη μπορώντας να βρουν λύση μεταξύ τους πήγαν στον πιο σοφό γέροντα του χωριού. Εκείνος τους άκουσε με μεγάλη προσοχή και τους δυο και ύστερα πήγε μαζί τους στα χωράφια (Κηπάρια Παπαγιανναίων). Γονάτισε εκεί στα σύνορα που μάλωναν, έσκυψε στο χώμα, στη γη και τη... ρώτησε σε ποιον από τους δυο ανήκε το κομμάτι για το οποίο μάλωναν. Ύστερα σηκώθηκε και τους λέει:

- Πήρα την απάντηση από το χώμα.
- Τι σου είπε λοιπόν;
- Μου είπε: αυτοί ανήκουν σ' εμένα, όχι εγώ σ' εκείνους (αυτοί είναι θνητοί).

Είναι όμως γεγονός πως πολύ σπάνια ζητούσαν τη γνώμη, την άποψη, τη συμβουλή του αγαθού παππούλη της γειτονιάς μας, γιατί ο φθόνος και η ζήλια τους είχε κυριεύσει τα χρόνια εκείνα, που ήταν πολύ δύσκολα, βασανισμένα, δυστυχισμένα και ένα κομμάτι χώμα, γη είχε ανυπολόγιστη αξία, γιατί οι οικογενειακοί κλήροι ήταν πάρα πολύ μικροί, δεν έφταναν να θρέψουν την οικογένεια, που τότε ήταν από πέντε παιδιά και άνω. Μια και το 'φερε η κουβέντα για το φθονερό, θα σας γράψω τούτο: Οι αρχαίοι ημών πρόγονοι είχαν απεικονίσει μ' έναν άριστο τρόπο το φθονερό άνθρωπο. Είχαν λαξεύσει στο μάρμαρο έναν άντρα που στο χέρι του κρατούσε ένα φίδι τρομερό. Το φίδι είχε μπήξει το φαρμακερό του κεφάλι στο στήθος του ανθρώπου και του κατέτρωγε τα σωθικά. Φρικτούς πόνους δοκίμαζε ο δυστυχής, που ήταν ζωγραφισμένοι στο πρόσωπό του. Δεν είχε όμως την πρόνοια και τη δύναμη να πετάξει από το χέρι του το φίδι και έτσι να λυτρωθεί. Αλλά το κρατούσε και το ζέσταινε στο χέρι του. Και το τροφοδοτούσε με τα σπλάχνα του. Και το γιγάντωνε με το αίμα του. Αυτός είναι ο φθονερός άνθρωπος, που στα χέρια του κρατάει και τροφοδοτεί το φαρμακερό φίδι του φθόνου.

- Ο Γιάννης Πασιάς, μακαρίτης, πατέρας του Δημήτρη, ήταν και αυτός τεχνίτης, οικοδόμος, πρωτομάστορας μάλιστα, αφού σχημάτιζε δική του «παρέα» για τα «ξένα», δηλαδή για το ταξίδι που θα πήγαιναν. Κάποτε η «παρέα» του ταξίδευε στα μέρη Αγρινίου – Μεσολογγίου, μέρη που τα προτιμούσαν οι συγχωριανοί μας «μάστορες Κουδαραίοι» για να ξεχειμωνιάσουν, αφού το ταξίδι άρχιζε από το Σεπτέμβριο – αρχές Οκτωβρίου και τελείωνε, αν πήγαινε καλά, τον Ιούνιο με αρχές Ιουλίου, οπότε ξαναγύριζε η «παρέα» των Κουδαραίων μαστόρων στο χωριό μας για θερινή διαμονή με τις οικογένειές τους κτλ.

Εκεί λοιπόν σ' ένα χωριό συναντούν άλλη «παρέα» Κουδαραίων μαστόρων, που δούλευαν ένα σπίτι. Τότε ο Μαστρο-Γιάννης λέει στην «παρέα» του «Θέλετε να πάρουμε εμείς τη δουλειά του σπιτιού αυτού;» Οι άλλοι απόρησαν με αυτά που έλεγε, γιατί ήδη το σπίτι χτίζονταν από άλλους Κουδαραίους μαστόρους, δεν ήταν ούτε πρόπον ούτε σωστό να κάνουν τέτοια πράγματα σε άλλους «συναδέλφους» της δουλειάς τους, ήταν ανέντιμο. Εν πάση περιπτώσει η περιέργεια αυτή νίκησε τους δισταγμούς που είχαν και δέχτηκαν την πρόταση του πρωτομάστορά τους. Τότε εκείνος πλησιάζει πολύ κοντά στον τοίχο της οικοδομής και λέει στο μάστορα που έχτιζε από το «έξω»

μέρος, «Μάστορα, η γωνιά σου κρεμάει μια τρίχα προς τα έξω». Ξαφνιάστηκε τότε ο μάστορας, αλλά την παρατήρηση αυτή, την τόσο λεπτή, την άκουσε και ο ιδιοκτήτης της οικοδομής, αυτό που ήθελε και επιζητούσε και ο Μαστρο-Γιάννης, γι' αυτό άλλωστε το είπε πολύ φωναχτά, να μάθει και δει ότι οι μαστόροι εκείνοι δεν κάνανε σωστή και ορθή δουλειά, δεν ήταν καλοί χτιστάδες. Και πράγματι ο ιδιοκτήτης θαύμασε το οξύ βλέμμα του Μαστρο-Γιάννη, που ζύγιζε ακόμη και μια τρίχα στη γωνιά του τοίχου. Προθυμοποιήθηκε να σχολιάσει την άλλη «παρέα» των μαστόρων και να δώσει τη δουλειά να συνεχιστεί και να τελειώσει με το Μαστρο-Γιάννη, αλλά αυτός και η «παρέα» του δε δέχτηκαν. Ήταν απλά μια επίδειξη λαϊκής εξυπνάδας του Μαστρο-Γιάννη. Άλλη περίπτωση από τον ίδιο και πάλι. Σε άλλο ταξίδι, στο Μεσολόγγι τώρα, μια μέρα κατέβηκε στην ψαραγορά, για να αγοράσει ψάρια για το φαγητό της «παρέας». Πλησιάζει τον πάγκο του ψαρά και άρχισε να φαχουλεύει τα ψάρια, αν είναι φρέσκα ή μπαγιάτικα, από το πίσω μέρος, την ουρά του ψαριού. Ο ψαράς το παρατηρούσε και απορούσε γι' αυτό το φαχούλεμα από την ουρά. Δεν κρατήθηκε ο άνθρωπος άλλο και τον ρωτάει: – Μάστορα, δεν τα τηρούν, ούτε τα φαχουλεύουν τα ψάρια από την ουρά τους αλλά από τα κεφάλια τους, για να ιδούν αν είναι ζωντανά και φρέσκα. – Τότε ο ετοιμόλογος και πανέξυπνος Μαστρο-Γιάννης του απαντάει φωναχτά: – Μάστορα, τα κοιτάω και τα φαχουλεύω και από την ουρά τους αν βρομίσανε, γιατί από το κεφάλι τους έχουν βρομίσει κιόλας. Στην πραγματικότητα όμως δεν ήξερε από ποιο σημείο εξετάζουν τη φρεσκάδα των ψαριών. Η ετοιμότητα και η εξυπνάδα του τον έσωσαν. Ακούγοντας αυτά ο άμοιρος ψαράς ταράχτηκε, φοβήθηκε πολύ μήπως τα ακούσουν αυτά και οι λοιποί πελάτες του και φύγουν και μείνουν τα ψάρια απούλητα, καλοπιάνει το Μαστρο-Γιάννη να μη φωνάζει και του δίνει τα ψάρια τζάμπα. Αυτά με το Μαστρο-Γιάννη, που τα διηγήθηκε σε μένα ο μπάρμπαρ μου (θείος) Κώστας Βασιλείου Τζίνας, σε κουβεντούλες-συζητήσεις που κάνουμε ταχτικά.

• Και εδώ, μια και το 'φερε και πάλι η κουβέντα για τους Τζιναίους, θα μεταφέρω εδώ αυτούσια τα «λογικά-ακαταλόγιστα» του Κερασοβίτη Γιώργου Χρ. Κοντοδήμου, που έχει γράψει στο βιβλίο του «ΚΕΡΑΣΟΒΙΤΙΚΑ ΒΙΩΜΑΤΑ», σελίδες 289-290, έκδοσης του 1988, γιατί το θεώρησα πάρα πολύ ωραίο και πρέπει να γίνει γνωστό σε όλους-όλες τους συγχωριανούς μας.

– ΛΟΓΙΚΑ – ΑΚΑΤΑΛΟΓΙΣΤΑ. Όλα σ' ένα, έχουν ίδια λογική, κοινή

γνώμη! Βέβαια, είναι ξεχωριστά στρατόπεδα το μυαλό του ανθρώπου με το μυαλό του τετράποδου ακαταλόγιστου ζώου. Η πλάση, η δημιουργική αυτή φύση έκανε το ένα «δεν ζώο» και το άλλο ζώο. Και έχουν μόνο ένα κοινό σημείο ανεξαρτήτως δίποδο ή τετράποδο. Όλα με ένα σκοπό, με θέληση γονιμότητας, ακόμη και με τη βία. Και στο ένα ζώο και στο άλλο ο βιασμός και η παραφύση είναι κανόνας. Και η επιστήμη το λέει ότι η επαφή είναι φυσιολογική, φυσική ανάγκη, αλλά εξαρτάται κι απ' την εγκράτεια ο έρωτας.

ΚΑΙ έρχομαι στην ιστοριούλα μας! Κι όμως αληθινή... Ο ίδιος όπως την εξιστόρησε: «όλοι και όλα θέλουν να κάνουν έρωτα». Σήμερα το λένε σεξ.

– Πες μας, μπαρμπα-Βασίλη, για τη γουρούνα!

– Τι θέλεις να σου πω και όλο με ρωτάς, Γούσια; Άιντε κάτσε, θα σου πω πολλά. Γιατί είσαι δικός μου, σόι μου. Είχε ο πατέρας μου, ο Θανάσης Τζίνας, στο γουρνοκό του γουρούνα. Αυτή η σκρόφα η θηλυκιά, σαν έτρωγε καλά, βούριζε. Ήθελε γουρούνη αρσενικό. Κι εμείς την πήραμε και την πήγαμε στη Φούρκα. Μόλις φτάσαμε στο χωριό Φούρκα, στα λιβάδια, βρήκαμε τα γουρούνια του Φουρκιώτη. Έτσι τράβηξε η γουρούνα (αγκαστρώθηκε).

– Αυτό λέγεται έρωτας, μπαρμπα-Βασίλη;

– Λέγεται σωματική ανάγκη Γιώργο της Λένως του Γιώργου Μακρή. Μάθατε εσείς, άκου έρωτας! Τώρα Γούσια της Λένως έχει ο λύκος πέταλα; Ο λόγος ίσον τίποτα και η στιγμή του αρραβώνα πρόβα. Ούτε για αρραβώνα, ούτε για γάμο ήταν το δρομολόγιο... Η γουρούνα σαν γέννησε μετά από καιρό, φώναζε κι έσκουζε. Και μια μέρα απ' το φοβερό τσίριγμα –δεν δώσαμε σημασία, έτρωγε καλά, εμείς λείπαμε απ' το σπίτι– σπάει το γουρνοκό, τα πέταβρα και φεύγει πηδώντας τον τοίχο ο διάβολος. Και πήγε στη Φούρκα. Φαντάσου ήξερε πού είχε πάει τον άλλο χρόνο. Γιατί ήτανε νταμαριλίτικη και τη βαστούσαμε. Όταν όμως ζητούσε, βούριζε –κι όπως το λες εσύ Γούσια της Λένως, Γούσια του Χρήστου Κοταδήμου, ΕΡΩΤΑ– πήγαινε η γουρούνα στη Φούρκα κι ερχόταν πάλι στο σπίτι στο Κεράσοβο. Μιάμιση και μιάμιση ώρα πήγαιν' έλα, τρεις ώρες ως τέσσερις. Και οι Κερασοβίτες το έβγαλαν στο κάθε κουβεντολόι: «Βουρίζει η γουρούνα σαν του Θανάση Τζίνα». Κι έλεγα στον πατέρα μου να τη δένουμε με αλυσίδα, γιατί θα τη χάσουμε ή θα τη φάει κανείς. Καλός ο αγιασμός για τα ποντίκια, αλλά χρειάζεται και μια γάτα! Δέσιμο δηλαδή.

Βασίλειος Αθανασίου Τζίνας

Ο μπαρμπα-Βασίλης στο Κεράσοβο άφησε εποχή με τα καλαμπούρια του, αστεία και αυθόρμητες καθαρευσιάνικες ελληνικούρες, αυτοσχεδίαστος. Ως γενεές δεκατέσσερις σου κατέβαζε τα συγγενολόγια, με δικό του τρόπο, με χιούμορ (αστεία) και σοβαρά. Το χόμπι του ήταν το πείραγμα. ΕΠΙΣΗΣ άφησε εποχή ως και στις πρώτες βοήθειες. Άνθρωπος στα πάντα! Νοσοκόμος, γιατρός. Στις δύσκολες ώρες έσωζε ανθρώπους με τα τεχνητά κοκτέιλ (σκονάκια). Ήταν η σωτηρία της εποχής, που σαν γιατρός ή νοσοκόμος στο Κεράσοβο, έσωσε κόσμο. Και γιατρός να υπήρχε, ο μπαρμπα-Βασίλης ρωτιόταν και απ' τους γιατρούς στις δύσκολες ώρες ασθενών. Οι άρρωστοι χωρίς τον μπαρμπα-Βασίλη δεν μετακινιόταν. ΝΑ τονίσουμε ότι δεν ήταν κομπογιαννίτης. Ήταν παλιός καλός νοσοκόμος στο στρατό στη Μ. Ασία. Πρακτικός και ωραίος Κερασοβίτης.

Θα κλείσω το μέρος τούτο με τη σκέψη ότι υπάρχουν άνθρωποι, μικροί και μεγάλοι στην ηλικία, που θέλουν να εμπλουτίσουν ακόμη περισσότερο τις γνώσεις τους από ανθρώπους που σοφίζονται, που αυτοσχεδιάζουν στη διάρκεια της συζήτησης, της κουβέντας. Αυτούς τους ανθρώπους, τους απλούς, τους ανεπιτήδευτους, τους ανεξίκακους, άσχετα από τις γραμματειακές τους γνώσεις και τη μόρφωσή τους να τους ακούμε, να αφουγκραζόμαστε τις σκέψεις τους, κάτι καλό, ορθό και σωστό θα αποκομίσουμε, θα μάθουμε πολλά χρήσιμα πράγματα. Ας πάρουμε σαν παράδειγμα την εργατικότετη μέλισσα, που σε όλα τα λουλούδια πηγαίνει και κάθεται, αλλά μόνο το μέλι παίρνει, όχι και το δηλητήριο. Πολλά σοφά πράγματα και όμορφα ανέκδοτα έχουν πει αρκετοί παππούδες, γιαγιάδες, πατέρες και μανάδες μας, όλα διδακτικά και εκπαιδευτικά. Ο γράφων περιορίστηκε μόνο στα λίγα αυτά, έτσι σαν ένα δείγμα της Κερασοβίτικης προγονικής μας σοφίας, να θυμούνται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νεοέλληνες Κερασοβίτες – Κερασοβίτισσες, παιδιά, εγγόνια, δισέγγονα-τρисέγγονά μας. Είθε η ευχή να πιάσει, να εισακουστεί!

Το σεργιάνισμα σε στιγμιότυπα της ζωής του χωριού μας τελείωσε. Τώρα ο γράφων, αφού αποφοίτησε από το Γυμνάσιο τη χρονιά 1957 και μη δυνάμενος να συνεχίσει τις σπουδές του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση λόγω οικονομικών, αποφασίζει να μελετήσει και να δώσει εισαγωγικές εξετάσεις στη Σχολή Υπενωμοταρχών της Χωρ/κής, στα Γιάννινα. Πράγματι, δίνει εξετάσεις, αλλά καίτοι φέρεται σαν επιτυχών, τον «έκοψε» τελικά ο τότε Υφυπουργός Εσωτερικών από τη Θεσπρωτία, που ήταν ο πολιτικός προϊστάμενος της Χωρ/κής, για να

τακτοποιήσει παιδί από την εκλογική του περιφέρεια. Αυτά μαθεύτηκαν αργότερα από κάποιον καθηγητή της Βελλάς, γνωστό του πατέρα μας, ο οποίος θέλησε να μάθει την όλη αλήθεια. Μετά από αυτό το στραπάτσο ο γράφων έμεινε στο χωριό μας και ασχολούνταν με τις γεωργικές εργασίες του σπιτιού, αλλά δουλεύοντας ευκαιριακά και στα εκτελούμενα δασικά έργα στο χωριό μας, σαν εργάτης για κάλυψη των ατομικών οικονομικών αναγκών, γιατί ήδη ήταν άντρας 22-23 χρόνων. Την 26η Μαρτίου του 1959 κλήθηκε να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία στην Ελληνική Αεροπορία. Υπηρέτησε συνολικά 28 μήνες και έξι μέρες φυλακή. Απολύθηκε την πρώτη (1η) Αυγούστου του 1961.

Τα δύο αυτά χρόνια, 1957-1959 στο χωριό μας, όπως και το διάστημα από 1/8/1961-30/9/1962 που ήρθε στην Αθήνα θα μείνουν πάντα αξέχαστα και αλησμόνητα στη μνήμη του. Ήταν βέβαια χρόνια δύσκολα, στενά αλλά γεμάτα όμως από καλές αναμνήσεις από εφηβικά-νεανικά φλερτ με κοπέλες του χωριού μας και εμπειρίες. Τα χρόνια αυτά το χωριό μας ήταν μια μικρή κωμόπολη είχε όλες τις δημόσιες ευκολίες-υπηρεσίες, 30-40 δημόσιους υπαλλήλους, όπως έχει γραφεί, η Κοινότητά μας με την εκμετάλλευσή του κοινοτικού δάσους, είχε προϋπολογισμούς για δύο δεκαετίες, 1950-1970, μεγάλους, ήταν θα λέγαμε «η χρυσή εποχή» του Περικλέους, αλλά δυστυχώς οι τότε διοικούντες την Κοινότητά μας κοινοτικοί άρχοντες δεν εκμεταλλεύτηκαν, δεν αξιοποίησαν όσο θα έπρεπε τη δυνατότητα αυτή. Θα μπορούσαν να είχαν κάνει το χωριό μας από πλευράς ευκαιριών και αξιοποίησης «μικρό Παρίσι». Δυστυχώς δεν το πέτυχαν και οι ευκαιρίες χάθηκαν ανεπιστρεπτί. Τα έχουμε πει και γράφει αυτά τα πράγματα. Ας καταγράψουμε όμως τώρα εκείνα που έγιναν, πραγματοποιήθηκαν και ανύψωσαν την ατομική και κοινωνική ζωή του χωριού μας, τα «καλά» πράγματα. Ένα από αυτά, πέραν αυτών που έχουν αναφερθεί σε προηγούμενα κεφάλαια, είναι το Επιμορφωτικό Κέντρο Ενηλίκων (ΕΚΕ) Κερασόβου. Τη δράση του Επιμορφωτικού αυτού Κέντρου του χωριού μας την περιέγραψε ο ίδιος ο Διευθυντής του, δάσκαλός μας, Δημήτρης Τσανάδης από το χωριό Γαναδιό Κόνιτσας, σε ειδικό άρθρο του που έχει δημοσιευθεί στο περιοδικό του χωριού μας, τεύχος 11 του 1985, ενώ ζούσε ακόμη. Μεταφέρουμε εδώ ολόκληρο το άρθρο του, σε ένδειξη μεγάλης τιμής και σεβασμού του σεμνού μας αυτού δασκάλου του χωριού μας, και ως ένα είδος πολιτικού μνημόσυνου μετά από τη συμπλήρωση δεκαπέντε (15) ολόκληρων χρόνων από το θάνατό του.

Να τον θυμηθούν οι παλιοί του μαθητές-μαθήτριες και να τον μάθουν, να γνωρίσουν τα παιδιά και τα εγγόνια τους. Θα είναι το καλύτερο μνημόσυνο για τον απελθόντα δάσκαλό μας.

– Η Λαϊκή επιμόρφωση εμφανίστηκε στην Ελλάδα στις αρχές της 10ετίας του 1950.

Το 1954 ψηφίστηκε ο Νόμος περί αναλφαβητισμού στην προσπάθεια εξάλειψης αυτού του φαινομένου.

Από τη μία μεριά ιδρύθηκαν Σχολεία για τον αλφαβητισμό των ενηλίκων και από την άλλη διοργανώνονταν διαλέξεις με κάποιο θέμα που ενδιέφερε τον κόσμο. Έτσι ιδρύθηκε και στο Κεράσοβο το ΕΚΕ.

Στην αρχή στο χωριό επί μία δεκαετία εργαστήκαμε για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού με τον τότε Διευθυντή του Σχολείου Κώστα Αναστασιάδη.

Στο Κεράσοβο το Επιμορφωτικό Κέντρο ιδρύθηκε το 1959 με δύο τμήματα, ένα αρρένων και ένα θηλέων.

Στην αρχή δειλά-δειλά αρχίσαμε να απευθυνόμαστε στους ενήλικες νέους και νέες του χωριού, για να τους βοηθήσουμε να ξεπεράσουν τα εμπόδια, που τους είχαν κλείσει ερμητικά τους ορίζοντες της ζωής.

Σκοπός μας ήταν η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του καθένα, ανεξάρτητα από το εκπολιτιστικό επίπεδο, ηλικία και φύλο, καθώς και την ενεργητική συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική, και πολιτιστική ζωή του τόπου.

Πάρα πολλά θέματα είχαν αναπτυχθεί στο Επιμορφωτικό μας Κέντρο από τους διάφορους φορείς και πολλά προβλήματα και απορίες λύνονταν.

Κάθε Πέμπτη και Κυριακή με το χτύπημα της καμπάνας γέμιζε η αίθουσα από Κερασοβίτες κάθε ηλικίας και φύλου. Μετά από κάθε ομιλία και σε φιλική ατμόσφαιρα γίνονταν συζητήσεις και προσπαθούσαμε να λύσουμε τα προβλήματά τους και τις απορίες τους.

Η αυλή του Σχολείου μας κατάλληλα διαμορφωμένη γέμιζε από νέους και νέες του χωριού, οι οποίοι αθλούνταν στο βόλει, στο ποδόσφαιρο και χόρευαν με πολύ κέφι τους παραδοσιακούς χορούς.

Πράγματι, το Κέντρο παρουσίαζε μια ασυνήθιστη για την εποχή εκείνη πνευματική κίνηση.

Η φήμη του από τη δράση και ζωντάνια ήταν τόσο μεγάλη, ώστε το επισκέπτονταν συχνά ομιλητές από Κόνιτσα, Γιάννενα ως και ο υπεύθυνος του Υπουργείου Παιδείας για θέματα Λαϊκής Επιμόρφωσης, ο οποίος έφυγε με τις καλύτερες εντυπώσεις.

Για πρώτη φορά οργανώθηκε αποκριάτικος χορός στο χωριό με τους παραδοσιακούς χορούς και λαχειοφόρο αγορά. Είχε τόση επιτυχία, ώστε το γλέντι κράτησε μέχρι το πρωί.

Στο Επιμορφωτικό Κέντρο κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του ανεβάσαμε πάρα πολλές θεατρικές παραστάσεις με τους ενήλικες μαθητές μας. Μια από τις θεατρικές παραστάσεις που είχε μεγάλη επιτυχία ήταν «Ο αγαπητικός της Βοσκοπούλας», παρά τα πενιχρά μέσα που διαθέταμε την εποχή εκείνη.

Το έργο παίχτηκε με μεγάλη επιτυχία στην αίθουσα τελετών του Σχολείου, όπου το παρακολούθησαν όλοι οι κάτοικοι του χωριού και στην Κόνιτσα για τους ακρίτες Στρατιώτες.

Για την επιτυχία του βοήθησαν οι δάσκαλοι του Σχολείου, κ. κ. Βασ. Μοραΐτης, Λάζαρος Νούσιας, Γαλάτεια Καψάλη, Τσαννάδη-Νίκου Βασιλική, ο γιατρός του χωριού Θόδωρος Γεωργιάδης, ο οποίος μας έφτιαξε τα σκηνικά με μεγάλη επιτυχία.

Τους ρόλους τους υποδύθηκαν θαυμάσια οι παρακάτω μαθητές του Κέντρου: Κώστας Β. Τζίνος, οι Κώστας και Γεώργιος Νάκος, Βασίλειος και Περσεφόνη Αθανασίου, Κώστας Βαίλας, Αθαν. Σιάφης, Γεώργιος Ζιούλης, Αθαν. Κουκούμης, Παναγιώτης Εξάρχου, Σπυριδούλα Γαλάνη, Ελευθερία Παστρουμά, Καλλιόπα Κόταδήμου, Κούλα Στρατσιάνη, Ευτυχία Γιώτη, Βούλα Κυρίτση, Μπούλα Τέλη ίσως και άλλους, τους οποίους δε θυμάμαι και ζητώ συγγνώμη.

Να τι έγραφε στις 30.5.1961 για τη θεατρική μας παράσταση ο Γιαννιώτικος Τύπος

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Κόνιτσα 30 (του ανταποκριτού μας)

«Εις Αγίαν Παρασκευήν επί τη λήξει των μαθημάτων του εκεί Επιμορφωτικού Κέντρου εδόθη προχθές θεατρική παράστασις υπό θιάσου ενηλίκων μαθητών (Ο αγαπητικός της Βοσκοπούλας). Την παράστασιν παρακολούθησαν αι Κοινοτικάί αρχαί και πλήθος κόσμου και είχε μεγάλη επιτυχία».

Αν όλα αυτά κατορθώσαμε να τα πετύχουμε στο Επιμορφωτικό Κέντρο του χωριού εκείνη την εποχή, τα οφείλουμε στην συμπαράσταση και βοήθεια των ντόπιων παραγόντων, στους Προέδρους και Κοινοτικούς Συμβούλους, οι οποίοι μας ενίσχυσαν ηθικά και υλικά,

στους Σχολικούς Εφόρους, στο Σύλλογο Κερασοβιτών Αμερικής, ο οποίος πλούτισε το Σχολείο μας με άφθονα εποπτικά μέσα, στους υπηρετούντας δασκάλους, στις Διευθύντριες του Σπιτιού του παιδιού, στο γιατρό, στο γεωπόνο, στους δασικούς υπαλλήλους και σε όλους γενικά τους Κερασοβίτες, οι οποίοι μας περιέβαλαν με αγάπη, εκτίμηση, σεβασμό και, τέλος, στη μεγάλη ζωντάνια που παρουσίαζε την εποχή εκείνη το όμορφο Κεράσοβο, κουρνιασμένο στους πρόποδες του Σμόλικα, ανάμεσα στους βοερούς παραποτάμους του Βουρκοπόταμου με την κακοτράχυλη Τζούμα, την καταπράσινη Μηλιά, κατάλευκο το χειμώνα, λουλουδιασμένο την άνοιξη, υγιεινό και δροσερό το καλοκαίρι, καταχνιασμένο τον περισσότερο καιρό το φθινόπωρο. Για την επιτυχία του Επιμορφωτικού Κέντρου και τη λειτουργία του γενικά πολλές φορές ασχολήθηκε ο Γιαννιώτικος Τύπος. Να τι έγραφε την 1.3.1961.

ΤΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

Μια ανταπόκριση 1.3.1961

«Ελάτε να μάθετε». Αυτό το σύνθημα έχει δώσει στους κατοίκους του χωριού ο Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου κ. Τσανάδης Δημήτριος, όταν έγιναν τα εγκαίνια του Επιμορφωτικού Κέντρου.

Και πράγματι δεν έχουν περάσει παρά λίγοι μήνες αφότου ελειτούργησε το Κέντρο τουτο και αποτελεί τώρα την πιο χαρούμενη και διδακτική γωνιά.

Η ποικιλία των θεμάτων που τα εκλαϊκεύουν τόσο απλά και καταννοητά οι εκάστοτε ομιλητές, οι συνεχείς επισκέψεις και άλλων που αγαπούν το Κέντρο μας, έχουν καταστήσει συνείδηση πλέον στους κατοίκους ότι το Επιμορφωτικό Κέντρο πράγματι επιμορφώνει.

Ο Γιατρός του χωριού κ. Γεωργιάδης Θεόδωρος, ο Γεωπόνος κ. Κουνάβης, οι δασκάλες Τσανάδη-Νίκου Βασιλική, Καψάλη Γαλάτεια, οι δεσποινίδες του Σπιτιού του παιδιού, προσέτι δε Αξιωματικοί των ΤΕΑ ευμενώς προσερχόμενοι ως ομιληταί με Εθνικό και επί το πλείστο περιεχόμενο ομιλίες, έχουν σαγηνεύσει τους κατοίκους, προσφέροντας κάθε Πέμπτη και Κυριακή πνευματική τροφή εις τους κουρασμένους από το καθημερινό μόχθο Κερασοβίτες.

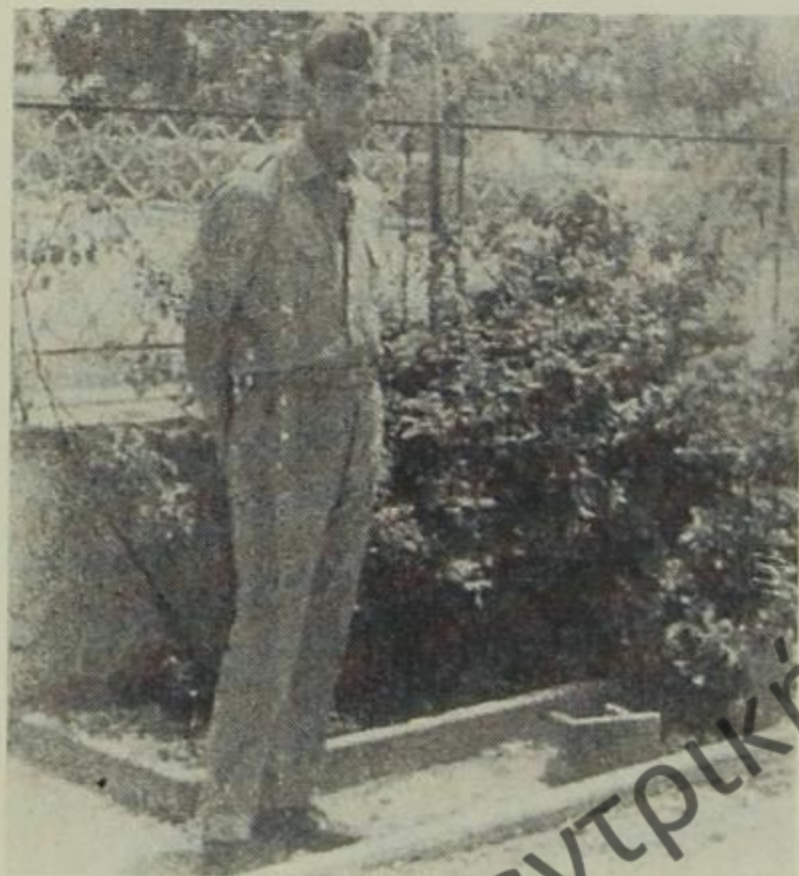
Τόση μάλιστα είναι η φήμη από τη δράση και την κίνηση του Κέντρου, ώστε δεν παραλείπουν να μας επισκεφθούν και άλλοι άν-

θρωποι του πνεύματος. Μας επισκέφτηκε ο κ. Δασάρχης Κονίτσης, ομιλήσας δια μακρών, ασχολήθηκε με την επίλυση πολλών θεμάτων και αποριών των κατοίκων.

Τελευταίως μας επισκέφτηκε ο κ. Επιθεωρητής Στοιχειώδους Εκπαίδευσης αναπτύξας τον σκοπό των Επιμορφωτικών Κέντρων, αφήσας αρίστας εντυπώσεις εις 250 ακροατάς. Το αμέριστο ενδιαφέρον του Διευθυντού του Δημοτικού Σχολείου, προσέτι δε και οι άοκνες προσπάθειες των λοιπών αρχών του χωριού έχουν προσδώσει μια ιδιαίτερη αίγλη στο χωριό ενατενίζοντες προς ένα καλύτερο μέλλον.

≈

Ο γράφων «σμηνίτης» της Αεροπορίας το 1960.

Ο δάσκαλος Δημ. Τσανάδης με μαθήτριες του ΕΚΕ του χωριού μας σε εκδρομή.

Ο δάσκαλός μας Δημ. Τσανάδης σε μια ομιλία του στο ΕΚΕ του χωριού μας. Πίσω του ο γιατρός Θεοδ. Γεωργιάδης.

Φωτό από την παράσταση της «Βοσκοπούλας» του ΕΚΕ του χωριού μας το 1961.

Τώρα λίγα λόγια για το μακαρίτη δάσκαλό μας Δημήτρη Τσανάδη. Γεννήθηκε το 1922 στο χωριό Γαναδιό της Κόνιτσας, όπου και έμαθε και τα πρώτα γράμματα. Ακολούθησε σπουδές στο Γυμνάσιο και την κατοχική περίοδο σπούδασε σαν δάσκαλος στη Ζωσημαία Παιδαγωγική Ακαδημία των Ιωαννίνων. Παντρεύτηκε τη συνάδελφό του Βασιλική Νίκου-Τσανάδη και πρωτοδιορίζονται δάσκαλοι και οι δυο τους στο χωριό μας το 1950. Απόκτησαν δύο αξιαγάπητα παιδιά, αγόρι-κορίτσι, τα οποία έγιναν καλοί επιστήμονες, το αγόρι σπούδασε γιατρός-γυναικολόγος, εργάζεται στα Γιάννινα. Ο μακαρίτης έδωσε και χάρηκε τα καλύτερά του δασκαλικά χρόνια στο χωριό μας. Μια δεκαπενταετία ολόκληρη βρίσκονταν πίσω από τις σχολικές έδρες (1950-1965), προσπαθώντας να μεταδώσει αυτά που ήξερε, αλλά και βελτιωθεί πρωτίστως και ο ίδιος στις γνώσεις, καθόσον κατοχικός δάσκαλος ήταν, με λιγοστό καλαμπόκι σπούδασαν τότε στη Ζωσημαία Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων.

Η μετάθεση του ζεύγους στην Αθήνα (Ηλιούπολη) συνέβαλε τα μέγιστα στην οικογένειά τους, έγινε και μόνιμη κατοικία τους.

Στις 6 του Γενάρη του 1984 έγινε γιορτή της Αδελφότητάς μας για την κοπή της Βασιλόπιτας και τη βράβευση των νέων φοιτητών-παιδιών του χωριού μας, που είχαν πετύχει σε ανώτερες και ανώτατες σχολές του κράτους μας. Στην εκδήλωση αυτή παραβρέθηκε και ο δάσκαλός μας, αείμνηστος Τσανάδης. Μέσα σε πανδαιμόνιο χειροκροτημάτων από τους παλιούς του μαθητές, οι οποίοι πέτυχαν και πρόκοψαν στη ζωή τους, ο δάσκαλός μας, κατασυγκινημένος, με δάκρυα στα μάτια και τη φωνή του μετά βίας να βγαίνει από τα χείλη του, είπε τα εξής λόγια: «Αγαπητοί Κερασοβίτες, αγαπητοί μαθητές μου, μεγάλη μου η χαρά που βρίσκομαι σήμερα κοντά σας, εδώ μαζί σας σ' αυτή την λαμπρή πρωτοχρονιάτικη Κερασοβίτικη γιορτή, δεν έχει λόγια να περιγραφεί, με συγκίνησε, με συνεκλόνησε, μου έφερε στη μνήμη μου τα υπέροχα δεκαπέντε ολόκληρα χρόνια δασκαλικής μου ζωής στο αγαπητό Κεράσοβο. Σας είχα μικρά παιδιά μαθητούδια αλλά και ολοκληρωμένες κοπέλες στο Επιμορφωτικό Κέντρο του χωριού και τώρα σας βλέπω και σας καμαρώνω ώριμες γυναίκες, παντρεμένες και πανάξιες σύζυγοι και μητέρες, που τιμάτε το Κεράσοβο... Είπε και άλλα ο μακαρίτης, όλα όμως γεμάτα από αισθήματα αγάπης και περισσή συμπάθεια για το χωριό μας. Ήταν ο τόπος, το χωριό που τον ανάδειξε και αυτό το αναγνώριζε. Ήταν από τους λίγους φίλους που ξέρουν να εκτιμούν, να συμπαραστέκονται σε όλες τις εκδηλώ-

σεις. Ο χάροντας όμως καιροφυλακτούσε ύπουλα, ζήλευε, φθονούσε και τον πήρε πρόωρα κοντά του. Πέθανε νέος ακόμη άντρας, ετών 67. Η Μεγάλη Παρασκευή του 1989, η κορύφωση του Θείου Πάθους του γλυκύτατου Ιησού μας ήταν μέρα θανάτου και για τον αξέχαστο αγαπητό μας δάσκαλο και μεγάλο επιστήθιο φίλο του χωριού μας.

Εμείς τα μαθητούδια τότε του Δημοτικού Σχολείου θεωρούμε ευτυχείς τους εαυτούς μας που είχαμε τέτοιους άξιους, τίμιους, σώφρονες δασκάλους, τους μακαρίτες τώρα, Θωμά Μήτση, Κώστα Αναστασιάδη και Δημήτρη Τσανάδη. Μας παρείχαν παιδεία υψηλότερης στάθμης, μόρφωση που εξακολουθεί να πιστεύει και να στηρίζεται πάνω σε ορισμένες παραδοσιακές της παιδείας μας αρχές. Την αρχή της ελληνικής παράδοσης σε όλες τις εκφάνσεις της, την αρχή της ορθοδοξίας, της αρχή της οικογένειας και της πατρίδας, την αρχή της Δημοκρατίας και της Ελευθερίας, της συνείδηση της υπευθυνότητας του πολίτη, το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και το μόχθο για πνευματική καλλιέργεια.

Όλο το χωριό μας έχει να λέει τα καλύτερα λόγια γι' αυτούς τους αξέχαστους δασκάλους μας. Έχουν αφήσει τις πιο καλές και ωραίες θύμησες σε όλους μας. Αιώνια η μνήμη τους.

Υ.Γ. Στην κηδεία του αγαπημένου δασκάλου μας Δημήτρη Τσανάδη που έγινε στο χωριό του, το Γαναδιό, το Μέγα Σάββατο του 1989, παραβρέθηκαν και οι μαθητές του, ο γράφων και η Δέσποινα Σαράγκαλου-Νάκου, μετά της κας Ελένης Παν. Ζάρα. Εκεί αποχαιρέτησαν για πάντα το δάσκαλό τους και επιστήθιο φίλο του χωριού μας.

Τα χρόνια 1964-1967 (20 Απριλίου), αυτή η τριετία, μπορεί άφοβα να χαρακτηριστούν πως υπήρξαν τα καλύτερα και τα πιο πετυχημένα του κοινοτικού βίου του χωριού μας. Την τριετία αυτή εκλεγμένος Κοινοτικός Πρόεδρος υπήρξε ο συνταξιούχος του Δημοσίου (ανάπηρος πολέμου 1946-1949) Νίκος Ιωάννου Χαρισιάδης, μακαρίτης πρωτοξάδερφος, παντρεμένος με την Αθηνά Γ. Ζήκα, που απόκτησαν και τρία παιδιά, διατηρούσε εκεί στη στροφή-γωνία του μεσοχωριού με τη Βρύση της «Παναγιάς» και αναπηρικό περίπτερο, φλέγονταν από αγάπη περισσή για το χωριό μας και πάσχιζε με κάθε τρόπο και μέσο για το καλό και την προκοπή του. Η καλή ευκαιρία να κάνει αλήθεια και πραγματικότητα όσων ονειρεύονταν του δόθηκε με την εκλογή του ως Κοινοτικού άρχοντα το 1964. Δραστηριοποιήθηκε και πέτυχε τους μεγαλύτερους από τους στόχους –και σκοπούς– που είχε τάξει για το χωριό μας. Επί της προεδρίας του έγιναν: νηπιαγωγείο-νηπι-

οτροφείο, ταμειευτήριο, γήπεδο ποδοσφαίρου κτλ. Δεν πρόφτασε να αποτελειώσει το Κοινοτικό-παραγωγικό του πρόγραμμα, γιατί την 21η Απριλίου του 1967 τον διέκοψε η Χούντα των στρατιωτικών, οπότε διορίστηκαν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση νέοι Κοινοτικοί άρχοντες μέχρι τον Ιούλιο του 1974, που κατέρρευσε. Να γράψουμε και τη «μαύρη» αλήθεια πως ο διορισμένος νέος Κοινοτικός Πρόεδρος Χρήστος Ιωάννου Τέλλης, νέος άντρας, μην έχοντας παντελώς πείρα και γνώση από κοινοτικά πράγματα, κατόρθωσε και πέτυχε με το Συμβούλιό του και αυτός τέσσερα μεγάλα και αξιόλογα πράγματα για το χωριό μας. Πρώτα-πρώτα έγινε το έργο της υδροδότησης τους χωριού μας από τα παγωμένα, κρυστάλλινα και πεντακάθαρα νερά του Βαθύλακκου του Σμόλυγκα, άσχετα αν οι όροι του δανείου μπορούσαν να είναι καλύτεροι. Δεύτερο, έγινε η ηλεκτροφώτιση του χωριού μας όπως και των γύρω χωριών της περιοχής μας, όταν ακόμη κωμοπόλεις και χωριά του κάμπου δεν είχαν αυτό το αγαθό του πολιτισμού του ανθρώπου. Τρίτο, η διάνοιξη του αυτοκινητόδρομου από το χωριό μας για τη γέφυρα του Μπέλες (εθνική οδός Κόνιτσα – Κοζάνη) άρχισε να γίνεται από τη ΜΟΜΑ από το χωριό μας προς τα κάτω και όχι ανάποδα, γιατί αν συνέβαινε αυτό, δεν θα γίνονταν μέχρι το χωριό μας, όπως και επαληθεύτηκε, αφού η ΜΟΜΑ διαλύθηκε με την κατάρρευση της Χούντας τον Ιούλιο του 1974. Τέταρτο, χάρη στις έντονες και έγκαιρες διαμαρτυρίες και ενέργειες του τότε Διοικητικού Συμβουλίου του χωριού μας, αποσυβλήθηκε τελικά η Κρατικοποίηση και άλλης περιοχής του χωριού μας, όπως αυτό είχε προτείνει για μια άλλη φορά το Δασαρχείο Κόνιτσας, δηλαδή το τμήμα-τρίγωνο που αρχίζει από κάτω το Τσερεμέ, ακολουθεί το ρεύμα του ποταμού Καραμούση, φτάνει ψηλά στη γέφυρα Βαθύλακκου, στρίβει αριστερά Τριπινίτσες, ανεβαίνει ρεύμα χαλασμένων, φτάνει κορυφογραμμή Ζεκίρη, ακολουθεί αριστερά κορυφογραμμή Βέργου – Νταμπούρι – Ντουραλή, στρίβει αριστερά, ακολουθεί δρόμο, φτάνει βρύση Τσιρίβραχου – Τσιούμα – κατεβαίνει ράχη Τρανή και καταλήγει Τσερεμέ. Το τρίγωνο αυτό έχει συνολική έκταση 15.000 στρέμματα και μαζί με την περιοχή Ριαχόβο, στρέμματα 8.700, που έγινε Κρατική από το 1952, έφτανε συνολικά 23.700 στρέμματα, τα μισά του χωριού μας. Θα μπορούσε όμως, οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες υπήρχαν, το τότε Διοικ. Συμβούλιο να πετύχει ακόμη περισσότερα πράγματα, να εκμεταλλευτεί την κατάσταση πιο αποτελεσματικά, γιατί οι στρατιωτικοί αναγνώριζαν τις θυσίες και τις προσφορές των ακριτικών μας χωριών στους πολέμους

της χώρας μας. Καθόσον και οι ίδιοι είχαν πολεμήσει τόσο στον Ιταλογερμανικό πόλεμο του 1940-1941, όσο και στον εμφύλιο σπαραγμό του 1946-1949. Σ' αυτούς οφείλεται και η κατασκευή της Εθνικής οδού από Κόνιτσα για Κοζάνη, μέσω Επταχωρίου – Πενταλόφου – Νεάπολης, η οποία έδωσε πνοή και ζωή στη σύνδεση της Ηπείρου με τη Μακεδονία, κυρίως όμως της Επαρχίας της δικής μας, η οποία ήταν αναγκασμένη να κατέρχεται στα Γιάννινα και από εκεί, μέσω Μετσόβου, να επικοινωνεί με Θεσσαλία και Μακεδονία, δηλαδή να κάνει το μεγάλο αυτό γύρο, ενώ τώρα συνδέεται απ' ευθείας με τα μέρη αυτά, σύντομα και ασφαλέστερα. Ίσως αν υπήρχαν πιο συντονισμένες και έντονες πιέσεις από προσωπικότητες των χωριών της Λάκκας της δικής μας (Πουρνιά – Κεράσοβο – Φούρκα και Σαμαρίνα), η εθνική αυτή οδός να γίνονταν από τα μέρη τα δικά μας, όπως είχε σχεδιαστεί αρχικά. Η ευκαιρία όμως χάθηκε. Μια και ο λόγος γίνεται για κοινοτικούς άρχοντες, ο γράφων, το καλοκαίρι που μας πέρασε, διενήργησε μια μικρή έρευνα στα «αρχεία» της Κοινοότητάς μας, βοηθούμενος και από τον Γραμματέα του χωριού μας, Κώστα Δ. Παπαγιάννη, σχετικά με θητείες Κοινοτικών Προέδρων του χωριού μας από 1930 μέχρι 1998, που ο νόμος «Καποδίστριας», όπως ονομάστηκε, κατήργησε αναγκαστικά και ακούσια την Κοινοότητα μας και την ενσωμάτωσε ετσιθελικά στον Δήμο Κόνιτσας, μαζί με άλλες 23 Κοινοότητες της περιοχής μας, οπότε έπαυσε από 1/1/1999 να λειτουργεί σαν Κοινοότητα και να έχει εκλεγμένο Πρόεδρο και Κοινοτικό Συμβούλιο.

Τη συνένωση όμως αυτή, την ακούσια και ετσιθελική της πολιτικής εξουσίας, το χωριό μας δεν την αποδέχτηκε και με ομόφωνη απόφαση των κατοίκων του, που έχει ληφθεί σε ευρεία και πλατιά Γενική Συνέλευση, αποφάσισε ν' αγωνιστεί παν τι τρόπω, ώστε να παραμείνει όπως και όλα τα βλαχόφωνα χωριά, Κοινοότητα, μια και πληροί όλες τις ιστορικές, οικονομικές και κοινωνικές προϋποθέσεις. Ο αγώνας συνεχίζεται μέχρι την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές.

Τώρα παρατίθεται ο πίνακας των Προέδρων του χωριού μας με τα ονοματεπώνυμά τους και το χρόνο θητείας ενός εκάστου χωριστά από 1930 και μετά με όσα στοιχεία βρέθηκαν στα «αρχεία» της Κοινοότητάς μας.

- Γιάννης Κ. Εξάρχου (Φωτίτσας) / 1930-1931.
- Αθανάσιος Κοταδήμος / 1932-1933.
- Γιώργος Αθανασίου / 1934-1935.
- Γιάννης Ζούκας – Χρήστος Γκουγκέτας / 1935-1936.

- Δικτατορία Μεταξά (4-8-1936) / Διορισμένη Διοίκηση.
  - α) Γιάννης Γκουσιος / 4/8/1936-1938.
  - β) Γιώργος Αθανασίου / 1938-1944.
  - Αθανάσιος Κοταδήμος / Απρίλης 1944 – Ιούνιος 1945.
  - Γιάννης Ζούκας / Ιούλιος 1945-1946.
  - Βαγγέλης Ζήκας / 1946 – Αύγουστος 1947, ερχομός του Δ.Σ.Ε.
  - Νικόλαος Καλύβας / Αύγουστος 1947 – Αύγουστος 1949, περίοδος του Δ.Σ.Ε.
  - Νικόλαος Παναγιώτου / Αύγουστος 1949-1950.
  - Χρήστου Νάκος (Τζήμος) και Αχιλλέας Πασιάς / 1950-1951.
  - Κωνσταντίνος Τσούμπανος / 1951-3/1954.
  - Βαγγέλης Γελαδάρης / 3/1954-1955.
  - Αλέκος Μακρυγιάννης / 1955-1957.
  - Αριστείδης Ν. Εξάρχου / τέλος του 1957-1961.
  - Αχιλλέας Νάκος / 1962-1963.
  - Γιάννης Ζούκας – Κώστας Τσούμπανος / 1964.
  - Νίκος Χαρισιάδης / 1964-20/4/1967.
  - Χρίστος Τέλλης / Διορισμένη Διοίκηση των Συνταγματάρχων / 21/4/1967 – Ιούλιος 1974. Κατάρρευση στρατιωτικών
  - Γιώργος Γαλάνης / Ιούλιος 1974-1978.
  - Παναγιώτης Μ. Τζίνας / 1978-1982.
  - Δήμος Αθ. Κοντοδήμος / 1982-1986.
  - Λάζαρος Κωνσταντινίδης / 1986-1990.
  - Παντελής Γ. Γαλάνης / 1990-31/12/1998 (δύο τετραετίες) / εφαρμογή νόμου «Καποδίστρια».
  - Από 1/1/1999 – σήμερα ουδεμία θητεία εκλεγμένου Κοινοτικού Προέδρου, για τους λόγους που έχουν προαναφερθεί.
- Σημειώνεται πάντως ότι οι χρονολογίες της θητείας κάθε προεδρίας δεν είναι οι απόλυτα ακριβείς, ιδίως των προ του 1974 (1930-1974) περιόδων, γιατί δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία στο αρχείο της Κοινότητάς μας, γι' αυτό και έχουν γραφεί κατά προσέγγιση. Τα στοιχεία έχουν ληφθεί από τα αρχεία του Ληξιαρχείου, όπου ληξίαρχος, κατά νόμο, ήταν και είναι ο εκάστοτε Πρόεδρος της Κοινότητας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αποδημία-Αδελφότητες

Η σύγχρονη κοινωνία των πόλεων με τη μεγάλη αστικοποίηση και τη συνέπεια αυτής, που είναι η αλλαγή των εθίμων και ηθών, έχει φυσικά επηρεάσει πολύ αρνητικά πολλούς τομείς της δραστηριότητάς μας.

Τα χωριά μας ερήμωσαν, έχουν φύγει οι νέοι μας, όπως και ο γράφων, αναζητώντας, όπως ήταν φυσικό, άλλο τρόπο ζωής, συνωστίζονται στις πόλεις, κυρίως στην πρωτεύουσα, την Αθήνα αλλά και σε άλλες πόλεις της χώρας μας. Η ανασφάλεια και η έγνοια της ποιότητας του πλησίου, του άλλου, κάνει τον άνθρωπο της υπαίθρου, του χωριού, της πόλης, πολύ επιφυλακτικό, όταν μάλιστα κυκλοφορούν γύρω μας χιλιάδες αλλοδαποί των πέντε ηπειρών και κάθε «καρυδιάς καρύδι», που λέει η σοφή λαϊκή μας παροιμία. Έτσι ο φόβος κυριαρχεί και η ανασφάλεια θριαμβεύει. Η οικογένεια, μέσα στα νέα πρότυπα του δυτικού πολιτισμού, φθίνει και χάνει τους άλλοτε στενούς οικογενειακούς δεσμούς που την απάρτιζαν και τη χαρακτήριζαν.

Απορούσαμε εμείς οι νέοι της δεκαετίας του 1950, που οι ομογενείς μας Κιρασοβίτες της Αμερικής πάσχιζαν και ήθελαν να πάρουν αγόρια από το χωριό μας στην Αμερική, σαν μετανάστες, και στη συνέχεια να τα παντρεύουν με τα κορίτσια τους. Ο δεσμός της οικογένειας εκεί είχε ήδη χαλαρώσει πάρα πολύ, γι' αυτό επιζητούσαν αγόρια από το χωριό μας, που ακόμη πίστευαν σ' αυτόν, θεωρούσαν την οικογένεια τον ιερό θεσμό και θεμέλιο της πίστης, της αγάπης, της προκοπής, της ευτυχίας. Μια τέτοια πρόταση απέρριψε και ο γράφων, γιατί σαν μοναχογιός, ήθελε να παραμείνει κοντά στους αγαπημένους του γονείς, στήριγμα, ασφάλεια και προστασία αυτών, πράγμα που έπραξε.

Αποτέλεσμα του τρόπου ζωής του δυτικού κόσμου είναι οι μη νόμιμες σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και το βόλεμα σ' αυτές.

Τα παλιά χρόνια, οι άνθρωποι στα χωριά τους, όπως και στο δικό μας, τραγουδούσαν, είχαν χτυποκάρδια, είχαν κέφι, μεράκι, ζήλο για τη ζωή. Σήμερα στις πόλεις κυριάρχησε η ανασφάλεια, η έλλειψη κα-

τανόησης, η αντιπαλότητα, η έχθρα, η ζήλια, αντί της αγάπης και της αλληλεγγύης. Τότε υπήρχαν οράματα κι όνειρα, πολλά όνειρα!...

Ήταν χαρακτηριστικό της κοινωνίας της πατρίδας μας και ειδικά εμάς των Ηπειρωτών, η έντονη κοινωνική συνοχή, αφού στο κλειστό κοινωνικό σύστημα του χωριού μας οι κοπέλες δεν παντρεύονταν σε άλλο χωριό, παρά μόνο στο δικό μας. Προτιμούσαν να μείνουν γεροντοκόρες, παρά να παντρευτούν άντρα από άλλο χωριό ή χήρο Κιρασοβίτη. Οι τυχόν χήροι Κιρασοβίτες άντρες, δεύτερη ή τρίτη γυναίκα μόνο σε ξένο χωριό θα εύρισκαν, στο Κιράσοβο όχι. Πάμπολλα τέτοια παραδείγματα έχουμε.

Οι εποχικές μεταναστεύσεις-μετακινήσεις αφορούσαν τα «μπουλούκια» ή αλλιώς τις «παρέες» των Κουδαραίων μαστόρων της πέτρας στην Οθωμανική αυτοκρατορία και ειδικά για το χωριό μας μετά το 1812, που άρχισε να βγάζει τεχνίτες μαστόρους της πέτρας.

Πιο μαζικές μορφές εξόδων από το χωριό μας και αφορά φυσικά τον αντρικό πληθυσμό, έχουμε στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, προς την Αμερική, Αίγυπτο και Γερμανία. Στην Αμερική μάλιστα οι Κιρασοβίτες, πρώτοι μεταναστες, πρώτη γενιά, ίδρυσαν το 1910 και την Αδελφότητα Φιλεκπαιδευτική των Κιρασοβιτών της Αμερικής, που είχε σαν επίτιμο Πρόεδρο αυτής τον Μητροπολίτη τότε Βελλάς-Κονίτσης, κ.κ. Σπυρίδωνα Βλάχο, μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος. Έδρα της Φιλεκπαιδευτικής Κιρασοβίτικης Αδελφότητας ήταν το Manchester της Νέας Υόρκης και διευθύνονταν από επιτροπή που αποτελούνταν από τους:

Γραμματικό

Αθανάσιο Χαρισιάδη

Μέλη:

- Ευστάθιο Γελαδάρη
- Γιώργο Παπαλάμπρο
- Βαγγέλη Γ. Πασιά

Περισσότερα για την Αδελφότητα αυτή έχουν γραφεί στο άλλο βιβλίο μου «ΚΙΡΑΣΟΒΟ. Ιστορία, ήθη και έθιμα» έκδοσης του 2002.

Η έξοδος αυτή των συγχωριανών μας συνεχίστηκε και κατά την περίοδο της κατοχής του 1941-1944, προς τα χωριά των Χασίων-Θεσσαλίας και Λαμίας, επειδή ήταν καμποχώρια και υπήρχαν δουλειές για άντρες και γυναίκες. Συνεχίστηκαν και στη συνέχεια αποκορυφώθηκαν μετά τον εμφύλιο πόλεμο του 1946-1949, οπότε πια μιλάμε για αφαιμάξη του

αγροτικού πληθυσμού, που είχε σαν τραγική συνέπεια την ανατροπή των κοινωνικών, δημογραφικών, οικονομικών, νομικών και πολιτιστικών δεδομένων των χωριών γενικά της χώρας μας αλλά και της δικής μας περιοχής, των χωριών μας. Κατά αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε το φαινόμενο της πληθυσμιακής αποψίλωσης της υπαίθρου χώρας, δηλαδή ερήμωση των χωριών μας. Παρ' όλα αυτά, η ερήμωση του χωριού μας δε σήμαινε κιόλας και το θάνατο της Κοινότητάς μας, σαν πνεύμα, ιδέα, αίσθηση και σαν ήθος, έχει επιζήσει μέχρι σήμερα, αλλά με διαφορετικούς τρόπους στα διάφορα μεγάλα ή μικρά αστικά κέντρα της χώρας μας.

Η εγκατάσταση των πρώτων χωριανών μας στα αστικά κέντρα, με κύριο πόλο έλξης την πρωτεύουσα, την Αθήνα, βιώθηκε και τώρα σαν «ξεριζωμός» και τραγουδήθηκε με τα δημοτικά μας Κιρασοβίτικα τραγούδια σαν την «ξενιτιά». Η εγκατάσταση αυτή γίνεται τώρα σε επίπεδο ομάδας, χωριού ή χωριών τοπικής περιφέρειας κτλ. Έτσι προσέκυψαν οι γνωστές σαν «Αδελφότητες», πρωτοβάθμια Σωματεία, ενώθηκαν σε Ομοσπονδίες, δευτεροβάθμια σωματεία και, τέλος, σε Συνομοσπονδίες, π.χ. Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος, τριτοβάθμια Σωματεία. Όλοι αυτοί οι ποικιλώνυμοι Σύλλογοι (πολιτιστικοί, λαογραφικοί, εξωραϊστικοί κτλ.) συνεχίζουν και αναπαράγουν το πνεύμα της κοινής καταγωγής και τώρα τελευταία εκφράζουν, σιγά σιγά, δειλά δειλά, πια και τις νέες τάσεις, που είναι «η επιστροφή στις ρίζες».

Οι Αδελφότητες, όπως γνωρίζουμε, είχαν μια διπλή λειτουργία, σκοπό, να βοηθήσουν πρώτα τη μετανάστευση στα πρώτα χρόνια, στον αγώνα στη νέα εγκατάστασή τους, και από την άλλη να βοηθήσουν υλικά και ηθικά τη γενέτειρα, το χωριό τους (μας), τους δεινοπαθούντες χωριανούς.

Τώρα μετά την παρέλευση 30-40 χρόνων οι Αδελφότητες εκφράζουν περισσότερο την επιστροφή στον τόπο καταγωγής. Αυτό, κυρίως, οι της δεύτερης και τρίτης γενεάς μετανάστες, συνήθως όμως με διάθεση επαναπροσέγγισης της παράδοσης του χωριού, του τόπου καταγωγής των, ακόμη υποκατάσταση της Κοινότητας σε πολλές λειτουργικές ανάγκες, όπως εκτέλεση κοινωφελών έργων, υποδομών κτλ.

Συμπέρασμα. Η όλη δράση των Αδελφοτήτων-Συλλόγων – συνοψίζεται πια σε δύο βασικά σημεία: α) Στην συντήρηση του δομημένου χώρου των εγκαταλειμμένων χωριών μας σε μια σειρά από κοινωφελή έργα, π.χ. ξενώνες, εκκλησιές, βρύσες, γεφύρια, καλντερίμια κτλ. και β) στη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας και στη μετάδοση βασικών

στοιχείων της τοπικής παράδοσης (χοροί, τραγούδια, ήθη, έθιμα) στις νεότερες γενιές μας.

Η μετανάστευση αυτή, κυρίως της πρώτης γενιάς, που δε βρήκε τίποτε «έτοιμο», όπως οι δεύτερες και τρίτες γενιές, είχε το καλό χάρισμα να αγωνίζεται σκληρά, κοπιαστικά, ολημερίς, για να αποκτήσει με τον τίμιο ιδρώτα της, ό,τι του έδωσε ο δρόμος της ξενιτιάς και της ζωής του. Ειδικά η Κιρασοβίτικη μετανάστευση, εξωτερικού και εσωτερικού, απέδειξε περίτρανα και καμαρώνει λεβέντικα για την ελληνική της ρίζα και το όνομά της, που συνεχίζεται εδώ και 3.500 χρόνια, τουλάχιστον, από τον πρώτο οικισμό του Λόγκα-Διμόπλη στον Αι-Θανάση του Σμόλυγκα, στην αετοφωλιά της Πίνδου. Το δέντρο αυτό μαζί με τα άλλα δύο δέντρα (οικισμούς), Πέρα ή Κάτω Μαχαλά και με Ριάχοβο, γιγάντωσε αργότερα, που ενώθηκαν και τα τρία σε ένα ενωμένο και δυνατό Κιράσοβο, που άπλωσε τους πελώριους κλώνους του παντού. Έκανε πλάτος και μήκος, σαν τον γέρικο υπεραιωνόβιο πλάτανο στο μεσοχώρι του χωριού μας και απέπασε τα πέρατα της γης, Αμερική, Καναδά, Αυστραλία, Αίγυπτο, Ευρώπη (εξωτερική μετανάστευση), αλλά κυρίως γιγάντωσε στα αστικά κέντρα της Ελλάδας (εσωτερική μετανάστευση).

Μεγάλο δίκαιο έχει ο αγαπητός χωριανός μας, στον γράφοντα τουλάχιστον, Γιώργος Χρ. Κοντοδήμος, όταν έγραψε στα «Κερασοβίτικα βιώματα» ότι οι Κερασοβίτες ανασαίνουν πάντοτε πατριωτισμό, όπου και αν βρίσκονται και όλο ανακατεύονται με τα καινούρια βλαστάρια τους (νέες γενιές), κάνοντας και δημιουργώντας νέο Κεράσοβο. Είναι δεμένοι πάντοτε στον κρίκο της αλυσίδας των ηρωικών ακριτών προγόνων μας, αλλά επίσης είναι δεμένοι και με την παράδοση, τα ήθη, τα έθιμα, τα ιερά και όσια της Τριαδικής πίστης μας και της γλυκύτατης πατρίδας μας. Όπου πατούν, όπου σταματούν, κάνουν στέκια μόνιμα και επαγγελματικούς τόπους εργασίας των. Δεν χάνουν καθόλου χρόνο, ευκαιρία, να μη φροντίσουν να κάνουν, να δημιουργήσουν ένα σπίτι για την οικογένειά τους, να φτιάξουν

«ένα κεραμίδι» για το κεφάλι τους, όπως λέει η λαϊκή μας σοφία. Είναι δημιουργικοί, εργατικοί, νοικοκύρηδες, καλοί οικογενειάρχες. Έκοψαν πια το παλιό εκείνο «ταξίδι», να έχουν την οικογένεια στο χωριό (γέροι-γυναίκες-παιδιά) και οι άντρες εντός ή εκτός της πατρίδας μας να δουλέψουν, για να θρέψουν την οικογένειά τους. Τα πράγματα, γράψαμε, άλλαξαν, οι τρόποι ζωής μεταβλήθηκαν, όπως και τα «μέσα» που χρησιμοποιούσαν οι παλιοί Κουδαραίοι μάστορες

της πέτρας. Τώρα επήλθε εκσυγχρονισμός των πάντων. Τα παλιά χρόνια, οι δουλειές, μας έλεγε ο μακαρίτης πρωτομάστορας πατέρας μας, ήταν πολύ λίγες, ο συναγωνισμός μεγάλος, «χτυπιούνταν» πάρα πολύ. Είχαν δουλέψει στον Παρακάλαμο, «παρέα» με τον Γιώργο Παπαγιάννη και Αριστομένη Σκαλωμένο, μακαρίτες και αυτοί, «ξύψωμα», δηλαδή τροφή δική τους, όχι του ιδιοκτήτη του σπιτιού, με μισή οκά καλαμπόκι τον πήχη, τόσο φθηνά. Τι να έκαναν; Οι βιωματικές ανάγκες της ζωής τον πίεζαν, οι οικογένειές τους ήθελαν συντήρηση, ήθελαν να επιζήσουν, να μην πεινάσουν και να μη δυστυχήσουν.

Τώρα, στον τόπο εργασίας των, δημιούργησαν οικισμούς, χωριάτικους μαχαλάδες, γειτονιές Κιρασοβίτικες, π.χ. Πελοπόννησο: Κιάτο Κορινθίας και περίχωρα, Πύργο Ηλείας, Αρχαία Ολυμπία, Ζαχάρι, Πάτρα και αλλαχού. Η Θεσσαλία και τα Χάσια των Γρεβενών γίνονται τύποι υποδοχής από τα παλιά χρόνια, π.χ. Αμπελώνας (Καλαχλάρι) Λάρισας, Καρδίτσα, Τρίκαλα, Καλαμπάκα, Παναγιά (Κουτσοφλιάνη), Μουζάκι, Κανάλια, Τσαπουρνιά και Ριάχοβα Γρεβενών, Λαμία και Αττικοβοιωτία, Μακεδονία, Θράκη, Γιάννινα και νησιά Ιονίου και Αιγαίου πελάγους. Άφησα τελευταία την Αθήνα και τα Μεσόγεια, όπου εδώ είναι η μεγαλύτερη συγκέντρωση και έτσι δημιουργήθηκαν οι συνοικίες από το 1960 μέχρι σήμερα με αλληλοβοήθεια, αλληλεγγύη, συμπαράσταση και βοήθεια με προσωπική εργασία λόγω συντεχνίας. Όπου υπάρχει δουλειά, εκεί είναι ο Κιρασοβίτικος κόσμος. Δεκάδες οικογένειες είναι τώρα κάτοικοι σε όλες τις συνοικίες των Αθηνών και των περιχώρων αυτής, π.χ. Μαρούσι, Πεύκη, Κρυόβρυση, Κυψέλη, Γαλάτσι, Μπραχάμι, Ηλιούπολη, Ζωγράφου, Ίλιον, Πετρούπολη, Περιστερί, Κραταρό, Πειραιά, Μαρκόπουλο, Κορωπί και αλλαχού.

Αλήθεια, οι απόδημοι Κιρασοβίτες πρώτης, δεύτερης και τρίτης γενιάς, που κατοικούν στους προαναφερθέντες τόπους, κυρίως της Αττικής, γνωρίζουμε πόσοι αριθμητικά ή τουλάχιστον τις οικογένειες; Έγινε καμιά προσπάθεια για απογραφή αυτών; Δεν έγινε μέχρι σήμερα. Σ' αυτό έχουμε όλοι μερίδιο ευθύνης, από Διοίκησης της Αδελφότητάς μας μέχρι τον τελευταίο Κιρασοβίτη. Δεν παίρνουμε παράδειγμα από τη γειτονική μας Σαμαρίνα, που έχει δημιουργήσει Βιβλίο Μητρώου Σαμαριναίων, όχι μόνο των εντός της Ελλάδας κατοικούντων, κατά πόλη, αλλά και των εξωτερικού, κατά χώρα και πόλη, σωστά, ορθά και συνεχώς ενημερωμένα αρχεία. Αυτή είναι η τάξη – και επιμέλεια. Όλοι μαζί και έκαστος χωριστά συμβάλλουν για την πρόοδο και προκοπή του τόπου τους. Μετά διαμαρτυρόμαστε εμείς

για τα «χάλια» μας, εμείς οι ίδιοι είμαστε οι φταίχτες, οι αίτιοι της κακομοιριάς μας. Αυτά άλλωστε είναι γνωστά σε όλους μας, αλλά να καθίσουμε και να στρωθούμε στη δουλειά, στο νοικοκύρεμα, εκεί τα χαλούμε, αποφεύγουμε τον σκόπελο με διάφορες αιτίες και προφάσεις. Δεκάδες φορές τα έχει γράψει ο υποφαινόμενος και άλλες τόσες τα έχει πει, αλλά κανένας δεν συγκινείται! «Στου κωφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα», λέει η σοφία του λαού μας. Ο καθένας φροντίζει για τη βόλεψή του και τίποτε περισσότερο τη σήμερον ημέρα. Ελάχιστοι είναι αυτοί, στα χέρια των δακτύλων μετριούνται, που ακόμη νοιάζονται, πονούν και φροντίζουν για το καλό της Αδελφότητάς μας. Η Αδελφότητά μας ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1959 με πρώτα μέλη και πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο τους: Κωνσταντινίδη Λάζαρο, Τζίνα Ελευθέριο, Βάιλα Δημήτριο, Κουκούμη Ζήση, Εξάρχου Ζαχαρία, Τζίνα Παντελή, Παπανικολάου Απόστολο του Αθανασίου, Παπανικολάου Αλέξανδρο του Στυλιανού, Ευθυμίου Λάζαρο, Ευθυμίου Στυλιανό του Λαζάρου, Παπαγεωργίου Γιώργο, Χαρισιάδη Χαράλαμπο, Γελαδάρη Σπύρο, Παστρουμά Κωνσταντίνο του Στέργιου, Παστρουμά Γεώργιο του Κωνσταντίνου, Παπανικολάου Απόστολο του Δημητρίου, Νάκο Δημήτριο του Κωνσταντίνου, Κυρίτση Δημήτριο του Λάμπρου, Ζιούλη Νικόλαο του Δημήτρη, Ζιούλη Ηλία του Νικολάου, Ζάρα Φώτιο, Παστρουμά Δημήτριο του Βασιλείου, Κατσιαμάνη Γεώργιο, Ζάρα Παναγιώτη, Γκουγκέτα Ευάγγελο, Νταγκουβάνο Απόστολο του Ευαγγέλου, Γκουτσιο Δημήτριο του Ευαγγέλου και άλλους.

Η κατάθεση του Καταστατικού ίδρυσης της Αδελφότητάς μας στο Δικαστήριο Αθηνών έγινε τον Απρίλιο του 1959 και εγκρίθηκε περίπου το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου. Από εγκρίσεώς του και μέχρι τις 6 Ιανουαρίου του 1960 διοικήθηκε από το Δ.Σ. που απαρτιζόνταν από:

- Κωνσταντινίδη Λάζαρο, Πρόεδρο
- Τζίνα Ελευθέριο, Γ. Γραμματέα
- Κυρίτση Δημήτριο, Ταμία
- Γελαδάρη Σπύρο, μέλος
- Ζιούλη Νικόλαο, μέλος
- Παστρουμά Γεώργιο, μέλος
- Ζάρα Παναγιώτη, μέλος

Με την υπ' αριθμό 1η πράξη (πρακτικό) του ανωτέρω Δ. Συμβουλίου της συνεδρίασης της 3ης Ιανουαρίου του 1960, αποφασίστηκαν τα εξής: α) Εκλογές νέου Δ.Σ. και Εξελεγκτικής Επιτροπής της Αδελφότητάς μας για τις 6 Ιανουαρίου του 1960, β) Η ετήσια συνδρομή των μελών σε τριάντα (30) δραχμές, αρχομένη από 1/12/1959, ετησίως και γ) Εκπρόσωπος της Αδελφότητάς μας στην Πανεπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος (Π.Σ.Ε.), ο Δημήτριος Βάιλας.

Γενομένων των αρχαιρεσιών στις 6/1/1960, πρακτικό 2ο, προέκυψε νέο Διοικητικό Συμβούλιο, που συγκροτήθηκε σε Σώμα ως εξής:

- Τζίνας Ελευθέριος, Πρόεδρος
- Κυρίτσης Δημήτρης, Αντιπρόεδρος
- Κωνσταντινίδης Λάζαρος, Γ. Γραμματέας
- Ζιούλης Νικόλαος, Ταμίας
- Παπανικολάου Απόστολος, μέλος
- Ζάρας Παναγιώτης, μέλος
- Αποστόλου Απόστολος, μέλος

Εξελεγκτική Επιτροπή

- Ευθυμίου Λάζαρος
- Παπανικολάου Απόστολος
- Χαρισιάδης Χαράλαμπος

Για την ιστορία αναφέρεται πως τον Ιούλιο του 1979 ιδρύθηκε και ο Σύλλογος Πέων της Αγίας Παρασκευής, του χωριού μας, ο «ΣΜΟΛΙ-ΓΚΑΣ», ανεξάρτητος και αυτόνομος, εκτός της Αδελφότητάς μας. Η διαοικία όμως της ζωής του ήταν λίγα χρόνια. Το τελευταίο πρακτικό Συνεδρίασης που βρέθηκε στα «Αρχεία», είναι της 9/11/1986. Διαλύθηκε και προφανώς το «Αρχείο» να παραδόθηκε στην Αδελφότητά μας.

Πρώτος εκλεγμένος Πρόεδρος της Αδελφότητάς μας υπήρξε ο αείμνηστος Λευτέρης Δημ. ΤΖΙΝΑΣ, που η μοίρα, αυτή που γνέθει και ξεγνέθει το νήμα της ζωής, τον ζήλεψε, τον φθόνησε και τον κάλεσε κοντά της, μόλις σε ηλικία 36 ετών το 1964. Αυτός πρωτοδιοίκησε τη νεοσύστατη Αδελφότητά μας που τότε δεν είχε δική της στέγη, αλλά εξυπηρετούνταν, για τις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου αυτής, από τα σπίτια των Προέδρων και για τις Γενικές Συνελεύσεις των μελών της από τις αίθουσες των Ηπειρωτών Ξενοδόχων της Αθήνας.

Ο γράφων ερχόμενος στην Αθήνα, το Οκτώβριο του 1962, γράφτηκε ευθύς αμέσως μέλος αυτής και από 1963 μέχρι 1976 εκτέλεσε χρέη Γραμματέα, Ταμιά και Προέδρου της Αδελφότητάς μας. Από Δεκεμβρίου του 1998 μέχρι Σεπτεμβρίου του 2002 πάλι σαν Πρόεδρος αυτής. Παράλληλα και ταυτόχρονα έκανε χρέη και δημοσιογράφου, όπως και η κόρη του Κατερίνα, μια και το περιοδικό μας που δεν χρησιμοποιεί επαγγελματίες του είδους, αρθρογραφώντας και οι δύο. Η σύναξη της ύλης, η σύνταξη και η όλη επιμέλεια της έκδοσης του περιοδικού μας είναι έργο δικό του. Η δουλειά αυτή γίνεται εδώ και πέντε χρόνια, από αύξοντα αριθμό περιοδικού 68 μέχρι τώρα το 92 και συνεχίζεται. Το τι καλό προσφέρει το περιοδικό μας, η «Εφημεριδούλα» μας, όπως την αποκαλούμε στους απανταχού της πατρίδας μας ευρισκόμενους Κιρασοβίτες-Κιρασοβίτισσες, αλλά κυρίως του εξωτερικού, έχει ειπωθεί και γραφτεί πάμπολλες φορές και κατά κόρο και δε χρειάζεται να επαναληφθεί και πάλι.

Εκείνο που χρειάζεται το περιοδικό είναι να το αγκαλιάσουν θερμά και ζεστά, με αγάπη και στοργή, οι νέοι μας, τα νέα παιδιά του χωριού μας, της δεύτερης και τρίτης γενιάς Κιρασοβίτες-Κιρασοβίτισσες, οι επιστήμονες, οι φοιτητές και σπουδαστές. Δόξα τω Θεώ, έχουμε από αυτούς πολλούς, αλλά δυστυχώς δεν έχουμε την αγάπη, το ζήλο, το μεράκι, γενικά τον εθελοντισμό, την κοινωνική προσφορά στην Αδελφότητα. Υπάρχει, αντίθετα, και η απογοήτευση και η μη αναγνώριση αυτού του εθελοντισμού, αλλά αυτά θα πρέπει να μη λαμβάνονται καθόλου υπόψη. Η ζωή και ο κόσμος έτσι είναι φτιαγμένος, δεν είναι «αγγελικά πλασμένος». Φτάνει και περισσεύει το πώς το νιώθει εκείνος που προσφέρει, αυτό έχει αξία και τιμή, είναι το «μεγαλείο» της ψυχικής κατάθεσης του καθενός από εμάς. Αλί και τρισαλί (αλίμονο) αν οι γιαγιάδες και οι μανάδες μας, αυτές οι αφανείς ηρωίδες της ζωής, ένιωθαν και ενεργούσαν διαφορετικά, εκεί στα ψηλά κακοτράχαλα βουνά και λαγκάδια του χωριού μας και της Πίνδου γενικότερα, όπου ζούσαν. Εντούτοις, έκρυβαν βαθιά μέσα τους το «μεγαλείο» της ψυχής των και αυτό έχουν καταθέσει κατά τα χρόνια της δοκιμασίας των. Σ' αυτές πρέπει η δόξα και η τιμή!

Μια και ο λόγος για τις ακρίτισσες γιαγιάδες και μανάδες μας, κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν εδώ και οι δύο μεστοί πανηγυρικοί λόγοι, που εξεφώνησαν τόσο ο Πρόεδρος της Αδελφότητας Αθηνών (γράφων), όσο και ο Πρόεδρος της Αδελφότητας των Κιρασοβιτών Αμερικής, Δημήτρης Απ. Γαλάνης, στο μεσοχώρι του χωριού μας στις

13 Αυγούστου του 2000, που γίνονταν οι καθιερωμένες καλοκαιρινές πολιτιστικές εκδηλώσεις των Αδελφοτήτων, με την ευκαιρία της αποκάλυψης της μπρούντζινης προτομής της Κιρασοβίτισσας μάνας από τον Πρόεδρο των Κιρασοβιτών Αμερικής, μια και το έργο αυτό έγινε με έξοδα δικά τους και επιμέλεια του Δ.Σ. της Αδελφότητας των Αθηνών των χρόνων αυτών.

– «Σεβασμιότατε, μετά της Ιερής σας Συνοδείας, τετιμημένοι προσκεκλημένοι μας, αγαπητοί συγχωριανοί και φίλοι του χωριού μας.

Η σημερινή λαμπρή γιορτή είναι για εμάς τους Κερασοβίτες ημέρα έκφρασης της οφειλόμενης μεγάλης ευγνωμοσύνης, τιμής και σεβασμού για τη γεννήτρα μας Κερασοβίτισσα Μάνα.

Είναι ημέρα χαρμόσυνη, πλημμυρισμένη απ' τα βαθιά αισθήματα που νιώθουν τα παιδιά για τους σεβάσμιους γονείς τους και ιδιαίτερα για τη γλυκύτατη γεννήτρα-τροφό, τη Μάνα τους.

Σήμερα, Σεβασμιότατε, με τα αποκαλυπτήρια της γυναικείας αυτής προτομής, εκφράσαμε έμπρακτα και με τον καλύτερο τρόπο, την άπειρη αγάπη μας και σεβασμό προς τη γεννήτρα μας και Μάνα της ζωής μας, την Κερασοβίτισσα μάνα.

Δεν φτάνουν τα λόγια για να περιγράψει κάποιος τα αισθήματα και την ανεξάντλητη αγάπη της Μάνας. Δεν έχουν ούτε αρχή ούτε τέλος.

Θ' αρκεστώ ν' αναφέρω, εν ολίγοις, τα τρία μεγάλα ΙΔΑΝΙΚΑ, που αποτελούν το τρίπτυχο: Πατρίδα, Θρησκεία, Οικογένεια.

α. Πατρίδα

Η Κερασοβίτισσα Μάνα είναι κατ' ευθεία γραμμή απόγονος του βασιλιά ΛΟΓΓΑ, της φυλής Λύγγοι ή Λυγκιστών και της φυλής Τραγασαίοι, των Πελασγών και των Δωριέων, που κατοικούσαν τα μέρη μας, τη λεγόμενη αρχαία Ερριβιά από το 2000 π.Χ. και στη συνέχεια των Δωριέων και Ιώνων. Τα σωζόμενα μέχρι σήμερα τοπωνύμια και άλλες ιστορικές μαρτυρίες, στη μακραίανα ιστορία μας, μαρτυρούν τρανώτατα ότι εδώ, σ' αυτά τα κακοτράχαλα βουνά, τα λαγκάδια και τις ρεματιές, κατοικούσε η Κερασοβίτισσα Μάνα.

Ήταν γενναία Ακρίτισσα, Ρωμαϊκή ή Ελληνική στην καταγωγή που θυσίαζε Χάριν της Πατρίδας και τα παιδιά της και την οικογένειά της, ακόμα δε και αυτόν τον ίδιο τον εαυτό της. Ας γνώριζε ολίγα ή

ελάχιστα ή και καθόλου γράμματα, ήταν όμως ο πιστός φρουρός της ακριτικής πατρίδας και του τόπου της, όπου είχε γεννηθεί, ανατραφεί και αποκτήσει οικογένεια.

Δεν τη φόβισαν ούτε την τρόμαξαν ποτέ οι φωνές και οι βροντές του πολέμου, οι κακουχίες, οι ταλαιπωρίες, οι θάνατοι, οι τραυματισμοί, οι πείνες, οι δυστυχίες. Αυτή πάντα στέκονταν όρθια, πιστή και κοντά στο παιδί της, τον πολεμιστή, ωσάν άλλη Σουλιώτισσα.

Έχουν γραφεί για την ηρωίδα και τη γενναία γυναίκα της Πίνδου τόμοι ολόκληροι. Προ ολίγων ημερών, μάλιστα, γιορτάσαμε την ημέρα της γιορτής της γυναίκας της Πίνδου, που δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια υμνολογία στα βαθιά της πατριωτικά αισθήματα.

Γέννησε ήρωες και παλικάρια, όπως τον ξακουστός αδελφός Γιάννη-Κώστα ΜΠΕΚΟ, τους αδελφούς Γιουσάκη-Γιάννη Ζούκα, τους «αρματολούς και τους κλέφτες», ΣΠΑΘΟΥΛΑ, ΠΛΙΑΤΣΗΚΑ, ΚΟΥΤΣΟ-ΓΙΩΡΓΟ, ΒΑΛΛΑ, παλικάρι του ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ, ΝΑΣΙΟ ΓΚΟΥΓΚΕΤΑ-ΜΑΛΛΗ, ΓΙΩΡΓΟ ΕΞΑΡΧΟΥ, ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΤΕΛΛΗ και τόσους άλλους ισάξιους συγχωριανούς μας κατά τους νεότερους πολέμους.

Ναι, Σεβασμιότατε, αυτή η μορφή της αγράμματης και απαίδευτης Κερασοβίτισσας Μάνας ήταν εκείνη που μεγαλούργησε με βάση την άπειρη αγάπη της για τη λευτεριά της πατρίδας και του τόπου της.

β. Θρησκεία

Όσο αφορά τη θρησκεία της, στην Ορθόδοξη πίστη, στην Αγία, Ομοούσιο και Αδιαίρετη Τριάδα, πάντα πιστή ήταν και παρέμεινε ακλόνητη, ασάλευτη και αταλάντευτη, ανά τους αιώνες. Πέρασαν από τα μέρη μας, εφόσον είμαστε ένα από τα περάσματα της Πίνδου από Μακεδονία για Ήπειρο – λοιπή Ελλάδα και Δύση, πολλά βάρβαρα στίφη και κατακτητές, από Ρωμαίους, Σλάβους, Ούνους και Τούρκους, μέχρι Σταυροφόρους Φράγκους και Καταλανούς. Εντούτοις, αυτή η Κερασοβίτισσα Μάνα, παρ' όλες τις διώξεις και τους βασανισμούς που έγιναν, έμεινε πάντα πιστή Χριστιανή Ορθόδοξη. Διατήρησε και μετέδωσε αυτή τη βαθιά πίστη και στα παιδιά και στα εγγόνια της.

Ο πάτερ Κοσμάς, περνώντας από ψηλά το βουνό Μπέκο, πηγαίνοντας εσπευσμένα σε κοντινό χωριό, που είχε σχεδόν όλο αλλαξοπιστήσει, ρωτήθηκε γιατί δεν περνάει και από το Κεράσοβο και αυτός απάντησε ότι το χωριό αυτό δεν κινδυνεύει, δεν έχει ανάγκη, παραμέ-

νει χριστιανικό, έχει πίστη. Και πράγματι καμιά αλλαξοπιστία Κερασοβίτη-ισσας, δεν αναφέρεται σε βιβλία ή έστω σε διηγήσεις.

Η αγράμματη και απαίδευτη Κερασοβίτισσα Μάνα έκλεινε βαθειά μέσα της άσβεστη τη φλόγα της χριστιανικής πίστης και με αυτήν μεγάλωσε και ανέθρεψε και τα παιδιά της και τα εγγόνια της, εμάς τους απογόνους της.

γ. Οικογένεια

Για την οικογένεια και την κοινωνική της δράση κάθε λόγος και λέξη είναι φτωχά, για να περιγράψουν το μεγαλείο και τη δύναμη της ψυχής της. Αυτή και ο Πατέρας, αυτή και η Μάνα στην ανάθρεψη της οικογένειας, εφόσον ο άντρας της ξενίτευε ή ταξίδευε για δεκαετίες ολόκληρες ή για χρόνια.

Αυτή στο χωράφι, στον αργαλειό, στο σπίτι, στα παιδιά. Αυτή ξενυχτούσε στις αρρώστιες, αυτή στον πόνο, υπέφερε, βασανίζονταν, αλλά υπέμεινε όλα αυτά αδιαμαρτύρητα και με καρτερία, Ιώβειο Υπομονή. Όλοι και όλα περίμεναν τη λύση από αυτήν. Και ω του θαύματος! Με τη βαθιά και ακλόνητη πίστη στο Θεό, και παντρεμένη και ανύπαντρη ή χήρα τα κατάφερνε μια χαρά.

Ήταν γυναίκα περήφανη, γενναία, ατρόμητη, πιστή ωςάν άλλη Πηνελόπη του Οδυσσέα.

Η δε κοινωνική της δράση δεν υστερούσε σε τίποτα. Έδινε αμέριστα τη βοήθειά της σε όλους τους πάσχοντες και ανήμπορους γέρους-γερόντισσες. Αυτή ήταν εκείνη που φιλοξενούσε τους αρματολούς και κλέφτες του 1821 και των άλλων επαναστάσεων που έκανε το χωριό μας. Αυτή μάλωνε και έπλενε τις μπαροντοκαπνισμένες και καταλερωμένες φουστανέλλες των Καπεταναίων και παλικαριών της Κλεφτουριάς, αλλά και αυτή ήταν εκείνη που έπλεκε τα μάλλινα για τους ηρωικούς στρατιώτες-μαχητές του Έθνους του 1940-1941. Αυτή η Κερασοβίτισσα Μάνα ήταν εκείνη που έδινε ένα ποτήρι νερό στον διψασμένο γέρο ή γριά της γειτονιάς της. Αυτή ήταν που έλεγε ένα παρήγορο λόγο ή μια γλυκιά πονετικιά κουβέντα στον πάσχοντα συνάνθρωπό της, στον γείτονα, στον συγχωριανό της. Αυτή μοίραζε τη λιγοστή μπουκιά της με το πεινασμένο και βασανισμένο γείτονα, συγγενή-συγχωριανό της.

Ύστερα από όλες αυτές τις μεγάλες θυσίες, που έφταναν μέχρι

απάρνησης και αυτοθυσίας, εμείς τα παιδιά, τα εγγόνια, τα δυσέγγονα-τρισέγγονα, οι απόγονοί της, δεν θα έπρεπε σαν ελάχιστη ένδειξη ευγνωμοσύνης, τιμής και σεβασμού να στήσουμε τη μορφή –ΠΡΟΤΟΜΗ– αυτής της γεννήτρας μας Κερασοβίτισσας Μάνας; Αυτό και πράξαμε σήμερα, έστω και αργά. Η Αδελφότητα Κερασοβιτών Αμερικής θα σεμνύνεται για την ωραία της πράξη αυτή, μια και αυτή είναι ο χορηγός της σχετικής δαπάνης.

Οι απανταχού δε Κερασοβίτες-τισσες εκφράζουμε θερμότατα όλοι μας τις ευχαριστίες προς τους συγχωριανούς της Αμερικής. Όλοι μια Κερασοβίτικη οικογένεια είμαστε και όλοι πονούμε για τον τόπο μας εδώ, το αγαπημένο μας χωριό. Πρώτο είναι στους αγώνες αλλά πρώτο και στην ΠΡΟΚΟΠΗ. Εύχομαι η ωραία αυτή πράξη να βρει μιμητές και για άλλα έργα στο χωριό μας. Εμείς όλοι μας, ας θυμηθούμε σήμερα τα λόγια της ποιήτριας και να ευχηθούμε στις Μανούλες μας όσες βέβαια από αυτές ζουν ακόμα:

Ω μανούλα, / με το γέλιο, με τη χάρη, / το καθένα σου παιδί
/ της καρδούλας σου βλαστάρι / ταπεινά θα ευχηθεί: / Να
μας ζήσεις / χρόνια, χρόνια! / Χίλια να μας ζήσεις χρόνια!

Για όσες δε, έχουν «φύγει» από τη ζωή, αιώνια η μνήμη τους και οι ψυχούλες τους να αναπαύονται σε σκηνές δικαίων και σε τόπους χλοερρούς και δροσερούς. Εμείς θα τις θα τις ευγνωμονούμε πάντα».

Στη συνέχεια, μίλησε με πολύ καλά λόγια ο Πρόεδρος της Αδελφότητας Αμερικής κ. Δημήτρης Γαλάνης, που είπε μεταξύ άλλων, ότι οι συγχωριανοί Κερασοβίτες της Αμερικής αισθάνονται και αυτοί υπερήφανοι που είναι απόγονοι ηρωικών Κερασοβιτών-ισσών. Με την πράξη μας αυτή της δαπάνης για την κατασκευή της μπρούντζινης προτομής της γεννήτρας Κερασοβίτισσας μάνας μας, θελήσαμε και εμείς να συμβάλουμε έμπρακτα, ώστε να δείξουμε τη μεγάλη μας αγάπη, τιμή και σεβασμό προς αυτή. Είναι το πρώτο δείγμα, θ' ακολουθήσουν και άλλα.

Στη συνέχεια ευχαρίστησε το Δ.Σ. της Αδελφότητας Αθηνών για την καλή και στενή συνεργασία, ώστε να γίνει πράξη το έργο αυτό, που σήμερα χαιρόμαστε και καμαρώνουμε όλοι μας. Ευχήθηκε, τέλος, η καλή αυτή συνεργασία να συνεχιστεί, για να γίνουν και άλλα κοινωφελή έργα

στο χωριό μας, όπως η πέτρινη κεντρική βρύση στην πλατεία μας κ.ά.

Μετά από αυτή την απαραίτητη παρένθεση, επανέρχομαι στις δραστηριότητες της Αδελφότητας Αθηνών. Πολλές ήταν και πρέπει να είναι και σήμερα αλλά και στο αύριο-μεθαύριο. Θα αναφερθούν σαν παράδειγμα μόνο ελάχιστες από αυτές, πού, κατά την άποψη του γράφοντος, είναι οι πιο κορυφαίες, οι πιο σημαντικές: α) η ανέγερση του Ξενώνα στο χωριό μας, που άλλαξε πολλά πράγματα και ομόρφαινε την πλατεία μας. Ίσως να μην έγινε με τις προδιαγραφές που χρειάζονταν ένας ξενώνας σύγχρονος και εξυπηρετικός, πάντως έχει βελτιώσει κατά πολύ τον πολιτισμό στο χωριό μας. β) η «Εφημεριδούλα» μας, που ήδη έχουμε αναφέρει, γ) η «Τράπεζα αίματος», που έσωσε και σώζει ζωές, δ) τα μέλη της Αδελφότητάς μας που τραγουδούν και χορεύουν τους ωραίους παραδοσιακούς Κερασοβίτικους χορούς με τις τοπικές και παλιές ενδυμασίες, ε) οι καλοκαιρινές πολιτιστικές εκδηλώσεις στο χωριό μας, με κορυφαία εκείνη της έλευσης της θαυματουργής εικόνας της πολιούχου του χωριού μας, Μεγαλομάρτυρος Αγίας Παρασκευής, το τριήμερο 7-9 Αυγούστου του 1999 από το διπλανό μας χωριό Παλαιοσέλλι, ύστερα από 400-450 χρόνια, από την ημέρα εκείνη που εξαφανίστηκε, «έφυγε» μυστηριωδώς και ξαφνικά από το ομώνυμο εκκλησάκι της στο χωριό μας και βρέθηκε στο Παλαιοσέλλι, στ) τα αγαθοεργά έργα που έπραξε, πράττει και θα πράττει στο χωριό μας με την αγάπη και τη βοήθεια και των άλλων Αδελφοτήτων Αμερικής, Κιάτου Κορινθίας, Ιωαννίνων, όπως και του Αγροτικού Συνεταιρισμού του χωριού μας, αλλά και των μονίμων κατοίκων αυτού, ζ) τέλος, η Πανκερασοβίτικη ομόφωνη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των κατοίκων του χωριού μας του 1998, που αποφάσισε και την ΑΠΟΧΗ, πέραν των άλλων εκδηλώσεων-διαμαρτυριών από τις εκλογικές διαδικασίες τόσο των Κοινοτικών-Νομαρχιακών εκλογών όσο και των Βουλευτικών-Ευρωεκλογών όλων των ετών από 1998 μέχρι σήμερα, και αυτό σε ένδειξη εντονότατης διαμαρτυρίας για την κατάφωρη αδικία που έγινε στην Κοινότητά μας, αφού την κατάργησε ετσιθελικά με τον νόμο «Καποδίστρια» και την ενσωμάτωσε στο Δήμο της Κόνιτσας μαζί με άλλα 23 χωριά της περιοχής μας.

Όλες αυτές οι δραστηριότητες αλλά και οι άλλες που δεν έχουν αναφερθεί συνέβαλαν ώστε η Αδελφότητά μας να αναγνωρίζεται και να χαρακτηρίζεται σαν μια από τις πιο δραστήριες και ενεργητικές της Ηπειρωτικής Αποδημίας. Η πρώτη αναγνώριση ήρθε από το Κράτος, την πολιτεία μας, που της απένειμε μέσω του Υπουργείου Υγείας-Πρό-

νοιας την 6.3.1989 «ΔΙΠΛΩΜΑ» για την ίδρυση-λειτουργία «τράπεζας αίματος» από την Αδελφότητα. Και δεύτερο από την Πανεπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος (Π.Σ.Ε.) Βραβείο το 2000 στην γιορτή της «Πίτας του Ηπειρώτη» στο στάδιο Ειρήνης-Φιλίας.

Επειδή η ζωή έχει αλλάξει και τώρα έχουμε άλλους ρυθμούς και ταχύτητες και ο χρόνος τρέχει σε άλλες κατευθύνσεις. Επειδή οι τρόποι της ζωής χάνονται και λησμονιούνται σαν αποτέλεσμα της νέας προόδου και της τεχνολογικής επιστήμης, αλλά κυρίως των νέων ιδεών και πρωτίστως της πληροφορικής. Γι' αυτό καλό είναι οι Αδελφότητές μας να αφουγκραστούν πολύ καλά τα νέα μηνύματα της εποχής, να παραμείνουν ζωντανές, δραστήριες, ενεργητικές, γιατί αυτές είναι τώρα πλέον ο ομφάλιος λώρος που θα συνδέει σταθερά και γερά τους απόδημους Κερασοβίτες με τους μόνιμους κατοίκους του χωριού μας. Θα είναι η ανθρώπινη ζωντανή γέφυρα που θα συνδέει το χθες με το σήμερα και αύριο με την πατρική μας γωνιά, το χωριό μας. Έτσι θα διασωθεί και θα διατηρηθεί η λαϊκή μας Κερασοβίτικη παράδοση, που είναι η ιστορία, τα ήθη και έθιμά μας, η πολιτιστική μας κληρονομιά.

Είθε!.. Είθε!..

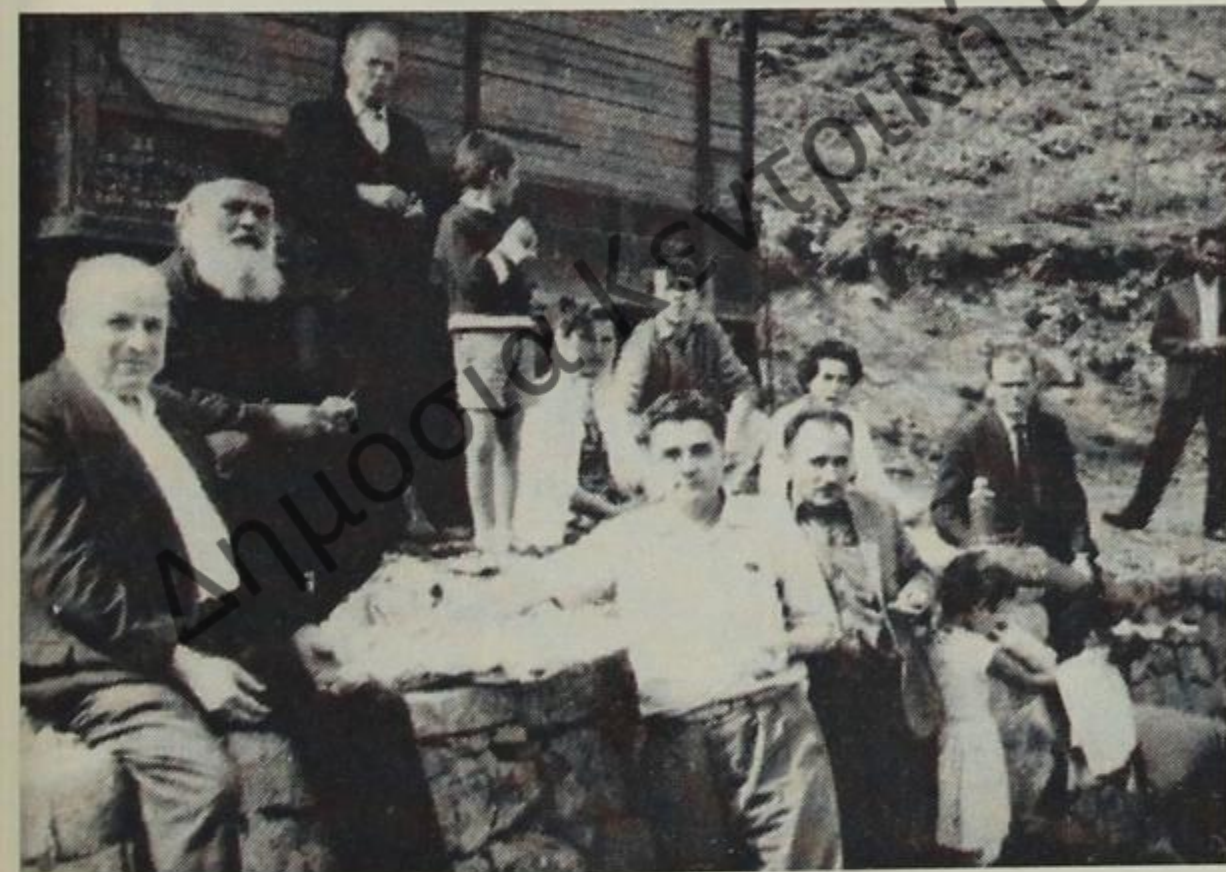

Φωτογραφία του 1931. Παιδιά του Δημοτικού μας Σχολείου με τον δάσκαλό τους (ανέκδοτη).

Φωτογραφία προπολεμική. Γιάννης Ζούκας, Αικατερίνη Ζούκα, Σταυρούλα Γ. Σαμαρά, Δεσπούλα Τ. Τέλλη.

Αύγουστος 1966, στη βρύση του «Ρωμιού» της Πίνδου. Διακρίνονται: παπα-Μιλτιάδης, Κώστας Γελαδάρης, Θωμάς Χρήστου, Οδυσσέας Γαλάτης, Γιάννης Ζήκας κ.ά.

Πανηγύρι χωριού μας. Με Κιρασοβίτικα. Διακρίνονται ακόμη οι: Τάκης Τέλλης, Χρήστος Νταγκουβάνος, Νίκος-Κώστας Φιλιππίδης, μουσικοί.

Ο Δεσπότης μας στην είσοδο της εκκλησίας μας στο προσκύνημα του Αυγούστου του 1999.

Ο Δεσπότης μας με την εικόνα της Αγ. Παρασκευής στο προσκύνημα στο χωριό μας 7, 8, 9, Αυγούστου του 1999.

Άλλη φωτό από το προσκύνημα του Αυγούστου του 1999.
Χωριανοί μας και Παλιοσελίτες.

Από το προσκύνημα του Αυγούστου του 1999 στο χωριό μας.
Παπα-Σπόρος, με Παλιοσελίτη, Δ. Σαμαράς, άλλοι χωριανοί μας.

Υπαίθρια «κάλπη» στην «Αποχή» του χωριού μας στις εκλογές του «Καποδίστρια».
Δ. Σαμαράς, Παντ. Τζίνας, Κώστας Κωτούλας, Αθαν. Σιάφης.

«Αποχή» από τις εκλογές του «Καποδίστρια» του 1998. Σταυρούλα Κ. Τσούμπανου,
Λευκοθέα Γκούτσιου, Δ. Σαμαράς, Κώστας Ζιούλης, Γιώργος Κωταδήμος.

Η χορωδία της Αδελφότητάς μας στις Απόκριες (19.2.2000).

Από την εκδρομή της Αδελφότητάς μας στην Πελοπόννησο στις 4.4.1999.

Και άλλη φωτό από εκδρομή της Αδελφότητάς μας.
Αριστερά, ο οδηγός μας αγαπητός Σωτήρης.

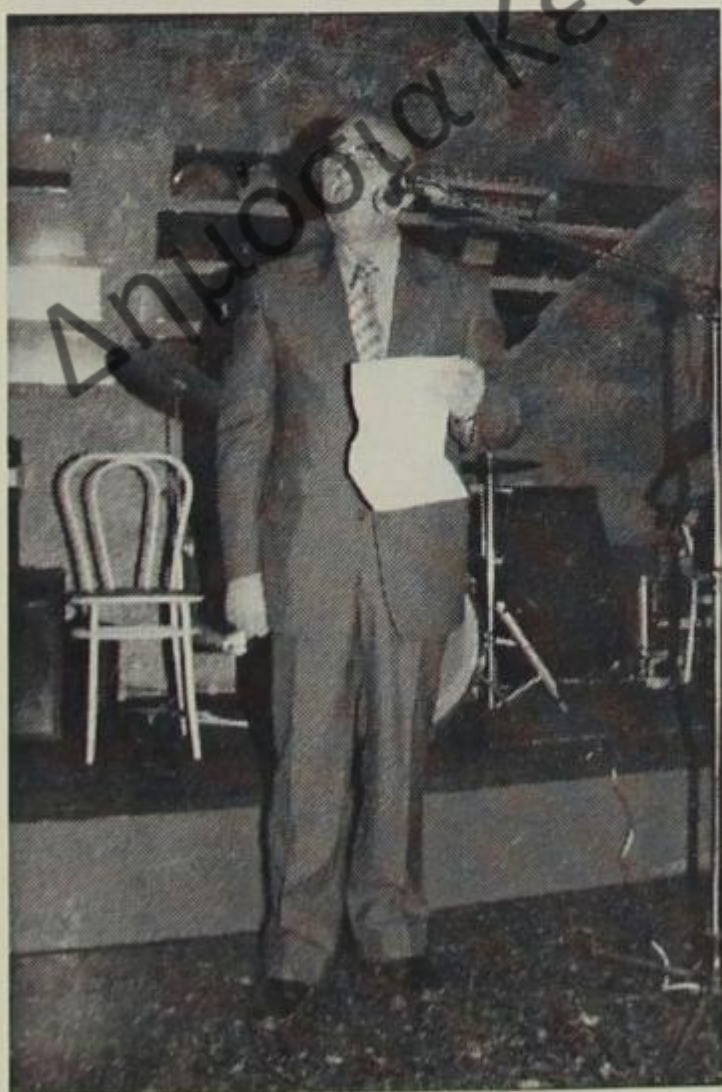

Χωριανοί στην εκδρομή της Αδελφότητας το 2000 στην Πελοπόννησο.

Από την εκδρομή της
Αδελφότητάς μας στα
Δερβένια Κορινθίας
στις 4.4.1999.

Ομιλία του προέδρου
του Δ.Σ. της Αδελ-
φότητάς μας Δ. Σα-
μαρά στις Αποκριές.
(19.2.2000)

Πάσχα του 2000 στο εξωκλήρι της Αγίας Παρασκευής.
Χορεύει πρώτος ο Πρόεδρος Δ. Σαμαράς, Δημ. Γελαδάρης κ.ά.

Τρία από τα μέλη του Δ.Σ. της Αδελφότητάς μας 1998-2002 και τρεις φίλοι:
Γ. Δαγκουβάνος, Δημ. Σαμαράς, Γ. Παπαγεωργίου στο βουνό «Μπέκος», Ιούλιος 1999.

Τρία από τα μέλη του Δ.Σ. της Αδελφότητας 1998-2002. Γ. Παπαγεωργίου, Δ. Σαμαράς, Οδ. Γαλάνης, το Πάσχα 13.4.1999 στη ράχη Ανήλιου.

Γιορτή στον Άγιο Θεοδόση – Δώδεκα Αποστόλους, στις 30.6.2000.
Κομπανία Αντρ. Φιλιππίδη – χωριανοί μας.

Απόκριες 10.2.2001 στον χώρο της Αγίας Παρθένου Κόνιτσας.

Απόκριες στο γυμνάσιο μας (25.2.2001).
Χαρούλα πρώτος ο πρόεδρος Δ. Σαμαράς και οι «ματαιωμένοι»

Τρεις παλιοί φίλοι στο εξωκλήσι της Αγίας Τριάδας τον Ιούλιο του 1999.

Οι τρεις φίλοι: Γιώργος Δαγκουβάνος, Δημ. Σαμαράς, Γ. Παπαγεωργίου.
Ιούλιος του 1999 στη θέση Βέργος-Μπέχος.

Πρωτομαγιά στον «Διόνυσο». Χωριάνοι με την κομπανία του Αντρέα Φιλιππίδη. Χρονιά του 2000.

Βράβευση της Αδελφότητάς μας από την Π.Σ.Ε. στο Στάδιο Ειρήνης-Φιλίας στην κοπή της «Πίτας του Ηπειρώτη». Χρονιά του 2000.

Πάσχα 5.5.2000
στο χωριό μας.
«Οι κουμπάροι».
Δημήτρης-Φρειδ. Σαμαρά,
Βασίλης-Μαριάνθη
Κωτούλα.

Ο γράφων
στον ανθόκηπο
του σπιτιού του
στις 25.8.2000.

Πάσχα 12.4.1999 στο χωριό μας. Χορεύουν η γερωντισσα Γεωργία Απ. Γαλάνη, Οδ. Γαλάνης και λοιποί συγχωριανοί μας.

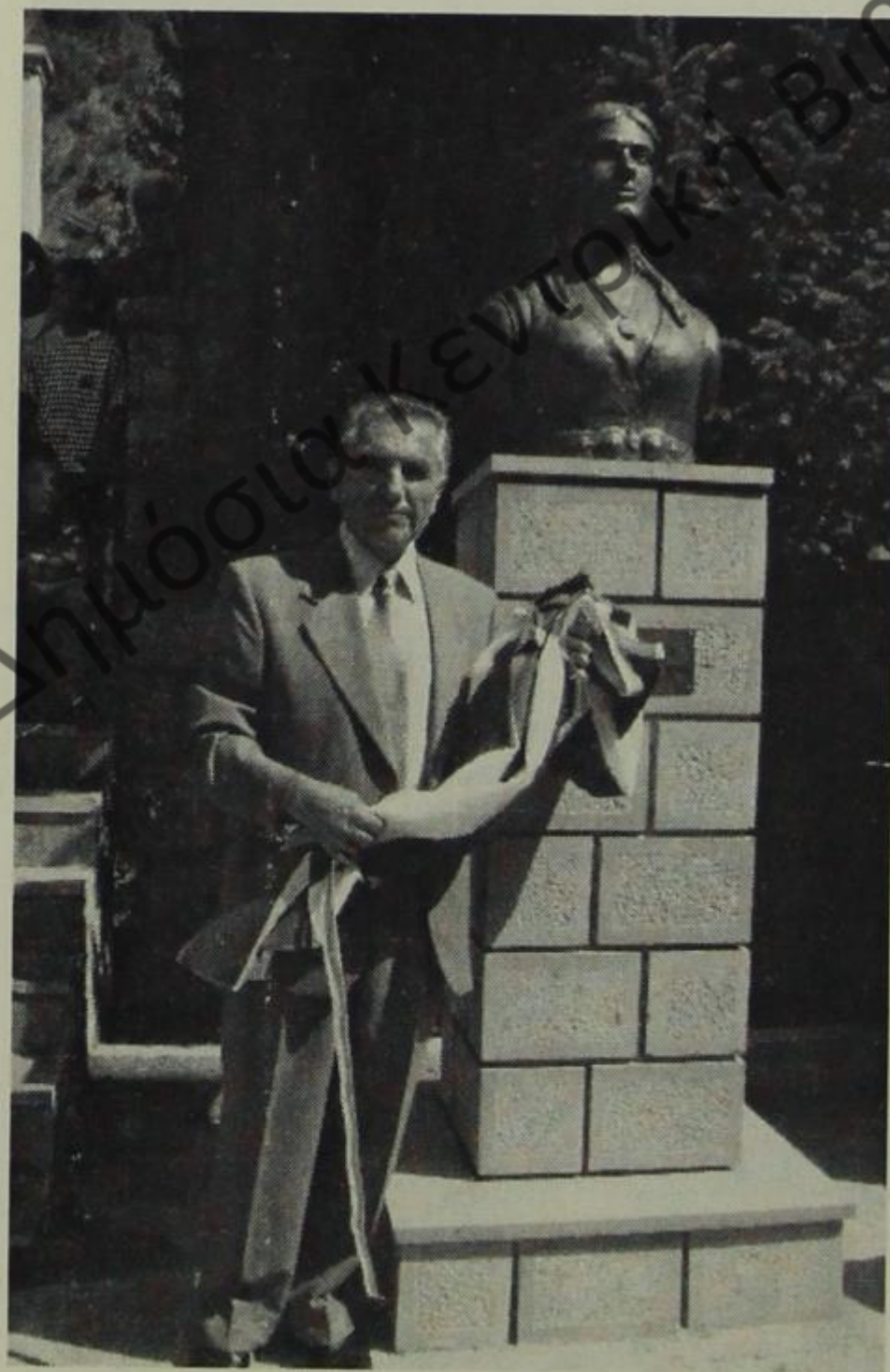
Πανηγύρι 26.7.1999. Χορός στο μεσοχώρι.
Χορεύουν πρώτοι οι: Β. Εξάρχου - Κ. Καλύβα και ο γράφων.

13.8.2000. Στιγμιότυπα από τα αποκαλυπτήρια της προτομής της «Κερασοβίτισσας Μάνας» μας. Ο Δεσπότης και η συνοδεία του.

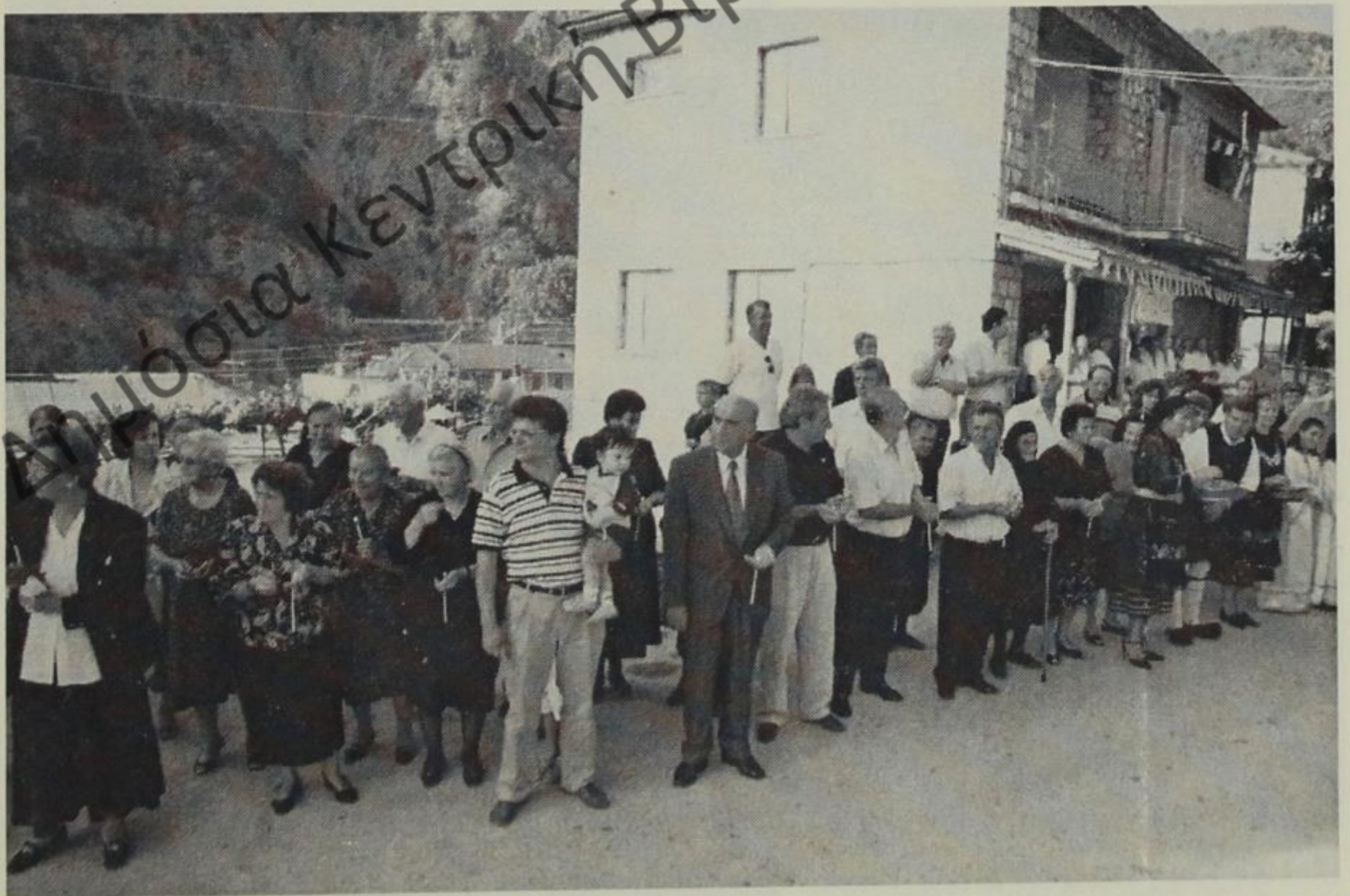
Στιγμιότυπο από τον όμιλο των γυναικών που τραγουδούν στα αποκαλυπτήρια της προτομής της «Κερασοβίτισσας Μάνας» μας.

13.8.2000. Πολιτικές εκδηλώσεις της Αδελφότητάς μας. Ο πρόεδρος της Αδελφότητας Κερασοβιτών Αμερικής που έκανε τα αποκαλυπτήρια. Η προτομή είναι δωρεά της Αδελφότητας Αμερικής.

Περιφορά της εικόνας της Μεγαλομάρτυρος Αγίας Παρασκευής στο χωριό μας.
Τριήμερες εκδηλώσεις 7, 8, 9 Αυγούστου 1999.

Αναμονή άφιξης αγίας εικόνας της Μεγ. Οσίας Παρασκευής στο χωριό μας, το 1999.

13.6.1999. Ευρωεκλογές. ΑΠΟΧΗ Κιρασοβιτών από τις κάλπες. Από αριστερά: Οδ. Γαλάνης, Θ. Τζίνας, Γ. Κοντοδήμος, Κ. Ζιούλης, Ν. Εξάρχου, Λεύκω Γκούτσιου, Κ. Κωτούλας, Καθήμενος ο γράφων.

13.6.99. Ευρωεκλογές. ΑΠΟΧΗ από τις κάλπες. Οι χωριανοί δεν ψήφισαν. Υπαίθρια κάλπη, μπροστά στο σπίτι της Λεύκως Γκούτσιου. Από αριστερά: Οδ. Γαλάνης, Κ. Κωτούλας, Θ. Τζίνας, ο γράφων καθήμενος, Κ. Ζιούλης, Γ. Κοντοδήμος και Χρ. Βάσιος.

Εικόνα Αγίας
Παρασκευής με
άντρες συνοδείας
από Παλιοσέλλι.
Ο γράφων,
η γυναίκα του
και χωριανές μας.
8.8.1999.

Μεσοχώρι 8.8.1999, ο γράφων
προσφωνεί τους συγχωριανούς
μας. Πολιτιστικές εκδηλώσεις
τριημέρου 7-9.8.1999.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις, καλοκαίρι 12.8.2001. Χορός στο μεσοχώρι.
Χορεύει ο γράφων με την Παναγιώτα Εξάρχου του Παντελή.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις, καλοκαίρι 12.8.2001. Χορός στο μεσοχώρι. Χορεύει ο πρόεδρος
της Αδελφότητας Ιωαννίνων Δημήτριος Ζήκας και η γυναίκα του, ο γράφων, κ.ά.

13.8.2000. Στιγμιότυπο από τον χορευτικό όμιλο της Αδελφότητάς μας στα αποκαλυπτήρια της προτομής της «Κερασοβίτισσας Μάνας» μας.

Απόκριες-χορός Αδελφότητας, 19.2.2000.
Καλλιτέχνες: Νίκος & Κ. Φιλιππίδης και ο Παύλος Νάκος.

Απόκριες-χορός Αδελφότητας, 19.2.2000.
Ο πρόεδρος-γράφων προσφωνεί τους συγχωριανούς μας.

24.10.1999. Εκδρομή Αδελφότητας στην Αρχαία Επίδαυρο. Εδώ συγχωριανοί μας.

Απόκριες-χορός Αδελφότητας, 2.2.2001.
Τα μέλη του Δ.Σ., ο ταμίας Οδ. Γαλάνης κόβει την πίτα.

Απόκριες-χορός Αδελφότητας, 2.2.2001. Τα μέλη του Δ.Σ. από αριστερά:
Γ. Δαγκουβάνος, Κ. Ζιούλης, ο γράφων, Δέσποινα Νάκου, Οδ. Γαλάνης, Γ. Παπαγεωργίου
και Μ. Μαρτσέκης (πρόεδρος Ομοσπονδίας) που μιλάει.

Αποκριάτικη συνεστίαση (2001) της Αδελφότητας Αμαράντου Κόνιτσας.
Εδώ μια ομάδα από συγχωριανούς.

Γιορτή 1.1.2001 του κουμπάρου μας Βασίλη Κωτούλα στο σπίτι τους στην Κυψέλη.

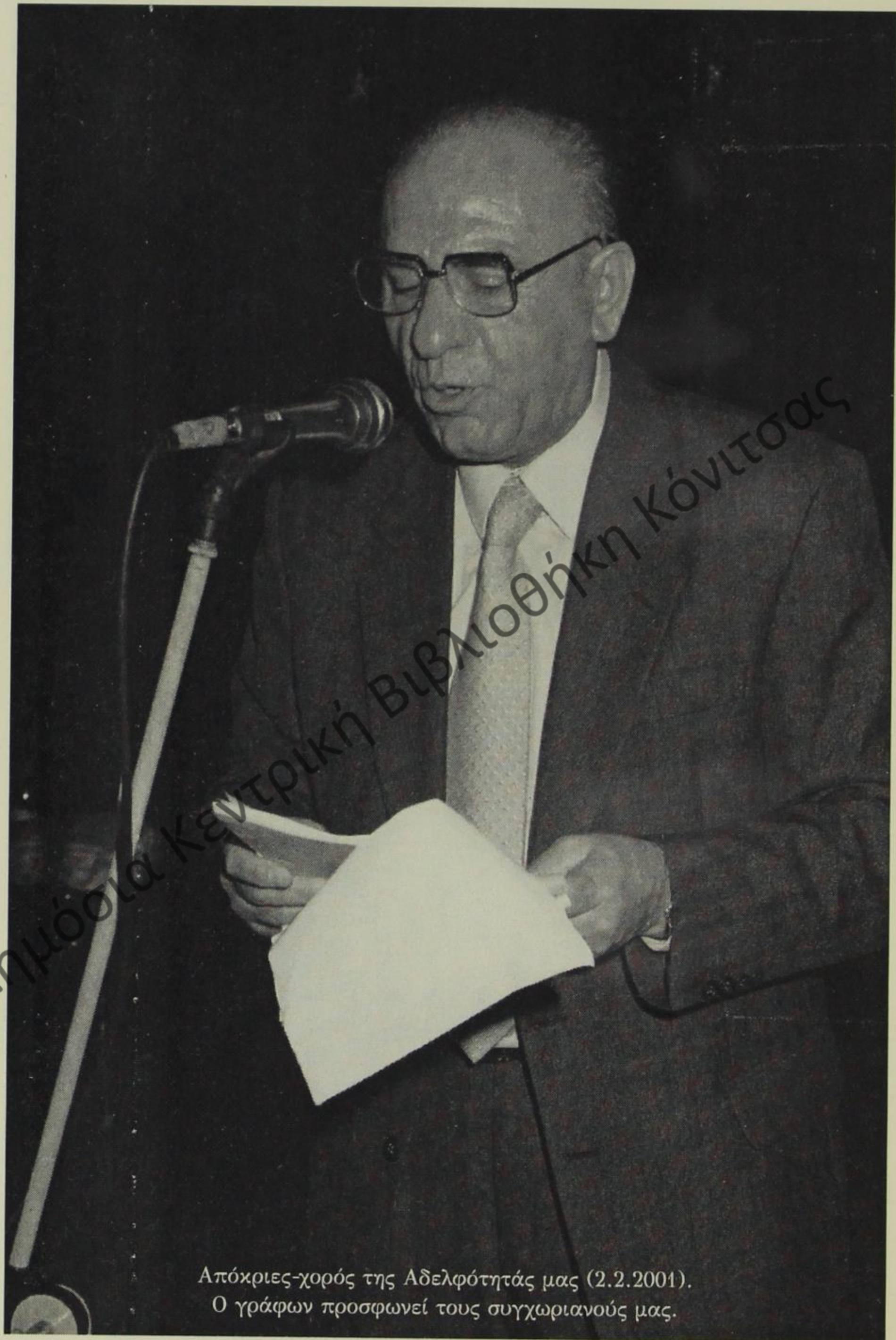

Πολιτιστικές εκδηλώσεις της Αδελφότητας (11.8.2002) στο χωριό μας.
Νέες του χωριού που χορεύουν.

Πρωτομαγιά στον Διόνυσο Αττικής το 2001.
Αριστερά: το ζευγάρι Γιάννης-Παναγιώτα Τιμοθέου από Μοναστήρι.

Απόκριες-χορός της Αδελφότητάς μας (2.2.2001).
Ο γράφων προσφωνεί τους συγχωριανούς μας.

Συμπέρασμα - Επίλογος

Με το τέταρτο αυτό, κατά σειρά, και τελευταίο πόνημά μου, κλείνει ο κύκλος των βιβλίων μου, μέσα στα οποία έχει αποθησαυριθεί με περισσή αγάπη, στοργή και φροντίδα, το «μεγαλείο της ψυχής» των Περαμαχαλιωτών-Ριαχοβιτών-Κιρασοβιτών προγόνων μας, προπάππων, πάππων και γονέων, από αρχικής κατοίκησης (ίδρυσης) του χωριού μας. Η αναγωγή αυτή, όπως αποδείχθηκε, φτάνει και ξεκινάει από τις ελληνικότατες Ηπειρωτικές φυλές των Λύγγων, Τραγασσαίων και Μολοσσών του Λύγκου (Σμόλυγκα) της Πίνδου, δηλαδή των Πελασγών - Δωριέων - Ιώνων, που πρωτοκατοικούσαν στα μέρη μας από το 2000-1600 π.Χ. μέχρι σήμερα, σύνολο 3.500-4.000 χρόνια ζωής.

Τα χωριανά λαογραφικά βιβλία που γράφονται και βγαίνουν είναι απαραίτητα και πολύ -πάρα πολύ- χρήσιμα σε όλους μας, γιατί έχουν ταχθεί να κρατάνε γερά το δεσμό του σήμερα με το χθες που έχει διαβεί, που έφυγε, είναι ο ζωντανός ομφάλιος λώρος που συνδέει -τροφοδοτεί- τη νέα γενιά με τη χθεσινή των προγόνων μας, είναι η στερεή γέφυρα που συνδέει τις δύο απέναντι όχθες του ποταμού, την ιστορία, την παράδοση, τα ήθη, τα έθιμά μας με τη σημερινή και την αυριανή γενιά μας.

Κάθε παρόμοιο βιβλίο χωριανού εκδότη είναι ένας κρίκος που ενώνει για πάντα το χθες και το αύριο, που με τη σειρά του και αυτό θα γίνει παρελθόν ολοκληρω.

Πέραν αυτών, με τις εκδόσεις χωριανών βιβλίων συντηρείται και τροφοδοτείται η πλουσιότατη Κιρασοβίτικη προγονική πολιτιστική κληρονομιά μας, με τα θεία και ουράνια ιδεώδη της πίστης, της ιστορίας, της παράδοσης, των ηθών, των εθίμων και των θρύλων μας.

Τέλος, να μην ξεχνάμε ότι ο κάθε αναγνώστης, χωριανός ή φίλος, νιώθει βαθιά μέσα του τον παλμό και το χτυποκάρδι της γνήσιας βουνίσιας Κιρασοβίτικης ράτσας του, που τον βάσταξε και βαστάζει στητά, λεβέντικα και παλικαρίσια από τα παιδικά του αγνά όνειρα μέχρι σήμερα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Περιεχόμενα

Σημείωμα του εκδότη	9
Πρόλογος.....	11
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
Οδοιπορικό μιας ζωής – Αγώνας επιβίωσης	15
Γενεαλογία ενός κλάδου (Σαμαρά Γιώργου).....	16-17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Γεννήσεις-Θάνατοι	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Κατοχική περίοδος-αντιστασιακοί αγώνες	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
Η αυτοδιοίκηση στα χωριά μας – Κοινοτικό έργο των ανταρτικών ομάδων ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ-ΕΚΚΑ.....	63
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Εκκαθαριστικές Γερμανικές Επιχειρήσεις 1944	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
Απελευθέρωση	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	
Μάχη της Κόνιτσας – Χριστούγεννα 1947	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Αρχή του τέλους του ΔΣΕ.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Παράπλευρες απώλειες άμαχου πληθυσμού και στρατιωτών
από τις ενέργειες των εμπόλεμων παρατάξεων στο χωριό μας..... 111

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

α. Παιδομάζωμα..... 115
β. Παιδοφύλαγμα και παιδουπόλεις στην Ελλάδα 117
γ. Αποτελέσματα εμφυλίου σπαραγμού 121

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Χρόνια μετά το 1950 133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Εθνικά Ιδρύματα 135

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Χρόνια μετά το 1950 145

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Τα Γυμνασιακά μου χρόνια..... 149

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ταυτότητα του χωριού μας και η κοινωνική αλλαγή 157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Σεργιάνισμα στα παλιά χρόνια..... 169

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Αποδημία-Αδελφότητες..... 203

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Εδίπλωμα μιας ιστορικής και κοινωνικής πτυ-
Χής του Κιρασόβου Κόνιτσας, σκιαγράφηση
Καταστάσεων, γεγονότων και προσώπων ενός
ιστορικού τόπου, στη χρονική περίοδο από το 1940 και
μετά, μέσα από προσωπικές μνήμες και διηγήσεις γερό-
ντων-γεροντισσών του χωριού, φιλτραρισμένες ως προς
την ακρίβεια και την αλήθεια τους.

Συμβολή στη διατήρηση του γενέθλιου χώρου και στο
δυνάμωμα της ακριτικής περιοχής.

Η ιστορία πάντα αγρυπνάει «στη ζοφερή των αιώνων
νύχτα του έθνους».

Φωτογραφία εξωφύλλου: Το νυφιάτικο σεντούκι (μπαούλο) της μακαρίτισσας της
μάνας μας που είχε παντρευτεί στις 20.9.1931. (Ζωγραφιά ο μύθος του Φρίξου και
της Έλλης).

ISBN 960-781

9 799607 81

49765

KON